payel

kadın

"İkinci Cins"

Evlilik Çağı

8. basım

Simone de Beauvoir

SIMONE DE BEAUVOIR

❒

KADIN II

"İkinci Cins"

❒

EVLİLİK ÇAĞI

❒

ÇEVİREN: BERTAN ONARAN

❒

SEKİZİNCİ BASIM

PAYEL YAYINLARI : 25
Çağdaş Kadının Kitapları : 4

ISBN (Takım): 978-975-388-037-5
ISBN (2. Cilt): 978-975-388-039-1

Dizgi : Payel Yaymevi
Baskı : Özal Matbaası
Kapak Filmleri : Ebru Grafik
Kapak Baskısı : Doruk Ofset
Cilt : Yıldız Ciltevi

Simone de Beauvoir 1908 yılında Paris'te doğdu. Sorbonne Üniversitesi'nde okudu. Öğrenciyken ünlü yazar ve düşünür J. P. Sartre ile tanıştı ve bir daha ondan ayrılmadı. Bir süre felsefe öğretmenliği yaptı. 1943'te yayımlanan ve büyük ilgi gören *Konuk Kız* romanıyla yazarlığa başladı. Çeşitli roman, deneme ve inceleme kitapları yazdı. Dünyanın pek çok yerini dolaştı. Bu arada gezi kitapları da hazırladı. 1954 yılında **Goncourt Edebiyat Ödülü**'nü aldı. Simone de Beauvoir 14 Nisan 1986 Pazartesi günü Paris'te öldü.

Yapıtın Fransızca özgün adı: **Le deuxième sexe**

❐

Birinci basım: Haziran 1970

❐

Sekizinci basım: Şubat 2010

SIMONE DE BEAUVOIR

KADIN
"İkinci Cins"
II

EVLİLİK ÇAĞI

Fransızca aslından çeviren
BERTAN ONARAN

PAYEL YAYINEVİ
İstanbul

İÇİNDEKİLER

BİRİNCİ KESİM : KADININ TOPLUMDAKİ YERİ

I. Bölüm : Evli Kadın 11
II. Bölüm : Ana 111
III. Bölüm : Toplum İçi Yaşayış 167
IV. Bölüm : Fahişeler ve Saray Yosmaları 201
V. Bölüm : Olgunluktan Yaşlılığa 225

Ne büyük talihsizlik kadın olmak! Hele hele kadınlığının farkında olmamak!

Kierkegaard

Yarı kurban, yarı suçortağı, herkes gibi.

J. -P. Sartre

BİRİNCİ KESİM

Kadının Toplumdaki Yeri

BİRİNCİ BÖLÜM

EVLİ KADIN

TOPLUMUN kadına hazırladığı yazgı genel olarak, evliliktir. Bugün bile, kadınların çoğu evlidir, evlenip ayrılmış ya da dul kalmıştır, evlenmeye hazırlanmakta ya da evlenmediği için dertlenmektedir. Bekâr kadın, ister bundan yoksun kalmış, ister başkaldırmış ya da aldırmamış olsun, hep evlilik kurumuna göre belirlenir. Dolayısıyla, incelememize evliliğin çözümlenmesiyle devam etmek zorundayız.

Kadının ekonomik evrimi evlilik kurumunu tepeden tırnağa değiştirmek üzeredir: evlilik, yavaş yavaş, özerk iki bireyin özgür kararına dayanan bir birlik haline gelmektedir; bağlanmalar kişisel ve karşılıklıdır; evlilik dışı ilişki kurmak, iki yan için de, sözleşmenin bozulması anlamına gelmektedir; her iki yan da, aynı koşullar içersinde eşinden boşanabilmektedir. Kadın artık yalnızca daha önce yapılmış olanları çoğaltma görevinde çöreklenip kalmamaktadır; çalışması o doğal kölelik niteliğini yitirmiş, bile bile yüklenilen bir görev halini almıştır; ve bu görev üretici çalışmaya benzetilmiştir, çünkü gebeliğin zorunlu kıldığı dinlenme döneminde, çoğu kez, Devlet ya da işveren tarafından anneye para ödenmektedir. Sovyetler Birliği'nde, evlilik Devrim'in ilk yıllarında yalnızca eşlerin özgürlüğüne bağlı bireyler-arası bir sözleşme sayılmıştır; bugünse, Devlet'in eşlere yüklediği bir hiz-

met sayılmaktadır. Yarının dünyasında bu iki eğilimden hangisinin ağır basacağı, toplumun genel yapısına bağlı olacaktır: ancak, şurası açıktır ki, erkeğin koruyuculuğu yavaş yavaş tarihe karışmaktadır. Bununla birlikte, yaşadığımız çağ, kadınsal açıdan bir geçiş dönemidir. Kadınların ancak bir bölüğü üretime katılmakta, ama bunlar da dededen kalma yapı ve değerlerin yaşamaya devam ettiği bir toplumda yer almaktadırlar. Çağdaş evlilik, sürüp gitmekte olan geçmişin ışığında kavranabilir ancak.

Evlilik, öteden beri, bambaşka biçimlerde çıkmıştır kadınla erkeğin önüne. İki cins de ötekine gereksinme duymaktadır; ama bu gereksinme hiçbir zaman bir karşılıklılığa yol açmamıştır; kadınlar, hiçbir zaman, erkeklerle eşitlik içinde alışverişte bulunabilecek, sözleşmelere girecek ayrı bir kast kuramamışlardır. Toplumsal açıdan, erkek özerk ve bütün bir varlıktır; her şeyden önce üretici sayılmakta, varoluşu, topluluğa yaptığı işle doğrulanmaktadır; incelememizin birinci cildinde, kadının benimsediği çoğaltıcılık ve uşaklık rolünün hangi nedenlerden ötürü kendisine erkeğinkine eşit bir saygınlık getirmediğini görmüştük. Erkeğin kadına gereksinmesi var elbet; bazı ilkel kavimlerde, tek başına kendine bakamadığı için, bekâr erkeğin parya haline geldiği bile görülür; tarımla yaşayan topluluklarda köylüye bir dişi yardımcı gereklidir; ve erkeklerin çoğu için, yüklerin bir bölüğünü kadının sırtına yıkmak epey yararlıdır; birey düzenli bir cinsel yaşam istemekte, soyunun devamını arzulamakta, toplum da ondan bunu beklemektedir. Ama erkek bunun için kadının kendisine seslenmemektedir: erkek toplumu, üyelerinin birer koca ve baba olarak kendilerini bütünlemelerine izin vermektedir; babaların ve erkek kardeşlerin egemen olduğu aile topluluklarına bir tutsak ya da uyruk gibi katılan kadın, öteden beri, birtakım erkekler tarafından öbür erkeklere verilmektedir. İlkel topluluklarda, sop ya da geniş aile (uruk) hemen hemen bir nesne gibi kullanır kadını; o, iki sopun karşılıklı olarak birbirlerine verdikleri ödünç mallardan biridir; evlilik, evrimi boyunca[1] sözleşmesel bir nitelik kazandıysa da, kadının durumu pek değişmedi;

[1] Bu evrim kesintilidir. Mısır'da, Roma'da, çağdaş toplumda birkaç kez aynı noktaya dönülmüştür; bunun için I. cildin "Tarih" bölümüne bakın.

drahoma verilen ya da mirastan pay alan kadın yasalardan yararlanan bir yurttaş gibi gözükmektedir: oysa drahoma ya da miras onu aileye daha bir tutsak etmektedir; uzun süre, evlilik sözleşmeleri kadınla kocası arasında değil, kız babasıyla damat arasında imzalanmıştır; bu gibi durumlarda, ancak dul kadın[2] ekonomik özerkliğe kavuşabilmektedir. Genç kızın seçme özgürlüğü öteden beri son derece dardır; bekârlıksa —kutsal bir nitelik kazandığı ender durumlar bir yana—, genç kızı asalak ya da parya haline getirmektedir; evlilik, biricik geçim yolu, varoluşunu doğrulamaya yarayacak biricik toplumsal kurumdur. İki yönden zorlanır evliliğe: topluluğa çocuk doğurması gerekmektedir; ancak —Isparta'daki ve bir bakıma Nazi yönetimindeki gibi— Devlet'in onu kanatları altına alması ve kendisinden yalnız analık beklemesi pek enderdir. Erkeğin dölleyiciliğinden habersiz uygarlıklarda bile, kadının kocasının koruyuculuğuna bırakılması gerekmektedir; ayrıca, bir erkeğin cinsel arzularını doyurup yuvaya bakmakla da yükümlüdür. Toplumun kendisine yüklediği bu göreve, kocaya *hizmet* gözüyle bakılmaktadır: dolayısıyla koca da ona armağanlar almak, ayrıldıkları zaman dul maaşı vermek, geçimini sağlamak zorundadır; toplum, kocanın hizmetine verdiği kadına borcunu erkek aracılığıyla ödemektedir. Evli kadının görevlerini yerine getirmekle kazandığı haklar, kocanın zorunlulukları biçiminde dile gelir. Erkek evlilik bağını dilediği zaman koparıp atamaz, bir kadından ayrılmak ya da boşanmak, kamu güçlerinin kararına bağlıdır, ve koca, kimi zaman bunun için para ödemek zorundadır: Kral Bokkoris zamanında Mısır'da ve bugünkü A.B.D.'de bu "nafaka" işi alabildiğine kötüye kullanılmış ya da kullanılmaktadır. Çokeşlilik öteden beri açıkça ya da gizlice göz yumulan bir şeydir: erkek, tutsakları, odalıkları, nikâhsız kadınları, oynaşları, fahişeleri alabilir koynuna; ama karısının bazı ayrıcalıklarına saygı göstermekle yükümlüdür. Kadın kötülük görür ya da incitilirse —az çok somut bir güvenlik içinde— baba ocağına dönmek, tek yanlı olarak ayrılmak ya da boşanmak hakkına kavuşur. Bu durumdaysa, evlilik, eşler için hem bir yük, hem de kârdır; ama kadınla erkeğin durumu aynı değildir; genç kızlar için ev-

[2] Şehvet edebiyatında dul kadının tuttuğu o garip yer de işte burdan gelmektedir.

lilik topluluğa katılmanın tek yoludur, "evde kaldıkları" zaman, toplumsal açıdan tam anlamıyla fire sayılırlar. Anaların kızlarını ille de evlendirmek isteyişi bundandır. Geçen yüzyılda, kentsoylu (burjuva) sınıfta, kızlara fikrini soran hemen hemen yoktu. Önceden düzenlenen "görüşmeler"de, damat adaylarına gösterilirdi kızlar, Zola *Pot-Bouille*'da işte bu töreyi anlatmaktadır:

"Kaçtı, fırsat kaçtı, dedi. Bn. Josserand kendini sandalyelerden birine atarak.

— Yaaa! diye karşılık vermekle yetindi B. Josserand.

— Anlamıyor musunuz canım, diye devam etti Bn. Josserand tiz bir sesle, bu evlilik de suya düştü işte, üstelik bu dördüncüsü!

— Kulak veriyor musun bana, diye bağırdı Bn. Josserand kızının üstüne yürüyerek. Nasıl kaçırdın bu seferkini ha?"

Berthe sıranın kendisine geldiğini anlamıştı.

"Bilmem ki anne, diye mırıldandı.

— Hem de bir büro şefini, diye devam ediyordu annesi; daha otuzuna bile basmamış, geleceği parlak mı parlak. Her ay tirink tirink sayar paracıkları avucunuza; sağlam kapı, eh, önemli olan da bu zaten... Ötekiler gibi, buna da ne sersemlik ettin kimbilir?

— İnan bir şey yapmadım, anne.

— Dans ederken küçük odaya geçmiştiniz."

Berthe'ın beti benzi attı:

"Evet, anne, geçtik... Yalnız kalınca kötü şeylere kalkıştı, nah böyle avuçlayarak öpmeye kalktı beni. Korktum, mobilyalardan birine doğru ittim onu."

Annesi, cinleri başında, sözünü kesti kızın:

"Mobilyalardan birine ittin ha! Vay başımın kara yazısı, mobilyalardan birine itmiş!

— İyi ama, kollarına almıştı beni.

— Ee, sonra? Kollarına almışmış... İyi ya işte! Gel de evlendir bu sersem tavukları! Peki ama, biz bunu mu öğretiyoruz size, ha!... Ne çıkar kapı ardındaki bir öpücükten! Ayrıca, insan gelir de annesine babasına anlatır mı böyle şeyleri? İnsanları itip kakıyor, pişmiş aşa su katıp evlilikleri bozuyorsunuz be!"

Bir öğretmen tavrı takındı ve devam etti:

"Yoo, bu iş burada biter, kızım, benim umudum kalmadı artık, sersemin birisiniz siz... Malınız mülkünüz olmadığına göre, erkekleri başka yönden tavlamanız gerektiğini öğrenin. Sizin gibilerin bakışları yumuşak olmalı, yüzü de sevimli, el zaman zaman şurda burda unutulmalı, çaktırmadan birtakım çocukluklara izin verilmeli; koca dediğin avlanır çünkü... Üstelik, en çok sinirimi bozan, istediği zaman hiç de fena kız olmayışı, diye devam etti Bn. Josserand. Hadi, hadi, sil şu gözlerini de, sana kur yapan biriymişim gibi bak bana. Görüyor musun, eğilip alırken parmaklarına dokunsun diye yelpazeni düşürürsün şöyle... Ayrıca, kazık gibi durmamalı, kıvrak olmalısın. Erkekler kazık gibi kızlardan hoşlanmazlar. Hele ileri giderlerse, aptallık edip ses çıkarma sakın. İleri giden erkek hapı yutmuş demektir, yavrum."

Oturma odasındaki saat ikiyi vuruyordu; ve anne, bu saatlere dek uyumamış olmanın verdiği sinir bozukluğuyla, en kısa zamanda bir düğün yapabilme arzusunun etkisinde, kendinden geçmiş, yüksek sesle düşünüyor, kızını kukla gibi çekiştirip duruyordu. Kızsa, istençsiz, pelte gibi bir et yığını halindeydi, anasının çekiştirmelerine ses çıkarmıyordu, yüreği kabarmış, korku ve utançtan boğazı düğümlenmişti...

Görüldüğü gibi, genç kız tam bir edilginlik içindedir; ana-babası tarafından *evlendirilmekte, birilerine verilmekte*'dir. Oğlanlarsa *kendi başlarına* evlenmekte, kendilerine birer kadın *almakta*'dırlar. Evlilikte varoluşlarını doğrulamak değil, varlıklarını geliştirmek, doğrulamak isterler; evlilik onlar için özgürce yüklendikleri bir şeydir. Dolayısıyla, Eski Yunan ya da Orta Çağ taşlamacıları gibi, atacakları adımın yarar ya da zararlarını hesap edebilirler; evlilik onların gözünde bir yazgı değil, bir yaşama biçimidir. Bekârlığın yalnızlığını seçebilecekleri, geç evlenebilecekleri gibi, hiç evlenmeyebilirler de.

Kadın, evlenirken, tımar olarak yeryüzünün bir parçasını alır; birtakım yasal güvenceler onu erkeğin geçici heveslerine karşı korur; ama aslında uyruktur. Ekonomik açıdan ailenin başı erkektir, dolayısıyla toplumun gözünde aileyi de erkek temsil eder. Kadın, erkeğin soyadını alır; onun dinine, sınıfına, ortamına girer; onun ailesinden biri, "yarısı" olur. Erkeğin işi nerdeyse o da oraya gider: aile, erkeğin çalıştığı yerde oturur; kadın, yavaş yavaş ya da birdenbire geçmişin-

den kopar, kocasının evrenine katılır; ona verir kendini: hem kızlığını, hem de ölene dek kendisine bağlı kalmaya söz verir. Yasaların evlenmemiş kıza tanıdığı hakların bir bölüğünü yitirir. Roma Hukuku, kadını *loco filioe* (oğul gibi sayılanı) kocaya teslim etmekteydi. XIX. yüzyıl başlarında, Bonald, annesi için çocuk neyse, koca için de karının o olduğunu söylüyordu; 1942'de kabul edilen yasaya dek, Fransız Hukuku da kadından kocasına boyuneğmesini istemekteydi; yasa ve töreler bugün de erkeğe büyük bir yetke vermektedir: bu yetke, erkeğin aileye dayanan toplum içersindeki yerinden gelmektedir. Üretici erkek olduğundan, ailenin çıkarını toplumun çıkarı doğrultusunda aşan, bütün bireyleri kapsayan bir geleceğin kurulmasına yardım ederek topluma yeni bir gelecek hazırlayan odur: aşkınlığı temsil eden erkektir. Kadın, insan türünün devamıyla, yuvanın bakımıyla yükümlüdür, yani içkinliğe adanmıştır.[3] Oysa her insanî varlık, aynı anda, hem aşkınlık, hem de içkinliktir; kendini aşabilmesi için sürüp gitmesi, geleceğe doğru atılım yapabilmesi için geçmişi kendine mal etmesi gerekir; başkasıyla alışverişte bulunarak varlığını kendi kendine doğrulamak zorundadır. Bu iki an, bütün canlı hareketlerde vardır: *erkek* için, evlilik işte bu iki anın mutlu bireşimini dile getirir; uğraşında, siyasal yaşamında değişikliği, ilerlemeyi tadar, zaman ve evren içindeki dağılımı hisseder; bu başıboşluktan bıktı mı, bir yuva kurar, yerleşir, dünyaya demir atar; akşamları, kadının büyük bir titizlikle sakladığı geçmişin gözü gibi baktığı çocuklarla mobilyaların bulunduğu evine gelip kendini toparlar. Kadınınsa, o katkısız ve değişmez genelliğiyle yaşamı sürdürmekten, ayakta tutmaktan başka görevi yoktur; o, hiç değişmeyen insan türünü sürdürür, kapısını bacasını sımsıkı kapadığı yuvanın devamıyla günlerin hep aynı tempoda geçmesini sağlar; ne gelecek, ne de evren üstünde dolaysız yoldan etkili olabilmesine izin vardır; kendini, toplum doğrultusunda, ancak erkek aracılığıyla aşabilir.

Evlilik, günümüzde de bu geleneksel görüşünü büyük ölçüde sürdürmektedir. Ve her şeyden önce, delikanlıdan çok genç kızı baskı altında tutmaktadır. Birçok toplum katında, genç kız için evlilikten baş-

[3] Bu sava Saint Paul'de, Kilise Babaları'nda, Rousseau'da, Proudhon'da, Auguste Comte'da, D.H. Lawrence'da ve daha başkalarında rastlarız.

ka çıkış yolu yoktur; köylüler arasında, evlenmemiş kız tam anlamıyla paryadır; babasının, erkek kardeşlerinin, eniştesinin kölesidir; kente göçemez; evlilik, onu hem bir erkeğin hizmetçisi, hem de bir evin hanımı yapar. Birçok kentsoylu ailede genç kız hâlâ yaşamını kazanamayacak biçimde yetiştirilmektedir; ya baba evinde asalak yaşayacak, ya da yabancı bir evde bundan daha kötü bir duruma boyuneğecektir. Dış dünyaya açılabildiği hallerde bile, erkeklerin elindeki ekonomik ayrıcalık, herhangi bir iş tutmaktansa evliliği yeğlemesine yol açmaktadır: toplumsal durumu kendisinden iyi bir erkek arayacaktır, böylece, kendisinin varamayacağı bir yere hem de çok daha hızlı ulaşmayı ummaktadır. Eski çağlardaki gibi, bugün de, sevişmek kadının kocasına karşı yükümlü olduğu bir *hizmet* sayılmaktadır; erkek bundan *zevk* almakta, karşılığında da birtakım armağanlar vermesi gerekmektedir. Kadının vücudu satın alınan bir nesnedir; kadın içinse, erkek, dilediği gibi işletebileceği bir sermayedir. Kimi zaman, kendisi de bir drahoma getirir erkeğe; çoğunlukla da ev işlerini yüklenir: eve bakacak, çocuk yetiştirecektir. Şöyle ya da böyle, kendine baktırma hakkına sahiptir, geleneksel ahlâk da onu bu konuda yüreklendirmektedir. Kadın uğraşları çoğunlukla verimsiz ve düşük ücretli olduğundan, bu kolaylığı seçmeye yatkın olması son derece doğaldır; evlilik, bir sürü uğraştan kat kat iyidir. Töreler, bugün de evlenmemiş kızın cinsel özgürlüğünü kısıtlamaktadır; Fransa'da, serbest aşkı yasaklayan bir yasa bulunmadığı halde, evli kadının başka biriyle sevişmesi suçtu; ancak, bir âşık edinmek isteyen kadının, ilkin evlenmesi gerekiyordu. Sıkı bir denetim altında tutulan genç kentsoylu kadın, bugün bile, "özgür olabilmek" için evlenmektedir. Amerikalı kadınların büyükçe kısmı cinsel özgürlüğe kavuşmuştur; ancak, onların yaşantısı da, Malinowski'nin *Bekârlar Evi*'ndeki ilkel delikanlıların tattığı sonuçsuz zevkleri andırmaktadır; sözü geçen delikanlılara ancak evlendikten sonra adam gözüyle bakılmaktadır. Yalnız bir kadın, Amerika'da, kendi geçimini sağlasa bile, Fransa'dakinden çok daha eksik bir varlıktır; tam bir kişi sayılması ve bütün haklarına kavuşabilmesi için parmağına bir yüzük geçirmesi gerekmektedir. Hele analık, ancak evli kadında hoşgörülmektedir; kız-anne hâlâ kötü gözle bakılan kişidir ve çocuk, onun için, ağır bir yüktür, ayakbağıdır. Bu yüzden de, gerek Eski, gerek Ye-

ni Dünya'da gelecekle ilgili tasarıları sorulan birçok genç kız, eskisi gibi: "Evleneceğim" diye karşılık vermektedir. Oysa hiçbir delikanlı evliliğe temel tasarısı gözüyle bakmaz. O, ancak ekonomik alandaki başarısıyla adam yerine konacaktır: bu onu —özellikle köylü için— evliliğe götürebilir de götürmeyebilir de. Eskiye oranla daha değişken, daha belirsiz olan günümüzün koşulları, delikanlı için, evliliğin yükünü alabildiğine artırmıştır; buna karşılık, evlilikten sağlayacağı yararlar epey azalmıştır, çünkü bekâr erkek kendine bakabileceği gibi, cinsel açıdan da genellikle, kolayca kendini doyurabilir. Evliliğin birtakım maddî rahatlıkları —("İnsan lokantadakinden çok daha iyi yemekler yiyor canım.")— cinsel kolaylıkları var elbet —("Böylece genelev insanın ayağının dibine geliyor")—, bireyi yalnızlığından kurtarmakta, ona bir yuva, çoluk çocuk kazandırarak uzayda ve zamanda belli bir yere oturtmaktadır; evlilik, onun için, varoluşunun kesin olarak belirlenmesi, bütünlenmesidir. Buna rağmen, evlenmek isteyen erkek sayısı, gelin adaylarından azdır. Baba, kızını evlendirmekten çok başından atmaktadır; koca arayan genç kız bir isteğe cevap vermemekte, tam tersine, bu isteği uyandırmaktadır.

Danışıklı dönüşüklü evlilikler bugün de geçerliktedir; akıllı uslu kentsoylular bu tür evlenmeleri devam ettirmektedirler. Napoleon'un mezarı başında, Opera'da, danslı gazinolarda, plajlarda, çaylarda, saçları yeni yapılmış, yeni bir entari giymiş genç kızlar az uz konuşup bedensel güzelliklerini kıyısından köşesinden gözler önüne sermektedirler; analar babalar kızların yakasına yapışıp sarsmakta: "Hadi, durma, seç birini; yeter masraf ettik sana. Sıra kızkardeşinde artık" demektedirler. Zavallı kız, tohuma kaçtıkça talihinin azaldığını bilmektedir; damat adayları zaten pek kalabalık değildir: seçme olanağı, koyun sürüsüyle değiştirilen Bedevininkinden daha azdır. Colette'in[4] dediği gibi: "Malı mülkü ve uğraşı olmayan, erkek kardeşlerinin sırtından geçinen bir genç kızın sesini kesip oturmaktan, kısmetine çıkanı kabul edip Tanrı'yı yadsımaktan başka çaresi yoktur!"

Çağdaş yaşam, her geçen gün artan bir hızla, gençlerin, anaların uyanık bakışları altında buluşmasına izin vermektedir. Eskiye oranla

---

[4] *La Maison de Claudine* (Claudine'in Evi).

kölelikten epey kurtulmuş olan genç kızlar sık sık gezmeye gitmekte, üniversiteye yazılmakta, erkeklerle tanışmalarına izin veren işlere girmektedirler. Madam Claire Leplae, 1945-1947 yılları arasında, Belçika'daki kentsoylu sınıf içersinde bir soruşturma yapmıştır.[5] Yazar, soruşturmayı konuşmalarla yapmıştır, sorduğu sorularla aldığı karşılıkların bir kısmını aktaracağım.

S. : Danışıklı dönüşüklü evlenmeler sık mıdır?

C. : *Bugün böyle evlenme yoktur (% 51).*
Çok enderdir, olsa olsa % 1 (% 16).
Evlenmelerin % 1-3'ü böyledir (% 28).
Evlenmelerin % 5-10'u böyledir (% 5).

Soruşturmaya katılanlar, 1945'te önce epey sık görülen danışıklı dönüşüklü evlenmelerin artık ortadan kalktığını söylemişlerdir. Bununla birlikte, "çıkar kaygısı, ilişki yokluğu, utangaçlık ya da yaşlılık, iyi bir yuva kurabilme arzusu gibi nedenlerle hâlâ bu tür evlenmeler görülmektedir." Bunları çoğu kez papazlar ayarlamaktadır; genç kız, kimi zaman da mektuplaşma yoluyla evlenmektedir. "Kızlar, özelliklerini yazıp özel bir gazeteye yollamakta, bunlar belli bir numarayla yayımlanmaktadır. Ve bu gazete, orda adı çıkan her genç kıza yollanmaktadır. Kimi zaman, burda, evlenmek isteyen iki yüz kızın ve hemen aynı sayıda delikanlının adı bulunmaktadır. Erkekler de özelliklerini bildirmişlerdir. Kızlarla erkekler, gazete aracılığıyla, seçtikleri herhangi bir kimseye mektup yazabilirler."

S. : Son on yıl içinde, gençler hangi durum ve koşullarda nişanlandılar?

C. : *Aile toplantılarında tanışarak (%48).*
Ortak öğrenim ya da çalışma sırasında (% 22).
İçli-dışlı toplantılardan. Birlikte geçirilen tatillerden sonra (% 30).

Hemen herkes "çocukluk arkadaşları arasındaki evlenmelerin pek ender olduğu, aşkın birden doğduğu" görüşünde birleşmektedir.

S. : Eş seçiminde para başrolde midir?

C. : *Evlenmelerin % 30'unun amacı paradır (% 48).*

---

[5]Claire Leplae, *Les Fiançailles* (Nişanlanmalar).

Evlenmelerin % 50'sinin amacı paradır (%35).
Evlenmelerin % 70'inin amacı paradır (%17).

S. : Ana-babalar kızlarını evlendirmek için can atıyorlar mı?

C. : *Ana-babalar kızlarını evlendirmeye can atıyor (%58).*
Ana-babalar kızlarını evlendirmek istiyor (%24).
Ana-babalar kızlarını kocaya vermek istemiyor (%18).

S. : Genç kızlar evlenmeye hevesli mi?

C. : *Genç kızlar evlenmeye hevesli (%36).*
Genç kızlar evlenmek istiyor (%38).
Genç kızlar, kötü bir evlilik yapmaktansa hiç evlenmemeyi yeğliyor (%26).

"Genç kızlar delikanlılara saldırmaktadır. Genç kızlar, bir yuvaları olsun diye, ilk önlerine çıkana varmaktadır. Hepsi evleneceğini ummakta ve bunun için ellerinden geleni yapmaktadırlar. Bir genç kız için, istenmemiş olmak utanç vericidir: bu yüzden de, ilk önlerine çıkanla evleniverirler. Genç kızlar evlenmek için evlenmektedir. Genç kızlar kadın olabilmek için evlenmektedir. Evlilik kendilerine daha büyük bir özgürlük getireceği için dörtnala evlenmektedirler." Bu konuda, soruşturmaya katılanların hemen hepsi aynı fikirdedir.

S. : Evlenme konusunda, genç kızlar erkeklerden daha mı girişkendirler?

C. : *Genç kızlar duygularını genç erkeklere açmakta ve onlardan kendileriyle evlenmelerini istemektedirler (% 43).*
Genç kızlar, evlilik konusunda, delikanlılardan daha girişkendirler (% 43).
Genç kızlar bu konuda lâf etmez (%14).

Burda da hemen hemen bir görüş birliği var: evlenme konusunda, genellikle, ilk adım genç kızlardan gelmektedir. "Genç kızlar, kendi başlarına yaşamalarını sağlayacak bilgi ve gücü elde edemediklerini farketmektedirler; para kazanmak için çalışmayı bilmediklerinden, evliliğe cankurtaran simidi gözüyle bakmaktadırlar. Genç kızlar hemen âşık olmakta, bunu erkeklere açıp dört elle boyunlarına sarılmaktadırlar. Korkunçtur bu kızlar!... Genç kızlar evlenmek için her yola başvururlar... kadındır erkeğin ardından koşan... vb."

Fransa'da buna benzer belgeler yok: ancak, kentsoylu sınıfın durumu Belçika'yla Fransa'da aynı olduğuna göre, herhangi bir soruşturmada hemen hemen aynı sonuçlara ulaşılırdı sanırım. "Danışıklı dönüşüklü" evlenmeler, Fransa'da, öbür ülkelerden çok fazladır, ve iki cinsi birbirine yaklaştırmak için eğlentiler düzenleyen şu ünlü "Yeşil Zırhlılar Kulübü" gittikçe gelişmektedir; evlenme duyuruları bir sürü gazetede sütunlarca yer tutmaktadır.

Gerek Fransa'da, gerek Amerika'da, anneler, ablalar, kadın dergileri köpeksi bir davranışla genç kızlara, sinek kâğıdının sinek avlayışı gibi, erkekleri nasıl "avlayacaklarını" öğretmektedirler; epey ustalık isteyen bir "balık avı", bir "keklik avı"dır bu; ne çok yukarı, ne de çok aşağı nişan almalıdır; romansı değil, gerçekçi olmalı; işveyle alçakgönüllülüğü bağdaştırmalı; ne gereğinden çok, ne de az istemeli... Genç erkekler, "aklı fikri evlenmekte" olan kadınlardan çekinir. Genç bir Belçikalı bakın ne diyor:[6] "Bir erkek için av gibi izlendiğini, bir kadının kendisine kancayı taktığını hissetmekten daha kötü bir şey olamaz." O zaman erkekler, kurulan tuzakları bozmaya girişirler. Genç kızın seçim alanı çoğu kez pek dardır: erkek, ancak genç kızın kendini evlenip evlenmemekte serbest sandığı an gerçekten özgür olabilir. Oysa genç kızın kararında coşkudan çok hesap, tiksinti ve yazgıya boyuneğiş vardır. "Kendisini isteyen erkek (çevre, sağlık ve uğraş yönünden) aşağı yukarı uygunsa, sevmese de evlenir. Hattâ, birtakım *ama*'lar bulunsa da, sevgisiz falan kabul eder onu."

Genç kız, hem evlenmek ister, hem de korkar evlilikten. Evlilik, kadın için, çok daha büyük bir yarar sağlamaktadır; dolayısıyla dört gözle beklemektedir evlenmeyi; ancak, evlilik kadından çok daha ağır özveriler ister; her şeyden önce de, geçmişiyle ansızın bağlarını koparması gerekir. İncelememizin bundan önceki bölümlerinde, genç kızların evden ayrılma fikri karşısında nasıl bunaldıklarını görmüştük: ayrılma günü yaklaştıkça, bunalım da artar. Sinir bozukluklarının çoğu işte bu dönemde ortaya çıkar; bu gibi rahatsızlıklara, yüklenecekleri sorumluluklardan korkan genç erkeklerde de rastlanır, ama yukarda da belirttiğimiz nedenlerden ötürü, genç kızlarınki çok daha yaygın ve

[6] Claire Leplae, *a.g.y.*

ağırdır. Bu konuda, Stekel'den aldığım tek bir örneği anmakla yetineceğim. Stekel, çeşitli sinir bozuklukları gösteren iyi bir ailenin kızına bakıyordu.

Stekel kendisini tanıdığı vakit, genç kız sürekli kusmakta, her akşam morfin almakta, sinir nöbetleri geçirmekte, yıkanmak istememekte, yemeğini yatakta yemekte, odasından dışarı çıkmamaktadır; nişanlıdır, ve nişanlısını çok sevdiğini söylemektedir. Stekel'e, nişanlısıyla yattığını itiraf eder... Daha sonra bundan hiç zevk almadığını söyler: hattâ öpüşmeler miğdesini bulandırmıştır, kusmasının nedeni budur. Nişanlısına, kendisini yeterince sevmediğine inandığı annesini cezalandırmak için teslim olduğu anlaşılır; çocukluğunda, kendisine bir erkek ya da kız kardeş getirmelerinden korktuğu için, geceleri annesiyle babasını gözetlermiş; annesine taparmış. "Şimdiyse evlenecek, baba ocağından ayrılacak, anasıyla babasının yatak odasından geri dönmemecesine çıkıp gidecekti ha? yoo, olacak şey değildi bu!" Şişmanlar, kaşıya kaşıya ellerini bozar, kabalaşır, hastalanır, nişanlısına her türlü hakareti eder. Doktor kendisini iyileştirir, ama kız annesinden bu evlilikten vazgeçmesini rica eder; "Çocuk kalabilmek için, evden ayrılmamak istemektedir!" Annesi evlenmesi için diretir. Nikâhtan bir hafta önce, yatağında ölü bulunur; tabancayla intihar etmiştir.

Genç kız, kimi zaman da, geçmek bilmeyen hastalıklarla direnir evliliğe; sağlık durumunun "taptığı" adamla evlenmesine izin vermeyişine bakıp umutsuzluğa kapılır; oysa, onunla evlenmemek için hastalanmaktadır, ve nişan bozulduğu an iyileşir. Kimi zaman da, evlenme korkusu, genç kızın daha önce kendisini etkileyen aşk serüvenleri yaşamış olmasından gelir; özellikle, kız olmadığının ortaya çıkmasından çok korkar. Ama çoğunlukla babasına, anasına, kız kardeşine ya da genel olarak baba ocağına duyduğu bağlılık engeller yabancı bir erkeğin boyunduruğu altına girmesini. Evlenmeye karar veren genç kızların çoğu da kendilerine baskı yapıldığı, biricik akılsal çıkış yolunun bu olduğunu bildikleri, her kadın gibi evkadını ve ana olmak istedikleri için evlenmekte; bununla birlikte, evliliklerinin ilk zamanlarını güçleştirecek, hattâ mutlu bir dengeye ulaşmasını engelleyecek gizli ve inatçı direnme duygularını içlerinden söküp atamamaktadırlar.

Demek ki, evlilikler, genel olarak aşktan doğmuyor. "Koca, hiçbir zaman sevilen adamın kendisi olmayıp, ancak onun yerine konmuş benzeridir" der Freud. Bu ayrıştırma bir kaza değildir. Evlilik kurumunun yapısından gelmektedir. Aranan şey, bireysel mutluluğu sağlamak değil, kadınla erkeğin cinsel ve ekonomik birliğini topluluk çıkarı doğrultusunda aşmaktır. Ataerkil aile düzenlerinde, analarla babaların seçtikleri nişanlılar evlenene dek birbirlerinin yüzünü görmezlerdi — bazı Müslüman topluluklarında hâlâ görmezler. Dolayısıyla, böyle bir evlenmede, toplumsal açıdan bakıldığı zaman, koskoca bir yaşamı kapsayacak bir girişimi duygusal ya da cinsel bir heves üstüne oturtmak söz konusu bile olamaz.

Bu akıllı uslu pazarlıkta iştah falan hesaba katılmaz elbet, der Montaigne: *pazarlıkta bulunanların iştahları azalmış, hattâ körelmiştir. Aşk, olduğundan başka türlü görülmekten hoşlanmadığı gibi, evlilikte rastlandığı üzere, yürütülen daha başka hesaplara da uymaz: evlilikte, güzellik ve çekicilik kadar yapılan birleşme ve araçlar da rol oynar. Ne denirse densin, insan sırf keyfi için evlenmez; soyunu sürdürmek, ailesini devam ettirmek için evlenir* (*Denemeler*, III. Kitap, bl. V).

Bir karı "alan" kendisi olduğu için —hele evlenecek kadın sayısı fazlaysa—, erkek daha büyük seçme olanağına sahiptir. Buna karşılık, sevişme kadına yüklenen ve sonunda kendisine birtakım haklar kazandıran bir hizmet sayıldığından, onun garip yeğlemelerine aldırılmaması mantık gereğidir. Evliliğin görevi, kadını erkek özgürlüğüne karşı korumaktır: ancak, özgürlüksüz aşk ve bireysellik olmayacağından, ömür boyu bir erkeğin kanatları altında yaşama güvencesine kavuşabilmek için kadının benzersiz bir bireyin sevgisinden vazgeçmesi gerekir. Dindar bir annenin, kızlarına: "Aşkın erkeklere özgü kaba bir duygu olduğunu, kadınların bu duyguyu yeterince tanımadıklarını" söylediğini duymuşumdur. Bu, Hegel'in *Tinsel Görüngüler Üstüne* adlı kitabında (c. II, s. 25) dile getirdiği düşüncenin daha safçasıdır:

Ancak, analık ve eşlik ilişkilerinde şöyle bir gariplik vardır: bun-

larda, bir yandan, zevk alanına giren doğala benzer bir özellik, öte yandan da, kendi eriyip gidişini seyreden olumsuz bir şey göze çarpar; işte bu yüzden de, sözü geçen benzersizlik, bir bakıma, hemen her zaman başka bir benzersizlikle değiştirilebilecek, olumsal bir şeydir. Aşka dayanan yuvada belli bir koca değil, genel anlamıyla bir koca, genel anlamıyla çocuklar vardır. Kadının ilişkileri duyarlığı üstüne değil, evrensel öğe üstüne oturtulmuştur. Kadının tinsel yaşamıyla erkeğinki arasında başlıca ayrılık şudur: kadın, benzersizlik ve zevk açısından cinsel arzunun benzersizliğine yabancı, evrensel yanı ağır basan bir varlıktır. Erkekteyse, tam tersine, bu iki şey birbirinden ayrıdır, ve erkek yurttaş olarak bilinçli bir güce ve evrenselliğe *sahip bulunduğu için, hem cinsel arzuya hak kazanmakta, hem de bu arzu karşısındaki özgürlüğünü sürdürmektedir. Dolayısıyla, kadının analık ve eşlik ilişkisine benzersizlik karıştığı an, ahlâki niteliği arılığını yitirmekte: ahlâki nitelik arıysa, benzersizliğin hiç önemi kalmamakta ve kadın insanın kendini başka bir varlıkta tanıyışı demek olan bilinçten yoksunlaşmaktadır.*

Sizin anlayacağınız, kadın için şimdilik beğenip seçtiği bir eşle benzersiz ilişkiler kurmak değil, çok genel ilişkiler içinde kadınlık görevini yerine getirip doğrulamak söz konusudur; cinsel zevki bireyselliği içinde değil, özgüllüğü içinde tanımak zorundadır; bu da, cinsel hazlarla ilgili yaşamında iki sonuç doğurur: bir kere, evlilikdışı cinsel ilişkiye hakkı yoktur; karı koca için bedensel alışveriş bir kurum haline gelmiş, arzu ve zevk aşılmış, onların yerine toplumsal çıkar konmuştur; ancak, erkek bir emekçi ve yurttaş olarak evrensele doğru kendini aşabildiğinden evlenmezden önce ve sonra olağan sayılan birtakım zevkler alabilir; şöyle ya da böyle, evlilikdışı yollardan kendini kurtarır; kadının her şeyden önce bir dişi olarak tanımlandığı dünyadaysa, kadının yine dişi olarak bütünüyle kendini doğrulaması gerekir. Öte yandan, genel ile özel arasındaki bağın biyolojik açıdan kadınla erkekte başka başka olduğunu görmüştük: erkek, kendine özgü kocalık ve dölleyicilik görevini yerine getirirken mutlaka zevk duymakta;[7]

[7] "Delik deliktir" diyen atasözü çok kaba bir alaydır elbet: erkek, kaba zevkin ötesinde bir şeyler arar; bununla birlikte birtakım "buluşma evleri"nin gittikçe artan zenginliği, erkeğin karşısına çıkan ilk kadından bile azbuçuk zevk alabildiğinin kanıtıdır.

buna karşılık, kadının üretici göreviyle şehvet duyguları arasında çoğu kez kesin bir ayrılık bulunmaktadır. Öyle ki, evlilik, kadının cinsel yaşamına ahlâkî bir saygınlık getireyim derken, aslında bu yaşamı kökünden silme ereğini gütmektedir.

Erkekler kadının bu yoksunluğunu bile kabul etmişlerdir; kadının bu konuda çektiği acılara rıza gösterebilmek için iyimser bir doğalcılığa yaslandıklarını biliyoruz: n'apalım, kadının yazgısı böyledir: Kutsal Kitab'ın kadını tu kaka ilân edişi de onların bu rahat görüşünü pekiştirir. Gebelik sancıları —kısa ve belirsiz bir zevk karşılığı yüklenilen bu fidye borcu— birçok şakaya konu olmuştur. "Beş dakikalık zevk: dokuz ay ağrı sızı... Mübareğin girişi kolay da, çıkışı zor." Bu çelişki erkekleri çoğunlukla epey eğlendirmiştir. Bu felsefede eziyetçi bir yan vardır: erkeklerin çoğu kadının zayıflığı karşısında zevklenmekte ve bunun giderilmesi fikrine şiddetle karşı çıkmaktadır.[8] Bundan da anlıyoruz ki, erkekler yaşam arkadaşlarını cinsel mutluluktan yoksun bırakmakta hiçbir sakınca görmemektedirler; hattâ zevk özerkliğiyle birlikte cinsel arzu eğilimini de elinden almak çıkarlarına uygun düşmüştür.[9]

---

[8]Kimisi, örneğin doğum sancılarının analık içgüdüsünün doğabilmesi için gerekli olduğunu ileri sürmektedir: uyuşturucu bir ilâçla doğuran geyikler yavrularına bakmamışmış. Kanıt diye gösterilen olgular son derece belirsizdir; ayrıca, kadın dişi geyik değildir. İşin doğrusu şu ki, bazı erkekler kadının dişilik yüklerinin azalmasına karşıdırlar.

[9]Bugün, bile, kadının cinsel zevk isteği erkekleri kızdırmaktadır; bu konuda, Doktor Grémillon'un *La Vérité sur l'orgasme vénérien de la Femme* (Kadının Cinsel Doyumuna İlişkin Gerçekler) adlı denemesi çok şaşırtıcı bir belgedir. Önsözden öğrendiğimize göre, 1914-1918 savaşı kahramanlarından olup elli dört Alman tutsağının canını kurtaran doktor yüce ahlâklı bir kişiymiş. Stekel'in *La Femme frigide* (Soğuk Kadın) adlı yapıtına şiddetle çatan yazar, birçok şey arasında şunu ileri sürmektedir: "*İyi yumurtalar veren, sıradan ve sağlam bir kadın cinsel doyum nedir bilmez.* Analarının çoğu (hem de en iyi analarının) hiçbir zaman hazla kendilerinden geçmemiştir... Çoğu kez gizli kalan cinsel haz bölgeleri doğal değil, yapaydır. Erkekler bu bölgeleri uyandırdıkları için böbürlenirler, oysa bunlar insanın yüzünün karasıdırlar... Bütün bunları keyif ehli erkeğe söyleseniz de aldırış etmeyecektir. O, bayağılık arkadaşının cinsel doyuma ulaşmasını ister, kadın da ulaşır. Böyle bir doyum yoksa, icat edilir. Çağdaş kadın zevkten tirtir titretilsin istemektedir. Biz de kendisine şöyle karşılık veriyoruz: hayır, hanımefendi, vaktimiz yok buna, ayrıca, sağlık bilgisine de aykırı!.. Kadında cinsel duyarlık noktaları yaratan erkek kendi kuyusunu kendi kazmakta: doymak nedir bilmeyen bir kadın ortaya çıkarmaktadır. Böyle belâlı bir kadın, gözünü kırpmadan, bir sürü koca eskitebilir... 'Cinsel duyarlığı uyandırılan' kadının dünyaya bakışı değişmekte, kimi zaman işi cinayete dek vardıran korkunç bir varlık haline gelmektedir... 'İki sırtlı hayvan haline girme'nin yemek, içmek, işemek, uyumak kadar sıradan bir iş olduğuna inanılsa, ortada ne sinir bozukluğu, ne ruh hastalığı kalırdı..."

Montaigne de, tatlı bir köpeksilikle işte bunu dile getirir:

Dolayısıyla, bu saygıdeğer ve kutsal ilişkide aşktaki çaba ve garipliklerı aramaya kalkmak hısım akraba arasında yatıp kalkmak gibi bir şey olur; "aşırı şehvetle okşayarak akıl civatalarını attırmak istemiyorsanız, çok ciddi ve sakınımlı bir biçimde yanaşmalısınız kadına" der Aristoteles... Aşk evliliklerinden daha tez bozulan ve çözülen evlilik görmedim şimdiye dek: çünkü, güzelliğe ve cinsel arzulara dayanan evliliklerde daha sağlam ve sürekli birtakım temeller gerekir ve insan bu tür evliliklerde her an tetikte bulunmak zorundadır; o şen şakrak kahkahaların hiç değeri yoktur... İyi bir evlilik, aşkın gereklilik ve arkadaşlığını yadsır (Denemeler, III. Kitap, bl. V).

I. Kitabın XXX. bölümünde de şöyle der: "*Karılarının yanında tattıkları zevkler bile, ölçü dışına taşıldığı an, hoş karşılanmaz; böylesi, töre dışına çıkmak, uygunsuz bir iş yapmak, çizmeyi aşmaktır. Aşk oyununun ilk heyecanıyla yaptığımız bu abartmalar, ahlâka aykırılıkları bir yana, karılarımıza zarar da verir. Bırakalım da, hayasızlığı başka yoldan öğrensinler. Duyduğumuz cinsel heyecan onları yeterince uyandırır... Evlilik, kutsal, dinsel bir bağlılıktır: bu yüzden de, ondan aldığımız zevk akıllı uslu, ölçülü ciddi bir zevk olmalıdır; son derece sakınımlı ve bilinçli bir haz olmalıdır.*"

Gerçekten de, koca, karısının cinsel duygulanımlarını uyandırdığı zaman bu işi genel çizgiler içinde yapmaktadır; çünkü kendisi de benzersizliğine bakılarak seçilmemiştir; karısını, cinsel zevki başkalarının kollarında aramaya hazırlamaktadır; "insanın karısını gereğinden fazla ustaca okşaması," diyor Montaigne, "bir sepetin önce içine pisleyip, sonra kafanıza geçirmek"tir. Ama öte yandan, büyük bir iyiniyetle, erkeğin ölçülü davranışlarının kadını çok tatsız bir duruma soktuğunu da kabul eder.

Kadınlar, yeryüzündeki yaşama kurallarını reddettikleri zaman hiç de haksız değildirler; hele bu kuralları, kendilerine sormadan, yalnızca erkeklerin koydukları düşünülürse. Kadınlarla aramızda doğal olarak çatışma ve yalan dolan vardır. Bizler, büyük bir kayıtsızlıkla şöyle bakıyoruz kadınlara: onların, aşk konusunda bizden daha ateşli ve ye-

tili olduklarını öğrendikten sonra, en ağır cezalarla korkutarak cinsel eğilimlerini dizginlemeye kalkmışız... Kanlı canlı, sağlam ve sağlıklı, besili, ama aynı zamanda iffetli olmalarını, yani hem sıcak, hem soğuk olmalarını istiyoruz; çünkü kendilerini cehennem ateşinden kurtarmak üzere bulunduğunu ileri sürdüğümüz evlilik, bugünkü töreler içersinde, pek az bir doyum getiriyor kadınlara.

Proudhon bu konuda çok daha az titiz: ona göre, aşkla evliliği birbirinden ayırmak "adalete" uygun:

Aşk, adalet içinde boğulmalıdır... Aşk konuşmaları, nişanlılar, hattâ evli çiftler arasında bile olsa, yakışıksızdır, aile saygısını yıkar, çalışma sevgisiyle toplumsal ödev duygusuna zarar verir... (Aşk ödevi yerine getirildikten sonra)... Sütün önce kaymağını, sonra sıkmığını alan çoban gibi, kaldırıp onu bir köşeye koymanız gerekir...

Bununla birlikte XIX. yüzyılda, kentsoylu sınıfın aşk konusundaki görüşleri azıcık değişikliğe uğramıştır; kentsoylu sınıf bir yandan canla başla evliliği savunmaya ve ayakta tutmaya çalışıyor; öte yandan da, bireycilik konusundaki gelişmeler, kadınların cinsel isteklerinin zorla susturulmasını engelliyordu; Saint-Simon, Fourier, George Sand ve romantikler büyük bir heyecanla savunmuşlardır sevişme hakkını. Böylece, o zamana dek müthiş bir serinkanlılıkla tu kaka ilân edilen bireysel duyguların evlilik içine alınması sorunu belirdi. Ve geleneksel edebe uygun evliliğin meyvesi olarak, ne anlama geldiği pek bilinmeyen "karı-koca sevgisi" kavramı doğdu. Balzac, tutucu kentsoylu sınıfın bu konudaki fikirlerini bütün tutarsızlıklarıyla dile getirmiştir. O, evlilikle aşkın, ilke olarak, aslâ bağdaşamayacağını kabul etmektedir; ancak, bunun yanında, saygıdeğer bir aile kurumunu, kadının nesne yerine konduğu basit bir alışverişle bir tutmaya da yanaşmamakta; ve sonunda, içinde şöyle lâfların da bulunduğu *Physiologie du mariage* (Evliliğin Bedensel Yanları), adlı kitabındaki akılalmaz tutarsızlıklara varmaktadır:

Evlilik, siyasal, hukuksal ve ahlâksal açıdan bir yasa, sözleşme,

kurum sayılabilir... Öyleyse, herkes evliliğe saygı göstermelidir. Toplum, bugüne dek, kendisi için evlilik sorununa egemen olan bu doruklardan başkasına dikkat etmemiştir.

Erkeklerin çoğu, evlenirken, soylarını devam ettirmeyi, çocuklarının temizliğini düşünür; oysa ne soyun sopun devamı, ne kan temizliği, ne çocuk mutluluk sağlar. İnanalım ve çoğalalım *lâfı, aşka yer bırakmaz. On beş gün içinde on dört kere gördüğümüz bir kızdan, yasa, kral ve adalet adına sevgi beklemek saçmalıktır.*

Bu sözler, Hegel'ci kuram kadar açık seçiktir. Ama Balzac, daha öncekilere bağlamayı düşünmeksizin devam eder:

Aşk, gereksinmeyle duygunun uyuşmasıdır, evlilikte mutluluk, eşlerin ruhsal açıdan tastamam uyuşmasıyla gerçekleşir. Dolayısıyla, bir erkeğin, mutlu olabilmek için, birtakım onur ve incelik kurallarına uyması gerekir. Aşk gereksinimini onaylayan toplumsal yasanın sağladığı yararı kullandıktan sonra, duyguların açılıp gelişmesini isteyen doğa'nın gizli yasalarına boyuneğmesi gerekir. Mutluluğu sevilmeye bağlıysa içten sevmesi gerekir: gerçek tutku karşısında hiçbir şey duramaz. Tutkulu olmaksa, hep istemektir. İnsan karısını hep isteyebilir mi?

— Evet.

Balzac, daha sonra, evlilik biliminin açıklanmasına girişir. Ama, koca için temel sorunun sevilmek değil, aldatılmamak olduğunu hemen anlarız: karısını güçsüz bırakan bir beslenme düzeni uygulamakta, onu kültürden yoksun bırakmakta, sırf kendi onurunu kurtarabilmek için bütün duygularını köreltmekte sakınca görmez. Bu mudur aşk? Bu karanlık ve tutarsız fikirlerden olsa olsa şu anlam çıkarılabilir: erkeğin, genel olarak cinsel gereksinimlerini giderebilmek üzere, dilediği kadını seçmeye hakkı vardır; bu genellik, kadının kocasına bağlılığının güvencesidir: birtakım reçetelerle karısında aşkı uyandırmak, sonradan, yine kendisine düşecektir. İyi ama, salt soyunu devam ettirebilmek, kanını temiz tutmak için evlenirse, gerçekten *âşık* olabilir mi? Değilse, karısına duyacağı tutku nasıl olacak da karşılıklı sev-

giye yol açacaktır? Ve paylaşılmayan bir sevginin, karşıdaki insanı etkilemek şöyle dursun, tam tersine rahatsız ettiğini, tiksinti verdiğini Balzac bilmez mi? Kötüniyeti, mektuplaşma biçiminde yazılmış *Mémoires de deux jeunes mariées* (İki Gelinin Anıları) adındaki savlı romanında açıkça görülmektedir. Louise de Chaulieu evliliği aşka dayandırmak istemektedir: sevgisinin aşırılığından birinci kocasını öldürür; sonra kendisi de, ikinciye duyduğu kıskançlık yüzünden ölür. Renée de l'Estorade aklı uğruna duygularını harcamıştır: analığın verdiği sevinçler bu özveriyi yeterince ödünlemekte, Renée sağlam bir mutluluğun tadını çıkarmaktadır. Bir kere, sevdalı Louise'in, çok istediği halde —yazarın keyfi yargısı dışında— hangi uğursuzluktan ötürü çocuk sahibi olamadığını anlayamıyoruz: aşk, kimsenin gebe kalmasını önlememiştir; öte yandan, kocasının sarılmalarını güleryüzle karşılayabilmek için, Renée'nin, Stendhal'in "dürüst kadınlar"da rastlayıp da çok kızdığı "ikiyüzlülüğe" başvurmuş olması gerekmektedir. Balzac, düğün gecesini şöyle anlatır:

Senin deyiminle hayvan adını verdiğimiz koca yokoldu, diye yazar Renée Louise'e. *Tatlı bir akşamüstü, sözleri içime işleyen anlatılmaz bir zevkle koluna yaslandığım bir âşıkla karşılaştım... birden bir merak uyandı içimde... Yalnız şunu da bilmelisin ki, gerek en ince aşkın zorunlu kıldığı şeyler, gerekse, o anda onurun beklediği umulmadık şeylerin hiçbiri eksik değildi: hayalgücümüzün beklediği giz dolu çekicilikler, birtakım kusurları bağışlatan coşku, zorla koparılan teslim oluş, yıllarca düşlenen ve gerçeklikle yüz yüze gelmezden önce ruhumuzu egemenlikleri altına alıveren düşünsel hazlar, kısacası, insanı büyüleyen her şey.*

Bu güzel mucize pek çok tekrarlanmadı herhalde, çünkü birkaç mektup sonra Renée'yi gözyaşları içinde buluruz yine: "Eskiden bir varlıktım, şimdiyse bir nesneyim"; ve Bonald okuyarak unutmaya çalışmaktadır "eşlerarası aşk"a ayrılan geceleri. Ayrıca, bizler, kadının cinsel yaşama ilk adımını atacağı o güç mü güç anda, kocanın, nasıl olup da birdenbire büyücü haline gelebildiğini öğrenmek isterdik doğrusu; Balzac'ın *Physiologie du mariage*'da verdiği reçeteler pek kestir-

me: "Evliliğe, karınıza saldırarak başlamayın", ya da pek belirsizdirler: "Kocanın üstün yeteneği, zevkin ayrıntılarını ustaca yakalayışında, geliştirişinde, onlara yeni bir biçim, özgün bir anlatım kazandırışındadır." Ve hemen ardından eklemektedir: "birbirini sevmeyen iki varlık arasında, bu yetenek hemen kötü yola kayar". Oysa, Renée de Louis'yi hiç sevmemektedir; ve bize anlatıldığı kadarıyla, nerdedir Louis'nin "üstün yeteneği?" Aslında, Balzac, tam bir köpeksilikle soruna yan çizmiştir. Tarafsız duygu olmadığını, sevgisizliğin, zorlamanın ve sıkıntının sevgi dolu bir dostluktan çok hınca, sabırsızlığa, düşmanlığa yol açtığını görmezlikten gelmiştir. *Vadideki Zambak*'ta çok daha içtendir, talihsiz Madame de Mortsauf'un yazgısı okuyucu için örneklik taslamaktan epey uzaktır.

Evlilikle aşkı bağdaştırmak öyle büyük bir hüner ister ki, bunun için en azından tanrının araya girmesi falan gerekir; Kierkegaard da, o karmaşık dolaylamalarıyla işte bu çözüme yatmıştır. O, evliliğin çelişkisini ortaya vurmakla yetinir:

Ne garip buluştur şu evlilik! Ve işin daha da garibi, anlık bir girişime bağlı oluşudur. Oysa, hiçbir girişim onun kadar bağlayıcı değildir... Demek ki, böylesine bağlayıcı bir edime ansızın girişmek gerekmektedir.[10]

Güçlük şurdadır: sevgi ve sevme eğilimi tam anlamıyla anlıktırlar, evlilikse bir karardır; sevme eğiliminin evlilikle ya da evlenme kararıyla uyanması gerekmektedir: yani duyguların en apansızı aynı zamanda kararların en özgürü olacaktır, ve apansızlığı dolayısıyla ancak kutsal bir varlığa yüklenecek kadar anlaşılmaz olan şey, aynı zamanda uzun boylu, insanı yiyip bitiren ve sonunda bir karara vardırtan bir düşünmenin sonucu olacaktır. Ayrıca, bu iki şeyden biri öbürünün ardından gitmeyecek, karar kurt adımıyla geriden gelmeyecek, ikisi aynı anda gerçekleşecek, çözüm anında biraraya gelmiş olacaklardır.[11]

Sizin anlayacağınız, sevmek evlenmek demek değildir ve aşkın na-

[10] *In vino veritas* ("şişede durduğu gibi durmaz").
[11] *Propos sur le Mariage* (Evlilik Üstüne).

sıl olup da ödev haline geldiğini anlamak son derece güçtür. Ama çelişki Kierkegaard'ın gözünü yıldırmaz; evlilik üstüne yazdığı denemenin amacı bu gizi aydınlatmaktır. Ve şunu gönül rahatlığıyla kabul etmektedir:

"Düşünme, kendiliğindenliğin baş düşmanıdır... Düşünüp taşınma sonunda yön değiştirip sevgi eğilimine dönüşseydi, evlenme diye birşey olmazdı." Ancak, "evlenme kararı da düşüne taşına elde edilmiş, yüzde yüz düşünsel düzeyde yakalanan yeni bir kendiliğindenliktir ve bu kendiliğindenlik sevgi eğiliminin yerini tutmaktadır. Evlenme kararı, ahlâksal veriler üstüne oturtulmuş bir dinsel yaşam görüşüdür, dolayısıyla, sevgi eğilimine giden yolu açması, onu içten ve dıştan gelecek tehlikelere karşı koruması gerekir." Ve işte bu yüzden, "bir koca, gerçek koca tam anlamıyla bir mucizedir!... Varoluş ciddiliğin bütün gücünü kendisi ve sevdiği kadın üstünde toplarken aşkın zevkini sürdürebilmek gerçekten mucizedir!"

Kadına gelince, onun akılla ilgisi yoktur, "düşünme"yi bilmez; dolayısıyla, "sevginin apansızlığından dinsel'in apansızlığına geçiverir." Daha açıkça söylemek gerekirse, anlamı şudur bu öğretinin: seven erkek, sevgiyle bağlanmayı bağlaştıracak bir Tanrı inancıyla evlenmeye karar verir; kadınsa, sever sevmez evlenmek ister. "Nikâh töreni sırasındaki yıldırım aşka" bütün içtenliğiyle inanan yaşlı bir hanım tanımıştım; kocaların, sunağın dibinde ağızlarından çıkan en son "evet"le birlikte aşk ateşine tutulduklarını ileri sürmekteydi. Kierkegaard, daha önceden bir "eğilim" duyulmasına rağmen, bunun bir ömür boyu süreceğini vaat etmenin yine de büyük bir mucize olduğu kanısındadır.

Ancak, Fransa'da, nikâh töreni sırasında verilen söze eskiler kadar güvenmeyen XIX. yüzyıl sonu roman ve oyun yazarları ailenin mutluluğunu çok daha insani yollardan güvenlik altına almaya çalışmaktadırlar; Balzac'tan daha güzüpek davranıp, aşk sanatını yasa-içi sevgiye de sokmaya uğraşmaktadırlar. Porto-Riche, *Amoureuse* (Sevdalı Kadın) adlı kitabında, cinsel aşkla aile yaşamının bağdaşamayacağını ileri sürer: karısının ateşinden imanı gevreyen koca, daha ılımlı bir kadın olan oynaşının yanında dinginlik arar. Bununla birlikte, Paul Hervi-

eu'nün önayak olmasıyla, "aşk" eşlerarası bir ödev diye geçirilir yasalara. Marcel Prévost, yeni damada, karısına oynaş gibi davranması gerektiğini söyler ve eşlerarası sevişmeleri hemen hemen şehvetli bir dille anlatır. Bernstein, yasalara uygun aşkı işler oyunlarında: ahlâksız, yalancı, şehvet düşkünü, kötü huylu karısının yanında koca, akıllı uslu, cömert bir insan gibi ortaya çıkar; ayrıca güçlü ve usta bir âşık olduğu da sezilir. Boynuzlatmayı konu edinen romanlara karşılık, bir yığın evliliğe övgü romanı yazılır. Colette bile bu ahlâk dersi verme akımına kapılır, *l'Ingénue libertine*'de (Hovarda Saf Kız'da), kızlığı beceriksizce bozulan yeni evli bir kadının edepsiz yaşantılarını anlattıktan sonra, ansızın ona şehveti kocasının kollarında tattırmaya karar verir. M. Martin Maurice de, epey gürültü koparan kitabında, usta bir âşığın yatağından çıkardığı genç bir kadını, elde ettiği yaşantıdan yararlandırmak üzere, kocasının yatağına döndürür. Hem evlilik kurumuna saygı duyan, hem de alabildiğine bireyci olan günümüz Amerikan yazarları da, daha başka nedenlerden ötürü ve daha başka bir biçimde, cinselliği evliliğe sokmaya uğraşmaktadırlar. Her yıl, genç evlilere birbirlerine nasıl alışacaklarını göstermeye, özellikle de erkeğe karısıyla mutlu bir uyum kurabilmenin yollarını öğretmeye çalışan sayısız kitap yayımlanmaktadır. Ruhçözümcüler, hekimler "aile danışmanı" olup çıkmışlardır: kadının cinsel zevk duymaya hakkı olduğu, erkeğin bunu ona tattıracak tekniği öğrenmekle yükümlü bulunduğu kabul edilmiştir. Oysa, bilindiği gibi, cinsel başarı salt teknik bir iş değildir. Genç erkek *Kocaların Bilmesi Gereken Şeyler, Aile İçi Mutluluğun Gizleri, Korkusuz Aşk* gibi daha bir sürü el kitabını ezberlese bile, kendisini yeni eşine sevdirebileceğini sanmam. Karısı, ruhsal durumunun bütünlüğü içinde tepki gösterecektir. Geleneksel evlilikse, kadının aşk arzularının uyanıp gelişmesine izin verecek koşulları yaratmaktan uzak mı uzaktır.

Eskiden, anaerkil ailelerde, yeni gelinde kızlık aranmazmış; hattâ birtakım gizemli nedenlerden ötürü, evlenmeden kızlığının bozulması gerekirmiş. Bazı Fransız köylerinde bu eski törenin kalıntılarına rastlanmaktadır; genç kızların ille de kız olması gerekli değildir; hattâ "kusur işlemiş," çocuk sahibi kızlar ötekilere oranla daha kolay koca bulmaktadırlar. Öte yandan, kadının haklarına kavuşmasına izin veren

çevrelerde, genç kızlara da oğlanlara tanınan cinsel özgürlük tanınmaktadır. Ancak, ataerkil ahlâk nişanlı kızın kocasına el değmemiş olarak teslimini gerektirmektedir; koca, karısının karnında yabancı bir tohum taşımadığından emin olmak istemektedir; kendisine mal edeceği dişi etin zedelenmemiş ve kirletilmemiş olmasını arzulamaktadır;[12] genç kızın el değmemişliği ahlâksal, dinsel ve gizemsel bir değer kazanmıştır ve bu değer bugün bile birçok yerde geçerlidir. Fransa'da kimi bölgelerde, damadın arkadaşları, adam çalımlı bir tavırla kanlı çarşafı getirip kendilerine gösterene dek, gerdek odasının kapısında bekleyip şarkılar söylemekte, şakalaşmaktadırlar; ya da, kızın anası babası, komşular görsün diye, sabah pencereden sallandırmaktadır bu çarşafı.[13] Daha yumuşak bir biçimde de olsa, "gerdek gecesi" geleneği devam etmektedir. Bunun bir sürü açık saçık fıkraya konu olması boşuna değildir: insanın toplumsal yanıyla hayvansal yanının ayrılması, ister istemez hayasızlığı doğurmuştur. İnsancı ahlâk, her canlı yaşantının insani bir anlam taşımasını, özgürlük içinde yaşanmasını zorunlu kılar; gerçekten ahlâklı bir aşk yaşamında, arzuyla zevk aynı biçimde yüceltilir, ya da, hiç değilse, cinsellik içinde özgürlüğe yeniden kavuşabilmek üzere girişilen duygulandırıcı bir kavga vardır: ama bu, aşkta ya da arzuda, karşımızdakini *benzersizliği* içinde yakalayabildiğimiz zaman mümkündür. Cinsel yaşam birey tarafından kurtarılmayıp da, Tanrı ya da toplum onu doğrulamaya kalktı mı, kadınla erkeğin ilişkisi hayvanca bir ilişki olup çıkar. Aklı başında yaşlı hanımların bedensel serüvenlerinden tiksintiyle söz edişlerini anlamak kolaydır: onlar cinsel ilişkilerini en pis şeyler derecesine düşürmüşlerdir. Düğün gecesi işitilen tiz kahkahaların nedeni de budur. Böyle görkemli bir törenle son derece katı, hayvanca bir görevin biraraya getirilmesinde edepsiz bir çelişki vardır. Evliliğin evrensel ve soyut imlemi gözler önündedir: bir kadınla bir erkek, herkesin gözü önünde, simgesel bir törenle birleşmişlerdir: yatağın gizliliğindeyse başkalarına benzemeyen somut iki varlık karşı karşıya gelmekte ve onların sevişmelerini

[12] I. cildin "Efsaneler" bölümüne bakın.

[13] Kinsey Raporu şöyle der: "Bugün, Birleşik Devletler'in bazı bölgelerinde yaşayan ilk göçmen ailelerin çocukları, evliliğin gerçekleştiğini göstermek üzere, kanlı çarşafı Avrupa'daki yakınlarına göndermektedirler."

görmek istemeyen gözler öteye çevrilmektedir. 13 yaşında bir köy düğününde bulunan Colette, arkadaşlarından birinin kendisine gösterdiği gerdek odasının karışıklığı önünde korkunç bir şaşkınlık duyar:

Genç evlilerin yatak odası... Kırmızı pamuklu perdelerle çevrili dar ve yüksek yatak, kaz tüyü yastıkla, ter, günlük, hayvan soluğu, salça kokulu günün biteceği kuştüyü yatak... Genç evliler az sonra buraya gelecekler. Hiç düşünmemiştim bunu. Şu kuştüylerinin arasına gömülecekler... Aralarında, annemin gözüpek saflığıyla hayvanların yaşamının çok, ama çok azını öğrettiği o anlaşılmaz boğuşma başlayacak. Peki sonra? Hiç aklıma getirmediğim bu odadan, bu yataktan korkuyorum.[14]

Küçük kız, çocuksu sıkıntısı içinde, ailenin tantanalı eğlencesiyle dört bir yanı kapalı yatağın hayvansı gizi arasındaki çelişkiyi sezmiştir. Evliliğin gülünç ve açık saçık yanları kadını birey saymayan uygarlıklarda, yani Doğu'da, Eski Yunan'da ya da Roma'da hiç göze çarpmaz; cinsel ilişkinin hayvansı yanı oralarda bütün toplumsal âyinler kadar genel sayılmaktadır; oysa bugün, Batı'da, kadınla erkek birer birey olarak sofraya oturmakta ve konuklar, birtakım âyinler, söylevler ve çiçekler ardında gizlenen cinsel edimi görülmemiş bir deneyle yaşayacak kişiler işte bu kadınla bu erkek olduğu için dalga geçmektedirler. Aynı şekilde, tantanalı gömme törenleriyle mezardaki çürüme arasında da ürkünç bir çelişki vardır. Ancak, ölü, toprağa gömüldükten sonra dirilmez, yeni gelinse, belediye başkanının kafasına örttüğü üç renkli başörtüsüyle kilisedeki orgun vaat ettiği *gerçek* yaşantının benzersizliği ve olumsallığı karşısında korkunç bir şaşkınlık duyar. Yeni gelinler yalnız vodvillerde ağlayarak analarının evine dönmez düğün geceleri: ruhçözümlemesiyle ilgili kitaplarda da buna benzer sayısız örnek vardır; doğrudan doğruya bana bile birçok olay anlatılmıştır: bunlara konu olan kişiler, hep, çok iyi yetiştirilmiş, hiçbir cinsel eğitim görmemiş, sevişmeyle ansızın karşılaşınca allak bullak olmuş genç kızlardır. Geçen yüzyılda, Madam Adam kendisini

[14] *La Maison de Claudine* (Claudine'in Evi).

dudağından öpen erkekle evlenmek zorunluluğunu hissediyordu, çünkü cinsel birleşmenin en ileri aşamasının bu olduğunu sanmaktaydı. Stekel de, çok daha yakın bir olaya konu olan yeni evli bir hanımı anlatır: "Balayı sırasında kocası kızlığını bozunca, bir deliye çattığını sanmış ve korkudan, ağzını açıp tek lâf etmemiş."[15] Hattâ, genç kızın, müthiş bir bilgisizlikle, erkek kılığına girmiş bir kadınla evlendiği ve erkek olmadığını anlamadan uzun süre bu yalancı-kocayla yaşadığı bile görülmüştür.

Düğün günü, eve döndüğünüzde, karınızı bütün gece karanlık kuyuya batırıp çıkardınız mı zavallı şaşkına döner. Belirsiz bir kaygı duymuş olmasının hiç mi hiç önemi yoktur...

Bak hele, der kendi kendine, buymuş evlilik dedikleri. Önce gizli tutuşları bundanmış. Ben de bile bile göz yumdum bu işe.

Ancak, canı müthiş sıkıldığından, ağzını açıp bir şey demez. Siz de bundan yararlanıp, konu komşuyu ayağa kaldırmadan, birkaç kez daha ve uzun uzun karanlık kuyuya sokup çıkarabilirsiniz onu.

Michaux'nun *Nuits de Noces* (Düğün Geceleri) adlı şiirinden alınan bu parça,[16] durumu çok iyi anlatmaktadır. Bugün, genç kızların çoğu eskiye oranla epey uyanıktır; ama boyuneğişleri yine de soyuttur; ve kızlıklarının bozuluşunda bir saldırı niteliği vardır. "Evlilik içi ırza geçmeler, evlilik dışındakilerden mutlaka daha çoktur", der Havelock Ellis. Neugebauer, 1889'da yayımladığı *Monatsschrift für Geburtshilfe* adlı yapıtın IX. cildinde, birleşme sırasında erkeklik organıyla yaralanan yüz elliden fazla kadın adı saymıştır; bu yaralanmaların nedeni kabalık, sarhoşluk, kötü durum ya da cinsel organlar arasındaki oransızlıktır: Yine Havelock Ellis'in aktardığına göre, İngiltere'de, soylu bir hanım, orta sınıftan, akıllı uslu altı evli kadına gerdek gecesi neler hissettiklerini sormuş: ilk birleşme, hepsi için, tam bir şok olmuş; ikisi bu konuda hiçbirşey bilmiyormuş; öbürleri bildiklerini sanıyormuş, ama yine de bedensel yaralar almışlar. Adler de ısrarla durmuştur kızlığın bozulmasının ruhsal önemi üzerinde.

[15] *Les Etats nerveux d'angoisse* (Bunalım Derecesine Varan Sinir Bozuklukları).
[16] *La Nuit remue* (Gece Kıpırdıyor) adlı kitabından.

Erkeğin kadın üstündeki haklarına el koyduğu bu an, çoğu kez, yaşamın bütününü belirlemektedir. Bu konuda yaşantısı bulunmayan, aşırı heyecanlı bir koca karısına kayıtsızlığın tohumunu ektiği gibi, sürüp giden beceriksizlik ve kabalığıyla bunu cinsel duyguların tümden uyumasına da dönüştürebilir.

Bir önceki bölümde, kadınlığın başlangıcına ilişkin sayısız kötü örnek görmüştük. Stekel'den aldığımız bir örnek daha verelim:

Alabildiğine utangaç yetiştirilen Madam H.N... gerdeğe gireceği geceyi düşündükçe tir tir titremekteydi. Kocası, yatmasına bile izin vermeden, hoyratça soydu kadını. Kendi sırtındakileri de çıkarıp attı, çırılçıplak karşısına geçip penis'ine hayran olmasını istedi. Kadın yüzünü elleriyle örttü. Bunun üzerine adam, avazı çıktığınca: "İyi ama, be Allahın kabağı, neden evde kalmadın öyleyse!" diye bağırdı. Sonra yatağa attı, hayvanca üstüne çullanıp kızlığını bozdu. Ve kadın, ömrü boyunca soğuk bir insan olarak kaldı tabii.

Gerçekten de, bir genç kızın, yazgısını tamamlayıp kadın olabilmek için ne büyük engel aşması gerektiğini biliyoruz artık: kadınlığa geçebilmesi, hem bedensel, hem ruhsal, uzun bir "çalışma"yı zorunlu kılmaktadır. Bu işi bir gecede bitirmeye kalkmak salaklık ve barbarlıktır; ilk cinsel, birleşme gibi zor bir ameliyatı görev haline getirmek son derece saçmadır. Kadının başma gelecek iş kutsal olduğundan, toplum, din ve aile kendisini bir efendiye teslim eder gibi binbir törenle kocaya verdiklerinden, kadının gözü iyiden iyiye korkar; evlilik de tam bir kesinlik kazandığından, cinsel edim bütün yaşamını bağlayacak sanır. Ve işte o an mutlak içinde kendi varlığını yakaladığını hisseder: ömürlük bağlandığı adam, gözünde, Erkek'i temsil eder; ayrıca, yaşam boyu kendisine arkadaşlık edeceğinden, yabancı biri gibi gözükür kadına. Oysa, erkek de omuzlarına çöken yükün ağırlığı altında ezilmektedir; onun da kendine göre güçlükleri, aşağılık duyguları vardır ve bunlar onu ya utangaç ya da kaba yapar; pek çok erkek, düğünün tantanasından, gerdek gecesi cinsel ilişkide bulunamaz. Janet, *les Obsessions et la psychasthénie* (Kafaya Takılan Fikirler ve Kendini Eksik Sanma Hastalığı) adlı yapıtında şöyle der:

Başlarına gelecek şeyin utancıyla cinsel edimi başaramayan ve bu konuda utançtan, umutsuzluktan kurtulamayan yeni damatları kim bilmez? Geçen yıl, yarı acıklı yarı gülünç, çok garip bir olayla karşılaştık, öfkeli bir kayınbaba, sesi soluğu çıkmayan, boynu bükük damadını almış, Salpetriere'e getirmişti: kızını boşayabilmek için tıbbi bir belge istiyordu. Zavallı genç, eskiden bu işi pekâlâ başardığını, ama evleneli beri, utanıp sıkıldığı için, elinin kolunun bağlandığını söylüyordu.

Fazla heyecan genç kızı ürkütür, fazla saygıysa küçük düşürür; kadınlar, kendilerine acı vermek pahasına keyfine bakan erkekten ömür boyu nefret ederler; ama kendilerini küçük gördüğünü sandıkları adama da ölene dek hınç beslerler,[17] hattâ bu işi ilk gece yapmayan ya da yapamayana da. Héléne Deutsch,[18] bazı utangaç ya da beceriksiz kocaların, ters yapılı olduklarını söyleyerek karılarının kızlığının doktor tarafından bozulmasını istediklerini anlatır; oysa söyledikleri çoğu kez doğru değildir. Bu yüzden de der Héléne Deutsch, kadınlar, kızlıklarını bozmayı beceremeyen kocalarına ömürleri boyunca hınç ve küçümseme duymuşlardır. Freud'un gözlemlerinden biri,[19] kocasının cinsel güçsüzlüğünün kadında ruhsal örselenmeye yol açtığını ortaya koymuştur:

Kadın hastalarımızdan biri, durmadan bir odadan öbürüne koşmaktaydı; odalardan birinin ortasında bir masa vardı. Kadın, masa örtüsünü belli bir biçimde yayıyor, zile basıp hizmetçiyi çağırıyor, hizmetçi masaya doğru gelirken geri yolluyordu... Zihninden atamadığı bu takınağı açaklamaya kalkınca, masa örtüsünde kötü bir leke bulunduğunu, örtüyü hep bu lekeyi hizmetçiye gösterecek biçimde yaydığını hatırladı... Bütün bunlar, kocanın erkekliğini gösteremediği düğün gecesinin yeniden canlandırılmasından başka bir şey değildi. Adam, belki bin kere kendi odasından kadının odasına koşmuş, yeni baştan denemişti. Sonunda, yatağı düzeltecek hizmetçiden utanarak, kan sansın diye çarşafa kırmızı mürekkep dökmüştü.

---

[17] Stekel'in "Sevici Kadın" bölümünde andığımız örneklerine bakın.
[18] *Psychology of Women* (Kadının Ruhsal Durumu).
[19] Stekel'in *La Femme Frigide* adlı yapıtından özetledik.

"Gerdek gecesi", kendi sorunlarıyla boğuşmaktan karşısındakini düşünmeye fırsat bulamayan eşlerin aşmayı bilemedikleri bir bunalım haline getirmektedir aşk yaşantısını; kadın, bu geceye, onu ürkünç kılan bir törenlilik yakıştırmakta; dolayısıyla, o gece, bir daha düzelmemecesine soğuk kadın olma tehlikesiyle karşılaşmaktadır. Kocanın karşılaşacağı güç sorunsa şudur: "karısını aşırı şehvetle okşarsa", kadın bundan ürküp kırılabilir; görünüşe göre, bu korku, özellikle Amerikalı erkekleri —Kinsey Raporu'na göre, daha çok da Üniversite eğitimi almış kocaları— felce uğratmaktadır, çünkü dişiliğinin epey farkında olan Amerikalı kadın, sevişirken çok daha tutuk davranmaktadır. Buna karşılık, erkek karısına "saygı gösterirse", ondaki heyecanları uyandırmakta başarısızlığa uğramaktadır. Bu ikilem, kadının tutumundaki iki yanlılıktan gelmektedir: genç kadın cinsel zevki hem istemekte, hem reddetmektedir; kocasından hem ölçülü olmasını beklemekte, hem de ölçülü davranınca acı çekmektedir. Olağanüstü bir mutluluk veremediği zaman, koca ister istemez ya sapık ya da beceriksiz gözükecektir. Bu yüzden de, "eşlik görevleri" nin kadın için çoğunlukla bir angarya oluşuna şaşmamak gerekir.

Hoşuna gitmeyen bir efendiye boyun eğmek, kadın için tam bir işkencedir, der Diderot.[20] *Bir keresinde, kocası kendisine yaklaşınca tiksintiden titreyen dürüst bir hanım tanımıştım; banyoya gidip saatlerce yıkandığını ve karılık görevinin bıraktığı pislikten bir türlü arınamadığını görmüştüm. Bizler bu tiksintinin yabancısıyızdır. Bizim cinsel organımız çok daha hoşgörülüdür. Kadınların çoğu şehvetin doruğuna çıkamadan ölüp gidecektir. Benim geçici sara adını verebileceğim bu duygulanımı pek ender tadarlar, bizse, istediğimiz zaman seslenebiliriz ona. En yüce mutluluğu, taptıkları erkeğin kollarında bile tadamazlar. Bizse, pek hoşumuza gitmese bile, gönül alıcı bir kadının yanında kolayca tadarız bu mutluluğu. Kendilerine bizim kadar hâkim olamadıklarından, cinsel ilişkinin sonundaki ödüle ya çok geç ulaşırlar, ya da hiç ulaşamazlar. Belki yüzlerce kere, bekleyişleri boşa gider.*

[20] *Sur les Femmes* (Kadınlar Üstüne).

Gerçekten de, pek çok kadın cinsel zevki hattâ onun bir kırıntısını bile tatmadan ana, büyükanne olur; hekimlerden belge alarak ya da daha başka bahanelerle "kadınlık görevinin pisliği" nden kurtulmaya çalışırlar. Kinsey Raporu, Amerika'da, kadınların çoğunun "cinsel ilişkilerinin sıklığından yakındığını ve kocalarının kendilerini bu kadar çok arzulamamasını istediğini saptamıştır. Pek az kadın, bugünkünden daha sık cinsel ilişki istemektedir." Oysa, daha önce, kadının cinsel olanaklarının hemen hemen sonsuz olduğunu görmüştük. Bu çelişki de gösteriyor ki, kadının aşk yaşamını düzene koyma savında bulunan evlilik, bu yaşamı tümden köreltmektedir.

Mauriac, *Thérèse Desqueyroux*'da, "akıllı uslu bir evlilik yapan" genç bir kadının hem genel olarak evlilik, hem de kadınlık görevleri karşısındaki tepkilerini anlatmıştır:

Belki de evlilikte birine boyun eğmekten, onun malı olmaktan çok, bir sığınak aramaktaydı. Onu bu evliliğe kışkırtan, duyduğu büyük korku değil miydi? Yaşamı kılgısal yönden alan küçük bir kız, evine bağlı bir çocuktu, dünyadaki yerini almakta, kesin bir yer edinmekte acele etmişti; bilemediği birtakım tehlikelerden korumak istiyordu kendini. Ömrünün en akıllı uslu dönemi, nişanlılığı oldu: bir aile içine giriyor, "ev bark sahibi oluyor", düzene giriyordu. Kurtuluyordu yani. Ve Thérèse, ancak düğün günü, kadınların çan-çanının olanca gücüyle bağıran orgun sesini, kokularının da günlük kokusunu bastırdığı Saint-Clair kilisesinde hapı yuttuğunu anladı. Bir uyurgezer gibi gelmiş kendi ayağıyla kafese girmişti ve zavallı çocuk, büyük bir gürültüyle kapanan kapının sesiyle daldığı uykudan uyanmıştı. Aslında değişen bir şey yoktu, ama içinde, bundan böyle başını alıp gidemeyecekmiş gibi bir duygu vardı. Bir dalın altından yürüyen ateş örneği, kapkalın bir aile örtüsünün altına girmek üzereydi...

.... Bu yarı köylü, yarı kentli düğününün gecesi, genç kızların binbir renkli giysilerinin ışıldadığı gruplar, gelinle güveyin bindiği arabanın önünü kesip kendilerini alkışlıyordu... Thérèse, bastıran geceyi düşünüp: "Korkunç..." diye mırıldanıyor, ama hemen kendini toparlayıp: "yok canım... o kadar da korkunç değil" diyor. İtalyan göllerine yaptıkları yolculuk sırasında çok acı çekti mi dersiniz? Yo, hayır, hiç

durmadan kendi kendine ihanet etmeme oyunu oynuyordu çünkü... Thérése vücudunu o düzmece zevklere uydurmayı başardı, buruk bir tat alıyordu onlardan. Adamın birinin zorla içine sokmaya çalıştığı o bilinmedik heyecanlarla dolu evrende, belki, kendisi için de bir mutluluk bulunduğu konusunda hayalgücü ona yardım ediyordu, ama nasıl bir mutluluktu bu? Yağmur altında seyrettiğimiz bir görünümün güneşli havada nasıl olacağını hayal edişimiz gibi yakalıyordu Thérése şehveti. Bernard, şu boş bakışlı oğlan... ne kolay bir aldanıştı bu! Parmaklığın gerisindeki bir yem teknesi önünde keyifli keyifli homurdanan domuzlar gibi, o da kendi zevkine gömülmüştü: "yem teknesi de bendim" diye düşündü Thérése... Tenle ilgili şeyleri sınıflandırmayı, dürüst adamın okşayışlarıyla şehvet düşkününkileri ayırdetmeyi nereden öğrenmişti acaba? Bir kerecik olsun duraksamamıştı...

...Zavallı Bernard, başkalarından kötü değildi elbet! Ama cinsel arzu, bize yaklaşan insanı, kendisine hiç mi hiç benzemeyen bir canavar haline getirir. "Bu çılgın, bu saralı herif, ilk kıpırtıda gırtlağıma sarılacakmış gibi, cansız yatıyordum."

Alın size çok daha keskin bir örnek. Stekel'in derlediği, benim de yalnız karı-koca yaşamıyla ilgili bölümünü aktardığım bir itiraf bu. İtirafı yapan, ince beğenili, kültürlü bir ortamda yetişmiş; 28 yaşında bir kadındır.

Mutlu bir nişanlıydım; daha doğrusu, kendimi güvenlik içinde hissediyordum, ansızın dikkat çeken biri olmuştum. Alabildiğine şımartılıyordum, nişanlım bana tapıyordu, çok yeniydi bütün bunlar benim için. Öpüşmeler (nişanlım başka bir şeye kalkışmıyordu) beni öylesine kendimden geçiriyordu ki, evleneceğimiz günü iple çekiyordum... Düğün sabahı müthiş heyecanlıydım, gömleğim terden sırılsıklam kesiliyordu. Bu heyecanın kaynağı, onca arzuladığım, ama tanımadığım adamı yakında tanıyacağım düşüncesi değildi. Zihnimde, cinsel ilişki konusunda, erkeğin kadının organına işeyeceği imgesi vardı yalnız... Odamıza çekilince, ilk hayalkırıklığını, kocam uzaklaşması gerekip gerekmediğini sorduğu zaman yaşadım. Uzaklaşmasını istedim, çünkü önünde soyunmaktan utanıyordum. Soyunmanın hayalgücümde büyük

etkisi vardı. Ben yattıktan sonra, o da müthiş heyecanlı, yanıma geldi. Daha sonra, beni görünce sıkıldığını itiraf etti: sağlık saçan, arzunun canlı simgesi bir görünüşüm varmış. Kocam, soyunur soyunmaz ışığı söndürdü. Ve şöyle bir iki öpüştükten sonra, hemen bana sahip olmaya kalktı. Büyük bir korku içindeydim, beni rahat bırakmasını istedim. Ondan fersah fersah uzakta olsam diyordum. Bu okşamasız sevişmeden ürkmüştüm. Çok kaba buluyordum kocamı ve daha sonra sık sık söyledim bunu kendisine: oysa bu kabalık değil, büyük bir beceriksizlik ve duygusallık yokluğuydu. O gece bütün çabaları boşa gitti. Yavaş yavaş karamsarlaşıyordum, sersemliğimden utanıyor, kendimi suçlu ve eksik yaradılışlı sayıyordum... Sonunda, öpüşleriyle yetindim. On gün sonra bozabildi kızlığımı, çiftleşme ancak birkaç saniye sürdü, ve ben, hafif bir sızı dışında hiçbir şey duymadım. Bütün hayallerim yıkıldı! Daha sonraları, birleşme sırasında azıcık zevk duymaya başladım, ama işin başı pek ters gittiğinden, kocam ereğine varabilmek için epey ter döküyordu. Prag'da, kayınbiraderimin garsonyerinde, yatağında yattığımı öğrendikten sonra, onun burda tattığı heyecanları hayal etmeye uğraşıyordum. Beni mutlu kılan ilk cinsel doyumu orda tattım. Kocam, ilk haftalar, her gün sevişti benimle. Doyuma varıyor, ama sevişmemiz, çok kısa sürdüğünden ve ağlayacak kerteye geldiğimden, bir türlü kanamıyordum... İki doğumdan sonra... birleşmelerimiz gittikçe daha az doyurucu oldu. Pek ender olarak boşalabiliyordum, kocamsa benden önce doyuma varıyordu; büyük bir sıkıntıyla saat tutuyordum: (Bu seferki ne kadar sürecek acaba?). Beni yarı yolda bırakarak doyuma varırsa, kendisinden nefret ediyordum. Kimi zaman, birleşme sırasında yeğenimi ya da bana doğum yaptıran doktoru düşünüyordum. Kocam, beni parmağıyla heyecanlandırmayı denedi... Müthiş heyecanlanıyordum, ama hem bu yolu utanç verici, olağandışı sayıyor, hem de zevkine varamıyordum... Evliliğimiz boyunca, başka bir yerimi okşamadı. Ve bir gün, benimle rahat sevişmeye cesaret edemediğini söyledi. Geceliklerimizi çıkarmadığımız ve hep gece seviştiğimiz için, bir kere bile çıplak göremedi beni.

Bu kadın aslında, son derece duyarlıydı, sonradan edindiği bir sevgilinin kollarında tam anlamıyla mutlu oldu.

Nişanlılık, genç kızın kadınlığa geçişinde basamak olmak üzere düşünülmüştür; ancak töreler, çoğu kez, nişanlıları sıkı bir çember içinde tutmaktadır. Bu dönemde, ilerde kocası olacak adamı "tanıyan" genç kızın durumu da yeni gelininkinden ayrı değildir; evliliği hemen hemen kesinleşmiş saydığı için nişanlısına teslim olmakta, ve ilk birleşme yine bir deneye benzemektedir; teslim olduktan sonraysa —kendisini kıskıvrak bağlayacak bir iş yapıp gebe kalmasa bile—, nişanı bozan kıza pek rastlanmaz.

Aşk ya da arzu kadını da erkeği de bu işe tam bir gönül rızasıyla yanaşmaya hazırlamışsa, ilk sevişmelerin güçlükleri kolayca aşılır; bedensel aşk, gücünü ve saygınlığını sevgililerin karşılıklı özgürlüklerinin bilincinde oluşlarının vereceği zevkten alır; o zaman, sevişmenin hiçbir biçimi kendilerine çirkin ve ayıp gelmez, çünkü zorla değil, isteyerek yapılacaktır. Ancak, anlık bir atılıma bağlı olması gereken bir alışverişi hak ve görev haline getirdiğinden, evlilik ilkesi başından edepsizdir; birbirlerini ancak genel çizgiler içinde yakalama olanağı sağladığından, vücutları basit, dolayısıyla aşağılayıcı birer araç durumuna düşürmektedir; erkek, çoğu kez, bir görevi yerine getirdiğini düşündükçe soğuklaşmakta, kadınsa, üstünde hak sahibi birine teslim olduğunu düşündükçe utanç duymaktadır. Karı-kocalığın başlangıcında ilişkilerin genellikten kurtulup bireyselleşmesi de mümkündür elbet; cinsel çıraklık, kimi zaman, ağır ağır gelişir; daha ilk geceden, karı-koca arasında mutlu bir bedensel çekim doğabilir. Evlilik, hemen pek çok yerde geçerlikte olan günah kavramını yoketmekle kadının kendini vermesini kolaylaştırır; uzun süreli ve düzenli bir beraberlik, cinsel olgunluğu hızlandıran bedensel bir içli-dışlılık yaratabilir: evliliklerinin ilk yıllarında mutluluğun doruğuna çıkan kadınlar vardır. Ve bundan duydukları minnetle, kocalarının daha sonraki kusurlarını bağışlamaları epey ilginçtir. Stekel: "Mutsuz bir yuvayı bırakıp ayrılamayan kadınlar, daha önceleri mutlaka kocaları tarafından doyurulmuşlardır" der. Şöyle ya da böyle, genç kız, aşksal yazgısı eşinin kişiliğine bağlı olduğu halde, ömrü boyunca cinsel açıdan hiç tanımadığı bir erkekle yatmaya söz verirken büyük bir tehlikeye atılmaktadır: Léon Blum da, *Mariage* (Evlilik) adlı yapıtında, haklı olarak, işte bu çelişkiye parmak basmaktaydı.

Edebe uygun bir birleşmenin sevgiye dönüşme olanağının daha büyük olduğunu ileri sürmek ikiyüzlülüğün ta kendisidir; birtakım kılgısal, toplumsal ve ahlaksal çıkarlarla bağlı eşlerin birbirlerini ömür boyu doyurmadan yaşayabileceklerini ummak düpedüz saçmalıktır. Akılsal evlenmelerden yana olanların, aşka dayanan evliliklerin de eşlere daha büyük bir mutluluk getirmediğini göstermeye çalışmaları boşunadır. Bir kere, genç kızın düşünsel aşkı onu her zaman cinsel aşka hazırlamamaktadır, hayalî hayranlıkları, düşleri, çocukluk ya da genç kızlığında kafasına saplanan fikirlerle doldurduğu tutkuları günlük yaşamın sınavına dayanamayacağı gibi, uzun da süremez. Nişanlısıyla arasında içten ve şiddetli bir cinsel çekim bulunsa bile, bu koskoca bir yaşamın oturtulacağı temel olamaz.

Şehvet, aşkın sınırsız çölünde, kızgın, ama küçücük bir noktadır; öylesine göz alıcıdır ki, ilkin onu yakalarız, der Colette.[21] *Bu gelip geçici odak noktasının çevresinde yalnızca bilinmeyen şeyler ve tehlike vardır. Bir an ya da bütün gece süren bir sevişmenin etkisinden sıyrıldıktan sonra birbirinin yanında, birbiri için yaşamaya başlamak gerekir.*

Ayrıca, bedensel aşk evlilikten önce varolsa ya da evliliğin başlangıcında kurulsa bile, pek ender olarak uzun yıllar sürer. Birbirine tutkun iki sevgilinin arzusunda bu iki insanın benzersizlikleri bulunduğundan, cinsel aşk için bağlılık gereklidir elbet; bu benzersizliğin başka yaşantılarla yadsınmasını istemez, birbirleri için yeri doldurulmaz olmayı arzularlar; ne var ki, sözü geçen bağlılık da ancak anlık, kendiliğinden olduğu zaman anlam taşır; cinsel yaşamın büyüsüyse oldukça çabuk bozulur. İşin mucizesi şundadır ki, aşk her âşığa, o anda, bedensel varoluşu içersinde, sonsuz bir aşkınlık demek olan birer varlık sunar; bu varlığa *sahip olmak* mümkün değildir elbet, bununla birlikte hiç değilse keskin ve ayrıcalıklı bir biçimde yaklaşabilir. Ama bireyler, aralarında düşmanlık, tiksinti ve kayıtsızlık belirdiği için birbirlerine ulaşmak istemediği zaman, cinsel çekicilik uçar gider; öte

[21] *La Vagabonde* (Uçan Kız).

yandan, saygı ve dostluk devam ettiği zaman bile cinsel çekim yokolabilir; çünkü, aynı dünyada, ortak girişimlerde, aşkınlıkarının devinimi içinde birleşen iki varlığın, bedensel açıdan birleşmeye gereksinimleri kalmamıştır artık; hattâ, bu birleşme anlamını yitirdiği için tiksinmektedirler birbirlerinden. Montaigne'in sözünü ettiği *eşlerarası zina*'nın anlamı epey derindir. Cinsel aşk *Başkası*'na dönük bir harekettir, başlıca niteliği budur; evlilikteyse, karı-koca, birbirleri için *Aynı*'laşır; artık aralarında hiçbir alışveriş, hiçbir alıp verme olmaz. Bu yüzden de, birbirlerine olan aşkları da utanç içersinde sürer: cinsel edimin öznelerarası bir yaşantı olmadığını, bu edimde kendilerini aşmak şöyle dursun, karşılıklı otuzbir çektiklerini sezerler. Birbirlerini cinsel gereksinimlerinin doyurulmasına yarayan araçlar saymaları karı-kocalığın gerektirdiği nezaket içersinde gizlenir, ama nezaket ortadan kalkar kalkmaz gerçek olanca çıplaklığıyla sırıtır; örneğin Doktor Lagache'ın *Nature et forme de la jalousie* (Kıskançlığın Yapı ve Biçimleri) adlı yapıtında bununla ilgili bir sürü gözlem vardır; kadın, erkeklik organına kendi malı saydığı ve çekmecelerindeki konserve kutuları kadar cimrice kullandığı bir zevk deposu gözüyle bakar: erkek bu zevk kutusundan komşu kadına da verdi mi, kendisine bir şey kalmayacaktır; o çok değerli tohumları boşa harcayıp harcamadığını anlamak üzere büyük bir dikkatle inceler erkeğin donlarını. Jouhandeau, *Chroniques maritales*'de (Evlilik Anıları'nda), "nikâhlı karınızın, her Allahın günü, bir namussuzluk lekesi yakalamak üzere gömleğinize ve uykunuza bakarak uyguladığı bu denetime" değinir. Erkek de, isteyip istemediğini sormadan, cinsel arzularını doyurur karısında.

Oysa, bu anlık ve kaba doyum insanın cinsel iştahını gidermez. Dolayısıyla, yasaya uygun sayılan evlilik-içi sevişmelerde çoğu kez buruk bir günah tadı vardır. Kadının, birtakım cinsel hayal oyunlarına sığınması da mümkündür. Stekel, "kocasından daha güçlü, daha yaşlı bir erkeğin, karşı koymasına meydan vermeden kendisiyle yattığını hayal ederek belli belirsiz bir doyuma eren", 25 yaşındaki bir kadından söz eder. Kadın, kendisine zorla saldırıldığım, dövüldüğünü, kocasının yerini bir *başkası*'nın aldığını geçirmektedir zihninden. Erkek de aynı düşlerle avunmaktadır: karısının üstüne çıktığı an, bilmem hangi gece kulübünde gördüğü oyuncu kızın kalçalarına, bilmem ner-

de seyrettiği kapak kızının memelerine, bir anıya, bir imgeye sahip olmaktadır; ya da karısının başka bir erkek tarafından arzulandığını, sevildiğini, ırzına geçildiğini hayal etmektedir; bu da onu yitirdiği başkalığına kavuşturmanın bir yoludur. "Evlilik, diyor Stekel, birtakım garip yerdeğiştirmelere, sapıklıklara, usta oyunculara, gerçeklikle görüntü arasındaki sınırı ortadan kaldırabilecek ikili oyunlara götürür insanı." En sonunda da, kötü huylar belirir. Koca dikizci olup çıkar: yitirdiği büyüyü azıcık olsun bulabilmek için karısını başkasının kollarında görmesi ya da düşünmesi gerekir; ya da bilinciyle özgürlüğü ortaya çıkabilsin, dolayısıyla kendisi de insanî bir varlığa sahip olabilsin diye, eziyetçi bir tutumla reddedeceği şeylere zorlar karısını. Buna karşılık kadında da, hiç de öyle olmadığı halde erkeği bir efendi, bir zorba olmaya kışkırtan kendine eziyet ettirme eğilimleri belirir; manastırda yetiştirilmiş, dindar mı dindar, gündüzleri alabildiğine buyurgan ve yetkeli, geceleriyse kocasından, büyük bir tutkuyla, kendisini kamçılamasını isteyen bir hanım tanımıştım; adamcağız tiksine tiksine yerine getirirdi bu dileği. Kötü huylar bile evlilikte düzenli ve soğuk bir görünüş kazanmakta, ve bu nedenle bu ciddi görünüş evliliği alabildiğine kötüye götürmektedir.

İşin doğrusu, bedensel aşkın ne mutlak bir erek, ne de basit bir araç diye görülmemesi gerektiğidir; bedensel aşk bir varoluşu doğrulayamaz: ancak, dışardan gelecek doğrulamaları da istemez. Kısacası, her insanın yaşamında ona tat katan, özerk bir olgu halinde rol almalıdır. Bir başka deyişle, her şeyden önce özgür olmalıdır.

Dolayısıyla, kentsoylu iyimserliği yeni geline aşk vaat etmez: onun gözüne yansıtılan şey mutluluk, yani içkinlik ve tekrar içinde ulaşılacak sessiz bir dengedir. Bolluğun ve güvenliğin egemen olduğu bazı dönemlerde, kentsoylu sınıfın tümü, bu arada özellikle toprak sahipleri beslemiştir bu ülküyü; onların ereği geleceğin ve dünyanın zaptedilmesi değil, geçmişin, *statu quo*'nun (yerleşik düzenin) gürültüsüz patırtısız sürdürülmesiydi. Altınsuyuna batırılmış, tutkusuz, isteksiz bir sıradanlık, insanı hiçbir yere götürmeyen, sonu gelmemecesine yinelenen günler, birtakım nedenler aramaksızın ölüme doğru yol alan bir yaşam... örneğin *Sonnet du bonheur* (Mutluluk Şarkısı) yazarının baştacı ettiği yaşam felsefesi budur işte: Epikuros'la Zenon'dan

üstünkörü esinlenmiş bu düzmece-bilgelik günümüzde geçerli değildir: dünyayı şu anki haliyle saklamak ve tekrarlamak ne olasıdır, ne de istenir. Erkeğin doğal eğilimi eylemdir; üretmesi, savaşması, yaratması, ilerlemesi, evrenin bütünüyle geleceğin sonsuzluğuna doğru kendini aşması gerekir; geleneksel evlilikse, kadını, erkekle birlikte kendini aşmaya çağırmaz; içkinliğe gömer onu. Dolayısıyla kadın da ancak geleceğin tehlikelerinden kurtulmak üzere geçmişi şimdiki zamanda devam ettireceği dengeli bir yaşam, yani mutluluk kurmayı düşünebilir. Aşktan yoksun olduğu için, kocasına, aile sevgisi adı verilen sevecenlikle saygı karışımı bir duyguyla bakacaktır; dünyayı alıp yönetmesi gereken yuvanın dört duvarı arasına kapatacaktır; böylece insan türünü gelecekte de devam ettirecektir. Oysa, yadsımakta dirense bile, hiçbir canlı varlık aşkınlığından vazgeçmez. Eski çağlar kentsoylusu yerleşik düzeni sürdürmekle onun erdemlerini kendi zenginliğinde ortaya vurmakla Tanrı'ya, yurduna, belli bir yönetim biçimine, bir uygarlığa hizmet ediyordu: mutlu olmak, insanlık görevini yerine getirmekti. Oysa, kadının da yuvasındaki uyumlu yaşamı birtakım ereklere doğru aşması gerekmektedir: kadının bireyselliğiyle evren arasında dilmaçlık etmek, kadının olumsal yapaylığına insanî bir değer kazandırmak erkeğe düşecektir. Herhangi bir şeye girişme, eylemde bulunma, savaşma gücünü kendisinden alarak karısını doğrulayan yine erkektir: kadının bütün yapacağı kendini erkeğe teslim etmektir, anlamını erkek verecektir. Buysa, kadın yönünden, alçakgönüllüce kendi benliğinden geçmeyi gerektirmektedir; buna karşılık, erkek gücüyle korunacak, elinden tutanı olacak dolayısıyla başlangıçtaki bırakılmışlığından kurtulacak, gereklilik kazanacaktır. Kendi kovanının ecesi olan, yuvacığında kendi kendisiyle barışık olarak yaşayan, ama erkek aracılığıyla da sınırsız evrene ve zamana doğru sürüklenen eş, ana, evkadını, evlilikte hem yaşama gücünü, hem de yaşamının anlamını bulmaktadır. Şimdi bu ülkünün gerçekliğe nasıl yansıdığını görelim.

Mutluluk ülküsü, öteden beri, ev, kulübe, ya da şatoda somutlaşmıştır; ev, hem sürekliliği, hem de ayrılığı dile getirmektedir. Aile, evin dört duvarı içinde ayrı bir hücre meydana getirmekte, kuşaklar

boyu özdeşliğini olumlamaktadır; ev eşyası ve ana-ata resmi halinde saklanan geçmiş tehlikesiz bir geleceği simgelemektedir; mevsimler, bahçede, besleyici sebzeler halinde birbirlerini kovalamakta; her yıl, aynı çiçeklerle süslü aynı bahar aynı şaşmaz yazı, daha öncekilere benzeyen aynı meyveli sonbaharları haber vermektedir: ne zaman ne uzay sonsuza doğru kaçıp gitmekte, oldukları yerde dönüp durmaktadırlar. Toprak mülkiyetine dayanan uygarlıklarda evin erdemlerini ve şiirini dile getiren bol ürünlü bir edebiyat vardır; yuva, Henri Bordeaux'un *La Maison* (Ev) adlı romanında, kentsoylu değerlerin tümünü kendinde toplar: geçmişe bağlılık, sabır, tutumluluk, öngörüşlülük, aile sevgisi, babaocağı sevgisi, vb.; ailenin mutluluğunu sağlamak kendilerine düştüğü için, ev üstüne türkü yakanların çoğu kadındır; "domina"nın (evin hanımının) "atrium"da (kocaman bir konakta) oturduğu eski Roma'da bile, kadının görevi "ev hanımlığı"ydı. Bugünkü evlerde o ataerkil görkem yoktur; erkeklerin çoğu için, ev, artık göçüp gitmiş kuşakların anısını ezmeyen, gelecek yüzyılları da hapsetmeyen basit bir barınaktır. Ama kadın, hâlâ "evine" gerçek evlerin anlam ve değerini vermeye çalışmaktadır. Steinbeck, *Sardalya Sokağı*'nda, kocasıyla birlikte yerleştiği terkedilmiş, eski bir silindiri halı ve perdeyle süslemekte direnen yersiz yurtsuz bir kadından söz eder: adamın, pencere yokken perdenin gereği ne demesi hiçbir işe yaramaz.

Bu kaygı tam anlamıyla kadınsaldır. Sağlam bir erkek, çevresini kuşatan nesnelere araç gözüyle bakar; onları, kullanılacakları ereklere göre yerleştirir; onun "düzen"i —kadınsa bunu çoğu kez düzensizlik sayar—, sigarasını, kâğıtlarını, âletlerini elinin altında bulundurmaktadır. Hele belli bir madde aracılığıyla dünyayı yeniden yaratma durumundaki sanatçılar —ressamlar, heykelciler—, yaşadıkları ortama hiç mi hiç aldırmazlar. Bu konuda Rilke, Rodin için şöyle der:

İlk gidişimde, evin Rodin için tam anlamıyla bir zorunluluk olduğunu farkettim: kendisini soğuktan koruyacak bir barınak, altında yatacağı bir çatı. Tam anlamıyla kayıtsızdı eve karşı, ev, ne yalnızlığını, ne de içine kapanmasını etkiliyordu. Onun yuvası: gölgesi, sığınağı,

dinginliği kendi içindeydi. Onun için gökyüzü de, orman da, hiçbir şeyin durduramayacağı ırmak da kendisiydi.

Ama insanoğlunun yuvayı kendi içinde bulabilmesi için, ilkin birtakım yapıt ya da edimlerde varlığını gerçekleştirmesi gerekir. Erkek, evrene bütünüyle girdiği ve kendini tasarılarıyla olumlayabileceği için şöyle üstünkörü ilgilenir evinin iç düzeniyle. Kadınsa, aile topluluğuna hapsedilmiştir: bu mapushaneyi kral sarayı haline getirmesi gerekmektedir. Yuvasına karşı tutumu, genel olarak kadınlığını belirleyen diyalektiğin buyruğundadır: o, birtakım şeylere kendini av haline getirerek kavuşmakta, özgürlüğe ancak kişisel haklarından geçerek ulaşmakta; dünyadan vazgeçmekle yeni bir dünyayı fethetmek istemektedir.

İçeri girdikten sonra yuvasının kapılarını istemeye istemeye örter; genç kızlığında, bütün yeryüzü yurduydu, ormanlar kendisinindi. Şimdiyse, daracık bir yere kapatılmıştır; Doğa, bir karanfil saksısının içine toplanmıştır: ufuk, dört duvarla çevrilidir. Şöyle mırıldanır Virginia Woolf'un kahramanlarından biri:[22]

Artık kışı yazdan çimenlere ya da fundalıklara değil, camlardaki buğu ya da buza bakarak ayırıyorum. Bir zamanlar alakarganın tüylerinin düşerken mavileşmesine hayran olarak gürgen ormanında gezinir, yolda çobanlara, yersiz yurtsuz insanlara rastlardım... şimdiyse elimde toz almaya yarayan süpürge, odadan odaya dolaşıyorum ancak.

Kadın, bu sınırlanışı yadsımaya koyulur. Az ya da çok para harcayarak, dünyadaki bitki ve hayvanları, uzak ve garip ülkeleri, geçmiş çağları evinin dört duvarı arasına getirir; kendisi için insan topluluğunun özeti demek olan kocasıyla, geleceği bir el çantası gibi önüne getiren yavrusunu da kapatır oraya. Yuva, dünyanın merkezi hattâ biricik doğrusu olup çıkar; Bachelard'ın pek yerinde bir gözlemle söylediği gibi, "bir çeşit karşı-evren ya da karşı'nın evreni"dir bu; sığı-

[22] *The Waves* (Dalgalar) adlı romanındaki kadın kahramanlardan biri.

nak, barınak, kovuk ya da karın olan yuva, insanı dış tehlikelerden korumaktadır: ondan sonra, işte o bulanık dış dünya gerçekdışılaşır. Hele akşamları, kepenkler indirildikten sonra, kadın tam bir kraliçe gibi hisseder kendini; öğleyin evrensel güneşin saçtığı ışık onu rahatsız eder; geceleyin artık sahipsiz değildir; çünkü sahip olmadığı şeyleri yoketmiştir; abajurun altında kendi malı olan ve yalnız kendi evini aydınlatan bir ışık parlamaktadır: bunun dışında hiçbir şey yoktur. Yine Virginia Woolf'un bir yazısı, dışardaki uzay eriyip giderken, gerçekliğin evde yoğunlaşmasını anlatır bize.

Şimdi artık camlar geceyi olduğu yerde tutuyor ve dış dünyayı gösterecek yerde, garip bir biçimde şişiriyorlardı; öyle ki, düzen, kıpırtısızlık, katı toprak evin içine aktarılmış gibiydi; dışardaysa, tam tersine akışkanlaşan nesnelerin titreyip yokolduğu bir yanı vardı sanki.

Kadın, çevresine doldurduğu kadifeler, ipekliler ve porselenlerle, genel olarak cinsel yaşamını doldurmaya yetmeyen o yapışıcı nefis düşkünlüğünü doyurmaya çalışır; yanını yöresini kaplayan bu dekorda kişiliğini de dile getirecektir; bu ev eşyasıyla bu bibloları seçen, yapan, "bulundukları gizli köşeden çıkaran", bakışıklılık (simetrik olma) kaygısının büyük yer tuttuğu bir beğeniyle yerleştiren hep kendisi'dir; onlar kadına toplumsal açıdan yaşama düzeyini gösterdikleri gibi, öbür kadınlara benzeyen imgesini de ortaya vurmaktadırlar. Yuvası, yeryüzünde kendisine düşen paydır, toplumsal değerinin, en gizli doğrusunun simgesidir. Hiçbir şey *yapmadığı* için, büyük bir doymamışlıkla *sahip oldukları*'nda arar kendini.

Kadın, "yuvası"na evişiyle sahip olur; "yardımcı tutsa" bile elini hamura sokuşu da bundandır; göz kulak olarak, denetleyerek, eleştirerek, uşakların yarattığı sonuçları kendine maletmeye çalışır. Toplumsal doğrulanışını, evinin yönetiminden alır; görevi, aynı zamanda, beslenmeye, giysilere, ve genel çerçeve içersinde, aileye dayanan topluma göz kulak olmaktır. Böylece, o da kendini bir etkinlik biçiminde gerçekleştirmiş olmaktadır. Ama, ilerde göreceğimiz gibi, onu

içkinliğinden kurtarmayan, kendini benzersiz bir biçimde olumlamasına izin vermeyen bir etkinliktir bu.

Evişlerinin şiirselliği övüle övüle göklere çıkarılmıştır. Bu işlerin kadını maddeyle yüz yüze getirdiği, kadının bunlar aracılığıyla nesnelerle içli-dışlı olduğu, bununsa varlığın gizlerini ortaya çıkarıp kadını zenginleştirdiği doğrudur. Madeleine Bourdhouxe, *A la Recherche de Marie* (Mari'yi Ararken) adlı kitabında, kadın kahramanının fırını temizleyici macunla kaplarken duyduğu zevki anlatır: parmaklarının ucunda, pırıl pırıl parlayan dökme demirin yansıttığı özgürlük ve gücü hissetmektedir.

Bodrumdan çıkarken, her basamakta daha bir ağırlaşan ağzına dek dolu kovaların kollarına bindirdiği yüke bayılır. Kendilerine özgü kokuları, pürtükleri ya da kütle uyumları bulunan basit maddeleri öteden beri sever. Ve kendini bildi bileli, onları çekip çevirmenin ustasıdır. Marie'nin elleri duraksama nedir bilmez, sönmüş fırınlara ya da sabunlu sulara dalar, pasları kazır, gerekli yerleri yağlar, mobilyaları cilâlar, masa üstündeki sebze artıklarını tek bir hareketle toparlar. Avuçiçleriyle dokunduğu nesneler arasında tam bir uyum, bir arkadaşlık vardır.

Pek çok kadın yazar, gıcır gıcır ütülenmiş çamaşıra, köpürmüş suyun mavimsi parlaklığına, kar beyaz çarşaflara, pırıl pırıl parlayan bakır kaplara duyulan sevgiye değinmiştir. Bachelard, evkadını mobilyaları temizleyip parlatırken, "cilâ aracılığıyla ağacı güzelleştiren ele o tatlı sabrı nesneleri içine sindirme hayalinin verdiğini" söyler. Evkadını, işini bitirdikten sonra, geri çekilip yaptığını seyretmenin tadına varır. Ancak, birtakım değerli niteliklerin ortaya çıkması: bir masanın parlaması, bir şamdanın ışıldaması, çamaşırların kar gibi beyaz ve kolalı olabilmesi için, ilkin olumsuz bir eylem gereklidir; güzeli engelleyen bütün kötü ilkelerin yokedilmesi gerekir. Bu da, diyor Bachelard, evkadınının başlıca kuruntusudur: etkin temizlik, yani pisliğe karşı kazanılmış temizlik düşü'dür bu. Bachelard şöyle anlatıyor onu.[23]

[23] Bachelard, *La Terre et les Rêveries du Repos* (Toprak ve Dinlenme Kuruntuları).

Görünüşe göre, temizlik uğruna girişilecek savaşta hayalgücünün bir kışkırtmaya gereksinimi vardır. Bu hayalgücünün, kötü bir öfkeyle kışkırtılması gerekmektedir. Musluğun tepesine parlatıcı macun konurken nasıl acı acı sırıtılır. Musluk, pis ve yağlı bir çaputun üstünde yoğrulmuş Trablus çamuru artıklarıyla sıvanır. Parlatma işini yapacak olanın içinde acı ve düşmanlık belirir. Ne gereği var bu aşağılık işlerin? Ama sonra sıra temiz beze gelir, o zaman neşeli kötülük, zorlu ve geveze kötülük belirir: bana bak musluk, ayna gibi parlayacaksın; kara kazan, sen de güneşe döneceksin? Ve sonunda, bakır, tatlı bir oğlan gibi ağzını bir karış açarak sırıtır ve parlar, barış geri gelmiştir. Evkadını, parlak kırmızı yengilerini zevkle seyreder.

Ponge, çamaşır kazanının bağrındaki pislikle temizlik arası kavgaya değinmiştir:[24]

Bir çamaşır kazanıyla en az bir kış geçirmemiş olan, birtakım etkili nitelik ve heyecanları bilmiyor demektir.

Bunun için, kazanı içi leş gibi kirli çamaşırlarla doluyken, tek bir hareketle —biraz da sendeleyerek— kaldırmak, götürüp ocağın üstüne koymak, belli bir biçimde sürüyüp tam ateşin göbeğine oturtmak gerekir.

Altındaki ateşi körüklemek, yavaş yavaş ısıtmak; ara sıra ılık ya da kızgın gövdesine dokunmak; içinden gelen boğuk haşırtıyı dinlemek, kaynamaya başladıktan sonra da, basıncı ve suyun gelişini ölçmek üzere sık sık kapağını açıp bakmak gerekir.

En sonunda, kaynar kaynar yapışıp yere indirmek gerekir onu...

Çamaşır kazanı öyle yapılmıştır ki, leş gibi çamaşırlarla doldurulunca, iş heyecanı, onlar karşısında duyduğu tiksinti yüreğini kabartır, karnından ağzına doğru yükselen sular o iğrenç çamaşırların üstüne dökülür —ve bu iş hemen hemen aralıksız devam edip— onları temizler...

Gerçi çamaşırlar, kazana geldiklerinde kaba kir ve yağlarından arınmıştır...

---

[24] Liasses, *La Lessiveuse* (Çamaşır Kazanı).

Ama o, yine de koynuna aldığı şeylerin her yanına kir bulaşmış gibi düşünür ve duyar; bunun karşısında duyduğu heyecan, kaynama ve harcadığı çaba sonucu kirleri söküp atmayı, dokumaları arıtmayı başarır; öyle ki, acıklı bir sonla soğuk suda durulanan çamaşırlar kar gibi bembeyaz ortaya çıkıverirler.

Ve birden mucize gözler önüne serilir:

Bir teslim oluşu değil, bir yengiyi dile getiren binlerce ak bayrak açılır ansızın, ve bunlar, belki de, yalnızca orda yaşayanların bedensel temizliğinin simgesi değildir...

Bu diyalektikler, ev işini bir oyun kadar çekici kılabilirler: küçük kızlar, gümüş takımları parlatmaya, kapı tokmaklarını macunlamaya bayılırlar. Ancak, kadının bu işlerden olumlu bir zevk alabilmesi için, gurur duyacağı bir yuvada çalışması gerekir; yoksa, onca çabayı ödünleyen seyretme zevkini hiçbir zaman tadamaz. Bir Amerikan gazetecisi,[25] A.B.D.'nin Güneyi'ndeki "Yoksul Beyazlar" arasında birkaç ay yaşadıktan sonra, her yanı dökülen bir kulübeyi yaşanır hale getirmek için didinen beyaz kadınlardan birinin dokunaklı öyküsünü anlatmıştır. Kadın, kocası ve yedi çocuğuyla, duvarları kurum kaplı, tahtakurusundan geçilmeyen derme çatma bir kulübede oturuyormuş; "evi güzelleştirmeye" çalışmış; oturma odasındaki mavimsi sıvayla sıvanmış ocak, masa ve duvarlardaki iki üç resim insanda sunak izlenimi uyandırıyormuş. Ama kulübe yine de derme çatmaymış, ve Bn. G., gözleri yaşararak: "Ah! ah! nefret ediyorum bu evden! diyormuş. Yeryüzünde bunu güzelleştirecek hiçbir şey yok galiba!" Dolayısıyla, sürüyle kadının payına, insanı hiçbir zaman yengiye götürmeyen bu savaşa her gün yeniden başlamak düşmektedir. Hattâ ayrıcalıklı durumlarda bile, elde edilen yengi kesin değildir. Sisyphos'un işkencesine evkadınının yükü kadar benzeyeni azdır; her Allahın günü bulaşık yıkamak, mobilyaların tozunu almak, kısa bir süre sonra yine kirlenecek, tozlanacak, yırtılacak çamaşırları yıkamak gerekmektedir. Evkadını, dolap beygiri gibi olduğu yerde döne döne yıpranmaktadır; hiçbir şey yapmamakta: yalnızca şimdiki zamanı sürdürmektedir; olumlu bir İyilik elde edeme-

[25] Algee, *Let us now praise famous men* (Gelin Şimdi de İyi İnsanları Övelim).

yip sonu gelmemecesine Kötülük'le boğuştuğu duygusu içindedir. Her gün yeniden başlanan bir boğuşmadır bu. Dalgın bakışlarla efendisinin çizmelerini parlatmayı reddeden uşağın öyküsünü bilirsiniz: "Yarın yine parlatmak gerekeceğine göre, neye yarar?" dermiş. Yazgılarına henüz bütünüyle boyuneğmemiş pek çok genç kız da aynı umutsuzluğu paylaşır. 16 yaşındaki bir genç kızın, yazı ödevine aşağı yukarı şu sözlerle başladığını hatırlıyorum: "Bugün evde büyük temizlik var. Annemin salonda dolaştırdığı elektrikli süpürgenin gürültüsünü işitiyorum. Kaçıp gitmek geliyor içimden. Büyüdüğüm zaman, evde büyük temizliğe girişmeyeceğime yemin ediyorum." Çocuk, geleceği, bilinmeyen bir doruğa doğru yükselme biçiminde düşünür. Ama küçük kız, günün birinde, annesinin bulaşık yıkadığı mutfakta, yıllardan beri, her yemekten sonra, aynı saatte, ellerin aynı yağlı sulara girdiğini, aynı pürtüklü süngerle porselen tabakları sıyırdığını farkeder. Ve bu eller, ölene dek aynı işi göreceklerdir. Yemek içmek, yatıp kalkmak ve temizlik... yıllar göğe doğru turmanmamakta, birbirinin benzeri külrenkli günlerden örülü yatay bir örtü halinde uzayıp gitmektedirler; her yeni gün bir öncekini yansılamaktadır: hiçbir işe yaramayan, umutsuz bir şimdiki zamandır yaşadığı. Colette Audry, *la Poussiére* (Toz) adlı uzun öyküsünde, zamana kafa tutmaya çalışan böylesi bir etkinliğin hüzün verici boşluğunu büyük bir incelikle anlatmaktadır:[26]

Ertesi gün, kıl süpürgeyi divanın altına soktuğunda, ilkin bir pamuk parçası ya da kocaman bir tüy sandığı bir şey çekip çıkardı. Ama hayır, ne o ne buydu, silmeyi unuttuğumuz giysi dolaplarının tepesinde ya da mobilyaların ardında, duvarla tahta arasında oluşanlara benzer bir toz yumağıydı bu. Bizimki, bu garip madde karşısında öylece kalakaldı. Topu topu sekiz on haftadır yaşıyorlardı bu odalarda ve Juliette'in acarlığına rağmen, küçükken gölgesine sığınan ve kendisini ürküten böceklere benzeyen şu toz yumağı oluşmuş, palazlanmıştı. İnce bir toz tabakası ihmali, kendi haline bırakmayı gerektirir, alıp verdiğimiz havadaki, uçuşan giysilerdeki, pencereden giren rüzgârdaki

[26] *On joue perdant* (Kazanan Kaybediyor) adlı kitaptan.

elle tutulmaz toz birikintisidir bu; şu toz yumağıysa tozun ikinci durumunu, temizliğe kafa tutan tozu, biçimlenen yoğunlaşmayı, fire haline gelen birikmeyi simgeliyordu. Üstelik, böğürtlen taneleri gibi saydam ve hafif, ama daha donuk renkli bu yumağı seyretmek epeyce de hoştu.

...Toz, yeryüzünün bütün emici güçlerinden hızlı davranmıştı. Toz, dünyayı ele geçirmişti, ve elektrik süpürgesi, insanoğlunun bu karşı konmaz kirlenmeye karşı harcayacağı emek, madde ve kurnazlığın boşluğunu göstermekten başka bir şeye yaramıyordu. Elektrik süpürgesi, aygıt haline getirilmiş fireydi.

...Bütün bunların nedeni ortak yaşamları, bir sürü çöp çıkartan iki kişilik yemekleri, her yana bulaşan iki kişilik tozlarıydı... Her ailede vardır bu pislikler, yenilerine yer açmak için onları yoketmek gerekir... Ne biçim yaşanıyordu — mühendis kocanız sokağa geçenlerin dikkatini çekecek kar beyaz gömlekle çıkabilsin, ele güne hoş görünsün diye... Bir sürü formül geçiyordu Marguerite'in kafasından: döşemeye göz kulak olmalı... bakır kapları karartmamak için de şey kullanmalı... gelişigüzel iki varlığın bakımı ölene dek omuzlarındaydı..

Yıkamak, ütülemek, süpürmek, giysi dolaplarının gölgesinde biten toz yumaklarını çekip almak, ölümü durdurmak kadar yaşama da sırt çevirmektir: çünkü zaman, tek bir hareketle hem yaratır, hem yokeder; evkadınıysa onun ancak olumsuz yanını yakalar, Tavrı, Manes'çininkine benzer. Manes'çilik yalnızca, biri iyi, öbürü kötü iki ilke koymak değildir: aynı zamanda, iyiliğin olumlu bir hareketle değil, kötülüğü ortadan kaldırmakla elde edileceğini kabul etmektir; bu açıdan bakılırsa, Hıristiyanlık, şeytanın varlığına rağmen Manes'çi değildir, çünkü insanoğlu yenmek üzere üstüne saldırmayıp, kendini Tanrı'ya adayarak savaşır, kötülüğün bozguna uğratılışını iyilik yolundaki ilerlemeye bağlar. Kadınsa daha iyi bir dünya kurmakla yükümlü değildir; ev, oda, kirli çamaşır, döşeme donuk şeylerdir: o, araya giren kötü ilkeleri kovmaktan öte bir şey yapamaz; toza, lekelere, çamura, yağa saldırır; günahla, Iblis'le savaşır. Olumlu ereklere yönelecek yerde hiç durmadan bir düşmanla boğuşmaksa kara bir yazgıdır; evkadını buna çoğu kez öfkeyle katlanır. Bachelard, evkadını konusunda "kötü yü-

reklilik"ten söz eder; aynı sıfata ruhçözümlemesiyle uğraşan hekimlerde de rastlarız. Onlara göre, evkadınlığı tutkusu, bir çeşit kendine ve başkasına eziyet etme hevesidir; tutkuların ve kötü alışkanlıkların özelliği, bir özgürlüğü dilemediği şeyleri istemeye zorlamalarıdır; evişine hastalık gibi sarılan kadın, payına olumsuzluk, pislik, kötülük düşmesinden hoşlanmadığı için, kendisini çileden çıkaran bir yazgıya sahip çıkmakta, büyük bir öfkeyle toza savaş ilân etmektedir. O, bütün canlı yayılmaların ardında bıraktığı fireler aracılığıyla yaşamın kendisine saldırmaktadır. Canlı bir varlık evine girer girmez, kötü bir ışıkla gözleri parlamaktadır. "Ayaklarını sil; her şeyi karıştırma, ona dokunma." Hattâ elinden gelse, çevresindekilerin soluk almasını önlerdi: her soluk bir gözdağıdır çünkü. Her olayda nankör bir işin belirtisi yatar: çocuğun düşmesi, dikilecek bir yırtık ya da sökük demektir. Yaşamı yalnızca bir bozulma vaadi, sonu gelmeyen bir çaba diye görmekten, yaşama sevincini yitirir; bakışları sertleşir, suratı hep tetikte, kaygılı ciddi bir havaya bürünür; ancak sakınımla ve cimrilikle korur kendini. Pencereleri kapatır, çünkü güneşle birlikte, toz toprak, börtü böcek ve tohum da girecektir içeri; ayrıca, güneş de duvar kaplamalarını çürütür; eski koltuklara kılıf geçirilir, naftalin serpilir: yoksa renkleri solar. Hattâ evindeki güzellikleri herkese göstermekten bile zevk alamaz: hayranlık lekeler çünkü. Bu güvensizlik kadını gittikçe kezzaplaştırır, yaşayan her şeye düşman eder. Mobilyalarda gözle görülmeyen tozların kalıp kalmadığını anlamak üzere beyaz eldiven takan taşralı hanımlar fıkralara konu olmuştur: Papin kızkardeşler, bundan birkaç yıl önce, işte bu kadınlardan birkaçını öldürmüşlerdi; pisliğe karşı duydukları nefret, uşaklarına, dünyaya ve kendilerine karşı duydukları nefretten ayrılmıyordu.

Daha gençliğinde böyle kötü bir huy edinen kadın sayısı azdır. Yaşamı büyük bir cömertlikle sevenler kendilerini bundan kurtarırlar. Colette, Sido için şunları söyler:

Kıpır kıpır, eline ayağına tez bir insandı, ama titiz bir evkadını değildi; temiz, tertipli, dağınıklıktan nefret eden bir kadındı, ama peçeteleri, kesme şekerleri ve dolu içki şişelerini sayan hastalıklı, yalnız, üstün yetenekten yoksundu. Komşu oğlanla gülüşerek, sonu gelmeme-

cesine cam silen hizmetçi kızı gözlerken, özgürlüğe yöneltilmiş artsız arasız çağrılar, sinirli çığlıklar çıkardı ağzından: "Çin işi çay takımlarımı büyük bir titizlikle, uzun süre sildim mi, yaşlandığımı sanıyorum" derdi. Sorumlu bir insan gibi, önce işini bitirirdi. Ondan sonra, bizim kapıdaki iki basamağı çıkar, bahçemize gelirdi. Ve oraya ayak basar basmaz, ne siniri *kalırdı,* ne hırsı.

Soğuk ya da örselenmiş kadınlar, evde kalmış kızlar; hayal kırıklığına uğramış eşler, buyurgan kocanın boş ve yalnız bir yaşama mahkûm ettiği kadınlar işte böyle sinirli ve hınç doludurlar. Bir zamanlar yaşlı bir hanım tanımıştım, her sabah beşte kalkar, giysi dolaplarını gözden geçirip yeni baştan yerleştirirdi; 20 yaşında hoppa, züppe, neşeli bir kızmış; kendisini ihmal eden bir koca ve bir çocukla dağ başında bir eve kapatılınca, başkalarının kendilerini içkiye vermeleri gibi, o da çekidüzen hastalığına yakalanmıştı. *Chroniques maritales*'deki[27] Elise'de evişine düşkünlük bir evrende egemen olma arzusundan, uygulama alanı bulamayınca boşa giden bir erk isteğinden, canlı bir taşkınlıktan gelir; bu, aynı zamanda, zamana, evrene, yaşama, insanlara, varolan şeylerin tümüne kafa tutmaktır.

Akşam yemeğinden kalktığımızdan, yani saat dokuzdan beri çamaşır yıkamaktadır. Vakit gece yarısıdır. Bir ara kestirmiştim, ama dinlenmeme tembellik görünüşü kazandıran cesareti rahatımı kaçırıyor.

ELISE: Temizliğe varabilmek için, elini kirletmekten çekinmemeli.

Ama ev yakında öyle temiz olacak ki, oturmaya korkacağız. Dinlenmek için yatak var, ama onlarda değil, hemen yanıbaşlarında, döşemede yatıyoruz. Yastıkların yüzü yeni değişmiş. Başını ya da ayağını koydun mu güzellikleri bozulacak ya da renkleri solacak sanki; halılar üstünde yürürken, bir makineye ya da bir beze yapışmış bir el ardımdan gelip izimi siliyor.

Akşam:

—Tamam, oldu bu iş.

Elise için, sabah kalkışından akşam yatışına dek, nedir en önemli

[27] Jouhandeau, *Chroniques maritales* (Evlilik Öyküleri).

sorun? Her nesnenin, her mobilyanın yerini değiştirmek, en kuytu köşelerine varana dek döşemeleri, duvarları ve tavanları yoklayıp temizlemek.

Şimdilik, varlığındaki evkadınlığı ağır basıyor. Gömme dolapların tozunu aldıktan sonra, pencerelerdeki karanfillere geçiyor.

ANNESİ : Elise öyle çok koşuşur ki, yaşadığının farkında değildir.

Gerçekten de, evişi, kadının kendinden alabildiğine uzağa kaçmasına yardım eder. Chardonne, bu konuda, pek haklı olarak şöyle der:

Kılı kırk yararak yapılan, düzensiz, dursuz duraksız bir iştir bu. Kadın, bir evde, hoşa gittiğine emin oldu mu, öyle bir aşınma noktasına, öyle bir oyalanmaya ve zihinsel boşluğa varır ki, sonunda ne kişiliği kalır, ne bir şeyi...

Bu kaçışta, hem nesnelere hem de kendi varlığına karşı takınılan bu eziyet etme ve ettirme eğiliminde çoğu kez cinsel bir yan vardır. Violette Leduc:[28] "Bedeni çalıştırmayı gerektiren evişi, kadının genel-evidir" der. Kadınların genellikle soğuk olduğu Hollanda'da ve bedensel zevklerin yerine bir düzen ve katkısızlık ülküsü koyan sert ilkeli uygarlıklarda temizlik kaygısının onca önem kazanması ilginçtir. Akdeniz bölgesinin neşeli bir pislik içinde yaşamasının tek nedeni su azlığı değildir; bedene ve onun hayvansı yanına düşkünlük, ten kokusunu, pisliği hattâ biti pireyi hoşgöstermektedir.

Yemek pişirmek, temizliğe oranla çok daha olumlu, hattâ çok daha sevinçli bir iştir. Her şeyden önce, evkadını için günün en değerli anı demek olan alışverişi zorunlu kılar. Alışkanlık halinde tekrarlanan işler zihnini uğraştırmadığı için, evdeki yalnızlık daha da ağır gelir kadına. Güney'de, evin önüne çıkıp, güneşte, konu komşuyla gevezelik ederek dikiş dikebildiği, çamaşır yıkayabildiği, sebze ayıklayabildiği zaman mutludur; yarı mahpus yaşayan Müslüman kadınlar için ırmağa su almaya gitmek büyük bir serüvendir: Kabil'de, küçük köylerden birindeki kadınların, yöneticilerden birinin yaptığı çeşmeyi yerle bir

[28] *L'Affamée* (Aç kadın).

ettiklerini görmüştüm; her sabah, toplaşıp, tepenin dibindeki dereye su almaya gitmek biricik eğlenceleriydi çünkü. Kadınlar, alışveriş sırasında, kuyruklarda, dükkânlarda, köşe başlarında birbirleriyle hoşbeş eder, kendilerine önem kazandıran birtakım "evkadını değerleri" öne sürerler; kendilerini, bir an için de olsa özsel varlıkla özsel olmayan varlık'ın karşı karşıya gelmesi gibi, erkek dünyasının karşısına dikilen ayrı bir topluluğun üyesi sayarlar. Hele alışveriş köklü bir zevktir: Bir buluş, hemen hemen bir icattır bu. Gide, *Journal*'inde (Günce'sinde), oyun nedir bilmeyen Müslümanların bunun yerine gizli hazineleri bulup ortaya çıkartmayı geçirdiklerini söyler; ticarete dayanan uygarlıkların şiiri ve serüvenidir bu. Evkadını, oyunun bedelsizliğini tatmamıştır, bilmez: ama yusyuvarlak bir lahana, nefis bir Camembert peyniri satıcının en gizli köşeye sakladığı, ondan daha kurnazca davranıp ortaya çıkarılmayı bekleyen hazinelerdir; satıcıyla alıcı kadın arasında çatışmaya ve kurnazlığa dayanan bir ilinti kurulur: evkadını için en önemli sorun, en iyi malı en ucuza alabilmektir; üç kuruşluk kâra verilen o büyük önem, yalnızca dar bir bütçeyi denk getirme kaygısıyla açıklanamaz: ayrıca, girişilen bir bahsi de kazanmak gerekmektedir. Sergilenen malları kuşkulu gözlerle inceleyen evkadını kraliçe gibidir; dünya, kendine bir ganimet ayırması için, bütün zenginlik ve tuzaklarıyla ayağının dibindedir. Çarşıdan getirdiği zembili masanın üstüne boşaltırken gelip geçici bir utkunun tadını duyar. Gömme dolaplara, geleceğini güvenlik altına alan konserveleri, bozulmayan yiyecekleri yerleştirir; sonra da, gücünü sınayacağı sebzelerle etlerin çıplaklığını seyreder zevkle.

Havagazıyla elektrik, ateşin büyüsünü öldürmüştür; ama köylerde, pek çok kadın, hâlâ cansız odundan alev çıkarmanın sevincini tatmaktadır. Ateş yandığı an, kadın büyücü haline gelir. Yumurta çırpar ya da hamur yoğururken, elinin tek bir hareketiyle ya da ateşin sihriyle, maddeleri halden hale sokar; elinin altındaki madde yiyeceğe dönüşür. Yine Colette şöyle anlatır bu simyacılığı:

Kulplu tencereyi, su tenceresini ya da yemek tenceresini, içindekiyle birlikte ateşe koyduğumuz anla, duman çıkan yemek tabağınızın ka-

pağını açtığınız o tatlı bir kaygı, şehvetli bir umutla yüklü an arasında kalan her şey giz, büyü ve sihirdir...

Daha başka kadın yazarlarla birlikte, Colette de sıcak küllerin göbeğinde oluşan değişimleri büyük bir gönül hoşluğuyla anlatır:

Odun külü, kendisine teslim edileni lezzet katarak pişirir. Sıcak külde açılmış bir yuvaya yerleştirilen elma, armut ordan yüzü gözü buruşmuş, işlenmiş, ama köstebek karnı kadar yumuşamış olarak çıkarlar; ve fırında pişirilen reçel ne denli, "usta işi" olursa olsun, doğal giysisi içindeyken pişirilen, tadına doyulmayan ve —eğer becerebildiyseniz— balının bir damlasını bile yitirmemiş bu elmanın yanına bile varamaz... Üç ayaklı, uzun bacaklı bir kazanın içinde, ateş yüzü görmeyen elenmiş kül vardı. Birbirine değmeyen patateslerle doldurulan ve kara ayakları üstünde akkorun göbeğine yerleştirilen kara kazan bizlere kar gibi beyaz, kızgın ve pullu yumurtalar yumurtluyordu.

Kadın yazarlar, özellikle reçellerin şiiri üstüne türküler yakmışlardır: bakır kaplarda katı ve katkısız şekerle meyvelerin yumuşak etini birleştirmek büyük bir girişimdir; tencerede kaynayıp özümlenen dumanlı, köpüklü, yakıcı madde tehlikelidir: evkadını, büyük bir gururla lav boşaltmaktadır reçel kavanozlarına. Tepelerine mumlu kâğıt geçirip üstlerine yapıldıkları tarihleri yazdığı anda, zamana karşı kazandığı utkuyu belgelemektedir: zamanı şekerin tuzağına düşürmüş, yaşamı kavanoza kapatmıştır. Mutfak, insanı maddelerle içli-dışlı kılmakla kalmaz, maddelere yeni biçimler verir, yeniden yaratır onları. Evkadını, hamur işinde gücünü ortaya koyar. Bachelard:[29] "Tıpkı bakışlar gibi, ellerin de kendilerine göre kuruntuları ve şiiri vardır" der. Ve "dolgunluğun esnekliğinden, eli dolduran, ardı arası gelmemecesine elden maddeye maddeden ele yansıyan esneklikten" söz eder. Hamur yoğuran aşçı kadının eli "mutlu bir el" dir, pişirmekse hamura yepyeni bir değer katar. "Pişirme maddesel bir oluşumdur, beyazlıktan nar kırmı-

[29] *La Terre et les Rêveries de la Volonté* (Toprak ve İstek Düşleri).

zısına, hamurdan, kızarmış kabuğa uzanan bir oluşumdur";[30] kadın, pasta pişirmekteki, yufka açmaktaki başarısından benzersiz bir zevk duyabilir, çünkü herkes bunu tadamaz: bunun için ayrı bir veri gereklidir. "Hamur işlerinden daha karmaşık sanat yoktur, der Michelet. Kurala bundan daha az pay bırakan, sonradan öğrenmekle olmayan şey yoktur yeryüzünde. Doğuştan usta olmak gerekir. Anadan gelme bir yetenektir bu."

Küçük kızın, bu alanda da büyük bir zevkle büyüklerine öykünmesini anlamak kolaydır: tebeşirle, otla sözde yemekler pişirir; oyuncak fırını varsa, hele annesi mutfağa girmesine, minicik elleriyle hamur yoğurmasına, dumanı tüten karamelayı kesmesine izin verirse keyfinden yanına varılmaz. Ama burada da durum eve çekidüzen vermeye benzer: sonu gelmeyen tekrar bu zevkleri de tüketmiştir. Özellikle tortilla denen çöreklerle beslenen Kızılderililerin kadınları günlerinin büyük bir bölümünü yüzyıllardır hiçbir değişikliğe uğramadan evden eve sürüp gelen bu çörekleri yapmak üzere hamur yoğurmak, pişirmek, ısıtmak, sonra yine hamur yoğurmakla geçirirler: dolayısıyla, fırının büyüsünden habersizdirler. İnsan çarşı alışverişini Allahın günü define araştırısına dönüştüremeyeceği gibi, musluğun parlaklığı karşısında kendinden geçemez de. Bu utkuları şiirsel bir dille anlatanlar çoğunlukla erkekler ya da kadın yazarlardır, çünkü ya evişi görmezler ya da pek az görürler. Her gün tekrarlandı mı, bu iş de tekdüze ve zevksiz hale gelir; beklemelerle dolar: suyun kaynamasını, etin kızarmasını, çamaşırın kurumasını beklemek gerekir; değişik işlerle uğraşılsa bile, aylak oturulan bir sürü boş vakit kalır; bu aylaklığın yanına çoğu kez can sıkıntısı da katılır; bütün bu işler, şimdiki yaşamla yarınki arasında temel olmayan bir aracı durumundadırlar. Onları yapan birey üretici ve yaratıcıysa, organik görevler kadar kolayca yaşamına eklenirler; evişlerinin, erkekler tarafından yapıldıkları zaman daha az kederli görünmeleri bundandır; onlar, erkekler için bir an önce sıyrılmak istedikleri olumsuz ve olumsal bir anı temsil ederler. Ama hizmetçi-eşin yazgısını çekilmez kılan, kendisini genel'e, özsel-olmayan'a bağlayan iş bölünmesidir; eve bakmak, yemek pişirmek yaşamak için gereklidir,

[30] *A.g.y.*

ama yaşama anlam kazandırmaz: evkadınının anlık erekleri gerçek erek değil, yalnızca birer araçtırlar ve ancak belirsiz tasarıları yansıtırlar. Evkadınının yaptığı işe anlam kazandırmak üzere, ona kendi benzersizliğini katmaya, elde ettiği sonuçlara mutlak değerler vermeye çalışmasını anlamak kolaylaşıyor; kendine özgü âyinleri, boş inanları vardır, sofrayı kurma, oturma odasını yerleştirme, herhangi bir yemeği pişirme biçimine önem verir; başka bir kadının kızartmayı ya da mobilya cilâsını bu kadar iyi yapamayacağına inanır; kızı ya da kocası kendisine yardıma ya da bir işi onsuz yapmaya kalktı mı, hart diye çeker alır ellerinden iğneyi ya da süpürgeyi, "Düğme bile dikemezsin sen." Dorothy Parker,[31] evinin düzenlenmesine kişiliğini katmak isteyen, ama bunu nasıl yapacağını bilemeyen genç bir kadının şaşkınlığını alaylı, ama acıyan bir dille anlatmıştır.

Mrs. Ernest Weldon çalışma odasında dolanıyor, sağda solda küçük, ama kadınca düzeltmeler yapıyordu. Ancak bu konuda pek usta değildi. Fikir, aslında çok hoş ve kışkırtıcıydı. Evlenmezden önce, yeni evinde sessiz dolanır, şurdaki gülün yerini değiştirir, ötedeki çiçeği düzeltir, böylece evini "yuva" haline getirirken hayal etmişti kendini. Hattâ, yedi yıl evlilikten sonra bile bu tatlı işle uğraştığını düşünmeye bayılıyordu. Ama her akşam, pembe abajurlu lambalar yanar yanmaz tüm bilinciyle bu işe girişmesine rağmen, bir evin içini dünyanın en değişik yeri haline getirecek o küçük değişiklikleri nasıl bulacağını bilemiyordu... Üstelik, Mrs. Weldon sorumluluklardan kaçan kadın da değildi. Hemen hemen acınası bir kararsızlıkla ocağın üstünü yokladı, küçük bir Japon vazosunu eline aldı, umutsuz gözlerle dört bir yanına baktı... Sonra geri çekilip yaptığı değişiklikleri inceledi. İnanılır şey değildi doğrusu, ne de az değişiklik olmuştu odada.

Kadın, bu benzersiz yetkinliği ya da özgünlüğü bulabilmek için bir sürü zaman ve çaba harcar; Chardonne'un deyimiyle, çalışmasını "kılı kırk yararak, büyük bir düzensizlik içinde yapılan, dursuz duraksız bir iş" haline getiren, ve evişinin kadına nasıl bir yük yüklediğinin

[31] *Too Bad...* (Aman Ne Kötü).

anlaşılmasını güçleştiren de işte budur. 1947'de, *Combat* gazetesinde, C. Hébert imzasıyla çıkan bir soruşturmaya göre, evkadınları hafta ortasında aşağı yukarı üç saat kırk beş dakikalarını, hafta sonlarıysa sekiz saatlerini evişlerine (evin düzeltilmesi, yemek vb.) vermektedirler; buysa, bir kadın işçi ya da memurun haftalık çalışma süresinin 3/4'üdür; buna bir de meslek eklerseniz, kocaman bir rakam elde edilir; kadının başka bir işi yoksa, o zaman bu süre azdır (üstelik kadın işçi ya da memur, işe gidip gelebilmek için, listede gözükmeyen bir zaman harcarlar). Çocuk sayısı fazlaysa, kadının yükü artar: yoksul bir ana, bütün gün düzensiz işler için boşuna vakit harcar. Buna karşılık, yardımcı kullanan kentsoylu kadınlar hemen hemen aylaktırlar; ve bu aylaklığın bedeli can sıkıntısıdır. Canları sıkıldığı için, evkadınlarının çoğu işlerini alabildiğine karıştırıp çoğaltır, ince bir işten çok daha yorucu hale getirirler. Bir sinir çöküntüsü geçiren hanım dostlarımdan biri, sağlamken evişiyle seve seve uğraştığını, geri kalan zamanındaysa istemeye istemeye başka işlere kalktığını söylemişti; bozulan sinirleri öteki işlerle uğraşmasına izin vermedi mi, kendini evişlerine kaptırıyor, dertleniyor ve o basit şeyleri günlerce bitiremiyormuş.

İşin en üzücü yanı, bu çalışmanın kalıcı bir yaratmayla sonuçlanmayışıdır. Kadın —gösterdiği titizlik oranında—, yaptığ işi başlı başına bir erek gibi görme eğilimindedir. Fırından çıkardığı pastaya bakıp iç çeker: bu nefis şeyin yenip bitirilmesi gerçekten üzücüdür! Kocayla çocukların yeni cilâlanmış döşemeyi kirletmeleri de öyle. Nesneler hizmete konur konmaz kirletilir ya da kırılır: yukarda da belirttiğimiz gibi, kadın onları kullandırtmamak ister; kimisi reçelleri küflenene dek saklar; kimisi oturma odasını kilitler. Oysa insan zamanı durduramaz; yiyeceklere fare dadanır; böcekler üşüşür. Giysileri, perdeleri, örtüleri güve yer: dünya taştan yontulmuş bir düş değil, her an bozulabilecek şüpheli bir özdür; yenebilen kumaşlar, Dali'nin etten yapılmış canavarları kadar iki anlamlıdır: ilk bakışta organik değilmiş, kıpırtısızmış gibi durmaktaysa da, gizli kurtçuklar onu ceset haline getirivermişlerdir. Nesnelerde yabancılaşan evkadını, bütün nesneler gibi dünyaya bağlıdır: çamaşırlar ütülenirken sararır, fırındaki et yanar, porselen kaplar kırılır; mutlak yıkımlardır bunlar, çünkü nesneler geri gelmemecesine yitip giderler. Onlar aracılığıyla sürekliliğe ve güven-

liğe erişilemez. Savaşlar, yağma ve bombalarıyla evleri de, giysi dolaplarını da tehdit eder.

Demek ki, evişinden elde edilen ürünlerin tüketilmesi gerekmektedir; giriştiği işler hep bir yıkımla sonuçlanan kadından sürekli bir vazgeçme beklenmektedir. Buna gönül rızasıyla katlanabilmesi için, sayısız özverilerinin bir yerlerde bir sevinç, bir zevk alevi parlatması gerekir. Ama evişinin ereği *yerleşik düzeni* korumak olduğundan, koca eve döndüğünde ancak düzensizlikle ihmali yakalar, düzenin ve temizliğin farkına bile varmaz. İyi hazırlanmış bir yemeğe daha çok ilgi gösterir. Evkadını, en büyük utkuyu sofraya güzel bir yemek getirdiği zaman tadar: kocası ve çocukları, yalnız lâfla değil, aynı zamanda iştahla yiyerek, heyecanla karşılarlar bu yemeği. Aşçılık sanatı denen simya devam eder, besin kilüs ve kana dönüşür. Bir vücudun bakımı, döşemeninkinden çok daha somut, çok daha gereklidir; aşçı kadının çabası, çok açık seçik bir biçimde geleceğe dönüktür. Bununla birlikte, yabancı bir özgürlüğe yaslanmak nesnelerde yabancılaşmaktan daha yararlıysa da, yine de epey tehlikelidir. Aşçı kadının çalışması ancak konuklarının ağzında doğruluk kazanır; bunun için, onların oy'una gereksinimi vardır; yemeklerini beğenmelerini, biraz daha almalarını ister; doydukları zaman sinirlenir: öyle ki, patateslerin koca için mi kızartıldıkları, yoksa kocanın mı patateslere gerekli olduğu pek bilinmez. Bu iki anlamlılık, ev kadınının bütün davranışlarında kendini gösterir: eve kocası için bakar; ama aynı zamanda, kocasının, elindeki bütün parayı verip yeni mobilyalar ya da yeni bir buzdolabı almasını ister. Dileği, kocasını mutlu kılmaktır: ama etkinliklerinden ancak kendi kurduğu mutluluğa uygun düşenleri onaylar.

Bu heveslerin iyi kötü doyurulduğu çağlar olmuştur: erkeğin de ülkü diye mutluluğu seçtiği, her şeyden çok ailesine ve evine bağlı bulunduğu, çocukların bile anaya babaya, onların geleneklerine, onların geçmişine göre belirlendiği çağlardı bunlar. O günlerde, yuvaya bakan, sofraya başkanlık eden kadına evin efendisi gözüyle bakılıyordu; ataerkil aileyi yer yer sürdüren bazı toprakağalarının, varlıklı köylülerin eşleri hâlâ aynı rolü oynamaktadır. Ama bugünkü evlilik, genellike, ölmüş törelerin kalıntısıdır ve kadının durumu eskiye oranla çok kötüdür çünkü aynı haklara sahip olmadığı halde, görevleri aynı-

dır; onları yerine getirdiği zaman ne onur kazandığ, ne armağan aldığı halde, aynı ödevlerle yükümlüdür. Bugün erkek içkinliğe demir atmak için evlenmekte, ama ölümlük kapanmamaktadır içkinliğe; bir yuva istemektedir, ama dilediği zaman çıkıp gidebilme özgürlüğünü elinde bulundurarak; belli bir yere yerleşmekte, ama içten içe yine serseri kalmaktadır; aile mutluluğunu horgörmemekte, ama onu başlı başına bir erek de saymamaktadır; tekrardan sıkılmakta, yenilik, tehlike, üstesinden gelinecek direnmeler, kendisini ikili yalnızlıktan kurtaracak dostluklar, ahbaplıklar aramaktadır. Hele çocuklar, kocadan da fazla isterler yuvanın dar sınırlarını aşmayı: yaşamları onun dışında, önlerindedir; çocuk hep elinde olmayanı arzular. Kadın sürekliliğin, devamlılığın egemen olduğu bir evren kurmak ister: koca ve çocuklarsa onun yarattığı ve kendileri için yalnızca bir veri olan durumu aşmak isterler. Bu yüzden de, ömrünü adadığı etkinliklerin çürüklüğünü kabule yanaşmasa bile, hizmetlerini zorla kabul ettirmek zorunda kalır: bir cadaloz, huysuz bir ana ve evkadını olup çıkar.

Sözün kısası, kadının ev için gördüğü işler ona bir özerklik kazandırmaz; bu çalışma topluluğa doğrudan doğruya yararlı değildir, geleceğe açılan kapısı yoktur, hiçbir şey üretmez. Ancak, üretim ve eylem içinde kendilerini topluma doğru aşan varoluşlara katıldığı zaman bir anlam ve saygınlık kazanabilir: bir başka deyişle, bu çalışma kadını alıp bir üst aşamaya geçirecek yerde kocaya ve çocuklara bağlar; kadın, ancak onlarda doğrular kendini: onların yaşamındaki özsel olmayan bir aracıdan başka bir şey değildir. Yasaların, görevleri arasından "koşulsuz boyuneğmeyi" silmiş olması, durumunu değiştirmemiştir: bu durumsa kocaların istencine değil, aile topluluğunun yapısına bağlıdır. Kadının herhangi bir şey *yapmasına*, dolayısıyla kendini yetkin bir kişi olarak kabul ettirmesine izin verilmez. Ne denli sayılırsa sayılsın, erkeğe bağlı, ikinci planda kalan, asalak bir varlıktır. En büyük talihsizliği, varoluşunun anlamının kendi elinde bulunmayışıdır. Bu yüzden de, aile içi yaşamdaki başarı ya da başarısızlık onun için erkekten çok daha önemlidir: erkeğin yurttaşlığı, üreticiliği kocalığından önce gelir; kadınsa her şeyden önce, çoğu kez yalnızca eşdir; çalışması onu içinde bulunduğu durumdan kurtarmaz; tam tersine, değeri ya da değersizliği bu duruma bağlıdır. Sevdiği, cömertçe kendini

verdiği zaman bütün görevlerini sevinçle yerine getirecektir; hınçla yaptığı zamansa birer angarya sayacaktır onları. Bu görevler, yazgısında, ancak önemsiz bir rol oynayacak; aile-içi çatışmalarda kendisine yardımcı olmayacaklardır. Öyleyse, şimdi de, özellikle yatak "hizmeti" ile ev "hizmeti"nin belirlediği ve kadına ancak uyrukluğu kabul ettiği an saygınlık kazandıran kadınlığın somut olarak nasıl yaşandığını görelim.

Genç kızı çocukluktan erginliğe geçiren bir bunalım olmuştur; yetişkinlik dönemine geçişi de yine keskin bir bunalımla olacaktır. Cinsel yönden ansızın kadınlığın başlamasının yaratabileceği sarsıntılara, bir de, herhangi bir durumdan öbürüne "geçme"nin genel sıkıntıları eklenecektir.

Korkunç bir yıldırım değmişçesine gerçekliğin ve bilginin göbeğine fırlatılıvermek, evlilik aracılığıyla, sevgi ve utanç arasındaki çelişkiyi yakalamak, Tanrı'yla hayvanın beklenmedik komşuluğundan ötürü, aynı nesnede kendinden geçişi, özveriyi, ödevi ve acımayı duymak... sözün kısası, eşi benzeri zor bulunacak bir ruhsal karışıklığa düşmüştür kadın, der Nietzsche.

Şu geleneksel "balayı"nın hayhuyu, aslında, bu karışıklığı, bu şaşkınlığı gizlemek içindi: Toplumla arasındaki bağlar geçici olarak koparılan, birkaç haftalığına günlük yaşamın dışına fırlatılan yeni gelin böylece uzayın, zamanın ve gerçekliğin ötesinde yaşıyordu.[32] Ama önünde sonunda bunlara dönmesi gerekiyordu; ve yeni yuvasına, çoğu kez, kaygıyla döner. Genç kızın baba ocağıyla bağları, genç erkeğinkinden daha sıkıdır. Ailesinden kopmak, onun için, sütten kesilmenin ta kendisidir; genç kız, işte o an tadar terkedilmenin sıkıntısıyla özgürlüğün verdiği başdönmesini. Aileden kopma, çeşitli durumlara göre az ya da çok acılıdır; genç kız, babasıyla, erkek ve kızkardeşleriyle, hele annesiyle bağlarını daha önceden koparmışsa, gürültüsüz patırtısız ayrılır onlardan; hâlâ onların etkisindeyse ve günlük yaşamında onların

[32] Geçen yüzyıl sonlarının edebiyatı, kızlığın bozulması olayını hep yataklı-vagona, yani bir bakıma "belirsiz bir yer"e yerleştirirdi.

kanatları altında kalabilirse, durumundaki değişikliği pek hissetmeyecektir; ama baba ocağından kaçıp kurtulmayı dilemiş olsa bile, içinde bulunduğu küçük insan topluluğundan ayrıldığı, emin ilkeli, değişmez değerli çocukluk evreninden, geçmişinden koparıldığ zaman, genellikle apışıp kalır. Ancak ateşli ve dolu bir cinsel yaşam ona içkinliğin erincini tattırabilirdi; oysa, genellikle, ilk ağızda doyurulmak şöyle dursun, tam tersine allak bullak olur; az çok başarılı da olsa, kadınlığa geçişi kafasındaki karışıklığı artırır. Düğün ertesinde, ilk kanamayı geçirdiği günkü tepkileri buluruz içinde: kadınlığını tanıyışındaki bu son aşama karşısında çoğu kez tiksinti, ve bu yaşantının tekrarlanacağını düşündükçe de ürküntü duyar. Ayrıca, büyük olayların ardından gelen hayal kırıklığını da tadar; küçük kız, ilk kanamadan sonra üzüntüyle, yetişkin insan olmadığını farketmiştir; kızlığı bozulduktan sonraysa, son aşama da geçilmiş, genç kız artık kadın olmuştur: peki, bundan sonra? Bu tedirgin hayal kırıklığı, aslında, kızlığın bozulması kadar evlilik dediğimiz şeyin kendisine de bağlıdır: nişanlısıyla, hattâ daha başka erkeklerle "düşüp kalkmış", ama evliliğe kadınlığın başlangıcı gözüyle bakan kadın da, çoğu kez aynı tepkiyi gösterecektir. Her girişimin başları coşturucudur insan için; buna karşılık, üstünde hiç mi hiç etkili olamayacağımız bir yazgıyla karşılaşmak kadar da çöktürücü şey yoktur. Özgürlük de işte bu kesin, değiştirilemeyecek temel üzerinde dünyanın en dayanılmaz karşılıksızlığıyla yükselmektedir. Evlenmezden önce, genç kız, ana babasının yetkesine sığınıp başkaldırarak, umutla kullanmaktaydı özgürlüğünü; aynı zamanda güvenliğini sağlayan bu durumu yadsımak ve aşmakta kullanıyordu onu; aile ocağının sıcaklığı içinde evliliğe doğru aşıyordu kendini: şimdiyse *evlidir*, önünde *başka* bir gelecek yoktur artık. Yuvanın kapıları sımsıkı üstüne kapanmıştır: yeryüzünden payına düşen budur. Kendisini bekleyen görevlerin ne olduğunu çok iyi bilmektedir: anasının yaptıkları. Her Allahın günü, aynı törenler tekrarlanacaktır. Genç kızken eli boştu: umut ve düş halinde her şeye sahipti. Şimdiyse yeryüzünün bir parçası onun olmuştur ve kara kara düşünmektedir: ölene dek, görüp göreceği rahmet de budur galiba. Şu koca, şu ev ömürlüktür. Bundan böyle bekleyeceği, isteyebileceği önemli bir şey yoktur. Oysa, yüklendiği yeni sorumluluklardan korkmaktadır. Kocası kendinden yaşlı ve

yetkeli olsa bile, onunla cinsel ilişkide bulunması, adamın bütün etkisini yoketmektedir: babasının, hele anasının yerini tutamaz, özgürlüğünden kurtaramaz kadını. Kendisine az çok yabancı bir erkeğe teslim edilen, çocukluktan çıkıp eş olan, analığa hazırlanan kadın, yeni yuvasının yalnızlığında iliklerine dek ürperir; ana kucağından kesin olarak kopmuş, hiçbir ereğin kendisini beklemediği bir ortamda, yitmiş, buz gibi soğuk bir şimdiki zamana teslim edilmiştir, katkısız bir yapaylığın sıkıcılığını ve tatsızlığını keşfetmektedir. Bu, genç Kontes Tolstoy'un günlüğünde çok dokunaklı bir biçimde dile getirilen bir kederdir; genç kadın, hayran olduğu büyük yazara sevine sevine uzatmıştır elini; Yasnayava Polyana'nın ahşap balkonundaki ateşli kacaklamalardan sonra kendini sekiz gün önce nişanlandığı, kendisinden 17 yaş büyük, bambaşka bir geçmişe ve çıkarlara sahip bir adamın yanında, geçmişinden, yakınlarından kopmuş, bedensel aşktan iğrenmiş halde bulur; çevresindeki her şey boş ve soğuktur; yaşamı artık bir uykudan başka bir şey değildir. Günlüğünden, evliliğinin başını ve ilk yıllarını anlatan bölümleri aktarmak yerinde olacak.

Sofia, 23 Eylül 1862'de evlenir ve hemen o akşam ailesinden ayrılır:

Dayanılması güç, acı bir duygu belime ve boynuma sarılmış sıkıyordu. O an sezdim ailemden, bütün varlığımla sevdiğim, öteden beri birlikte yaşadığım insanlardan ayrılma vaktimin geldiğini... Vedalaşmalar başladı, hem de korkunç bir biçimde... İşte son dakikalar. Annemle vedalaşmayı mahsus en sona bırakmıştım... Kendimi kollarından sıyırıp ardıma bakmadan koşup arabaya yerleştiğim sırada, ömrüm boyunca unutamayacağım, yürek paralayan bir çığlık attı. Sonbahar yağmuru başlamıştı... Yorgunluktan ve acıdan bitkin bir halde köşeme büzüldüm, kendimi tutamayıp boşandım. Leon Nikolayeviç pek şaşkın, hattâ keyifsiz gözüküyordu... Kentin dışına çıkınca, karanlıklar içinde korktum... Karanlık göğsüme binmiş, soluk aldırmıyordu bana. Yanılmıyorsam Biriulef olan ilk konaklama noktasına dek ağzımızı açıp tek söz etmedik birbirimize. Leon Nikolayeviç'in son derece yumuşak olduğunu, hiç durmadan benimle ilgilendiğini hatırlıyorum. Biriulef'te, Çar odası dedikleri, kırmızı kumaşlı mobilyalarla dö-

şenmiş, hiç de içaçıcı olmayan, kocaman iki oda verdiler bize. Sonra semaver getirdiler. Divanın bir köşesine büzüşmüş, bir hükümlü gibi sessiz oturuyordum. "Hadi bakalım! dedi Leon Nikolayeviç, şu çayları koy lütfen." Buyruğunu yerine getirip çayları koydum. Şaşkındım ve garip bir korkudan kurtaramıyordum kendimi. Leon Nikolayeviç'e sen diyemediğim gibi, adını söylemekten de kaçınıyordum. Uzun süre siz dedim kendisine.

Yirmi dört saat sonra Yasnayava Polyana'ya varırlar. Sofia, 8 ekimde yeniden eline alır günlüğünü. Büyük bir sıkıntı içindedir. Kocasının geçmişi acı vermektedir ona.

Kendimi bildim bileli, sevgiyle bağlanacağım, eksiksiz, dingin, katkısız bir insan düşlemiştim... şimdi bu çocukluk düşlerinden sıyrabilmem epey güç. Beni kucaklayıp öptüğü zaman, sarılıp öptüğü ilk kadın olmadığımı düşünüyordum hep.

Ertesi gün de şunları yazar:

Daralmış hissediyorum kendimi. Korkulu düşler gördüm bu gece, ve her an bunu düşünmediğim halde, yine de gönlüm karanlık. Düşümde annemi gördüm ve müthiş üzüldüm. Hiç uyanamayacaktım sanki... Bir ağırlık var üstümde. Hep, yakında ölecekmişim gibi bir duygu içindeyim. Şimdi artık bir kocam da olduğuna göre, çok garip bir şey bu. O uyurken soluğunu dinliyor, tek başıma korkuyorum. Benliğinin derinliklerine girmeme izin vermiyor, bu da beni üzüyor. İğrenç bu bedensel ilişkiler.

11 ekim: Korkunç! Gerçekten korkunç! Gittikçe içime kapanıyorum. Kocam hasta, sinirli ve beni sevmiyor. Başka türlüsünü beklemiyordum, ama böylesine korkuncunu da ummuyordum doğrusu. Kim aldırıyor mutlu olup olmadığıma? Bu mutluluğu ne onun ne de kendim için yaratamadığımı aklının köşesinden bile geçirmiyor. Hüzünlü anlarımda kendi kendime soruyorum: işler gerek bizim, gerek başkaları için bu denli kötü giderken ne anlamı var yaşamanın? Garip şey, hiç aklımdan çıkmıyor bu düşünce. Ben gün günden kendisine bağlanır-

ken, o gittikçe soğuklaşıyor... Evdekiler geliyor aklıma. Yaşam nasıl da kuş gibi hafifti o zamanlar! Şimdiyse, Ah ulu Tanrım, yüreciğim paramparça! Kimsecikler beni sevmiyor... Canım anneciğim, canım Tanya, ne de şekerdiniz!

Niçin ayrıldım onlardan? Müthiş üzücü, korkunç bir şey bu! Oysa, Liovoçka da harika bir insan... Eskiden yaşamaktan, çalışmaktan, evişiyle uğraşmaktan sonsuz zevk alırdım. Şimdi artık yeller esiyor hepsinin yerinde: günlerce kollarımı kavuşturup oturabilir, geçmiş yılları düşünebilirim. Aslında çalışmak istiyor, ama başaramıyorum... Piyano çalmak çok hoşuma giderdi, ama burda bunu yapmak da güç... Liovoçka, bugün Nikolskoye'ye gideceğini, o yokken evde oturmamı istedi. Benden kurtulabilmesi için kabul etmem gerekirdi, ama o gücü bulamadım kendimde... Zavallıcık! Benden uzaklaşabilmek için ne yapacağını, neyle oyalanacağını bilemiyor. Neden hâlâ yaşıyorum acaba?

13 Kasım 1863: Kendimi oyalamayı bilmediğimi itiraf ederim. Liovoçka, zekî ve yetenekli olduğu için mutlu, benimse ne aklım, ne yeteneğim var. Yapacak bir şey bulmak zor değil, bir sürü iş var. Ama bu kıvır zıvırdan hoşlanmak, onları sevmeye alışmak gerekir: tavuklara bakmak, piyano çalmak, bir sürü saçmalığın yanında pek az ilginç şey okumak, hıyar turşusu kurmak... Öyle derin bir uykuya daldım ki, ne Moskova yolculuğumuz, ne çocuk bekleyişim en küçük bir heyecan, en küçük bir sevinç yaratıyor artık bende. Kim gösterecek bana uyanmanın, canlanmanın yolunu? Bu yalnızlık tüketiyor beni. Hiç alışık değilim buna. Evde müthiş bir canlılık vardı, burdaki sessizlik ve hareketsizlikse her şeyi kapkaranlık yapıyor. Leon yalnızlığa alışık. Benim gibi yakın dostlarından değil, kendi etkinliklerinden zevk alıyor... Anasız babasız büyümüş.

23 kasım: Eylemden uzak bir insan olduğuma kuşku yok, ama doğuştan böyle değilim ki. Yalnız, ne yapacağımı bilemiyorum. Kimi zaman, etkisinden sıyrılabilmek için çılgınca bir arzu duyuyorum... etkisi neden böyle ağır geliyor bana?... Onu üstüme çıkarıyorum, ama hiçbir zaman o olamayacağım. Olsa olsa kişiliğimi yitireceğim. Daha şimdiden değiştim zaten, bu da yaşamımı alabildiğine güçleştiriyor.

1 nisan: En büyük kusurum, yaşama kaynağını kendimde bulama-

mam... Liova'nın aklı fikri işinde, çiftliğinin yönetiminde, benimse hiçbir kaygım yok. Hiçbir şeye eğilim duymuyorum. Şimdikinden çok daha fazla işim olsun isterdim, ama sahici iş. Eskiden, bu güzel bahar günlerinde bazı gereksinmeler duyar, birtakım şeyler yapmak isterdim. İstediğim neydi bilmem! Bugünse hiçbir gereksinmem yok, bilmediğim bir şeye duyduğum o belirsiz ve saçma özlemden yoksunum, her şeyi bulduğum için, aramam gereksiz. Ama yine de sıkılıyorum.

20 nisan: Liova gittikçe uzaklaşıyor benden. Aşkın bedensel yanı onun için çok önemli, benim içinse hiç değil.

Görüldüğü gibi, genç kadın, evliliğinin ilk altı ayında, ailesinden ayrılmanın, yalnızlığın, yazgısının aldığı kesin görünüşün sıkıntısı içindedir; kocasıyla arasındaki bedensel ilişkilerden tiksinmekte, canı sıkılmaktadır. Colette'in annesi de, erkek kardeşlerinin zoruyla yaptığı ilk evliliğinde, oturup ağlayacak kadar sıkılmaktadır.[33]

Böylece o Belçika tarzı, sıcacık evden, havagazı, sıcak ekmek ve kahve kokan mutfaktan, piyanodan, babasının bıraktığı Salvator Rosa marka kocaman kemandan, uzun saplı toprak pipolarla tütün kesesinden... açık bırakılmış kitaplardan, buruşturulmuş gazetelerden ayırıp, gelin olarak, orman bölgelerine özgü karakışın kuşattığı sekili eve gitti. Orda, zemin katta hiç beklemediği beyazlı-sarılı bir oturma odası, buna karşılık, birinci katta, eşya deposu haline getirilip terkedilmiş odalarla... insana ne aşkı ne de tatlı uykuyu hatırlatmayan buz gibi soğuk yatak odalarıyla karşılaştı... Yeni dostlar, neşeli ve çocuksu bir yakınlık bekleyen Sido, bula bula bir sürü uşak, köpekçe kurnaz köylüler buldu... Evi çiçeğe benzetti, karanlık mutfağı kar beyaz yaptı. Flaman yemeklerinin pişirilmesine kendisi göz kulak oldu, üzümlü kekler pişirdi, ve ilk çocuğunu beklemeye başladı. Vahşi, koşuşmalar arasında kendisine şöyle bir sırıtıyor, sonra yine çekip gidiyordu... Şişmanlatıcı yemekleri, sabrı ve mobilya cilâsını tüketen Sido, yalnızlıktan iğne ipliğe döndü, her Allahın günü ağlar oldu...

---

[33] *La Maison de Claudine.*

Marcel Prévost, *Lettres â Françoise mariée* (Yeni Evli Françoise'a Mektuplar) adlı yapıtında, balayından dönen bir gelinin uğradığı bozgunu anlatır.

III. Napoléon ve Mac-Mahon tarzı mobilyaları, aynalı dolapları, kara erik ağacından yapılmış giysi dolaplarıyla, sözün kısası eski ve gülünç bulduğu her şeyiyle babasının evi geliyor aklına... Bütün bunlar, belleğinde gerçek bir sığınak, sahici bir yuva, *her türlü çıkardan uzak bir sevecenlikle sarmaladığı, hava değişimlerinden ve tehlikelerinden korunduğu bir yuva halinde beliriyor. Şu daireyse, yepyeni halılarının kokusu, perdesiz pencereleri, bir sürü iskemlesi, insana az sonra taşınılıyormuş ya da üstünkörü döşenmiş izlenimi veren havasıyla yuva olmaktan çok çok uzak. Yuvasını kuracağı yer burası... Birden, götürüp bir çölün ortasına bırakmışlar gibi korkunç bir hüzne kapılacak.*

Genç kadında, bu şaşkınlığın ardından, çoğu kez, bitmez tükenmez karabasanlarla türlü ruh bozuklukları başgösterir. Özellikle de, değişik zihinsel takınaklar halinde özgürlüğünün boşluğunu duyar; örneğin, daha önce genç kızda da rastladığımız tenini satma hayalleri kurmaya başlar, Pierre Janet[34] pencereye çıkıp gelip geçene göz kırpacağından korktuğu için evde yalnız kalmaktan çekinen yeni evli bir kadından söz eder. Daha başkaları, "gerçekliğini yitirmiş", hayaletlerle ve karton dekorlarla dolu evren karşısında kolu kanadı bağlı kalırlar. Bir kısmı da yetişkinliği kabule yanaşmaz, bütün ömrünce bu durumu yadsır. Örneğin, yine Janet'nin kitabında adı geçen ve Qi diye tanıtılan hasta kadın:

Qi 36 yaşındadır, ama kendini 10-12 yaşlarında küçük bir kız sanmaktadır; hele yalnız kalınca, atlayıp sıçramaya, gülüp oynamaya başlamakta, saçlarını çözüp omuzlarına dökmekte, büsbütün değilse bile yer yer kesmektedir. Elinden gelse bütünüyle bırakacaktır kendini

[34] *Les Obsessions et la Psychasthénie* (Kafaya Takılan Fikirler ve Kendini Eksik Sanma Hastalığı).

bu küçük kız olma düşüne: "Herkesin önünde saklambaç oynayamamak, şımarıklık yapamamak gerçekten üzücü... Beni beğenmelerini isterim, beni karşılarına alıp konuşmalarını, okşamalarını, her dakka küçük çocuk gibi sevdiklerini söylemelerini beklerim... Çocuk, şeytanlıklarından, o minicik yüreğinden ötürü sevilir, ve karşılığında ne istenir kendisinden? Yalnızca bizi sevmesi. Asıl güzel olan budur işte, ama gelip kocama anlatamam bunu, anlamaz. Küçük bir kız olmayı, beni kucaklarına alıp saçlarımı okşayacak bir baba ya da anaya sahip bulunmayı ne çok istediğimi bilemezsiniz... ama hayır, olamam, hanımefendiyim, anneyim; eve bakmak, ciddi olmak, tek başıma düşünmek zorundayım... oh, ne biçim yaşam bu!"

Evlilik, çoğu kez erkek için de bunalım demektir: erkeklerdeki bir sürü sinir bozukluğunun nişanlılık sırasında ya da evliliğin ilk yıllarında ortaya çıkması buna kanıttır. Ailesine kızkardeşlerinden daha az bağlı bulunan delikanlı, kendisini yüzüstü bırakılmışlıktan kurtaran okul, üniversite, çıraklık ettiği işlik, mahalle arkadaşlığı, takım gibi derneklerin üyesidir; günün birinde bu derneklerden ayrılıp büyük adam gibi yaşamaya başlar; ilerde yalnız kalmaktan korkar ve çoğu kez bundan kurtulmak için evlenir. Ama o da insan topluluğunun sürdüğü ve evli çifti "aile *toplumu*" sayan yanılsamanın kurbanıdır. Ateşli bir aşkın ilk dönemi dışında, iki bireyin bir olup kendilerini dış dünyaya karşı koruyacak bir dünya yaratmaları olanaksızdır: düğünden sonra ikisinin de duyguları budur. Ama kısa bir süre sonra kocasıyla içli-dışlı olan, köleleşen kadın kocanın gözünden saklayamaz özgürlüğünü; bir kanıt değil, bir yük olduğu ortaya çıkar; kocasının sorumluluklarını azaltmak şöyle dursun, tam tersine çoğaltır. Cins ayrımının yanında, çoğunlukla, yaş, eğitim ve toplumsal durum ayrımı da vardır ve bütün bunlar gerçek bir anlaşmayı engeller: karı koca içli-dışlı, ama birbirlerine tüm yabancıdırlar. Eskiden, aralarında tam bir uçurum vardı: çocuk gibi bilgisiz ve bilinçsiz yetiştirilen kızın, hiçbir "geçmişi" yoktu, erkekse "görmüş geçirmiş"ti, kadını varoluşun gerçekliğine sokmak kendisine düşüyordu. Kimi erkekler bu zor işten gurur duymaktaydı; daha açıkgörüşlü olanlarsa, gelecekteki yaşam arkadaşlarıyla aralarındaki uzaklığı sezip kaygılanıyordu. Edith Wharton, *Au*

Temps de l'Innocence (Çocuksuluk Çağında) adlı romanında, 1870 yıllarında yaşayan genç bir Amerikalı erkeğin evleneceği kız karşısında duyduğu kaygıyı anlatır:

Yakında ruhunu kendisine teslim edecek bu genç yaratığın temiz alnına, ciddi gözlerine, neşeli ve çocuksu ağzına saygılı bir korkuyla baktı. Kendisinin de içinde bulunduğu ve inandığı toplumsal dizgenin bu ürkütücü ürünü —hiçbir şey bilmeyen genç kız bir sürü şey bekliyordu— bir yabancı gibi duruyordu karşısında... Kibarlık uyarınca geçmişini nişanlısından saklaması, nişanlısının hiçbir şey yaşamamış olması gerektiğine göre, ne biliyorlardı birbirleri hakkında?... Büyük bir titizlikle geliştirilen bir uyutma dizgesinin merkezi olan genç kız, içtenliği ve gözüpekliğiyle iyice anlaşılmaz bir bilmece haline gelmişti. Zavallıcık içtendi, çünkü gizleyecek bir şeyi yoktu; karşısındakine güveniyordu, çünkü korunması gerektiğinden habersizdi; ve hiçbir hazırlık yapmadan, bir gecede, "yaşamın acı gerçeklikleri"yle yüz yüze gelmesi gerekiyordu. Delikanlı, bu az sözlü ruhu belki yüzüncü kez dolaştıktan sonra, büyük bir umutsuzlukla aynı düşüncede karar kıldı: anaların, halaların, teyzelerin, büyükannelerin, hattâ ta bilmem nerdeki sert ilkeli kadın akrabaların elbirliğiyle, ustaca yaratılan bu düzmece katkısızlık sırf kendisi kişisel zevklerini doyurabilsin, kızın üstünde efendilik taslayabilsin ve onu kardan yapılmış bir imge gibi bir vuruşta tuz buz edebilsin diyeydi.

Bugün, kadınla erkek arasındaki uçurum daha az derindir, çünkü genç kızın yapaylığı azalmıştır; daha bilgili, yaşama karşı daha silâhlıdır. Ama hâlâ kocasından epey küçüktür. Buysa, yeterince önem verilmeyen bir konudur; aslında yaştan ileri gelen birtakım sonuçlar cins ayrılığına yakıştırılmaktadır; pek çok durumda kadın, kadın olduğu için değil, gerçekten çok genç olduğu için çocuk gibi durmaktadır. Kocasının ve kocasının dostlarının ciddiliği kadıncağızı bunaltmaktadır. Sofia Tolstoy, evlendiklerinden aşağı yukarı bir yıl sonra şöyle yazıyordu:

Leon yaşlı, aklı fikri kendi işinde, bense çok genç hissediyorum

kendimi ve elimden gelse bir sürü çılgınlık yapardım! Erkenden yatacağıma kırlara çıkıp koşmak, oynamak isterdim; ama kiminle?

Bir yaşlılık kapladı yanımı yöremi, çevremdeki herkes yaşlı. Bu akıllı uslu ortamda öylesine göze batıyor ki, gençliğimden gelen bütün itkileri dizginlemek zorunda kalıyorum.

Öte yandan, koca da karısını "bebek" saymaktadır; onunla beklediği gibi arkadaşlık edememekte, ve erkek bunu kadına hissettirmektedir; kadın da bu yüzden kendini aşağılamaktadır. Baba ocağından çıktığı zaman elinden tutacak bir kılavuz bulması iyidir elbet, ama aynı zamanda "adam yerine konmak" da istemektedir; hem çocuk kalmak, hem de kadın olmak arzusundadır; çok yaşlı bir koca ona dilediği gibi davranamaz.

Yaş ayrımı fazla olmasa da, genç kızla genç erkek apayrı biçimde yetiştirilmiştir; genç kız, kendisine kadın bilgeliğinin, kadınsal değerlere saygının öğretildiği bir kadın dünyasından çıkıp gelmekte, erkekse tepeden tırnağa erkek ahlâkının etkisindedir. Anlaşmaları çoğunlukla son derece güçtür ve kısa zamanda çatışma başlar.

Evlilik kadını erkeğin boyunduruğuna soktuğundan, karı-koca ilişkilerinin doğuracağı sorunları bütün keskinliğiyle yaşayan kadın olacaktır. Evliliğin çelişkisi, hem cinsel, hem de toplumsal bir görevi içermesindedir: bu iki yanlılık, kadının kocasına bakışında da kendini gösterir. Kocası, erkek etkililiğine sahip, babasının yerini tutmaya aday bir yaratanrıdır: koruyucudur, eksik gediği tamamlayıcıdır, vasidir, kılavuzdur; karısının yaşamı onun gölgesinde çiçeklenecektir; bütün değerlerin anahtarı, doğrunun güvencesi, karı-koca ahlâkının doğrulayıcısı odur. Ama aynı zamanda, çoğu kez utandırıcı, garip, tiksinç ya da allak bullak edici, kısacası olumsal bir yaşantıyı (cinsel deneyi) paylaşmamız gereken erektir; o, bir yandan kadını elinden tutup düşünsele doğru götürmekte, öte yandan da, kendisiyle birlikte hayvansılığın çamurunda yuvarlanmasını istemektedir.

Bir akşam, dönüşte uğradıkları Paris'te, Bernard, bir müzikholde, beğenmediği gösterinin ortasında kalkıp çıktı: "Düşün ki, yabancılar da seyrediyor bunu! Ne ayıp şey, üstelik de herkes buna bakarak yar-

gılıyor bizi..." Thérése, çok çok bir saat sonra, karanlıkta bulup oynayacağı sabırlı oyunlarına katlanacağı adamın işte bu utangaç insan olduğunu düşündükçe hayranlığını gizleyemiyordu.[35]

Akıl hocasıyla kır tanrısı arasında bir sürü melez vardır elbet. Kimi zaman erkek hem baba, hem sevgilidir, cinsel birleşme kutsal bir şölen haline gelmiştir, eş de, benliğinden yüzde yüz geçme pahasına elde ettiği kesin bir kurtuluşun tadına varan sevdalı bir kadın olup çıkmıştır. Evlilikte bu türlü tutku-sevgiye pek ender rastlanır. Kimi zaman da kadın kocasını düşünsel olarak sevecek, ama kendini çok saydığı bir adamın kollarına bırakmak istemeyecektir. Stekel'in örnek diye verdiği kadının durumu böyledir: "Madam D. S., büyük bir sanatçıdan dul kalmıştır, şu anda 40 yaşındadır. Kocasına hayran olduğu halde, yaşadıkları sürece soğuk davranmıştır ona." Bunun tersi de olabilir ve kadın, kocasıyla, ortaklaşa bir alçalma saydığı ve içindeki saygıyı törpüleyen bir hazza ulaşabilir. Öte yandan, cinsel başarısızlık kocayı, bir daha düzelmemecesine, hayvanlaştırabilir: etinden nefret edildiği için, tinsel yönden de küçük görülecektir; oysa küçük görmenin, beğenmemenin, hıncın kadını hemen soğukluğa ittiğini de biliyoruz. Çoğunlukla, koca, cinsel yaşantıdan sonra da, hayvansal zayıflıkları bağışlayan, saygıdeğer, yüce bir varlık olarak kalmaktadır; görünüşe göre, Adéle Hugo'nun durumu böyledir. Ya da, saygınlığını yitirmiş, tatlı bir aşk arkadaşıdır erkek. K. Mansfield, *Prélude* (Giriş) adlı öyküsünde bu iki yanlılığın alacağı biçimlerden birini anlatmıştır:

Erkeğini gerçekten seviyordu. Ona büyük bir hayranlık ve sevgi duyuyor, şımartıyordu onu. Hem de, yeryüzündeki herkesten çok. Avucunun içi gibi biliyordu onu. İçtenliğin, saygıdeğerliğin ta kendisiydi, ve kılgısal yaşantısının genişliğine rağmen son derece yalın, yüreği temiz, az şeyle yetinen, ufacık şeylerden incinen bir insandı. Yalnız böyle avazı çıktığınca uluyarak, böylesine aç, böylesine sevdalı gözlerle bakarak ardına düşmese ne iyi olacaktı! Kendisine oranla çok güçlüydü. Kendisiyse, çocukluğundan beri, üstüne üstüne gelen şey-

[35] Mauriac, *Térése Desqueyroux.*

lerden tiksinirdi. Zaman zaman korkunç, gerçekten korkunç oluyor, kızcağızın: Öldüreceksin beni! diye bağırası geliyordu. İşte o zaman kötü şeyler, kaba şeyler söylemek istiyordu... Evet, evet, öyleydi: duyduğu bütün sevgiye, bütün saygı ve hayranlığa rağmen, tiksiniyordu Stanley'den. Şimdiye dek hiç böylesine açık seçik farketmemişti bu tiksintiyi; ona karşı beslediği duyguların hepsi açık seçik, belirgin, aynı derecede sahiciydi. Bu sonuncu, yani nefret de öbürleri kadar gerçekti. Hepsini sarıp sarmalayıp küçük paketler halinde Stanley'e verebilirdi. Özellikle bu sonuncuyu paketleyip vermek istiyor, açıp baktığı zaman Stanley'in yüzünün alacağı anlamı, gözlerinin faltaşı gibi açılışını düşünüyordu.

Yeni evli kadın duygularını her zaman böylesine açıkça itiraf etmez kendi kendisine. Kocasını sevmek, mutlu olmak, kendine ve topluma karşı yüklendiği bir görevdir; ailesi ondan bunu beklemektedir; ya da, anası babası evliliğine karşı çıkmışsa, kocasını severek, mutlu olduğunu göstererek yanıldıklarını kanıtlamak zorundadır. Evliliğe genellikle kötüniyetle başlar; kocasını büyük bir aşkla sevdiğine inandırır kendini; kadın cinsel açıdan daha doyumsuz kaldığı için de bu tutku bir hastalık, dört elle sarılma, kıskançlık biçimine girer; ilk zamanlar kendine itiraftan kaçındığı hayal kırıklığını unutabilmek için doymak bilmez bir arzuyla kocasının yanında bulunmasını ister. Stekel, bu hastalıklı bağlanmalara birçok örnek vermektedir.

Kadınlardan biri, çocukluğundan kalma bazı saplantılarla, evliliğinin ilk yıllarında kocasına karşı soğuk davranmıştı. Sonradan, kocalarının kendilerinden yüz çevirdiğini görmek istemeyen kadınlarda görüldüğü üzere, abartılmış bir sevgiyle bağlandı adama. Yalnız kocası için yaşıyor, yalnız onu düşünüyordu. İstenci eriyip gitmişti. Günlük programını kocasının yapması, alacağı şeyleri falan onun söylemesi gerekiyordu. Kadın, kocasının dediklerini eksiksiz yerine getiriyordu. Adam hiçbir şey demezse, hiçbir iş yapamadan odasında oturuyor, kocasını özlüyordu. Adamı hiçbir yere yalnız göndermiyordu. Yalnız kalamıyor, yanındayken de kocasının elini tutmaya bayılıyordu... Mut-

suzdu, oturup saatlerce ağlıyor, kocası için korkuyor, bunun için belli bir neden yoksa, kendisi yaratıyordu.

İkinci hastam, sokağa yalnız çıkmaktan korktuğu için kendisini odasına hapseden bir kadındı. Evlerine gittiğim zaman onu kocasının ellerine sarılmış, kendisini yalnız bırakmaması için yalvarır buluyordum... Yedi yıllık evli oldukları halde, adam karısıyla ilişki kuramamıştı.

Sofia Tolstoy'un durumu da aynıdır; gerek yukarıya aldığım bölümlerden, gerek günlüğün geri kalan yanından anlaşıldığına göre, evlenir evlenmez kocasını sevmediğini farketmiştir. Aralarındaki tensel ilişkiler onu tiksindirmektedir; kocasını geçmişinden ötürü suçlamakta, yaşlı ve can sıkıcı bulmakta, fikirlerine düşmanca yanaşmaktadır; ayrıca, yatakta açgözlü ve kaba olan Tolstoy da karısını ihmal etmekte, sert davranmaktadır ona. Sofia'da, bütün bu umutsuzluk, can sıkıntısı, hüzün ve kayıtsızlık çığlıkları yanında, tutkulu bir sevgiye de rastlamaktayız; sevgili kocasının hep yanında bulunmasını istemektedir; Tolstoy yanından uzaklaşır uzaklaşmaz, kıskançlık nöbetleri geçirmektedir. Şöyle der *Günce*'sinde:

11-1-1863: Kıskançlığım doğuştan gelen bir hastalık. Nedeni belki de yalnız onu sevdiğim için, ancak onda, onun aracılığıyla mutlu olabileceğime inanmamdır.

15-1-1863: Yalnız beni düşünmesini, beni düşlemesini, beni sevmesini isterdim... Şunu ya da bunu severim dediğim an söylediğime pişman oluyor, Liovoçka'dan başka bir şeyi sevmediğimi hissediyorum. Oysa, daha başka bir şeyi, onun işine duyduğu sevgiyle sevmem gerekirdi... Ama onsuz öylesine bunalıyorum ki... Ondan ayrılmama gereksinmesinin gün günden arttığını hissediyorum...

17-10-1863: Onu hiçbir zaman bütünüyle anlayamıyor, bu yüzden de büyük bir kıskançlıkla gözlüyorum...

31-7-1868: Günce*'mi okumak müthiş eğlenceli! Ne çok çelişmeye düşüyorum! Mutsuz bir kadınım sanki! Bizden daha mutlu, daha bağlı çift var mı acaba? Sevgim gittikçe artmakta. Hep aynı kaygılı, tutkulu,*

ve şiirsel aşkla seviyorum onu. Dinginliği ve kendine güveni zaman zaman sinirime dokunuyor.

16-9-1876: Onun Günce*'sinde sevgiden söz eden sayfaları arıyorum büyük bir susuzlukla, bulunca da kıskançlıktan geberiyorum. Beni bırakıp gittiği için kızıyorum Liovoçka'ya. Uyumuyor, hemen hiçbir şey yemiyor, gözyaşlarımı ya içime akıtıyor, ya da gizli gizli ağlıyorum. Gündüzleri azıcık ateşim çıkıyor, geceleriyse titriyorum... Onu böylesine sevmenin cezasını mı çekiyorum acaba?*

Bütün bu satırlarda gerçek sevginin yerine tinsel ya da "şiirsel" coşkuyu geçiştirmek üzere girişilen boş çabaları yakalarız; karşı taraftan beklenen ilgiler, can sıkıntıları ve kıskançlık yürekteki bu boşluğu dile getirmektedirler. Hastalık derecesine varan kıskançlıkların çoğu işte bu koşullarda ortaya çıkmaktadır; kıskançlık kadının düşsel bir rakip yaratarak nesnelleştirdiği doyumsuzluğun dolaylı yoldan dile gelişidir; kocasının yanında hiçbir zaman varlığının dolduğunu, bütünlendiğini hissedemediği için, adamın kendisini aldattığını hayal ederek, bir bakıma, işte bu hayal kırıklığını akılsal bir temele oturtmaktadır.

Kadın, çoğu kez, sırf ahlâkçılığından, ikiyüzlülüğünden, gururundan ya da utangaçlığından ötürü bu yalanda direnir. "Sevgili kocaya karşı duyulan tiksinti, çoğu kez, ömür boyu farkedilmez: kara kara düşünme ya da başka bir ad verilir ona" der Chardonne.[36] Ancak, adlandırılmasa da, aynı gerçeklikle yaşanır bu düşmanlık. Kadının, kocasının boyunduruğuna girmeyi yadsıyışındaki büyük ya da küçük şiddet gösterileriyle dile gelir. Kadın, balayından ve onu izleyen şaşkınlık döneminden sonra, çoğu kez, özerkliğine sahip çıkmaya çalışır. Ama bu hiç de kolay bir iş değildir. Koca, çoğunlukla kendisinden yaşlı olduğu, erkeklik büyüsüne sahip bulunduğu, yasalara göre "ailenin başı" olduğu için, bütün ahlâkî ve toplumsal üstünlükleri kendinde toplamıştır; çoğu zaman —hiç değilse dıştan— akılsal üstünlük de ondadır. Kültür ya da hiç değilse mesleki eğitim yönünden kadından üstündür; delikanlılığından bu yana dünya işleriyle ilgilenmiştir; kendi işidir bunlar; hukuktan haberi vardır, siyasetten anlar, bir partiye, sendikaya

[36] *Eve* (Havva).

ya da buna benzer derneklere üyedir; emekçi ve yurttaş olarak düşüncesi bir eyleme bağlıdır; kandırmacaya gelmeyen gerçekliğin sınavından haberi vardır: bir başka deyişle, erkek akıl yürütmeyi bilir, olguların, yaşantının ve belli oranda eleştirinin tadını tatmıştır; bunlarsa pek çok genç kızda hâlâ bulunmayan niteliklerdir; birtakım kitaplar okumuş, konuşmalar dinlemiş, güzel sanatlarla şakalaşmış olsalar bile, büyük ölçüde rastgele devşirilmiş bilgileri bir kültür meydana getirmez; dolayısıyla, akılyürütmeyi bilemeyişleri beyinsel bir kusurdan ötürü değildir: kılgısal yaşam onları buna zorlamamıştır; kadınlar için düşünce bir araçtan çok bir oyundur; zeki, duyarlı, içten olsalar da, zihinsel teknikten yoksun bulundukları için, kendi kişisel görüşlerini ortaya vurup bunlardan birtakım sonuçlar çıkarmayı bilemezler. Koca —hattâ en sıradan koca— da işte bundan yararlanıp karısını bastıracaktır; haksız olsa bile, haklı olduğunu kanıtlayabilecektir. Mantık erkeklerin elinde, çoğu kez şiddet aracı gibi kullanılır. Chardonne, *l'Epithalame* (Düğün Türküsü) adlı kitabında bu ikiyüzlü baskıyı enine boyuna anlatmıştır. Berthe'den daha yaşlı, daha kültürlü ve bilgili olan Albert, bu üstünlüklerinden yararlanıp karısının görüşlerini paylaşmadığı an onları değersiz sayma yetkisini bağışlamaktadır kendi kendisine; karısına, bıkmadan usanmadan, haklı olduğunu *kanıtlamakta;* kadınsa, onun haklı olduğunu kabule yanaşmamakta, kocasının akıl yürütmelerini geçerli saymak istememektedir: kocası, dediğim dedik diye direnmekten başka bir şey yapmamaktadır çünkü. Böylece aralarındaki anlaşmazlık gittikçe büyümektedir. Erkek, karısını doğrulamayı başaramadığı, ama kökleri ta derinlere inen duyguları, tepkileri anlamaya çalışmamaktadır; kadınsa, kocasının bir balyoz gibi tepesine indirdiği bilgiç mantıkta nasıl bir canlılık bulunduğunu yakalayamamaktadır. Sonunda, adam, karısının zaten saklamadığı bilgisizliğine sinirlenmekte, ve sırf meydan okumak için ona gökbilimle ilgili sorular sormakta; beri yandan, ona okuyacağı kitapları göstermekten, onda kolayca altettiği bir dinleyici bulmaktan son derece hoşlanmaktadır. Zihinsel yetersizliğinin kesin bir yenilgiye mahkûm ettiği genç kadın, bu amansız kavgada olsa olsa susmak, gözyaşı dökmek ya da başkaldırmak zorunda kalmaktadır:

Beynine inen yumruklarla serseme dönen, kafası çalışmaz hale gelen Berthe, kısa ve keskin cümleler sıralayan bu tiz sesi duydukça hiçbir şey düşünemiyor, Albert'se, onu şaşkına çevirmek, aşağılanan aklının karışıklığında yaralamak için o buyurgan arı vızıltısına aralıksız devam ediyordu... Berthe yenilmişti, bu akıl almaz kanıtlamanın girinti çıkıntıları karşısında kolu kanadı kırılmıştı, böylesine haksız bir güçten kurtulabilmek için: Rahat bırak beni! diye bağırdı. Ama sözcükler yetersizdi; gözü, süs masasının üstündeki billûr şişeye ilişti, kaptığı gibi Albert'in kafasına fırlattı...

Kadın, kimi zaman erkekle boğuşmaya çalışır Ama *Maison de Poupée*'deki[37] (Bebek Evi) Nora gibi ister istemez, erkeğin kendi yerine düşünmesine razı olur; evli çiftin bilinci olma görevini erkek yüklenecektir. Kadın, utangaçlık, beceriksizlik ya da tembelliğinden, bütün genel ve soyut konularda görüş sahibi olma işini erkeğe bırakır. Zeki, kültürlü, bağımsız bir kadın, kendinden üstün saydığı kocasına tam on beş yıl hayranlıkla baktıktan sonra, kocası ölünce, nasıl bir şaşkınlıkla kendi inanç ve davranışlarını seçmek zorunda kaldığını anlatmıştı bana: her yeni durum ve koşulda, kocasının ne düşünüp neye karar vereceğini bulmaya çalışıyordu. Koca, genellikle pek hoşlanır bu akıl hocalığı ya da önderlikten.[38] Akranlarıyla ilinti kurmanın güçlüklerini yaşadığı, üstlerine boyuneğdiği günün ardından, akşam eve gelince

---

[37] "Babamın evindeyken, o bütün görüşlerini bana söylerdi, dolayısıyla ben de onunkileri benimserdim; başka bir görüşüm olsa da saklardım; hoşlanmazdı çünkü bundan... şimdi babamın elinden çıkmış seninkine geçmiştim... Her şey senin beğenine göre ayarlanmıştı, ben de senin beğenini benimsedim ya da benimsemiş gibi yaptım; hangisi daha doğru bilmiyorum; galiba ikisi de: kimizaman öyle kimizaman böyle... Sen ve babam çok kötülük ettiniz bana. Hiçbir işe yaramayan bir insan oluşum sizin yüzünüzden."

[38] Helmer şöyle der Nora'ya: "Kendi başına hareket edemediğin için seni daha az mı seviyorum sanıyorsun? Hayır, hayır; çekinmeden yaslan bana; gereken öğüdü verir, yönetirim ben seni. Kadınlara özgü şu yetisizliğin, seni gözümde bir kat daha çekici kılan *yetisizliğin olmasa, nerde kalırdı benim erkekliğim?* Rahat bırak kendini ve dinlen: kanatlarım seni her türlü tehlikeden koruyacak kadar geniş... Bir erkek için, karısını bağışladığını bilmenin anlatılmaz bir tadı ve doyumu vardır... O vakit kadın, hem karısı, hem çocuğu olur âdeta. Benim şaşkın ve yitik yavrum, sen de benim hem karım, hem çocuğum olacaksın bundan sonra. Sakın tasalanma, Nora; yalnız açıkyüreklilikle her şeyi anlat bana, *senin istencin de, bilincin de benim artık.*"

kendini mutlak efendi olarak hissetmekten,[39] birtakım tartışılmaz doğrular dağıtmaktan hoşlanır. Eşinde kendi varlığını doğrulayan ikinci bir ben bulmanın mutluluğu içinde günün olaylarını anlatır, rakipleri karşısında kendini haklı çıkarır; gazeteyi, siyasal haberleri yorumlar, kültürle ilintisi bile özerk olmasın diye, yazıları yüksek sesle okur karısına. Yetkesini genişletmek üzere, büyük bir zevkle abartır kadın yetisizliğini; kadın da, hemen hemen kuzu gibi kabul eder bu uyduluğu. Kocalarının gidişine yürekten üzülen pek çok kadının, ondan sonra, büyük bir şaşkınlıkla kendilerinde akıllarına bile getirmedikleri olanaklar keşfettiğini hepimiz biliriz; işleri yönetir, çocukları yetiştirir, kimsenin yardımı olmaksızın karar verir, çekip çevirirler. Kocalarının dönüşüyle de yine eski beceriksizliklerine gömülürler.

Evlilik, erkeğin keyfi sömürgenliğini körükler: boyunduruk altına alma eğilimi en yaygın, en karşı konmaz eğilimdir; çocuğu kadına, kadını kocaya teslim etmek, yeryüzüne zorbalık tohumu ekmektir; çoğu kez onaylanmak, hayran olunmak, öğüt vermek, kılavuzluk etmek de yetmez kocaya; buyruklar verir, efendilik eder; çocukluğu ve yaşamı boyunca biriktirdiği, varlıklarıyla kendisini horlayan ve yaralayan öbür erkeklerle birarada yaşarken içinde biriken hınçları, yetkesini karısının beynine indirerek giderir; şiddet, güç, dediğim dediklik gösterileri yapar; sert bir sesle buyruklar verir, ya da bağırır çağırır, masaları yumruklar: bu güldürü kadının günlük gerçeğidir. Haklarından öylesine emindir ki, karısının en küçük bağımsız hareketi başkaldırı gibi gelir ona; elinde olsa, tek başına soluk almasını bile engellerdi. Kadınsa, gerçekten başkaldırır. Başlangıçta erkek üstünlüğünü kabul etmiş olsa da, gözünün kamaşması tez geçer; çocuk, günün birinde babasının olumsal bir birey olduğunu farkeder; kadın, kısa bir süre sonra karşısında Derebeyi'nin, Önder'in, Efendi'nin yüce yüzünün değil, yalnızca

---

[39] Lawrence, *Fantaisie de l'Inconscient* (Bilinçaltının Oyunları): "Karınızın sizi tam bir erkek, bir öncü sayabilmesi için uğraşıp didinmelisiniz. Karısının öncü gözüyle bakmadığı erkek, erkek değildir... Ve kadının sizin ereğinizi benimsemesi için yaman bir savaş vermelisiniz... Ne harika bir yaşayış başlar o zaman! Akşamları, büyük bir merakla sizi bekleyen karınızın yanına dönmek ne müthiş bir zevktir... Evine dönüp kanıcığının dizi dibine oturmak ne müthiş bir hazdır... Akşamüstü eve dönerken, günün yorgunluğundan sonra, nasıl da zengin ve yüklü hisseder insan kendini... Sizi seven, görevinize inanan kadına doğru elinizde olmadan çekilirsiniz sanki."

bir erkeğin bulunduğunu anlar; onun kölesi olmasını gerektiren bir neden göremez; koca, kendisi için verimsiz ve haksız bir görevden başka bir şey değildir. Kimi zaman, kendine eziyet ettirmekten hoşlanan bir insan gibi teslim olur: kurbanlığı benimser ve boyuneğişi ömürlük, sessiz bir suçlama niteliğindedir; çoğu kez de kocasıyla açıktan açığa kavgaya girişir, zorbalığına zorbalıkla karşılık vermeye çalışır.

Karısını kolayca isteklerine uyduracağını, ona dilediği "biçimi verebileceğini" sanan erkek dünyanın en saf insanıdır. "Kocası hangi kalıba dökerse, kadın onun biçimini alır" der Balzac, ama birkaç sayfa sonra da bunun tersini söyler. Kadın, soyutlama ve mantık konusunda çoğunlukla erkek yetkesine boyuneğer; ama yürekten bağlı bulunduğu fikir ve alışkanlıklar konusunda da çata çat direnir. Bireysel yaşam öyküsüne çok daha fazla bağlı kaldığından, çocukluk ve genç kızlık dönemi onun üzerinde erkekten daha etkilidir. Bu dönemlerde elde ettiklerinden bir daha kolay kolay sıyrılamaz. Koca, karısına bir siyasal görüşü benimsetebilir, ama boş inanlarını, dinsel inançlarını değiştiremez: yaşamına ortak ettiği küçük dindar kızı gerçekten etkileyebileceğini sanan Jean Barois çok geçmeden farkeder bunu. Kolu kanadı kırılmış olarak şöyle der: "Bir taşra kasabasının karanlığında yoğrulmuş bir küçük kız beyni; bilgisiz budalalığın o saçma sapan olumlamaları: yok azizim, temizlenmiyor bu pislikler?" Kadın, sağdan soldan öğrendiği görüşlere, papağan gibi tekrarladığı ilkelere rağmen, kendi dünya görüşünü sürdürür. Bu direniş, onu, kendisinden daha zeki bir kocayı anlamasına engel olabilir; ya da, Stendhal'in ve İbsen'in kadın kahramanlarında görüldüğü üzere, erkek ciddiliğinin üstüne çıkarır. Kimi zaman —ya cinsel açıdan kendini hayal kırıklığına uğrattığı ya da boyunduruk altında tuttuğu için kızdığı, öç almak istediği— erkeğe inadolsun diye, inanmadığı değerlere sarılır sıkı sıkı; onu matetmek için, anasının, babasının, erkek kardeşinin, "üstün" gördüğü herhangi bir erkeğin, günah çıkardığı rahibin, kızkardeşinin yetkesine sığınır. Ya da, olumlu bir şey önermeksizin, durmadan karşı çıkar, kocasını yaralamaya çalışır, saldırır; bir aşağılık duygusu uyandırmaya savaşır. Gerekli yetilere sahipse, tam tersine, kocasının gözünü kamaştırmaktan, ona kendi görüşlerini, kanılarını, buyruklarını benimsetmekten hoşlanacaktır; tinsel yetkenin tümünü elinde toplayacaktır. Kocanın zihin-

sel üstünlüğünü yadsımak olanaksızsa, öcünü cinsel alanda almaya çalışacaktır. Tıpkı Halévy'nin Madam Michelet'si gibi, kendini erkeğe vermekten kaçınacaktır:

Her yerde egemen olmak istiyordu: işler önünde sonunda oraya döküldüğüne göre hem yatakta, hem de çalışma masasında. Gözü çalışma masasındaydı, kendisi yatağı savunurken, Michelet de dört elle masaya sarılmıştı. Evlilikleri, aylarca lekesiz kaldı. Sonunda Michelet yatağı, kısa bir sürü sonra da Athénais Mialaret çalışma masasını ele geçirdi: yazar olarak doğmuştu, asıl yeri masa başıydı nasıl olsa...

Ya da, verse bile, kollarında taş kesilecek, soğukluğuyla kocasına kafa tutacaktır; maymun iştahlı, hoppa kadın olma yolunu tutup erkeği yalvarttırması da mümkündür; sağla solla kırıştırır, kocasını kıskandırır, aldatır: sözün kısası, şöyle ya da böyle, onun erkeklik gururunu kırmaya çalışır. Sakınım işi iyice ileri götürmesini engellese bile, o yüce soğukluğunu büyük bir gururla benliğinin derinliklerinde saklar; ve bu gizi kimi zaman bir gazeteye, çoğu kez de hanım arkadaşlarına açar: evli kadınların çoğu oturup birbirlerine aslında duymadıkları "cinsel zevki" duyuyormuş gibi yapmak için başvurdukları "dümenleri" anlatmaya bayılırlar; ve kandırdıkları erkeklerin o kendini beğenmiş saflığı karşısında acımasız kahkahalar atarlar; oysa bu iç dökmeler de güldürünün bir başka türlüsüdür. Soğuklukla soğuk olma isteği arasındaki sınır belirsizdir çünkü. Şöyle ya da böyle, kadınlar duygusuz olduklarını düşünür, böylece hınçlarını alırlar. Birtakım —"rahibe kılıklı"— kadınlar, gece de, gündüz de egemen olmak isterler: sevişirken soğuk, konuşurken burnu havada, davranışlarında zorbadırlar. Mabel Dodge'un anlattıklarına bakılırsa, Frieda Lawrence'a böyle davranırmış. Yazarın zihinsel üstünlüğünü yadsıyamadığı için ona, yalnızca cinsel değerlerin geçerli olduğu kendi dünya görüşünü benimsetme hevesindeymiş.

Yaşamı onda görmesi gerekiyordu. Frieda'nın göreviyse yaşamı cinsellik açısından görmekti. Yaşamı ancak bu açıdan kabul ya da reddederdi.

Frieda günün birinde şöyle der Mabel Dodge'a:

Her şeyi benden almalı. Ben yanında değilsem, hiçleşiverir; hattâ kitaplarının konusunu bile benden alır, diye devam etti büyük bir çalımla. *Kimse bilmez bunu. Kitaplarının pek çok yerini ben yaratmışımdır.*

Oysa, Lawrence'ın kendisine duyduğu gereksinimi aralıksız hissetmesi gerekmektedir; hiç durmadan kendisiyle uğraşmasını ister: yazar bunu kendiliğinden yapmazsa, Frieda zorlar:

Frieda, Lawrence'la ilişkilerinin genellikle karı koca arasında görülen dinginlik içinde akıp gitmesine izin vermemek için bilinçle uğraşırdı. Lawrence'ın alışkanlığın tatlı uykusuna daldığını hissettiği an, bir bomba savururdu. Böylece, kendisini unutmasına izin vermezdi. Bu sürekli ilgi gereksinmesi... ben kendilerine rastladığımda, düşmana karşı kullanılan bir silâh haline gelmişti. Frieda bu silâhı en duyarlı noktalara batırmayı biliyordu... Lawrence gündüz kendisine dikkat etmemişse, Frieda, gece bir punduna getirip saldırıyordu zavallıya.

İkisi de boyuneğmek istemediği, en küçük tartışmaları Erkek'le Kadın arasındaki bitmez tükenmez kavgalara dönüştürdükleri için, evlilikleri sonsuz hırlaşmalar dizisi haline gelmişti.

Jouhandeau'nun[40] Elise'inde de, daha başka bir biçimde dışa vuran sözünü geçirme isteğiyle karşılaşırız; bu korkunç istek onu, kocasını elden geldiğince aşağılamaya götürmektedir:

ELISE: Daha ilk ağızda, yanımda yöremdeki her şeyi küçültürüm. Ondan sonra rahatımdır. Yalnız maymun suratlı heriflerle, gülünç karılarla karşı karşıyayımdır artık.

Sabah gözünü açar açmaz:

— Çehre züğürdüm, diye seslenir bana.

Bir politikadır bu.

---

[40] *Chroniques maritales et Nouvelles Chroniques maritales.*

Derdi günü beni küçük düşürmektir.

Kendimle ilgili yanılsamalarımı birbiri ardından çürütürken nasıl da büyük bir zevk duydu. Ağızları bir karış açık kalan dostlarımızın ya da güç duruma düşen hizmetçilerimizin önünde şu ya da bu kusurumu yüzüme vurma konusunda tek bir fırsatı kaçırmadı. Sonunda ben de inandım dediklerine... Beni aşağılamak için, her fırsatta, yaptımdan çok bize getireceği yararla ilgilendiğini belirtti.

Büyük bir sabır ve inatla, yavaş yavaş cesaretimi kırarak, yöntemli bir biçimde küçük düşürerek, kesin, karşı konmaz, yenilmez bir mantıkla, adım adım gururumu inciterek düşünce kaynağımı kuruttu.

— Aslında, bir işçiden daha az kazanıyorsun, deyiverdi günün birinde suratıma, hem de döşeme cilâcısının önünde...

...Benden üstün, ya da hiç değilse bana eşit olabilmek için, değerimi düşürmek ister, ve işte bu küçümsemedir ona karşımda bir yücelik kazandıran... Beni, ancak yaptığım şey kendisine basamaklık ettiği ya da işine yaradığı oranda sayar...

Frieda'yla Elise, kendilerini erkeğin karşısına bir temel varlık olarak çıkarabilmek için, erkeklerin çoğunlukla yerdikleri bir yola başvurmaktadırlar: ikisi de, erkeklerin aşkınlığını yadsımaya uğraşmaktadır. Erkekler, kadının kendilerini iğdiş etme düşleri kurduğuna inanmaya yatkındırlar; gerçekte, kadının tutumu iki yanlıdır; erkeklik organını, dolayısıyla erkek cinsini yoketmekten çok, küçük düşürmek ister o. Aslında erkeğin tasarılarını, geleceğini budamak dileğindedir. Kocası ya da çocuğu hastalandığı, yorulduğu, tensel varlığına indirgendiği zaman keyfine diyecek yoktur. O zaman, egemen olduğu evde, öbür nesneler arasında birer nesne haline gelmektedirler çünkü; kadın da bu nesneyi tam bir ev kadını ustalığıyla çekip çevirir; kırık bir çanağı yapıştırır gibi yaralarını sarar, bir tencereyi parlatır gibi silip temizler; sebze kabuklarıyla bulaşık sularının yakın dostu, meleksi elleri hiçbir şeyden yılmaz. Lawrence, Frieda için şöyle diyordu Mabel Dodge'a: "Hasta olup da bu kadının elinin altında yatmanın ne demek olduğunu asla bilemezsiniz, Almanlara özgü, etli mi etli, ağır mı ağır bir eldir bu." Kadın, kendisinin de etten kemikten yapılmış bir varlık olduğunu hissettirmek üzere, bütün ağırlığıyla erkeğin tepesine

bindirir bu eli. Bu işi, Jouhandeau'nun Elise'inden daha ileri götüreni ne rastlamak güçtür:

Örneğin, evliliğimizin ilk yıllarındaki Çan Tsen adlı biti anımsıyorum... Bir kadınla içli dışlı olmanın ne demek olduğunu işte bu bit aracılığıyla öğrendim; günün birinde, Elise beni çırılçıplak dizine oturttu, vücudumun çevresinde dolaştırdığı bir mumla en gizli kapaklı köşelerimi aydınlatarak, koyun gibi kırktı. Hey ulu Tanrım, koltuk altlarımı, göğsümü, göbeğimi, parmakları arasında bir tef gibi gerilen yumurtalıklarımı kılı kırk yararcasına inceleyişi, baldırlarımda, ayak parmaklarımın arasında uzun uzun duruşu, ve en sonunda, usturanın popo deliğimin çevresinde gezinişi: ve minik sepete düşen, hemen alıp ateşe attığı, içinde bitin gizlendiği bir tutam sarı kıl; beni bu bitten ve soydaşlarından kurtarırken, aynı zamanda, bir anda başka bir çıplaklığın, yalnızlık çölünün tam göbeğine bırakıyordu.

Kadın, erkeğin, öznelliğin dile geldiği bir vücut değil, yalnızca edilgin bir et yığını olmasını ister. Varoluş karşısında yaşamı, tinsel değerler karşısında tensel değerleri savunur; erkekçe girişimler karşısında Pascal'ın alaycı tavrını takınmayı yeğler; onunla birlikte, "erkeklerin bütün derdinin tek bir şeyden, bir odaya kapanıp uslu uslu oturmayı bilememekten geldiği"ne inanır; elinde olsa, seve seve kapatırdı erkekleri bir odaya; aile yaşamına yararı dokunmayan etkinliklere düşmandır; Bernard Palissy'nin karısı, dünyanın o güne dek hiç mi hiç aramadığı yeni bir sır bulabilmek üzere evdeki bütün eşyayı yakmasına müthiş kızar; Madam Racine, kocasını alıp bahçedeki Frenk üzümlerini göstermeye götürür. Yazdığı tragedyaları okumaya yanaşmaz. Jouhandeau, *Chroniques maritales*'de sık sık umutsuzluğa kapılmaktadır, çünkü Elise, edebî çalışmasını basit bir para kazanma aracı saymakta direnmektedir.

Ben ona: Son öyküm bu sabah çıkıyor, diyorum. Köpeksiliğinden falan değil, ama kendisini gerçekten ilgilendiren bu olduğu için: İyi iyi, bu ay açıktan yüz frangımız olacak demektir, diye karşılık veriyor.

Bu çatışmaların işi ayrılmaya vardıracak kadar ileri gitmesi mümkündür. Ama kadın, erkeğin egemenliğini reddetse de, onu "elinde tutmak" ister. Özerkliği için kocasıyla, kendisini bağımlı kılan "durumu" savunmak üzere de öbür insanlarla savaşır. Bu güç bir oyundur, dolayısıyla, pek çok kadın ömürlerini tedirginlik ve sinirlilik içinde geçirmektedir. Stekel epey anlamlı bir örnek vermektedir bu konuda:

Madam Z.T., kültürlü bir erkekle evlenmiş, cinsel haz nedir bilmeyen bir kadındır. Kocasının üstünlüğünü kendine yediremez ve ona erişmek için aynı konuda çalışmaya başlar. Ama giriştiği şey çok güç olduğundan, nişanlanır nişanlanmaz okulu bırakır. Adam çok ünlüdür, bir sürü kız öğrencisi ardında koşmaktadır. Kadın, bu gülünç tapınmanın önünü almaya kalkışır. İlişkilerinde, daha işin başında soğukluğu benimser ve öyle kalır. Cinsel doyuma, ancak, kocası doyup kollarından sıyrıldığı ve bunu ona anlattığı sırada, kendi kendisini severek varmaktadır. Kocasının, kendisini okşayarak heyecanlandırmasını istemez... Çok geçmeden, kocasının işiyle alay etmeye, onu küçümsemeye başlar. "Ev halini bildiği şu adamın ardından koşan o dişi kazları" bir türlü anlayamaz. Günlük kavgalarında, sık sık şöyle lâflar eder: "O işe yaramaz karalamalarınla kandıramazsın beni!!" ya da: "Bir yazar parçası oldun diye, her dilediğini yaptıracağını mı sanıyorsun bana?" Koca gün günden kız öğrencileriyle ilgilenmeye başlar, kadınsa erkek öğrencileri toplar çevresine. Kocası başka bir kadına tutulana dek devam eder bu iş. Gelip geçici ilişkilerine katlanmış, hattâ yüzüstü bırakılan "budalacıklar"ın dostu olmuştur... Bunun üzerine tutum değiştirir, cinsel doyuma falan ermeden, ilk önüne gelen delikanlıya teslim olur. Kocasına kendisini aldattığını söyler, adam hiçbir şey demeden kabul eder. Paşa paşa ayrılabilirler... Ama kadın istemez. Oturup uzun uzun konuşurlar ve barışırlar... Kadın, ağlayarak teslim olur kocasına ve ilk kez tam anlamıyla doyuma erer...

Görüldüğü gibi, kadın kocasına karşı giriştiği kavgada ondan ayrılmayı düşünmez.

"Bir koca tavlamak" başlı başına bir sanat: onu "elde tutmak"sa ikinci bir sanattır. Bunun için, işinin ustası olmak gerekir. Sakınımlı

bir kız, geçimsiz kardeşine şöyle öğüt veriyordu: "Dikkat et, Marcel'le bu kadar çok dalaşırsan, sonunda *yerinden* olacaksın." Oyuna sürülen para gerçekten büyüktür: somut ve soyut güvenlik, yuva, eş olmanın verdiği saygınlık, mutluluk, az çok aşka benzer bir duygu. Kadın, kısa bir süre sonra, cinsel çekiminin son derece zayıf bir silâh olduğunu öğrenir; alışkanlık sonucu bu silâhın etkisi azalmaktadır; ve ne yazık ki, yeryüzünde arzulanacak daha başka kadınlar vardır! Ama kadın, buna rağmen çekici olmaya, hoşa gitmeye çalışır: çoğu kez, gururunun kendisini istediği soğuklukla, göstereceği ateşliliğin kocasını kendisine daha sıkı bağlayacağı düşüncesi arasında bocalar durur. Ayrıca, alışkanlıkların gücüne, erkeğin hoş bir yuvada bulduğu çekiciliğe, iyi yemeklere düşkünlüğüne, çocuklarına duyduğu sevgiye güvenir; konukları ağırlayışıyla, giyinişiyle, verdiği öğütlerle, üzerindeki etkisiyle kocasına "onur kazandırmaya" çalışır; elinden geldiğince, gerek toplumsal ilişkilerinde, gerek işinde vazgeçilmez bir yardımcı olmak ister. Ama koskoca bir gelenek, özellikle, "bir erkeğin nasıl tavlanacağını" öğretmektedir kadınlara; zayıf yanlarını bulup ortaya çıkarmak, pohpohlamak, övgüyle küçümsemeyi birarada götürmek, uysallıkla direnmeyi, uyanıklıkla hoşgörüyü dengeli tutmak gerekmektedir. Hele bu son karışım iyiden iyiye ince bir iştir. Erkeğe ne çok az, ne de çok fazla özgürlük vermelidir. Kadın, gereğinden fazla hoşgörülü oldu mu kocasını elinden kaçırmakta: başka kadınlara harcadığı para ve aşk ateşi kendisinden çalınmaktadır; oynaşlardan birinin kocasını etkileyip boşandırması ya da hiç değilse ilk sırayı alması tehlikesi belirmektedir. Buna karşılık, ufak tefek gönül serüvenlerine izin vermez, gözetimi, dırdırları ve istekleriyle canından bezdirirse, kendi zararına keyfini kaçırmış olur. Yapılacak şey, bilerek bazı "ödünler vermek" tir; koca, "evlilik sözleşmesinin bazı yerlerine bıçak attı mı", göz yumulacaktır; ama başka bir yerde de, gözünü dört açmak gereklidir; evli kadın özellikle, "yerini" almaya can atan genç kızlardan çekinir. Kocasını tehlikeli bir rakibenin elinden kurtarmak için alır yolculuğa çıkarır, eğlendirmeye çalışır; gerekirse —Madam de Pompadour gibi— daha tehlikesiz birini bulur; bu da bir işe yaramazsa; ağlayıp sızlamaya, sinir nöbetlerine, canına kıymaya falan başvurur; ancak, ağlayıp sızlamanın, dırdır etmenin fazlası da kocayı kaçı-

nır; böylece kadın, en çekici olması gereken anda, dayanılmazlaşır; oynadığı oyunu kazanmak istiyorsa, dokunaklı gözyaşlarıyla yiğit gülümsemeleri, gözdağıyla işveyi eşit oranda kullanacaktır. Duygularını gizlemek, hile yapmak, sessizce nefret etmek ve korkmak, erkeğin kendini beğenmişliğiyle zayıf yanlarına yatırım yapmak, oyuna getirmek, sonra bu oyunu bozmak, çekip çevirmek gerçekten pek tatsız bir bilimdir. Bu konuda kadının en büyük özürü, varının yoğunun evliliğe bağlanmış olmasıdır: uğraşı yoktur, yeteneği, kişisel ilişkileri yoktur, hattâ adı bile kendinin değildir; kısacası, ancak kocasının "yarısı"dır. Terkedildiği zaman, çoğu kez, ne kendisinden ne de dışardan yardım görür. A. de Monzie ile Montherlant'ın yaptığı gibi Sofia Tolstoy'u taşa tutmak kolaydır: karı koca yaşamının ikiyüzlülüğünü elinin tersiyle ittiği an nereye gidebilirdi? Ne türlü bir yazgı bekliyordu kendisini? Korkunç bir cadaloz olduğuna kuşku yok gibi: iyi ama, kim çıkıp da tepesine çullanan zorbayı sevmesini, kendi köleliğini kutsamasını isteyebilirdi ondan? Karı koca arasında dostluk ve yasalara uygun davranma olabilmesi için *sine qua non* (vazgeçilmez) bir koşul gereklidir, yani her ikisi de tam anlamıyla özgür ve eşit olmalıdır. Erkek ekonomik özerkliği tek başına elinde tuttuğu ve —gerek yasaların, gerek törelerin verdiği— erkeğe özgü ayrıcalıklara sahip bulunduğu sürece, çoğu kez zorba gibi gözükmesi son derece doğaldır; buysa kadını başkaldırmaya, hile yapmaya götürür.

Hiç kimse aile içi tragedyaları ve ikiyüzlülükleri yadsımayı aklından geçirmiyor elbet: ama evlilikten yana olanlar, eşler arası çatışmaların evlilik kurumundan değil, bireylerin kötüniyetinden ileri geldiğini savunmaktalar. Daha bir sürü örneğin yanında, Tolstoy da *Savaş ve Barış*'ın sonuç bölümünde örnek karı-kocayı çizmiştir: Piyer'le Nataşa. Nataşa genç kızlığında hoppa züppe, romanlara göre yaşamaya çalışan bir kızdır; evlendikten sonra, giyim kuşama, toplantı ve eğlencelere sırt çevirip kendini yalnız kocasıyla çocuklarına verişi herkesi şaşırtır; tam bir ev hanımı olup çıkar.

Bir zamanlar kendisini onca çekici kılan o müthiş canlılıktan eser kalmamıştı artık. Şimdi, çoğu kez, yalnız yüzüyle vücudu görülebili-

yordu, ruhu ortalarda yoktu, ancak güçlü bir dişi, güzel ve doğurgan bir dişi vardı görünürlerde.

Piyer'den kendisininki kadar tekelci bir sevgi beklemektedir; kıskançtır; Piyer de gezip tozmalardan, arkadaşlarından vazgeçip kendini bütünüyle ailesine vermiştir.

Ne gece kulüplerinde yemeğe gidebiliyor, ne de uzun yolculuklara çıkabiliyordu; karısı, aslında pek bir şey anlamasa da büyük önem verdiği bilimsel çalışmalarıyla, ender iş gezilerini bir tutuyordu zaten.

Piyer, tam anlamıyla "karısının terliği altına yatmış" durumdaydı, ama buna karşılık:

Nataşa da, aile içi yaşamlarında, kocasının kölesiydi. Bütün ev kocanın o sözümona buyruklarına, yani Nataşa'nın sezmeye çalıştığı, Piyer'in arzularına göre yönetiliyordu.

Piyer evden uzaklaştı mı, dönüşünde Nataşa onu sabırsızlıkla karşılamaktadır, çünkü yokluğunda epey sıkılmıştır; ama karı koca arasında harika bir uyum vardır; tek bir lâfla anlaşmaktadırlar. Nataşa, sevip saydığı kocasının, evinin ve çocuklarının arasında, hemen hemen katkısız bir mutluluğun tadını çıkarmaktadır.

Bu cennetimsi tabloyu daha yakından incelemek iyi olur. Nataşa'yla Piyer, birbirlerine ruhla beden kadar bağlıydılar, diyor Tolstoy; iyi ama, ruh bedenden ayrıldı mı, bir tek ölümle karşılaşmaktayız; Piyer Nataşa'dan bıkınca n'olacaktır; Lawrence de erkek değişkenliği varsayımını reddetmektedir: Don Ramon, ruhunu kendisine bağışlayan küçük Hintli kızı Teresa'yı ömrü boyunce sevecektir. Oysa, tek, mutlak, ölümsüz aşkın baş savunucularından André Breton bile, günümüz durum ve koşullarında sevginin sevilecek nesne konusunda yanılgıya düşebileceğini kabul etmektedir: ister yanılgı, ister değişkenlik olsun, kadın için bırakılma bırakılmadır. Güçlü kuvvetli, nefsine düşkün Piyer, ister istemez başka kadınlara ilgi duyacaktır; Nataşa kıskançtır: ilintileri kısa bir süre sonra kezzaplaşacaktır; ya Piyer Nataşa'yı yüzüstü bırakıp gedecek, bu da kadının yaşamını allak bullak

edecek, ya da karısına yalan söyleyip ona istemeye istemeye katlanacak, bu da her ikisinin yaşamını berbat edip onları yarım sevgi ve uzlaşmaya dayanan bir yaşam sürmeye, dolayısıyla mutsuzluğa götürecektir. İyi ama, denebilir, ayrılsalar bile, Nataşa'nın da çocukları var: evet, var elbet, ama çocuklar, doruklarından biri de koca olan dengeli bir birlik içersinde zevk verir insana; yüzüstü bırakılmış, kıskanç bir kadın içinse, gereksiz bir yük haline gelirler. Tolstoy, Nataşa'nın körü körüne Piyer'in fikirlerini benimsemesine hayrandır; buna karşılık kadından aynı kör bağlılığı bekleyen başka bir adam, Lawrence, Piyer ve Nataşa'yla alay etmektedir; demek ki bir erkek, başka erkeklere gerçek bir tanrı değil, balçıktan yapılmış bir put gibi gözükebiliyor; insan bu puta tapmakla yaşamını kurtarmak şöyle dursun, tam tersine boşa harcıyor; iyi ama, bizler doğruyu nasıl bileceğiz? Baksanıza, bu konuda erkeklerin görüşleri birbirini çürütmekte: yetkenin hiç değeri yok: kadının da oturup eleştirmesi, yargılaması gerekiyor, yoksa kuzu gibi uslu bir yankıdan başka bir şey olamaz. Ayrıca, kadına, özgür bir hareketle katılmadığı birtakım ilkeleri, değerleri zorla benimsetmek onu alçaltmaktır; kocasının düşüncesine, ancak özerk bir yargıyla ortak olabilir; kendisine yabancı kalan şeyiyse ne onaylamalı, ne de reddetmelidir; kendi varoluş nedenlerini başkasından hiçbir şekilde ödünç alamaz çünkü.

Piyer-Nataşa efsanesini temelinden çürüten örnek, onları doğuran Leon-Sofia çiftidir. Sofia kocasını sıkıcı mı sıkıcı bulmakta, ondan tiksinmektedir; Leon da karısını yöredeki bütün köylü kadınlarıyla aldatmakta, kadın kıskançlıklar içinde kıvranıp alabildiğine sıkılmaktadır; her gebeliği yeni sinir nöbetlerine yol açmakta, çocukları ne yüreğindeki boşluğu, ne de günlerini doldurmaktadır; onun için yuva, kupkuru bir çöldür; Tolstoy için de bir cehennem. Ve bu iş, geceleri yarı nemli ormanda çırılçıplak yatan yaşlı, histerik bir kadınla, bir ömürlük "birliği" yadsıyarak kaçıp giden, kendini av hayvanı gibi köşeye sıkıştırılmış hisseden ak sakallı bir adamla sonuçlanır.

Tolstoy'un durumu herkesinkine benzemez elbet; iyi kötü yürüyen, yani karı kocanın bir uzlaşmaya vardıkları yığınla evlilik vardır; kadınla erkek birbirlerini pek çok horlamadan, pek çok yalan söylemeden yanyana yaşarlar. Ama can sıkıntısı denen illetten kurtulabilmele-

ri pek enderdir. Koca ister karısını kendi varlığının yankısı haline getirsin, ister her ikisi kendi evrenlerine gömülsün, birkaç ay ya da yıl sonra, birbirlerinden alıp verecekleri hiçbir şey kalmaz. Evli çift, bu durumda, yalnızlıktan kurtulamadan özerkliklerini yitirmiş bireylerin oluşturduğu bir topluluk haline gelir; canlı ve hareketli ilintiler kuracak yerde, duruk olarak birbirlerini özümlerler; bu yüzden de, gerek zihinsel açıdan, gerek cinsel açıdan birbirlerine hiçbir şey veremez, hiçbir şey alamazlar. Dorothy Parker, en iyi öykülerinden biri olan *Too Bad!* (Aman Ne Kötü!) de bir sürü evliliğin özetini verir; akşam olmuş, Mr. Welton eve dönmüştür:

Mrs. Welton, çıngırak sesi üzerine koşup kapıyı açtı.

— Geldin ha dedi neşeli bir yüzle.

Yürekten gülümsediler birbirlerine.

— Merhaba! dedi adam. Evde miydin bugün?

Usulca öpüştüler. Kadın ince bir dikkatle, erkeğin paltosuyla şapkasını çıkarıp asışını, cebinden çıkardığı gazete tomarından bir tanesini kendisine uzatışını izledi.

— Gazeteleri getirdin demek! dedi uzattığı gazeteyi alırken.

— Eee? Ne yaptın bakalım bütün gün? diye sordu adam.

Kadın da bu soruyu bekliyordu; eve geldiği zaman günü ona bütün ayrıntılarıyla nasıl anlatacağını tasarlamıştı kafasında... Şimdiyse tatsız bir öykü sayıyordu bunu.

— Oh! hiçbir şey yapmadım, dedi dudaklarının ucuyla gülümseyerek. Nasıl, iyi geçirdin mi öğleden sonrayı?

— Eh! diye söze başladı adam... Ama arkasını getiremeden tüm ilgisini yitirdi... Ayrıca, kadın da yastıklardan birinden çıkan bir ipliği koparmaya koyulmuştu.

— Geçti işte, dedi adam.

... Kadın, başkalarıyla cıkır cıkır konuşurdu... Ernest de epey gevezeydi başkalarının yanında... Kadın, evlenmezden önce, nişanlılık döneminde ne konuştuklarını hatırlamaya çalıştı. Öteden beri birbirlerine söyleyecek şeyleri olmamıştı pek. Ama kadın buna aldırmamıştı... Öpüşme falan gibi insanın zihnini uğraştıran bir sürü şey olmuştu...

Ama yedi yıldan sonra, geceleri doldurmak için öpüşmelere ve benzeri şeylere güvenilmez elbet.

İnsan, ilk bakışta, yedi yılda kişilerin birbirlerine alıştığını, ne yapalım böyle bu iş diyerek boyuneğdiğini sanır. Ama hayır. Sonunda sinirleriniz bozulur. Kimi zaman insanlar arasında beliren o tatlı dostça sessizlik değildir çünkü bu. Yapılacak bir şey varmış, görevinizi ihmal ediyormuşsunuz duygusuna kapılırsınız. Tıpkı toplantısı başarılı geçmeyen evhanımı gibi... Ernest merakla gazeteye sarılacak, yarı yolda esnemeye başlayacaktı. O böyle yaptı mı, bir şeyler akıyordu Mrs. Welton'un içinde. Delia'yla bir iki şey konuşacağım diyerek mutfağa seğirtiyordu. Orda, dalgın gözlerle tabak çanağı seyrederek, yıkanacak örtüleri saptayarak uzunca bir süre kalıyor, geri döndüğünde, kocası yatmak üzere temizliğe başlamış oluyordu.

Bir yılda, en az üç yüz geceleri böyle geçiyordu. Yedi kere üç yüz iki bin bilmem kaç gece ederdi.

Zaman zaman, bu suskunluğun bütün lâflardan daha derin bir içli dışlılığı dile getirdiği öne sürülür; zaten kimsenin aklından geçmiyor evliliğin insanları içli dışlı kıldığını yadsımak: bütün aile ilintilerinde vardı bu içli dışlılık, ama onun yanında bir sürü kin, kıskançlık ve hınç da. Şu satırları yazan Jouhandeau, bu içli dışlılıkla gerçek insanî kardeşlik arasında büyük bir uçurum bulunduğunu ortaya koymaktadır:

Elise karım benim, ve dostlarımın, ailemdeki kişilerin, hattâ çocuklarımın hiçbiri bana onun kadar yakın değil; ancak, onun kendine açtığı, benim evrenimin en gizli köşesinde kendisine verdiğim yer ne denli yakın olursa olsun, tenime ve canıma ne denli işlemiş bulunursa bulunsun (o bozulmaz birliğimizin bütün gizi ve dramı da burda zaten), şu anda sokaktan geçen ve pencereden şöyle üstünkörü gördüğüm yabancı, adını sanını bilmediğim halde, bana karımdan daha az yabancı.

Başka bir yerde şöyle der:

İnsan bir zehire kurban gittiğini anlıyor, ama zamanla alışıyor buna. Ondan sonra, kendi benliğinden geçmeden bırakabilir misin bu zehri?

Daha başka bir yerde de:

Onu düşündüğüm zaman, kendisine duyduğum eşlik sevgisinin duygudaşlıkla, nefse düşkünlükle, tutkuyla, dostlukla, aşkla ilintisinin bulunmadığını seziyorum. Bu sevginin, biraraya getirdiği çifte göre değişen özel bir yapısı, özü ve biçimi var, yukardaki duygulardan hiçbirine indirgenemez, ancak, kendi kendisine benzer.

Karı-koca sevgisini[41] savunanlar, bunun aşk olmadığını ve benzersizliğinin de işte burdan ileri geldiğini öne sürmekteler. Çünkü kentsoylu sınıf, son yıllarda, destansı bir üslûp buldu: göreneğe serüven, bağlılığa da yüce çılgınlık denmekte; can sıkıntısı bilgelik, karı koca arasında nefretse aşkın en derin biçimi sayılmakta. Gerçekte, iki bireyin nefret ettikleri halde birbirlerinden geçemeyişleri insanî ilişkilerin en doğrusunu, en dokunaklısını değil, en acıklısını yaratır. Asıl aranan, birbirlerine tam anlamıyla yeten iki insanın, sevginin özgür rızasıyla bağlanmalarıdır. Tolstoy, Nataşa'yı Piyer'e bağlayan şeyin "anlatılmaz, ama ruhla bedeni bağlayan bağ gibi sıkı, sağlam bir şey" oluşuna hayrandır. İki yanlılık varsayımı kabul edildiği an, vücut, ruh için yalnızca bir yapaylık olup çıkmaktadır; evliliğe de bu türlü baktınız mı, karı koca birbirleri için olumsal verinin kaçınılmaz ağırlığını simgelemekten kurtulamayacaktır; eşi, gönül rızasıyla seçilmemiş, saçma bir varoluş gibi, varoluşun kaçınılmaz koşulu, hattâ maddesi gibi yüklenmek ve sevmek gerekecektir. Bu iki sözcük bile bile birbirine karıştırılmakta ve bütün kandırmacalar buradan gelmektedir: insan sıkıntısını yüklendiği şeyi sevmez. İnsan bedenini, geçmişini, şimdiki durumunu yüklenir, onlara sahip çıkar: sevgiyse başkası'na, bizden ay-

[41] Evlilikte de sevgi bulunabilir; ama bunun adına "karı-koca sevgisi" denemez; böyle dendi mi, sevgi yoktur; nitekim bir insan için "çok komünist"tir dediniz mi, adamın komünistlikle ilgisinin bulunmadığı anlaşılır; "çok dürüst" adam da, dürüst insanlar kategoryasına girmiyordur mutlaka.

rı bir varoluşa, bir ereğe, bir geleceğe dönük bir harekettir; bir yükü, bir zorbalığı yüklenmek onu sevmek değil, ona başkaldırmaktır. Bir insanî ilişki, dolaysız olarak, salt şimdiki zamanda katlanıldığı sürece, değer taşıyamaz; örneğin, anababa çocuk ilintileri ancak bir bilince yansıdıkları zaman değer kazanırlar; karı-koca ilintilerini de gelip geçicilikleri içinde beğenemeyeceğimiz gibi, eşlerin özgürlüklerini böyle bir ilintiye gömmelerine katlanamayız. İnsanlar, karı-koca sevgisi adını verdikleri şu karmaşık bağlılık, hınç, nefret, kendini bırakma, boyuneğme, tembellik, ikiyüzlülük karışımına, başka şeyleri bağışlatmaya yaradığı için saygı duyuyormuş gibi davranmaktadırlar. Oysa, bedensel sevgi de dostluğa benzer: sahici olabilmesi için, her şeyden önce özgür olması gerekir. Özgürlük, gelip geçici hevesler anlamına gelmez; herhangi bir duygu, an'ı aşan bir bağlanma demektir; verdiği kararı sürdürmek ya da bozmak üzere genel istenciyle davranışlarını garip bir biçimde karşı karşıya getirmek bireye düşer; duygu, ancak yabancı birinin ısmarlamasına bağlı bulunmadığı, korkusuz bir içtenlikle yaşandığı an özgürdür. "Karı-koca sevgisi" lâfıysa bir sürü yalan dolana, arzuların içe atılmasına çanak açmaktadır. Her şeyden önce, eşlerin birbirlerini gerçekten tanımasını yasaklamaktadır. Günlük içli dışlılık, insanı ne duygudaşlığa, ne de anlayışa götürür. Koca, ruhsal dünyasındaki değişimlerle ilgilenmeyecek kadar çok sayar karısını: buysa, ona tehlikeli, can sıkıcı, gizli bir özerklik tanımaktır; kadın yatakta gerçekten zevk almakta mıdır? Kocasını gerçekten sevmekte midir? Buyruklarını yerine getirirken gerçekten mutlu mudur? Erkek bu konuları hiç aklına getirmemeyi yeğler; hattâ gidip söyleseniz, ağzı bir karış açık kalır bu sorular karşısında. O "dürüst bir kadın"la evlenmiştir; böyle bir kadınsa özü gereği erdemli, eşine bağlı, özverici, katkısız ve mutludur, ancak düşünmesi gereken şeyleri düşünür. Hasta bir adam dostlarına, yakınlarına, hastabakıcılara teşekkür ettikten sonra, tam altı aydır başından ayrılmayan eşine dönmüş: "Sana teşekkür etmiyorum, görevini yaptın çünkü" demişti. Yukarda saydığımız niteliklerin hiçbirini gözünde büyütmez erkek: toplumca güvenlik altına alınmıştırlar çünkü, evlilik kurumunun özünde vardırlar; karısının koyu dinci ve tutucu Fransız yazarı Bonald'ın kitaplarından çıkmış bir yaratık değil, kendisi gibi etten kemikten yapılmış bir birey olduğunu

aklının köşesinden geçirmez; kadının kendi kendine koyduğu yönergelere bağlı kalmasını Tanrı'dan gelme bir veri sayar: onun da altetmesi gereken birtakım itkileri bulunduğunu, bunlara kapılabileceğini, sabrının, iffetinin, yol yöntem bilirliğinin çok güç yengiler olduğunu hiç mi hiç hesaba katmaz; hele düşlerinden, kafasındaki hayaletlerden, özlemlerinden tüm habersizdir, günlerini hangi duygusal hava içersinde geçirdiğini bilmez. Nitekim, Chardonne, *Eve* (Hava) adlı romanında bizlere yıllarca evliliğinin günlüğünü tutan bir koca anlatır: adam, karısından çok ince ayrıntılarla söz etmektedir; ama yalnızca dışardan gördüğü, yakalayabildiği kadarını anlatmakta, onu özgür bir birey halinde verememektedir: karısının kendisini sevmediğini, yüzüstü bırakmaya hazırlandığını öğrendiği an yıldırımla vurulmuşa dönecektir. Temiz yürekli, eşine bağlı erkeğin kadının kalleşliği önünde duyduğu hayal kırıklığından çok çok söz edilmiştir: Bernstein'ın kocaları, yaşam arkadaşlarının hırsızın, kötü yüreklenin, boynuzcunun teki olduğunu keşfettikleri an apışıp kalmaktadırlar; bu vuruşa erkekçe bir yiğitlikle dayanmaktadırlar, ama yazar onları bize zengin gönüllü ve güçlü kişiler diye tanıtmakta başarısızlığa uğramaktadır: bize göre onlar duygululuktan ve iyi niyetten yoksun birer odun kafalıdırlar; erkek, kadınların gerçek duygularını gizlediklerini söyler, ama insanın kendisini öylesine sabırla kandırabilmesi için epey hatır gönül sayıcı olması gerekmektedir. Kendisinden beklenen ahlâkın güçlü kadın, harika ana, dürüst kadın gibi birtakım insanlıkdışı niteliklerin canlı simgesi olması anlamına geldiğinden, kadın, ister istemez ahlâksızlığa itilmektedir. Ismarlama ölçülere uymadan düşündüğü, düş kurduğu, uyuduğu, arzuladığı an, erkeğin kafasında yaşattığı kadına ihanet etmektedir. Bu yüzden de, kadınların pek çoğu ancak kocalarının bulunmadığı yer ve anlarda "gerçek kimlikleri"ni ortaya vurmaktadır. Aynı şekilde, kadın da kocasını tanımaz; günlük olumsallığı içersinde yakalandığından, gerçek yüzünü gördüğünü sanır: oysa erkek, öncelikle, öbür insanlar arasında ve şu dünyada *yaptığı* şeydir. Aşkınlığını anlamaktan kaçınmak, onun niteliğini bozmak olur. "İnsan bir ozanla evleniyor, der Elise, ama karısı olduktan sonra, ilkin sifonun kolunu çekmeyi unuttuğunu farkediyor."[42] Oysa kocası yine ozandır ve kocasının ya-

[42] Jouhandeau, *Chroniques maritales*.

pıtlarıyla ilgilenmeyen kadın, ona, en ilgisiz okuyucudan daha uzaktır. Bu suçortaklığını başaramayışı, çoğu kez, kadının kusuru değildir: kocasının işlerini kavrayamaz, onu "izleyebilmek" için gerekli yaşantıdan, kültürden yoksundur: kocası için günlerin tekdüze yinelenmesinden çok daha önemli olan tasarılarda ona katılmayı beceremez. Kimi ender durumlarda, kadın, kocası için gerçek bir yoldaş olmayı başarabilmektedir: tasarıları üstünde tartışmakta, ona birtakım öğütler vermekte, çalışmalarına katılmaktadır. Ama böylece kişisel bir yapıt ortaya koyduğunu sanıyorsa, kendi kendini aldatmış olmaktadır: bu çalışmada etkinlik gösteren, sorumlu biricik özgürlük erkektir. Kadının ona hizmetten zevk alabilmesi için erkeğini sevmesi gerekir; yoksa, harcadığı çabaların ürünü elinden alınmış gibi bir duyguya kapılacak, kocasına gücenecektir. Balzac'ın, bir kraliçe oldukları sanısını vererek köle gibi davranın kadınlara diyen öğüdü uyarınca, erkekler, kadınların üzerlerindeki etkisini bile bile abartmaktadırlar; aslında, yalan attıklarını bal gibi bilmektedirler. Georgette le Blanc, Maeterlinck'ten, birlikte yazdıklarını sandığı kitabın üstüne ikisinin de adlarını yazmasını istediği zaman işte bu kandırmacanın kurbanı olmuştur; Grasset, şarkıcı kadının *Anılar*'ına yazdığı önsözde, hatır gönül tanımadan, her erkeğin yaşamını paylaşan kadını çalışma arkadaşı, esin perisi saymaya hazır olmakla birlikte, yapıtını kendi malı diye gördüğünü açıklar; ve erkek, burda tepeden tırnağa haklıdır elbet. Her eylemde, her yapıtta seçim anı, karar anıdır önemli olan. Kadınsa, çoğu kez falcıların cam küresi durumundadır: onun yerine bir başkası da küre olabilir pekâlâ. Nitekim erkek, çoğunlukla, aynı güvenle başka bir akıl hocasına, çalışma arkadaşına kucak açıverir. Sofia Tolstoy kocasının elyazısı yapıtlarını temize çeker, çoğaltırmış: Tolstoy, daha sonraları bu işi kızlarından birine vermiş; o zaman Sofia, gösterdiği acarlığın bile kendi-sini gerekli kılmaya yetmediğini görmüş. Kadına sahici özerkliği ancak özerk çalışma kazandırabilir.[43]

---

[43]Kimi zaman, erkekle kadın arasında *gerçek* bir ortaklık vardır, ikisi de özerktir: örneğin Joliot-Curie çift'inde. Ama o zaman en az kocası kadar uzmanlaşan kadın, eşlik görevini bir yana bırakır; ilişkileri karı-koca ilişkisi olmaktan çıkar. Kimi kadınlar da, birtakım özel ereklere varmak için erkekleri kullanırlar; böylece de, evli kadın olmaktan kurtulurlar.

Karı-Koca türlü durumlara göre değişen görünüşler alabilir. Ama kadınların çoğu için gün aynı biçimde geçer. Sabahları koca alelacele evden çıkar: kadın, kapanan kapının sesini büyük bir zevkle dinler; bütün yönergelerden kurtulmuş, evinin efendisi, özgür bir insan olmak hoşuna gider. Çocuklar da babalarıyla birlikte çıkıp okula giderler: kadın, bütün gün yalnız kalacaktır; beşiğinde debelenen ya da parkta oynayan bebek arkadaş sayılmaz çünkü. Zamanının büyükçe bir kısmını süslenmeye, eve çekidüzen vermeye harcar; hizmetçisi varsa, ona birtakım buyruklar verir, mutfakta dolanıp gevezelik eder; yoksa alışverişe çıkar, komşu kadınlarla ya da satıcılarla gittikçe artan pahalılık konusunda iki çift lâf eder. Koca ve çocuklar öğle yemeğine eve dönerlerse, kadın onların gelmelerinden pek bir şey anlamaz; yemeği hazırlayıp sofraya getirmek, yedirmek ve masayı toplamak bütün vaktini alır; koca ve çocuklar da, çoğunlukla yemeğe gelmezler. Ayrıca, gelseler bile, koskoca bir öğleden sonra kadına kalmaktadır. Küçük çocuklarını parka götürür, bir yandan onlara göz kulak olur, bir yandan da bir şeyler örer ya da diker; ya da evde pencere başına oturup yırtığı söküğü onarır; elleri çalışır, ama zihni aylaktır; kendine birtakım kaygılar yaratır; tasarılar çizer; düş kurar, sıkılır, uğraştığı şeylerin hiçbiri kendi başına yeterli değildir; aklı fikri kocasında, şu ya da bu gömleği giyecek, hazırladığı yemeği yiyecek olan çocuklarındadır; yalnız onlar için yaşar, buna karşılık, kadrini bilseler yine neyse! Can sıkıntısı yavaş yavaş sabırsızlığa dönüşür, yüreği daralarak dönmelerini beklemeye başlar. Çocuklar okuldan döner, kadın onları kucaklar, sorular sorar; ama çocukların yapılacak ödevleri vardır, kendi aralarında eğlenmek isterler, kadın için bir eğlence olamazlar. Ayrıca, kötü not almış, atkılarını yitirmişlerdir, gürültü eder, ortalığı karıştırır, itişip kakışırlar: hemen her zaman az ya da çok azarlanmaları gerekir. Varlıkları anayı yatıştırmaktan çok yorar. Gittikçe artan bir özlemle kocasını beklemeye başlar. Ne yapıyordur? Neden hâlâ dönmemiştir? Sabahtan beri dışarda çalışmış, sağı solu görmüş, bir sürü insanla konuşmuş, kendisini aklına bile getirmemiştir; ve kadın, yavaş yavaş, gençliğini ona adamakla salaklık ettiğini düşünmeye koyulur, hem de sinirlenerek; erkekse bu özverinin farkında bile değildir. Evde kendisini bekleyen karısına doğru yollanan erkek, derinden derine suçlu his-

seder kendisini; evliliğin ilk yıllarında bir demet çiçek, küçük bir armağan getirmiştir; ama bu âyin kısa zamanda anlamını yitirir; şimdi artık eli boş gelmekte, her günkü tatsız karşılanıştan korktuğu için, adımlarını açmaktadır. Haklıdır bu korkusunda, çünkü kadın, can sıkıntısının acısını yaman bir kavgayla çıkarır çoğu kez; bu kavgayla, aynı zamanda, gün boyu beslediği umutları boşa çıkaracak bir varoluşun vereceği hayal kırıklığına da hazırlanmaktadır. Kavga etmeyip yakınmalarını içine atsa bile, bu sefer koca hayal kırıklığına uğrar. Bütün gün işte canı çıkmış, yorulmuş bitmiştir; çelişik bir tutumla hem eğlenmek, hem dinlenmek istemektedir. Karısının beylik suratı onu kendi benliğinden sıyıramamaktadır; karısının kaygılarını kendisiyle paylaşmak istediğini, eğlenceyi ve dinlenmeyi kendisinden beklediğini sezer: kadının varlığı arzularını doyurmak şöyle dursun, tam tersine omuzlarına yük olmakta, erkek onun yanında şöyle bir oh deyip rahatlayamamaktadır. Aynı şekilde, çocuklar da ne eğlence, ne de huzur getirirler; yemek ve yemek sonrası belli belirsiz bir gerginlik içinde geçer; gazete okuyan, radyo dinleyen, istemeye istemeye konuşan karı koca içli dışlılık örtüsü altında yapayalnızdır. Bu arada kadın, sıkıntılı bir umut —ya da en az onun kadar sıkıntılı bir korkuyla— hiç değilse o gece bir şeyler olup olmayacağını düşünmektedir. Hayal kırıklığına uğramış, sinirlenmiş ya da yatıştırılmış olarak uyuyacaktır; ve ertesi gün, sokak kapısının kapanışını yine aynı oh çekişle izleyecektir. Kadınların yazgıları, yoksullukları ve işlerinin çokluğu oranında kötüleşmektedir; hem boş vakitleri, hem eğlenceleri varsa, talihlidirler. Ama şu: can sıkıntısı, bekleme, hayal kırıklığı üçlüsüne pek çoğunda rastlanız.

Kadını bekleyen birtakım kaçamak yolları vardır elbet;[44] ama, iş uygulamaya geldi mi, bu yollar da bütün kadınlara açık değildir. Hele taşrada, evlilik bağları demir zincir kadar ağırdır; ancak, kadının kendini sıyıramadığı bu toplumsal yeri benimseme çaresini bulması gerekmektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kimisi kendisine alabildiğine önem vermekte, zorba birer evhanımı, birer cadaloz olmaktadır. Kimisi kurbanlığı benimsemekte, kendilerini kocalarının, çocuk-

[44] III. bölüme bakın.

larının kölesi haline getirip bundan eziyetseverce bir zevk almaktadır. Kimisi de, genç kızda rastladığımız kendine hayranlığı sürdürmektedir: ama böyleleri de kendilerini hiçbir girişimde gerçekleştiremedikleri, var olan hiçbir şey yapmadıkları için, birer hiç olmanın acısını çekmektedir; belirsiz olduklarından, kendilerini sınırdan yoksun hissetmekte, değerlerinin anlaşılmadığına inanmaktadırlar; kendi kendilerine karasevdaya benzer bir saygı beslemekte; düşlere, oyunlara, hastalıklara, saplantılara, kavgalara sığınmaktadırlar; çevrelerinde ya zorlama dramlar yaratmakta, ya da imgesel bir dünyaya kapanmaktadırlar; Amiel'in betimlediği "güleryüzlü Madam Beudet" böyle bir kadındır. Kalın kafalı bir kocayla taşranın o tekdüze yaşamına hapsedilmiştir, elinde ne herhangi bir şey yapma, ne de sevme olanağı vardır, yaşamının boşluğu ve yararsızlığı tüm varlığını kemirmektedir; romansı düşlerle, çevresine topladığı çiçeklerle, süslü giysiler ve kişiliğiyle bu boşluğu doldurmaya çalışır: ama kocası bu oyunlara bile soğuk su katar. Kadıncağız, sonunda adamı öldürmeye kalkar. Kadının sığındığı simgesel davranışlar sapıklıklara, kafasından atamadığı düşünceler de suça dönüşebilir. Karı-koca arasında işlenen cinayetlerin pek çoğu herhangi bir çıkar kaygısından çok, sırf nefrete dayanır. Nitekim, Mauriac'ın Thérése Desqueyroux'su, bir zamanlar Madam Lafargue'm yaptığı gibi, kocasını zehirlemeye kalkar. Geçenlerde, iğrenç bir kocaya tam yirmi yıl katlandıktan sonra, büyük oğlunun yardımıyla adamı boğan 40 yaşında bir kadın, yargıç tarafından temize çıkarıldı. Kadın için, o dayanılmaz durumdan kurtulmanın başkaca yolu yoktu çünkü.

İçinde bulunduğu durumu açıkgörüşlüce, olanca sahiciliğiyle yaşamak isteyen kadın için, çoğu kez, Stoacı bir gururdan başka yol yoktur. Herkese ve her şeye bağlı olduğundan, ancak iç dünyasındaki soyut özgürlüğü tadabilir; hazırlop ilkelerle değerleri reddeder, kendi başına yargılar, sorular sorar, böylece evliliğin getirdiği kölelikten kaçar; ama o gururlu sakınımı, "Her şeye katlan, hiçbir şeye karışma" ilkesini benimseyişi olumsuz bir tutumdur. Dünyadan elini ayağını çekip katılaştığı, köpeksiliğe gömüldüğü için, gücünü olumlu bir işte kullanamaz; ateşli, kanlı canlı bir kadınsa, yine de bu güçleri kullan-

mak için çareler arar: başkasına yardım eder, dertlileri avutur, korur, elindekileri verir, bir sürü şeyle uğraşır: bununla birlikte, ille de kendisini bekleyen bir görev bulamamanın, etkinliğini hiçbir ereğe adamayışının acısını çeker. Yalnızlık ve kısırlık canına tak deyince, çoğu kez kendini yadsır, kendi benini yıkar. Bu konuda en ilginç örneği Madam de Charriére vermiştir. Geoffrey Scott, onu anlatan ilgi çekici kitabında[45] "Yüz ve vücut çizgileri ateşli, alnı soğuk" bir kadın olduğunu söyler. Ama Hermenches'in deyimiyle "bir Lapon'u bile yakıp kavuracak" kadar ateşli bu kadının yaşama sevincini yokeden şey aklı değildir elbet; Zuylen Güzeli'ni yavaş yavaş öldüren evliliktir; yazgısına boyuneğmeyi akıl haline getirmiştir: daha başka bir çıkış yolu bulabilmek için ya kahraman, ya da üstün yetenekli olması gerekirdi. Ondaki yüce ve az bulunur niteliklerin bile kendisini kurtarmaya yetmemiş olması, tarih boyunca sürüp gelen evlilik kurumunu mahkûm eden parlak örneklerden biridir.

Matmazel de Tuyll, o parlak, kültürlü, zeki, ateşli kişiliğiyle bütün Avrupa'yı şaşırtmaktaydı; damat adayları onun karşısında ürkmekteydi; on, on beş adayı reddetti, kabul edebilecekleriyse kendisine yanaşmaya çekindi. Gerçekten ilgilendiği biricik erkekle, Hermenches'leyse evlenmesi söz konusu olamazdı: tam on iki yıl mektuplaştı onunla: ama sonunda bu dostluk da, aldığı öğrenim de yetmez oldu; "Kız oğlan kız ve kurban" sıfatı son derece gereksiz bir lâfı uzatmadır, dermiş; ayrıca Zuylen'de yaşamanın getirdiği zorunluluklara dayanamaz hale gelmiş; kadın olmak, özgürlüğe kavuşmak istiyormuş; 30 yaşında Mösyö de Charriére'le evlendi; ondaki "dürüst yüreği", "âdil ruhu" beğeniyordu, ilkin onu "dünyanın en yumuşak sevgisiyle sevilen kocası yapmaya" karar verdi; daha sonraları, Benjamin Constant, "kendininkine denk bir devinim kazandırabilmek için adamı epey sarsıp zorladığını" söyleyecektir; ama onun yöntemli soğukluğunu altedemedi; ve bu dürüst, ama asık suratlı kocayla, yatalak kayınbabayla, epey sevimsiz iki görümceyle birlikte Colombier'ye kapanan Madam de Charriére sıkılmaya başladı; Neuchâtel'deki taşralı seçkinler, dar kafalılıkları yüzünden hiç mi hiç hoşuna gitmiyordu; günlerini çamaşır yıka-

[45] *Le Portrait de Zélide* (Zelide'in Portresi).

makla geçiriyor, akşamları da "İskambil" oynuyordu. Kısacık bir süre için yaşamına giren bir delikanlı onu eskisinden daha yalnız bıraktı. "Can sıkıntısını esin perisi haline getirip" Neuchâtel törelerini anlatan dört roman yazdı, bu arada dost çemberi gittikçe daralıyordu. Yapıtlarından birinde, canlı ve duygulu bir kadınla, iyi yürekli ama soğuk ve ağırkanlı bir erkek arasındaki evliliğin tükenmek bilmez mutsuzluğunu anlattı: karıkocalık ona, birbiri ardınca uzayıp giden anlaşmazlıklar, hayal kırıklıkları, ufacık hınçlar halinde gözüküyordu. Mutsuz olduğu besbelliydi; hastalandı, iyileşti, yine o eski insanlı yalnızlığına döndü. Yaşam-öyküsünü kaleme alan kişi: "Şurası çok açık ki, Colombier'deki tekdüze yaşayışla kocasının olumsuz ve söz dinleyen yumuşaklığı, hiçbir etkinliğin dolduramayacağı boşluklar açıyordu" der. İşte tam o sırada Benjamin Constant çıkageldi, ve tam sekiz yıl büyük bir tutkuyla yaşamını doldurdu. Sevgilisi için Madam de Stael'le çekişemeyecek kadar gururlu olduğundan Benjamin Constant'dan da vazgeçince, iyiden iyiye katılaştı. Bir gün şöyle yazmıştı Benjamin Constant'a: "Colombier'de oturmak, benim için, öteden beri tiksinçti ve her seferinde hep istemeye istemeye dönerdim oraya. Derken, artık hiç ayrılmak istemedim ordan, ve bu tiksinti verici yere katlanmaya alıştırdım kendimi." Bu olaydan sonra iyice içine kapandı ve on beş yıl bahçesinden dışarı adım atmadı; Stoacı'ların temel kuralını işte böyle uyguluyordu: Yazgı Tanrıçası'nı değil de yüreğini yenmeye uğraşıyordu. Mahpus olduğuna göre, özgürlüğe ancak bu mapushaneyi kendi istenciyle seçerek kavuşabilirdi. Scott: "Mösyö de Charriére'in varlığına tıpkı Alp Dağları'na katlandığı gibi katlanıyordu" der. Ama bu katlanışın, aslında bir kandırmaca olduğunu bilecek kadar açık görüşlüydü; öylesine içine kapandı, öylesine katılaştı, çevresine öyle umutsuz gözükmeye başladı ki, herkes ondan ürker oldu. Evini, Neuchâtel'e akın eden göçmenlere açmıştı, onlara yardım ediyor, koruyup yönetiyordu; yoksul Alman felsefecisi Hüber'in Almanca'ya çevirdiği zarif, ama büyüsüz kitaplar yazıyor; bir küme genç kadına öğütler veriyor, gözdesi Henriette'e Locke'u öğretiyordu; çevre köylülerine Hızır'lık etmeye bayılıyordu; Neuchâtel seçkinlerinden büyük bir titizlikle kaçıyor ve gittikçe artan bir gururla yaşamını daraltıyordu; "şimdi artık kendine her gün aynı biçimde tekrarlanan bir yaşam yaratmaya ve ona katlan-

maya çalışıyordu yalnız. Onları yöneten soğukkanlılık öylesine dondurucuydu ki, o sınırsız yardımlarında bile ürkütücü bir yan vardı... Çevresindekilerde, boş bir odadan geçen bir gölge izlenimi uyandırıyordu."[46] Pek ender olarak —örneğin, biri kendisini görmeye gelince—, içindeki yaşama sevinci yeniden alevleniyordu. Ama "yıllar kupkuru geçip gidiyordu. Mösyö ve Madam de Charriére, aralarında dünyalar kadar uzaklık, yan yana yaşlanıyordu; eve gelenler, dışarı çıkınca şöyle bir oh çekiyor, bir mezardan kurtulmuş gibi oluyorlardı... Duvar saatının sarkacı tik-tak ederek sallanıyor, Mösyö de Charriére, alt katta, matematik çalışıyordu; ambardan, harman döveçlerinin düzenli sesi geliyordu... Döveçler içindeki özü alıp götürmüş olmasına rağmen, yaşam devam ediyordu... Küçük olaylarla dolu, günün ufacık çatlaklarını doldurmaya indirgenmiş bir yaşam... kendini bildi bileli küçüklükten tiksinen Zélide'cik işte bu duruma düşmüştü şimdi."

İyi ama, denebilir, Mösyö de Charriére'in yaşamı da karısınınkinden daha neşeli geçmedi herhalde: öyleydi belki, ancak o bu yaşamı kendisi seçmişti; ve bu, kendi sıradanlığına tıpatıp uygundu galiba. Siz şimdi bir de Zuylen Güzeli'nin olağanüstü niteliklerine sahip bir erkek düşünün bakalım, böyle bir adamın Colombier'nin o kupkuru yalnızlığında tükenip gitmeyeceği açıktır. Birtakım girişimlerde bulunacağı, savaşacağı, hareket edip yaşayacağı şu dünyada kendine uygun bir yer elde edecekti. Evliliğin karanlığına gömülen kaç kadın, Stendhal'in deyimiyle, "insanlık için yitip gitti" kimbilir? Evliliğin erkeğin boyutlarını daralttığı söylenir; çoğu kez doğrudur da; kadınıysa, hemen her zaman hiçleştirmektedir. Evliliğin baş savunucularından Marcel Prévost bile kabul etmektedir bunu.

Genç kızlığında tanıdığım bir kadını evlendikten birkaç ay ya da birkaç yıl sonra yeniden karşılaştığımız zaman öylesine sıradanlaşmış, silikleşmiş bulurum ki, ağzım, açık kalır.

Evlendikten altı ay sonra, Sofia Tolstoy da hemen hemen aynı şeyleri yazar.

---

[46] G. Scott.

Yaşamım öylesine bayağılaştı ki, yaşam olmaktan çıkıp ölüm haline geldi. Onunsa dopdolu bir yaşamı, bir iç dünyası, yeteneği ve ölümsüzlüğü var. (23.12.1863)

Birkaç ay önce de, başka bir yakınına dökülmüştü dudaklarından:

Bir kadın, kocasının kendisini sevmediğini ve ömürlük bir köle haline getirdiğini bile bile, nasıl olur da elinde iğne iplik, bütün gün oturabilir, piyano çalabilir, yalnız, hem de yapayalnız kalabilir? (9 Mayıs 1863)

On bir yıl sonraysa, bugün de pek çok kadının onaylayacağı şu satırları yazar (22 Ekim 1875):

Bugün, yarın, aylarca, yıllarca aynı, hep aynı şey. Sabah uyanıyor, yataktan kalkmaya cesaret edemiyorum. Kim yardım edecek silkelenip, uyanmama? Nedir beni bekleyen? Evet, biliyorum, önce aşçı gelecek, ardından da Niannia. Daha sonra oturup sessizce gergef işleyecek, çocuklara dilbilgisi ve piyano temrinleri yaptıracağım. Akşam olup küçük teyzemle Piyer o sonu gelmez fallarına oturunca, ben de yine gergefimin başına döneceğim...

Madam Proudhon da aynı sesle yakınmaktadır. "Sizin fikirleriniz var, der kocasına. Benimse, siz işe, çocuklar okula gidince, hiçbir şeyim yok."

Kadın, çoğu kez, evliliğin ilk yıllarında yanılsamalarla oyalanır, kocasına koşulsuz bir hayranlık, sınırsız bir sevgi duymaya, kendini ona ve çocuklarına gerekli saymaya çalışır; ama birden gerçek duygular açığa çıkar; kocasının kendisinden geçebileceğini, çocukların bir gün kendisini yüzüstü bırakıp gitmek üzere dünyaya geldiklerini farkeder: çocuk dediğin, her zaman az çok nankördür. Yuva artık onu bir işe yaramayan özgürlüğüne karşı korumaz olur; terkedilmiş, yapayalnız, kendi işini kendisi görmek zorunda kalan bir varlıktır; kendini nerde kullanacağını bilemez. Sevgiler, alışkanlıklar bu konuda iyi birer yardımcı olsalar da, tam bir kurtuluş getiremezler. Bütün içten ka-

dın yazarlar "otuz yaşındaki her kadın"ın yüreğine çöreklenen bu karanlığa değinmişlerdir; Katherine Mansfield'in, Dorothy Parker'in, Virginia Woolf'un dişi kahramanlarındaki ortak nitelik budur. Yaşamının ilk yıllarında evliliği ve analığı göklere çıkaran Cécile Sauvage, sonradan ince bir hüznü dile getirmiştir. Bekâr ve evli kadınlardaki intiharlar kıyaslandığı zaman, evlilerin 20-30 yaş arası bundan korunduğunu (özellikle 25-30 arası), ama daha sonraki yıllarda durumun değiştiğini görürüz. Halbwachs:[47] "Evliliğe gelince, gerek taşrada, gerek Paris'te otuz yaşından küçük kadınları intihardan korumakta, ama otuzundan sonra etkisini yavaş yavaş yitirmektedir" der.

Evliliğin dramı, kadına vaat ettiği mutluluğu getirmeyişi değil —mutluluk konusunda sigorta yoktur çünkü—, kişiliği sakatlayışıdır — onu tekrara ve tekdüzeliğe götürmektedir. Bir kadının ilk yirmi yılı son derece zengindir; kadın bu dönemde âdet görmekte, cinselliğini keşfetmekte, evlilik ve analık denemelerini geçirmekte; hem dünyayı, hem alınyazısını keşfetmektedir. Yirmi yaşındaysa, bir evin hanımı olup bir erkeğe ömürlük bağlanmakta, kucağına bir çocuk almakta, böylece yaşamı bir daha değişmemecesine saptanmaktadır. Sahici eylemler, sahici çalışma erkeğe özgüdür: kadın kimi zaman insanı tüketen işlerle uğraşmakta, ama bunlardan hiçbir doyum elde edememektedir. Dünyadan geçmeyi, kendini adamayı övmüşlerdir ona; ama çoğu kez "ömür boyu, gelişigüzel iki kişinin bakımını yüklenmeyi" saçma mı saçma bulmaktadır. İnsanın kendini unutması iyidir elbet, ama bunu kimin ve ne için yaptığını bilmesi gerekir. Ayrıca, işin en kötü yanı şu ki, kendini böyle karşılıksız adayışı da bıktırıcı gelmekte; koca, bunu, sıyrılmaya çalıştığı bir zorbalık saymaktadır; oysa kendini adamayı, en yüce, biricik doğrulama yolu diye kadına benimseten erkektir; evlendiği zaman, onu bütünüyle kendisine teslim olmaya zorlar; karşılıklı zorunluluk diye bir şeyi kabule yanaşmaz. Sofia Tolstoy'un şu: "Onda, onun için yaşıyor, ondan da aym şeyi bekliyorum" lâfı insanı çileden çıkarmaya yeter; ama Tolstoy gerçekten de karısının yalnız kendisinde, kendi aracılığıyla yaşamasını istiyordu, böyle

[47] *Les Causes du Suicide* (İntihar Nedenleri), s. 195-239. Sözü geçen gözlem Macaristan ya da Oldenburg'a değil, Fransa ve İsviçre'ye uymaktadır.

bir isteğiyse ancak karşılıklılık doğrulayabilir. Kadını, sonradan kendisinin de yakındığı ve kurbanı olduğuna inandığı bir mutsuzluğa sürükleyen şey, erkeğin ikiyüzlülüğüdür. Gerek yatakta, gerek yatak dışında hem sıcak, hem soğuk olmasını, hem kendini bütünüyle vermesini, hem de ağırlık yapmamasını istemektedir; kadından kendisini hem toprağa bağlamasını, hem başıboş bırakmasını, hem günleri tekdüzelik içinde yinelemesini, hem canını sıkmamasını, hep yanında bulunduğu halde rahatsız etmemesini dilemektedir; kadını kendisine bütünüyle mal etmek, ama onun olmamak; hem birarada yaşamak, hem yalnız kalmak istemektedir. Böylece, daha evlendikleri an kadını kandırıp uyutmaktadır. Kadın ömrünü bu ihanetin nerelere varacağını hesap etmekle geçirmektedir. D.H. Lawrence'in cinsel aşk konusundaki sözü genel olarak da geçerlidir: iki insanın birliği, bu iki varlığın, karşılıklı olarak birbirlerini tamamlama çabasına dayandığı an başarısızlığa mahkûmdur, çünkü daha işin başında bir eksiklik, bir sakatlık var demektir; oysa, evlilik bir emekliye ayrılma, bir katma, bir kaçma, bir ilâç değil, özerk iki varlığın biraraya getirilmesi olmalıdır. Ibsen'in *Bebek Evi*'ndeki Nora da, bir eş ve ana olmazdan önce, bir kişi olmaya karar verdiği zaman işte bu gerekliliği yakalamıştı. Evli çiftin kendini bir topluluk, kapalı bir hücre gibi görmemesi, tam tersine, bireylerin, kimseden yardım beklemeden gelişip yayılabileceği bir toplumun üyesi olmaları gerekir; o zaman, kendisi gibi insan toplumuna uymuş başka bir bireyle alabildiğine cömert ilişkiler kurabilecek, aralarındaki bağlar iki özgürlüğün birbirini tanıyışlarına dayanacaktır.

Bu dengeli çift bir düş değildir; şu anda bile, kimi zaman evlilik çerçevesinde, çoğu kez de evliliğin dışında böyle çiftlere rastlarız; kimisi, kendilerini dostluk ve uğraşılan işler yönünden özgür bırakan büyük bir cinsel aşkla bağlıdır; kimisi, cinsel özgürlüklerine set çekmeyen bir dostlukla; pek ender olarak da, birbirlerinde başlıca yaşama nedenlerini aramayan kadınla erkek, hem âşık, hem de dostturlar. Bir erkekle bir kadın arasında sayısız küçük değişikliğe sahip ilintiler kurulabilir: arkadaşlık, zevk, karşılıklı güven, sevecenlik, ortaklık, sevgi içersinde birbirleri için en verimli sevinç, zenginlik, güç kaynağı olabilirler. Evliliğin başarısızlığından bireyler sorumlu değildir: Bonald'ın, Comte'un, Tolstoy'un savlarına karşın, kurumun kendisi daha

başından çarpıtılmıştır. Birbirlerini seçememiş bir erkekle kadının, ömür boyu, her alanda birbirlerine yetmesi *gerektiğini* öne sürmek, ister istemez ikiyüzlülüğe, yalana, düşmanlığa, mutsuzluğa yol açan bir canavarlıktır.

Evliliğin geleneksel biçimi yavaş yavaş değişmektedir: ama bugün için, karı kocanın değişik biçimlerde hissettikleri bir baskı olmaya devam etmektedir. Salt soyut haklar açısından bakılırsa, bugün kadınla erkek hemen hemen eşittirler; eskiye oranla, birbirlerini daha bir özgürce seçmekte, daha kolay ayrılabilmektedirler, hele Amerika'da; bugün eşler arasındaki yaş ve kültür ayrılığı eskisinden azdır; koca, karısının özerkliğini daha kolay tanımaktadır; zaman zaman, evişlerini eşit oranda paylaşmakta; kamp kurma, bisiklete binme, yüzme gibi eğlenceleri ortaklaşa tatmaktadırlar. Kadın, bütün günü erkeği beklemekle geçirmemekte: spor yapmakta, derneklere girmekte, kulüplere üye olmakta, evin dışında bir şeylerle uğraşmakta, hattâ birkaç kuruş getiren bir iş tutmaktadır. Yeni yuvaların çoğunda kusursuz bir eşitlik sezilmektedir. Ama ekonomik sorumluluk erkekte olduğu sürece, bu bir yanılsama olmaktan öteye gidemez. İşinin isterlerine göre evin yerini saptayan erkektir: kadın, taşradan Paris'e, Paris'ten taşraya, sömürgelere, yabancı ülkelere kocasının ardından *taşınır durur*; yaşama düzeyleri erkeğin kazancına bağlıdır; günlerin, haftaların, yılların hızı onun işlerine göre ayarlanır; dostluk ve ilişkiler, çoğu kez, erkeğin uğraşıyla koşullanır. Topluma karısından daha olumlu bir biçimde katıldığı için, zihinsel, siyasal ve ahlâksal açıdan ailenin yönetimi onun elindedir. Kendini yaşatacak parayı kazanma olanağından yoksunsa, kadın için boşanma soyut bir haktan başka bir şey değildir: Amerika'da erkek için "nafaka" ne denli ağır bir yükse, Fransa'da da, gülünç bir aylıkla yüzüstü bırakılan kadının, ananın durumu da o denli içler acısıdır. Ama asıl eşitsizlik, erkek kendini iş ya da eylemde somut olarak bütünlerken, karısı için özgürlüğün olumsuz bir nitelik taşımasından ileri gelmektedir: özellikle Amerikan kadınlarının durumu, Roma'nın çöküş dönemindeki bağımsız kadınlarınkine benzemektedir. Bilindiği gibi, Romalı kadınlar iki tutum benimsemek zorundaydılar: kimisi ninelerinden kalma yaşayış ve erdemleri sürdürüyor; kimisi de bütün vakitlerini boş bir koşuşmacayla geçiriyordu; bugün de, Ameri-

kalı kadınların çoğu, geleneksel örneğe uygun birer "evkadını"dırlar; geri kalanların çoğunluğu da, güçlerini ve zamanlarını boşu boşuna harcarlar. Fransa'daysa, koca dünyanın en iyiniyetli adamı olsa da, çocuk doğuran genç kadın yuvanın yükü altında en az eski çağlardaki kadar ezilmektedir.

Çağımızda kadınların, özellikle, A.B.D.'de, erkekleri kendilerine köle ettiklerini söylemek pek beylik bir lâf olur. Bu olgu yeni bir şey değildir ki. Erkekler, Eski Yunan'dan beri Xanthippe'lerin zorbalığından yakınmaktadırlar; ama gerçek olan bir şey varsa, o da, kadının eskiden kendisine yasak sayılan alanlara girmiş olmasıdır; örneğin, erkeklerinin başarısı için canla başla çalışan bir sürü kadın öğrenci tanıyorum ben; eşlerinin zamanını, beslenmesini düzenleyen, çalışmasına göz kulak olan hep onlardır; her türlü eğlenceden elini eteğini çektirirler, nerdeyse kilit altına almışlardır erkeklerini; erkeğin de bu zorbalık karşısında eskisinden daha savunmasız olduğu doğrudur; kadına birtakım soyut haklar tanımakta ve sonra bunları ancak kendisinde somutlaştırabileceğini anlamaktadır: kadının alnına yazılmış bulunan güçsüzlüğün, kısırlığın bedelini kendisi ödeyecektir; ortaklıklarında hiç değilse bir dış eşitliğin kurulabilmesi için, en fazla payı kendisinin yatırması gerekecektir, çünkü onun elindekiler kadınınkinden çoktur. Nitekim, kadının hiç durmadan istemesi, alması, beklemesi, çok daha yoksul oluşundandır. Efendi-köle diyalektiği burda en somut biçimini almıştır: insan birini ezdi mi, sonunda kendisi de ezilir. Erkekleri zincire vuran, kendi egemenlikleridir; parayı yalnız onlar kazandığı için kadın habire çek istemekte, yalnız onlar bir iş tuttukları için kadın kocasının başarıya ulaşmasını beklemekte, aşkınlığı yalnız onlar simgelediği için kadın, tasarı ve başarılarını kendine mal ederek, erkekleri bu aşkınlıktan yoksun bırakmaya çalışmaktadır. Buna karşılık, kadının zorbalığı da kendi bağımlılığını yansıtmaktan başka bir şey yapmaz: kadın, ailenin başarısının, geleceğinin, mutluluğunun, doğrulanmasının erkeğe düştüğünü bilir; onu böylesine hırsla kendi istencine bağlamaya çalışması, varlığının erkekte yabancılaştığını bilişindendir. Kadın, zayıflığını silâh haline getirmektedir; ama sonuç değişmez: zayıf olan kendisidir. Aile-içi kölelik erkek için daha belirgin, daha sinir bozucu; kadın içinse daha köklüdür; sıkıldığı için kocasını saatler-

ce yanında tutan kadın, onu horlamakta, ona yük olmaktadır; ama sonunda, erkek kadından çok daha kolay vazgeçebilir; bırakıp gittiği an, kadının yaşamıdır yıkılan. En büyük ayrım, kadının bağımlılığının içe işlemiş olmasındadır: kadın, belli oranda özgür davransa bile *köle*'dir; erkekse özünden bağımsızdır, ancak dışardan zincire vurulabilir. Kendini kurban gibi hissetmesi, sırtına binen yüklerin göz önünde oluşundandır: kadın, bir asalak gibi onun sırtından geçinmektedir; ama asalak, anlı şanlı bir efendi olamaz. Gerçekte, kadınla erkek biyolojik açıdan nasıl birbirlerinin kurbanı değil de, aynı türün iki cinsiyseler, karı koca da kendi yaratmadıkları bir kurumun baskısına birlikte katlanmaktadırlar, *Erkekler*'in *kadınlar*'ı ezdiği söylendi mi, koca ayağa fırlamakta, kendini ezilmiş hissetmektedir; gerçekten de öyledir; ancak şurası da bir gerçektir ki, kadının durumunu, her iki cins için de sayısız dert kaynağı olan evlilik kurumuna göre belirleyen erkek yasalarıdır, erkek çıkarlarına göre, erkeklerce işlenmiş toplumdur.

Durumu ortak çıkarlara göre değiştirmek, evliliği kadın için "tek uğraş" olmaktan kurtarmak gerekmektedir. "Kadınlar şimdiki halde bile yeterince zehirleyici"dir diyerek kadınlara düşman olanlar alabildiğine mantıksız düşünmektedirler: kadını "rahibe kılığına soktuğu", "sülük", "zehir" haline getirdiği için hem evliliği, hem de kadının genel durumunu değiştirmek zorundayız. Kadın, kendi varlığına yaslanmasına izin verilmediği için olanca ağırlığıyla erkeğin sırtına binmektedir: erkek, kadını zincirlerinden kurtardığı, yani ona yeryüzünde *yapacağı* bir iş verdiği an kendini kurtaracaktır

Kimi genç kadınlar daha şimdiden bu olumlu özgürlüğü elde etmeye çalışmaktadır; ama öğrenim ya da uğraşlarını sonuna dek götüren henüz pek enderdir: çoğu kez, kendi çalışmalarının sağlayacağı çıkarların erkeğin uğraşına feda edileceğini bilmektedirler; eve ancak yardımcı bir kazanç getirmekte; kendilerini evdeki köleliklerinden kurtarmayan işlere üstünkörü sarılmaktadırlar. Ciddi bir iş tutmuş olanlar bile bundan erkeklerinki kadar geniş toplumsal yararlar sağlayamamaktadır: örneğin, avukat hanımları, kocaları ölünce bir dul aylığı alırlar; aynı şekilde, ölüm halinde, kadın avukatların eşlerine de aylık bağlanması önerisi kabul edilmemiştir. Demek ki kadının eve erkekle eşit oranda baktığı kabul edilmemektedir. Kimi kadınlar uğ-

raşlarında tam anlamıyla bağımsızdırlar; ama çoğu için, "dışarda" çalışmak, evlilik çerçevesinde, yeni bir yorgunluktan başka bir şey değildir. Ayrıca, çoğu kez, çocuk doğurdukları an yeniden ev hanımlığına dönmek zorunda kalmaktadırlar; bugün bile analıkla işi bağdaştırmak epey güçtür.

Geleneğe göre, kadını başka bir ereğe yönelme zorunluluğundan kurtaran ve ona somut bir özerklik kazandıran da çocuktur zaten. Eş olarak yetkin bir birey sayılmayan kadın, ana olduktan sonra bu niteliğe kavuşur: çocuk onun yaşama sevinci, varlığını doğrulamasıdır. Kadın, cinsel ve toplumsal açıdan, çocuk aracılığıyla gerçekleştirir kendini; evlilik de yine çocukla bir anlam kazanır, ereğine varır. Öyleyse şimdi bir kadının gelişmesindeki bu son aşamayı gözden geçirelim.

İKİNCİ BÖLÜM

ANA

KADIN bedensel yazgısını analıkla tamamlar; vücut yapısı bütünüyle insan türünün devamına dönük olduğundan, "doğal" görevidir analık. Yalnız, daha önce de, insan toplumunun hiçbir zaman doğanın eline bırakılmadığını belirtmiştik. Özellikle son yüz yıldan beri üretme görevi yalnızca biyolojik rastlantıya bırakılmamakta, insanların istencine göre ayarlanmaktadır. Kimi ülkeler, "doğum denetimi" yöntemlerini resmen kabul etmiştir; Katolik dininin etkisindeki ülkelerdeyse bu iş gizli yürütülmektedir: ya erkek tam doyum anında geri çekilmekte, ya da kadın seviştikten sonra gidip spermaları vücudundan atmaktadır. Ancak bu sorun, karı koca ya da sevgililer arasında çoğu kez bir sürü çatışma ve nefrete yol açmaktadır; kadın, seviştikten hemen sonra gidip yıkanmayı bir angarya saymakta; erkek, aşırı doğurgan karnından ötürü kadına kızmakta; kadın da her an karnına yapışabilecek bu yaşam tohumlarından korkmaktadır. Ve bütün sakınımlara rağmen kadın "gebe kaldı" mı, ikisi de ne edeceklerini şaşırmaktadırlar. Birçok ülkede, gebeliği önleme yöntemleri daha yeni yeni uygulanmaktadır. O zaman da, fiziğe-aykırı yöntem: yani çocuk düşürme öne geçmektedir. "Doğum denetimi"ne izin veren ülkelerde bile yasaklanan çocuk aldırma, bu yüzden, pek rahat uygulanamamaktadır. Ancak, Fransa'da, bir sürü kadın bu yola başvurmak zorunda kalmakta, çoğu, bunun yüzünden, keyfince sevişememektedir.

Kentsoylu toplum yeryüzündeki pek az konuya böylesine ikiyüzlüce eğilmektedir: çocuk aldırmak, anıştırma yoluyla bile değinilmemesi gereken iğrenç bir suçtur. Bir yazar, çocuk doğuran ananın se-

vinç ve acılarını anlattı mı, kimsenin sesi çıkmaz; ama çocuk aldıran kadından söz açarsa, pislik içinde yuvarlanmak, insanlığı en kötü yanıyla anlatmakla suçlanır: oysa Fransa'da, her yıl, en az doğum sayısı kadar çocuk aldırma görülmektedir. Bu öylesine yaygın bir görüngüdür ki, kadınlığın olağan tehlikelerinden sayılması gerekmektedir. Oysa yasalar ona hâlâ suç gözüyle bakmakta; bu çok ince işin gizli yapılmasını istemektedir. Çocuk aldırmanın yasa-içi sayılması eğilimine karşı öne sürülen kanıtlardan daha saçma şey olamaz. Çocuk aldırmanın tehlikeli olduğu söylenmektedir. Dürüst hekimlerse, Doktor Magnus Hirschfeld'le birlikte: "Bu konuda uzmanlaşmış bir hekim eliyle, eksiksiz bir hastanede, gerekli koruyucu önlem alarak yapılan çocuk aldırmada, yasanın öne sürdüğü ciddi tehlikelerin bulunmadığını" kabul etmektedirler. Tam tersine, kadın için, asıl bugünkü haliyle son derece tehlikelidir. "Melek yaratan" kadınların bilgisizliği, çalışma koşulları, kimi zaman ölüme bile yol açan bir sürü kazayla sonuçlanmaktadır. Zorlama analıksa, anayla babanın bakamayacağı, Çocuk Esirgeme Kurumu'nun eline kalacak ya da "harcanmış çocuk" olacak birçok yavrunun doğumuna yol açmaktadır. Ayrıca, ana karnındaki yumurtayla böylesine ilgilenen toplumun doğan çocukların yüzüne bile bakamadığını belirtmek gerekir; Çocuk Esirgeme Kurumu denen rezil kurumu başka bir biçime sokacak yerde, çocuk aldıran kadınların ardına düşüyoruz; bu Kurum'un yetiştirdiği çocukları işkencecilerin eline teslim eden sorumlulara hiçbir şey yapmıyoruz; çocuk cellâtlarının "ıslah evleri"nde ya da özel evlerde yavrulara ettikleri iğrenç zorbalığı görmezlikten geliyoruz; ana karnındaki çocuğu kadına bırakmıyor, buna karşılık çocuğu ana-babanın malı sayıyoruz; aynı hafta içinde, çocuk düşürtmekle suçlanan bir hekimin intihar ettiğini, oğlunu öldüresiye döven bir babanınsa üç ay hapse mahkûm edildiğini ve cezanın *ertelendiğini* görüyoruz. Geçenlerde, bir baba, gereken titizliği göstermediği için, çocuğunun kuşpalazından ölümüne yol açmış; bir ana da, Tanrı'dan başkasına güvenmediği için, hastalanan kızına doktor çağırmamıştı; mezarlıkta, çocuklar taşa tuttular kadını; birkaç gazeteci bu tutumu ayıplayınca, bir alay dürüst kişi, çocukların ana-babanın malı olduğunu, dışardan gelecek her denetimin reddedileceğini söyleyerek karşı çıktı. *Ce Soir* gazetesi: "Bugün bir milyon çocuğun tehlikede" ol-

duğunu yazmakta; *France-Soir* da: "Beş yüz bin çocuğun bedensel ve zihinsel tehlikeler içinde bulunduğu *bildiriliyor*" demektedir. Kuzey Afrika'da, Arap kadını çocuk aldırma olanağından yoksundur: ama doğurduğu on çocuktan yedisi sekizi ölür, ve kimse kılını kıpırdatmaz çünkü çok güç ve saçma doğumlar analık duygusunu yoketmiştir. Böyle bir şeyi hoş karşılayan ahlâka ne demeli? Embriyonun yaşamına bunca değer veren insanların, yetişkinleri kurşuna dizmekte birbirleriyle yarıştıklarını da unutmamak gerekir.

Yasa-içi çocuk aldırmaya karşı öne sürülen kılgısal nedenler de ağırlıktan yoksundur; ahlâksal nedenlere gelince, bunlar da şu beylik Katolik kanıta indirgenmektedirler: ana karnındaki yavrunun da bir ruhu vardır, onu kutsanmadan yoketmekle, ruhunun cennete girmesi engellenmektedir. Kilisenin, yetişkin insanların öldürülmesine izin vermesi epey ilginçtir doğrusu: savaşta ya da idam sehpasında can verenlere hiçbir diyeceği yoktur; doğmamış yavruya karşıysa alabildiğine insanlıkçıdır. Kutsanarak günahlarından arınmamışmış bu yavru: iyi ama, Dinsizler'e karşı girişilen kutsal savaşlar sırasında bu adamcağızlar da kutsanmamıştı, ve sinek gibi öldürülmeleri Kilise'ce onaylanıyordu. Engizisyon Mahkemesi kurbanlarının hepsi Tanrı tarafından bağışlanmadığı gibi, bugün kafası uçurulan suçlularla savaşta ölenlerin de hepsi Tanrı'nın sevgili kulları değildir herhalde. Bu gibi durumlarda, Kilise, işi Tanrı'ya bırakmakta; insanoğlunun kendi elinde bir oyuncak olduğunu, ruhunun kurtuluşunun Tanrı'ya ve Kilise'ye bağlı bulunduğunu kabul etmektedir. Eee, neden yasaklanıyor öyleyse Tanrı'nın embriyon halindeki ruhu cennetine alması? Rahip efendilerden biri kabul ettiği an, Tanrı, tıpkı bir zamanlar din uğruna Kızılderili kıyımına ses çıkarmadığı gibi, bu kulunun cennete girmesine hayır demeyecektir. Aslında, burda karşımıza ahlâkla falan ilgisi bulunmayan inatçı bir gelenek çıkmaktadır. Ayrıca, daha önce sözünü ettiğim erkek eziyetçiliğini de hesaba katmak gerekir. Doktor Roy'un 1943'te Mareşal Pétain'e adadığı kitap bunun parlak bir örneğidir; kötüniyetin canlı anıtıdır bu. Doktor, bu kitabında, kabaca bir tavırla, çocuk aldırmanın tehlikelerine değinmekte; ama sezaryeni son derece sağlığa uygun bulmaktadır. Çocuk aldırmanın sıradan bir suç değil, bir cinayet sayılmasını istemekte; hattâ salt tedavi için, yani gebelik ananın canı-

m ya da sağlığını tehlikeye düşürdüğü zaman bile bu yola başvurulmamasını dilemektedir: iki can arasında seçme yapmak ahlâka aykırıdır dedikten sonra, kedi kanıtından yüreklenip, ananın gözden çıkarılmasını salık vermektedir. Ona göre, karnındaki yavru ananın malı değildir, özerk bir varlıktır. Ama aynı "aklı başındaki hekimler", analığı överken, yavrunun ananın bir parçası olduğunu, anasının sırtından geçinen bir asalak olmadığını söylerler. Erkeklerin kadını zincirlerinden kurtaracak her türlü girişime şiddetle karşı koyuşları, kadın düşmanlığının hâlâ ne denli güçlü olduğunu göstermektedir.

Öte yandan, pek çok genç kadını ölüme, kısırlığa ya da hastalığa sürükleyen bir yasa, doğum oranını artıramaz. Çocuk aldırmadan yana olanların da, buna karşı olanların da birleştiği nokta, baskının tam anlamıyla başarısız kaldığıdır. Profesör Doléris, Balthazard ve Lacassagne'a göre, 1933'lerde, Fransa'da her yıl 500.000 çocuk aldırılmaktaydı; 1938 yılı sayılaması (Doktor Roy'dan alıyorum bunu), bir milyona ulaşıldığını tahmin ediyordu. Doktor Aubertin de Bordeaux'nun 1941 yılı için tahmini 800.000 ile bir milyon arasındaydı. Ve doğru olan galiba son rakamdı. Doktor Desplas, 1948 Martında, *Combat*'da şunları yazıyordu:

Çocuk aldırma toplumsal törelerden biri olup çıkmıştır... Bu konudaki baskı tam anlamıyla başarısız kalmıştır... 1943'te, Seine bölgesinde 1300 soruşturma açılmış, 750 kişi hüküm giymiş, 360 kadın tutuklanmış, 513 kadın bir yıldan beş yıla kadar hapis cezasına çarptırılmıştır; ama bütün bunlar, bölgedeki tahmini 15.000 çocuk aldırmaya oranla hiçtir. Tüm Paris'te açılmış 10.000 dava vardır.

Daha sonra şöyle der:

İçinde yaşadığımız ikiyüzlü toplum gebeliği önleyici yolların hepsini kabul ettiği gibi, suç sayılan çocuk düşürmek de toplumun bütün sınıflarında günlük olaylar arasına karışmıştır. Çocuk düşüren kadınların üçte ikisi evlidir... Hattâ, Fransa'da düşürülen çocukların doğanlara eşit olduğu bile söylenebilir.

Bu iş çoğu kez son derece kötü koşullarda yapıldığından çocuk aldıran ya da düşüren kadınların çoğu ölmektedir.

Paris Adlî Tabibliğine, her hafta çocuk düşürürken can vermiş en az iki kadın getirilmektedir; çocuk aldırmaların çoğu da onulmaz hastalıklara yol açmaktadır.

Zaman zaman, çocuk aldırmanın "sınıfsal bir suç" olduğu söylenmiştir, ki bu lâf bir bakıma doğrudur. Kentsoylu sınıf gebeliği önleyici yöntemleri daha iyi bilip kullanmaktadır; bir banyo-tuvaletin varlığı, gebeliği önleyici yöntemlerin kullanılışını, akarsudan yoksun işçi kadınlarına oranla epey kolaylaştırmaktadır; kentsoylu sınıf kızları ötekilere oranla çok daha sakınımlıdır; çocuk, kentsoylu ailelerde daha hafif bir yüktür: çocuk aldırma ya da düşürmenin başlıca nedenleri yoksulluk, evsizlik, kadının daşarda çalışmak zorunda oluşudur. Görünüşe göre, çiftler, iki çocuktan sonra doğumu sınırlamaya karar vermektedirler; öyle ki, çocuk aldıran ya da düşüren korkunç yüzlü kadınla, kucağındaki sarı saçlı iki yavruyu pışpışlayan eşsiz ana çoğu kez aynı kadındır. Madam Geneviéve Sarreau, 1945 Ekiminde *Temps modernes* dergisinde yayımladığı "Halk Koğuşu" adlı belgede, birçok kadının kürtaj yaptırmaya geldiği, kendisinin de yattığı kocaman bir hastane koğuşundan sözetmektedir: 18 kadından 15'i çocuğunu düşürmüş, ve bunun yarıdan fazlası bile bile yapılmıştı. 9 numara, halde hamallık yapan bir bir adamın eşiydi; iki kez evlenmiş, on çocuk doğurmuş, bunlardan ancak üçü yaşamıştı; ve beşi zorlamayla, yedi çocuk düşürmüştü; bu iş için, hiç çekinmeden "gönye" kullanıyor, yuttuğu ilâçları koğuş arkadaşlarına sereserpe anlatıyormuş. 16 numara, 16 yaşında, evli bir kadınmış, birtakım serüvenler geçmiş başından, çocuk aldırdıktan sonra yumurtalık kanalları iltihaplanmış. 35 yaşındaki 7 numara anlatıyormuş: "Evleneli yirmi yıl oldu; hiçbir zaman sevmedim kocamı: ama yirmi yıl uslu oturdum. Üç ay önce bir âşık buldum. Bir otelde, yalnız bir kez yattık. Bir de baktım gebe kalmışım... Ne yaparsın bu durumda? Ben de gelip aldırdım. Ne kocam, ne de... o biliyor bu işi. Ama bitti artık; bir daha böyle bir şeye girişmem... İnsan çok acı çekiyor... bunu derken kürtajın acısı demek istemiyorum ha...

Hayır, o değil, daha başka bir şey; nasıl söylesem bilmem ki... şey, gururu inciniyor insanın." 14 numara beş yılda beş çocuk doğurmuş; 40 yaşında altmışında gibiymiş. Hepsinde, umutsuzluğun verdiği bir boyuneğiş varmış: kederli bir yüzle "kadın dediğin acı çekmek için dünyaya gelir zaten" diyorlarmış.

Bu deney, durum ve koşullara göre az ya da çok tehlikeli olmaktadır. Kentsoylu bir kocayla evlenen ya da geçim sıkıntısı çekmeyen, sırtını bir erkeğe dayayan, parası ve tanıdığı olan kadın çok büyük üstünlüklere sahiptir; her şeyden önce, hekimden "çocuk aldırması zorunludur" belgesini kolayca koparabilir; gerekirse, çocuk aldırmanın serbest olduğu İsviçre'ye bile gidebilir; kadın hekimliğinin bugünkü koşulları içersinde, sağlık kurallarına uyularak, hattâ uyuşturma ya da uyutmaya başvurularak uzman bir doktor tarafından yapılacak çocuk aldırma zararsızdır; kadın, resmi suçortaklığından yoksunsa da, onlar kadar güven verici yarı resmi yardımlar görmektedir: elinde iyi hekimlerin adresi vardır, kendine adam gibi baktıracak, bu işi gebelik ilerlemeden önleyecek kadar zengindir; titizlik ve saygı ile bakılacaktır kendisine, hatta, bu ayrıcalıklı kadınların kimisi, çocuk aldırmanın sağlığa iyi geldiğini, insanın derisine canlılık verdiğini söyler. Buna karşılık, çevrenin bağışlamayacağı bir "yanıltı"yı silmek üzere "suç" işlemek zorunda kalan, kimsiz kimsesiz, parasız pulsuz bir genç kızın durumundan daha acıklısı düşünülemez: her yıl, Fransa'da, aşağı yukarı üç yüz bin kadın memur, yazman, öğrenci, işçi ya da çiftçi bu duruma düşmektedir; yasa-dışı analık hâlâ öyle korkunç bir kusurdur ki, kadınların çoğu, kızken ana olmaktansa kendini ya da yavrusunu öldürmeyi yeğlemektedir: demek ki hiçbir şey engelleyemez onların "çocuk aldırmasını". Doktor Liepmann'ın[1] derlediği bir itiraf, bu konuda, binlerce örneğine rastlanan pek sıradan bir olaydır. Olayın kahramanı, bir ayakkabıcıyla bir hizmetçinin evlilik-dışı kızı olan bir Berlinli'dir.

Komşumuzun benden on yaş büyük oğluyla arkadaşlığa başladım... Oğlanın okşayışları benim için öylesine yeniydi ki, ne saklaya-

[1] *Jeunesse et Sexualité* (Gençlik ve Cinsellik).

yım, hiç sesimi çıkarmıyordum. Ama ona âşık falan değildim. Bununla birlikte, oğlan, kadınlarla ilgili kitaplar verip okutarak, her yönden kadınlığa hazırladı beni; sonunda kendimi verdim ona. İki aylık beklevişten sonra Speuze anaokulunda öğretmenlik bulduğum zaman gebeydim. İki ay daha hastalanmadım. Yavuklum, gazyağı içip kara sabun yiyerek bu dertten kurtulmamı yazıyordu bana. Şu anda istesem de anlatamam size çektiğim acıları... Bu korkunç derdi tek başıma atlatmam gerekti. Çocuk sahibi olma korkusu en kötü şeyi yaptırdı bana. Ve işte o zaman öğrendim erkekten nefret etmeyi.

Yanlış yere gelen bir mektuptan durumu öğrenen okul papazı kıza uzun bir söylev çeker, o da delikanlıyı bırakır; uyuz köpek gibi davranırlar kızcağıza.

Tam on sekiz ay bir ıslahevinde yaşadım sanki.

Sonra, profesörlerden birinin evine çocuk bakıcısı olur ve dört yıl çalışır orda.

O dönemde, yüksek görevli bir erkeğin ne olduğunu öğrendim. Gerçek bir erkeği sevmenin mutluluğunu tattım. Aşkımı ve her şeyimi verdim ona. İlişkimizin sonunda, 24 yaşında, nurtopu gibi bir oğlum oldu. Çocuk bugün on yaşında. Dokuz buçuk yıldır babasını görmedim... ben onun verdiği 2500 markı az bulduğum, o da babası olmadığını söyleyerek çocuğu kendi adına yazdırmadığı için, ilişkimiz kalmadı. Şimdi artık hiçbir erkeği arzulamıyorum.

Çoğu kez, gebe bırakan erkek inandırır kadını çocuğunu düşürmeye ya da aldırmaya. Kadın, ya yüzüstü bırakıldığı zaman zaten gebedir, ya gebeliğini erkekten saklamak ister, ya da ondan hiçbir yardım göremez. Kimi zaman istemeye istemeye aldırır çocuğu; çünkü, ya onu yoketmeye bir anda karar verememekte, ya bu işi yapacak doktorların adresini bilmemekte, ya da parası olmadığı ve birtakım işe yaramaz ilâçlarla vakit geçirdiğinden gebeliğin üçüncü, dördüncü, hattâ beşinci ayını bulmaktadır; bu durumda çocuğu aldırmak ya da düşürmek, gebeliğin ilk haftalarına oranla çok daha tehlikeli, sancılı, adını

lekeleyici olmaktadır. Kadın bunu bilir; dolayısıyla, bunalım ve umutsuzluk içinde girişir karnındaki çocuktan kurtulma işine: Taşrada burgu yöntemi bilinmemekte; bir "hata" eden köylü kadın kendini ya tahıl ambarındaki ya da evdeki merdivenden aşağı atmakta, çoğu kez boşu boşuna yaralanmaktadır; bu yüzden de, zaman zaman çalılıklarda, fundalıklarda, helâ çukurlarında doğar doğmaz boğulmuş bebek cesetlerine rastlanmaktadır. Kentlerde kadınlar birbirlerine yardım ederler. Ancak "melek yaratıcı" kadını bulmak sanıldığı kadar kolay olmadığı gibi, gereken parayı toplamak da epey güçtür; gebe kadın çoğunlukla bir hanım arkadaşından yardım istemekte ya da kendi işini kendisi görmektedir; ama, bu türedi cerrahlar çoğu kez her türlü bilgiden yoksundurlar; gönye ya da şişle alelacele bir delik açıvermektedirler; görüştüğüm hekimlerden biri bana, döl yatağına veriyorum diye sidik torbasına şırıngayla sirke dolduran bilgisiz bir aşçı kadının saatlerce kıvrandığını anlattı. Bir zorlama sonucu gerçekleştirilen ve sonradan gerekli bakımdan yoksun kalan çocuk düşürmeler, genellikle, olağan doğumdan çok daha ağrılı sızılıdır, sara'ya dek varan sinir nöbetlerine yol açmakta, kimi zaman ciddi iç hastalıkları yaratıp kadını ölüme bile sürüklemektedir. Colette, *Gribiche* adlı romanında, anasının bilgisiz ellerine kalan bir müzikhol dansözünün zorlu can çekişmesini anlatır; geleneksel ilâçlardan biri, der Colette, sabun tozu içtikten sonra, on beş dakika koşmaktır: oysa bu şekilde ancak anne öldükten sonra çocuk düşürülmektedir. Kimsecikleri çağırmaya cesaret edemediği için, odasında, dört gün dört gece, kan revan içinde, yemeden içmeden yatan bir daktilocu kızdan söz etmişlerdi bana. Yüzüstü bırakılmışlığın bundan daha korkuncu düşünülemez herhalde, çünkü burda ölüm tehlikesi suçluluk ve utanç duygusuyla koyun koyunadır. Evli oldukları için kocalarının rızasıyla hareket eden ve bir sürü gereksiz kaygıdan kurtulan yoksul kadınlar için bu iş daha kolaydır: bir toplum hemşiresi, "yoksullar mahallesi"nde kadınların birbirlerine öğüt, araç gereç verdiklerini, nasır sökercesine yardımlaştıklarını söylemişti bana. Ama onlar da yaman acılar çekerler; hastanelerde, çocuğunu düşürmeye başlayan kadına ister istemez yer verilmekte, ancak, sancıdan kıvrandığı sırada ve ameliyatta ağrı kesici ilâçlardan yoksun bırakarak zavallıya bile bile eziyet edilmekte, bir bakıma *cezalandırılmaktadır*.

Pek çok örnek arasında, G. Sarreau'nun yazısında da görüldüğü üzere, bu işkenceler acı çekmeye alışmış kadınlarda tiksinti bile uyandırmamakta: ama küçük düşürülmeye dayanamamaktadırlar. Çocuk aldırma işinin gizli ve suç niteliğinde olması, hem tehlikeyi artırmakta, hem de iğrenç ve bunaltıcı hale getirmektedir. Acı, hastalık ve ölüm ceza niteliğine bürünmektedir: oysa hepimiz biliriz acıyla işkence, kazayla ceza arasında dağlar bulunduğunu; kadın, karşılaşmayı göze aldığı tehlikeler içinde kendini suçlu saymakta, ve acıyla hatanın işte bu yorumuna dayanamamaktadır.

Dramın bu ahlâksal yanı, durum ve koşullara göre değişen bir yoğunlukla hissedilmektedir. Servetleri, toplumsal durumları ve yaşadıkları özgür ortam yardımıyla "zincirlerinden kurtulmuş" kadınlarla, yoksulluk ya da sefilliklerinden ötürü kentsoylu ahlâka aldırmaz olmuş kadınlar için öyle bir sorun yoktur: yaşanması gereken az çok tatsız bir an vardır ve bu anın yaşanması gerekir, o kadar. Ancak, yüzde yüz uymasalar da, hâlâ saydıkları bu ahlâk karşısında titreyen kadın sayısı epey kabarıktır; onlar, çiğnedikleri yasaya içten içe saygı beslemekte ve suç işlemiş gibi acı çekmektedirler; hele suçortağı aramak hepsinden acı gelmektedir. Her şeyden önce ona buna el açtıkları için küçük düşmektedirler: sağdan soldan adres, hekimden, ebeden bakım rica ederler; her an terslenebilir ya da kötü bir suçortaklığına zorlanırlar. Başka bir insanı bile bile suç işlemeye çağırmak, erkeklerin çoğunun hiç bilmediği, kadınınsa korku ve utanç karışımı bir duyguyla yaşadığı bir durumdur. Kadın, aslında, istemeye istemeye sokmaktadır başkasını yaşamına. Zihninde ikili bir çatışma vardır. Analık arzusu, doğumunu engelleyeceği yavruyu kendine saklamak olabilir; analığı olumlu bir kararla istemese bile, yaptığı şeyin ikircilliğini bunalım içersinde duymaktadır. Gerçi çocuk düşürmek katillik sayılamaz elbet, ama basit bir gebeliği önleme de değildir herhalde; bir olay olmuştur, bu mutlak bir başlangıçtır, ve siz bunun gelişmesini engellemişsinizdir. Kimi kadınlar, dünyaya gelemeyen bu yavruyu zihinlerinden söküp atamazlar. Héléne Deutsch,[2] ruhsal hastalığı bulunmayan, evli bir kadından söz eder; kadın, bedensel yapısından ötürü üç

[2] *Psychology of women* (Kadın Ruhbilimi).

aylık iki çocuk düşürmüş, sonradan bir sürü çocuğu olduğu halde, bunlara iki küçük mezar yaptırmış, yıllarca başlarına gidip ağlamış. Hele çocuk düşürme bile bile yapılmışsa, kadın, çoğu kez günah işlemiş sayacaktır kendini. Çocuklukta duyulan, yeni doğmuş kardeşin ölmesini istemeye dek varan kıskançlığın verdiği pişmanlık yeniden depreşir, ve kadın kendini bir çocuğu gerçekten öldürmüş gibi suçlu hisseder. Ve bu suçluluk duygusu, hastalık sayılacak içe kapanışlarla kendini belli eder. Başkasının canına kıydığına inanan kadınların yanında, kendilerinden bir şeyin kopup gittiğini sanan kadınlar da vardır; ve o zaman, bu sakatlığa göz yuman ya da yol açan erkeğe hınç duymaya başlarlar. Yine Héléne Deutsch'un kitabında bir genç kız vardır, kız sevgilisine derin bir aşkla bağlıdır, mutluluklarına engel olacak çocuğu aldırmak için kendisi ısrar eder; ancak, hastaneden çıktıktan sonra, sevdiği adamı bir daha görmek istemez. Böylesine kesin bir kopma enderse de, kadın ya bütün erkeklere, ya da kendisini gebe bırakana karşı soğuklaşabilir.

Erkekler, çocuk düşürmeyi hafife alma eğilimindedirler; doğanın kadına hazırladığı sayısız kazalardan biri sayarlar onu: bu olayın içerdiği değerleri ölçmezler. Kadın, erkek ahlâkı kendi kendisini en köklü biçimde yadsıdığı an, kadınlık değerlerini, yani kendi değerlerini reddetmektedir. Bütün ahlâksal geleceği sarsılmıştır. Gerçekten de, kadına, çocukluğundan beri doğurmak üzere dünyaya geldiği söylenmekte, analığın göz kamaştırıcılığı övülmektedir; kadınlığın sakıncaları —aybaşı rahatsızlıkları, hastalıklar, vb.—, evişlerinin sıkıcılığı, hepsi, hepsi, çocuk doğurabilme ayrıcalığıyla doğrulanmaktadır. Ve derken erkek, özgür kalabilmek, geleceğini tehlikeye atmamak, uğraşına zarar vermemek için kadından dişiliğin bu utkusundan vazgeçmesini istemektedir. Çocuk paha biçilmez bir hazine değildir artık: doğurmak kutsal bir görev olmaktan çıkmıştır: üreme de olumsal, angaryamsı bir nitelik kazanmış, kadınlığın yüklerinden biri haline gelmiştir. Bunun yanında, aylık rahatsızlık zemzemle yıkanmış gibidir: ve birden, küçük kızın yaşamını berbat etmiş olan o kızıl akıntının yolu gözlenmeye başlanır; küçük kızı, çocuk doğurmanın vereceği zevklerle avutmuşlardır. Kadın, çocuk düşürmeyi arzulasa, buna kendi isteğiyle razı olsa bile, yine de kadınsal bir özveri sayar: sonunda cinselliğini bir ilenç, bir sakatlık, bir tehlike gibi görmek zorunda kalır. Kimi kadın-

lar, bu yadsımayı sonuna dek götürüp, çocuk düşürmenin ardından kendi cinsleriyle düşüp kalkmaya başlarlar. Bu arada, erkek de, kendi yazgısını bütünüyle gerçekleştirebilmek üzere kadından bedensel olanaklarını gözden çıkarmasını istemekte, böylece erkek yasalarının ikiyüzlülüğünü olanca çıplaklığıyla ortaya vurmaktadır. Erkekler evrensel olarak çocuk düşürmenin karşısındadır; ama garip bir tutumla bu işi çok rahat bir çözüm diye kabul etmektedirler; alık bir ikiyüzlülükle kendi sözlerini çürütürler; kadınsa bu çelişmeleri yaralı etinde duyar; genellikle, erkeğin kötüniyetine başkaldıramayacak kadar çekingendir; hiç istemediği halde kendisini suçlu sayan bir haksızlığın kurbanı olduğunu düşünse de, lekelenmiş, aşağılanmış hisseder kendini; erkeğin hatasını somut ve dolaysız bir imge halinde canlandıran odur; erkek bir yanıltıya düşmekte, ama bunu kadının sırtına yıkıvermektedir; yaptığı tek şey, yalvaran, gözdağı veren, akıllı ya da kızgın bir tavırla birtakım lâflar etmektir: ama onları da çabucak unutur; bu allı pullu cümleleri acı ve kana çevirmek kadına düşer. Kimi zamansa hiçbir şey demez, alır başını gider; suskunluğuyla kaçışı, erkeklerin koyduğu yasaların daha açıkça yalanlanmasından başka bir şey değildir. Bu durumda, kadın düşmanlarının dilinden düşmeyen şu ünlü kadın "ahlâksızlığı"na şaşmamak gerekir; kadınlar, erkeklerin bağıra çağıra savunduktan sonra gizliden gizliye çiğnedikleri saldırgan ilkelere güvensizlik duymayacak da ne yapacaklar? Yaşadıkça, erkeğin ne kadını, ne erkeği göklere çıkaran sözlerine inanmamayı öğrenirler: inanılacak tek şey, şu altı üstüne getirilmiş, kan revan içinde bırakılmış karın, şu kızıl yaşam parçacıkları, şu yokedilmiş çocuktur. Kadın, ancak ilk düşükten sonra "anlamaya" başlar Hanya'yı Konya'yı. Pek çoğu için dünya bundan böyle eski dünya olmayacaktır. Ve bugün, gebeliği önleme yollarının serbestçe öğretilemeyişinden ötürü, Fransa'da, açlıktan ölecek çocuklar doğurmak istemeyen kadın için karnındaki çocuğu aldırmak ya da düşürmekten başka çare yoktur. Stekel, *La Femme frigide* adlı kitabında: "Çocuk aldırmayı yasaklayan yasa ahlâka aykırıdır, çünkü ister istemez her gün, her saat çiğnenecektir" derken tepeden tırnağa haklıdır.

*

* *

"Doğum denetlemesi" ve yasa-içi sayılacak çocuk aldırma kadının özgürlük içinde ana olmasını sağlayabilir. Gerçekte, kadını onca doğurgan kılan hem kendi istenci, hem de rastlantıdır. Yapay tohumlama günlük uygulama haline gelmedikçe, kadın —erkeklerle ilişkisi bulunmadığı, kocası kısır ya da kendisi eksik yaratılışlı olduğu için— istese de ana olamamaktadır. Buna karşılık, çoğu kez, zorla doğurmak durumunda kalmaktadır. Gebelik ve analık, başkaldırı, boyuneğiş, gönül rızası, ya da coşkunlukla karşılanışlarına göre, çok değişik biçimlerde yaşanır. Genç annenin açığa vurduğu duygularla gizli duygularının birbirlerine uymadıklarını gözden ırak tutmamak gerekir. Evlenmeden ana olan bir kız ansızın omuzlarına binen yükün altında ezilip bundan açıkça yakınırken, bir yandan da en gizli düşlerini gerçekleştirmiş olabilir; buna karşılık, gebeliğini sevinçle ve gururla karşılayan yeni evli bir kadın, kendi kendine bile itiraftan kaçındığı, çocukluktan kalma saplantılar, hayaletler, anılar yüzünden, gizli gizli korkuya kapılabilir. Kadınları bu konuda onca ağzı sıkı yapan başlıca nedenlerden biri de budur. Özellikle kendilerine ayrılmış bulunan bir deneyi, bir yaşantıyı gizlere büründürmek için susmaktadırlar; ama o sırada varlıklarında beliren çelişme ve çatışmalar keyiflerini kaçırdığı için de ağızlarını bıçak açmaz. Kadının biri: "Gebelik sırasındaki kaygılar, tıpkı doğum sancıları gibi, hemen unutulan bir düştür"[3] demiş. Bütün bunlar, kadınların, keşfettikten sonra görmezlikten gelmeye uğraştıkları sayısız doğrulardır.

Bilindiği gibi, kadın, çocukluk ve genç kızlık çağında, analık konusunda birkaç evreden geçmektedir. Küçüklüğünde, bir mucize, bir oyundur analık: bebeğinde, doğacak çocukta sahip olacağı, egemenliği altına alacağı nesneyi bulur ve sezer. Genç kızlığındaysa tam tersine, o değerli varlığının bütünlüğünü bozacak bir tehlike sayar çocuğu. Ya Colette Audry'nin[4] kahramanı gibi, büyük bir ürküntüyle çocuğu iter:

Kumlar üstünde oynayan çocuklardan, her biri bir kadından çıktığı için tiksiniyordum... Bu çocuklara el koydukları, altlarını temizle-

[3] N. Hale.

[4] *On joue perdant*, "L'Enfant."

dikleri, kıçlarına kıçlarına vurdukları, giydirdikleri, türlü biçimlerde küçük düşürdükleri için büyüklerden de tiksiniyordum: yeni yumurcaklar doğurmaya hazır, pelte gibi yumuşak kadınlardan, ve kayıtsız bir tavırla, ağızları kulaklarında, kendilerinin olan bu çocuklarla löpür löpür kadınlara bakan erkeklerden miğdem bulanıyordu. Bedenim yalnız benim malımdı, onu ancak güneşte yandığı, deniz tuzuna bulandığı, sazlara değip çizildiği zaman seviyordum. Hep böyle sıkı ve el değmemiş olarak kalacaktı.

Ya da, çocuğu hem ister, hem korkar, bu da onu gebelik sırasında bir sürü hayal oyununa, bir sürü bunalıma götürür. Kimi genç kızlar analığın verdiği yetkeyi kullanmaya bayılır, ama getireceği sorumlulukları yüklenmeye hazır değildirler. Héléne Deutsch'ün örnek diye andığı Lydia'nın durumu böyledir işte; 16 yaşında, hizmetçi olarak verildiği evde, çocuklara görülmemiş bir esirgemezlikle bakmaktadır: bu iş, onun için, çocuk yetiştirmek üzere anasıyla bir çift meydana getirdiği çocukluk düşlerinin uzantısıdır; derken işini ihmale, çocuklarla ilgilenmemeye, gezip dolaşmaya, oğlanlarla düşüp kalkmaya başlar; oyun dönemi kapanmış, analık arzusunun pek az yer tuttuğu kendi yaşamıyla ilgilenme dönemi açılmıştır. Kimi kadınlar çocuk sahibi olup onlara kesin buyruklar verme arzusunu ömürleri boyunca duyar, ancak, doğurmanın biyolojik yanından tiksinirler, ebe, hastabakıcı ya da öğretmen olurlar; iyi birer teyzedirler, ama çocuk doğurmazlar. Kimisi de analıktan tiksinmemekle birlikte, varoluşlarında çocuğa yer ayıramayacak kadar doludurlar cinsel ya da uğraşsal yaşamlarında. Ya da, çocuğun kendilerine ve kocalarına yük olmasından korkmaktadırlar.

Kadın, cinsel ilişkiden kaçarak, ya da "gebeliği önleyici önlemler" alarak kendini çoğu kez bile bile kısırlaştırmaktadır; kimi zaman da, korkusunu itiraf etmese de, ruhsal korunma süreci gebe kalmasını önlemektedir: ancak bir hekimin ortaya çıkarabileceği, kökeni sinirlerde olan birtakım işlev bozuklukları göstermektedir. Bu konuda Doktor Arthus'ün[5] verdiği örnek epey ilginçtir:

---

[5] *Le Mariage* (Evlilik).

Madam H ...'yi annesi kadınlığa pek kötü hazırlamıştı; gebe kalırsa başına müthiş şeylerin geleceğini söyleyip durmuştu kadıncağıza... Madam H ... de, evlendiğinin ayında gebe kaldığını sanmıştı; ama az sonra yanıldığı ortaya çıkmış, üç ay geçmeden yeni bir yanılgıya düşmüştü. Bir yıl sonra bir kadın doktoruna gitmiş, doktor gerek onda, gerek kocasında hiçbir kısırlık belirtisine rastlayamamıştı. Üç yıl sonra başka bir hekime gitmiş: "Bu konudan daha az söz ettiğiniz gün gebe kalırsınız" demiş adam. Madam H... ile kocası, beş yıl evlilikten sonra çocuklarının olmayacağına karar vermişler. Altıncı yılın sonunda bebek doğmuş.

Gebe kalmayı kabul ya da reddediş, genel olarak gebeliği etkileyen nedenlere bağlıdır. Gebelik sırasında, kadında çocukluk düşleriyle genç kızlık bunalımları yeniden canlanmaktadır; kadının anasıyla, kocasıyla ve kendi kendisiyle ilintilerine göre, gebelik çok değişik biçimlerde yaşanmaktadır.

Kadın ana olmakla, bir bakıma, kendisini dünyaya getirenin yerini almaktadır: ve bu, onun için, erginliğin tamamlanmasıdır. Gerçekten istemişse, gebe kaldığına sevinecek ve kimseden yardım görmeksizin üstesinden gelecektir; ama hâlâ anasının boyunduruğu altındaysa ve buna ses çıkarmıyorsa, kendini ona teslim edecektir: doğurduğu çocuk kendi meyvesi değil, kız ya da erkek kardeşidir; anasının boyunduruğundan kurtulmak isteyip de başaramıyorsa, çocuğun kendisini kurtarmak şöyle dursun, iyice tutsak etmesinden korkacaktır: bu korkuysa düşüklere yol açabilir; H. Deutsch, kocasıyla yolculuğa çıkarken yavrusunu anasına bırakmak zorunda kalan bir kadının çocuğunu ölü doğurduğunu söyler; ama hiç de umduğu kadar ağlamaz, oysa pek çok istemiştir bu çocuğu; yalnız, onu anasına bırakmaktan, dolayısıyla yeniden boyunduruk altına girmekten korkmuştur. Genç kızın çoğunlukla kendisini anaya karşı suçlu hissettiğini biliyoruz; bu duygu hâlâ eskisi kadar canlıysa, kadın yavrusunun ya da kendisinin ilence uğradığı sanısına kapılır; çocuk dünyaya gelirken ya kendisini öldürecek, ya da ölü doğacaktır. Kadınlarda gebeliklerini kazasız belâsız sona erdirememe sıkıntısını yaratan şey çoğunlukla pişmanlık duygusudur. Yine

H. Deutsch'ün verdiği şu örnekte, ana-kız ilintisinin ne zararlı sonuçlar doğuracağını açıkça görmekteyiz:

Mrs. Smith, kalabalık bir ailenin en küçük çocuğudur, çocukların yalnız biri oğlandır, onun da oğlan olmasını isteyen anası kendisini hiç de hoş karşılamamıştır: Mrs. Smith, babasının ve ablalarından birinin gösterdiği sevgiyle, buna pek üzülmemiştir. Ama evlenip de gebe kalınca, çocuğu yürekten istemesine rağmen, bir zamanlar anasından nefret etmiş olması, kendi analığından da tiksinmesine yol açmıştır; gebeliğin sekizinci ayında, yavrusunu ölü olarak doğurur. İkinci gebeliğinde, yine böyle bir kazaya uğramaktan korkar; neyse ki, çok yakın dostlarından biri de kendisiyle aynı zamanda gebe kalmıştır; kızın çok şeker bir annesi vardır; kadın, bizim iki anne adayını kanatları altına alır; yalnız, Mrs. Smith'in dostu kendisinden bir ay önce gebe kaldığından, bizimki yine korkmaktadır; ama herkesi şaşırtan bir olguyla, dostu beklenen doğum tarihinden sonra bir ay daha doğum yapmaz[6] *ve iki kadın aynı gün doğururlar. İki ahbap, bundan sonraki çocukları için aynı gün gebe kalmaya karar verirler ve Mrs. Smith yeni gebeliğine hiç kaygısız başlar. Ancak, gebeliklerinin üçüncü ayında dostu kentten ayrılmak zorunda kalır; Mrs. Smith, bunu öğrendiği gün çocuğunu düşürür. Ondan sonra da çocuk sahibi olamaz. Anasının anısı olanca ağırlığıyla omuzlarındadır.*

Önemlilik konusunda bundan hiç de geri kalmayan bir ilinti de baba-kız ilintisidir. Olgun, bağımsız bir kadın yalnız kendi malı olan bir çocuk isteyebilir: yakışıklı bir erkek görünce, cinsel arzuyla değil, adamın damızlık yetilerini düşünerek gözleri ışıldayan bir kadın tanımıştım; yapay tohumlamayı sevinçle karşılayanlar da işte bu çağdaş amazonlardır. Çocuğun babası yanlarında olsa bile, kadın yavru konusunda adama hiçbir hak tanımaz ve —*Amants et Fils*'teki (Sevgililer ve Oğullar) Paul'ün anası gibi— çocuğuyla başkalarına kapalı bir çift kurmaya çalışır. Ama kadın, çoğunlukla, yeni sorumluluklarını yükle-

[6] H. Deutsch, çocuğun gerçekten de on aylıkken dünyaya geldiğini saptadığını söyler.

nebilmek için erkeğin desteğine gereksinim duyar; ancak ona kendisini adayan bir erkek varsa yavrusuna adar kendini.

Kadın ne denli çocuksu ve utangaçsa, bu gereksinim de o denli büyüktür. H. Deutsch, 15 yaşında, kendisini gebe bırakmış 16 yaşındaki bir oğlanla evlenen bir kızın öyküsünü anlatır. Küçükken bebekleri sever, annesi kız ya da erkek kardeşlerine bakarken kendisi de ona yardım edermiş. Ama iki çocuk doğurduktan sonra müthiş bir korkuya kapılmış. Kocasının her an yanında bulunmasını istiyormuş; adamcağız, saatlerce evde kalmasına izin verecek bir iş tutmak zorunluluğunu duymuş. Genç kadın sürekli bir bunalım içersinde yaşıyor, çocuklarının itişip kakışmalarını abartıyor, günün en küçük olaylarına büyük önem veriyormuş. Genç annelerin çoğu kocalarından işte böyle yardım istemekte, ve kaygılarıyla belini büküp evden kaçırmaktadırlar. H. Deutsch bu konuda da ilginç örnekler veriyor, bunlardan biri şöyle:

Yeni evli bir hanım gebe kaldığını sanıp epey seviniyor; bir yolculuk için kocasından ayrılıyor, analığın verdiği rahatlıkla, nasıl olsa sonucu yok diyerek kısa bir serüven yaşıyor; eve döndükten sonra, kısa zamanda, gebeliğinin tarihi konusunda yanıldığını anlıyor: yolculukta gebe kalmıştır. Çocuk doğduktan sonra, ansızın aklına, bunun kocasından mı yoksa gelip geçici âşığından mı olduğu sorusu takılıyor: onca istediği çocuğu sevemez oluyor; bunalıyor, mutsuzluktan kıvranıyor, bir ruh hekimine başvuruyor ve yavrusunu ancak kocasının çocuğu olduğuna inandıktan sonra sevebiliyor.

Kocasını seven kadın duygularını çoğunlukla kocasınınkilere uydurmakta: gebeliğini, kocasının bundan gurur duyuşuna ya da rahatsız oluşuna göre sevinçle ya da öfkeyle karşılamaktadır. Kimi zaman çocuk bir bağı, bir evliliği güçlendirmek üzere istenmekte, ve kadın yavrusuna bu tasarılarını başarıya ya da başarısızlığa götürüşüne göre bağlanmaktadır. Kadın kocasına düşmansa, durum bambaşkadır: ya üstünde kocaya hiçbir hak tanımadığı çocuğu var gücüyle sevmekte, ya da nefret ettiği adamın piçi sayıp alabildiğine nefret etmektedir. Daha önce Stekel'in kitabından alarak gerdek gecesini anlattığımız Madam H. N., kısa bir süre sonra gebe kalmış ve o hayvanca saldırı-

nın ürünü olan kızından ömür boyu tiksinmiştir. Sofia Tolstoy'un *Günce*'sinde de, kocasına beslediği iki yanlı duyguların ilk gebeliğinde yansıdığını görürüz. Şöyle der Sofia:

Hem bedensel, hem ruhsal açıdan dayanamıyorum bu duruma. Bedensel açıdan, habire hastayım, ruhsal açıdansa, korkunç bir can sıkıntısı, boşluk ve bunalım içindeyim. Liova içinse, var mıyım, yok muyum belli değil... Gebe olduğumdan, hiçbir zevk veremiyorum ona.

Gebelikte bulduğu biricik zevk, kendine eziyet etme zevkidir: ona bu çocuksu gereksinimi duyuran aşk ilintilerindeki başarısızlıktı herhalde.

Dünden beri gerçekten hastayım, korkarım çocuğumu da düşüreceğim. Ama karnımdaki sancı bana belli bir zevk bile veriyor. Çocukken de böyleydim, bir sersemlik ettim mi, anam beni bağışlar, ama ben kendimi bağışlamazdım. Oramı buramı çimdikler, ya da bir iğne alır dayanamayacak hale gelene dek elime batırırdım. Ama sonuna dek dayanır ve bundan büyük bir zevk alırdım... Çocuk... çocuk doğunca, bu iş *yeniden başlayacak, ve iğrenç bir şey bu! Her şeyden bıktım artık. Saatler hüzünlü mü hüzünlü. Ah, ah! Şu Liova bir...*

Ama gebelik, kadın için, tek başına oynanan bir dramdır; kadın onu hem bir zenginleşme, hem de bir sakatlanma gibi hisseder; karnındaki yavru vücudunun bir parçası, ama aynı zamanda kendisini sömüren bir asalaktır; kendisi ona sahip olduğu gibi, o da kendisine sahiptir; yavru bütün geleceği özetlemekte ve kadın, onu karnında taşırken, kendini evren kadar geniş hissetmektedir; ama bu zenginlik aynı zamanda onu hiçleştirmekte, kadın bir hiç olduğunu sanmaktadır. Yeni bir varlık ortaya çıkacak ve kendi varlığını doğrulayacaktır, kadın bundan ötürü gururludur; ancak, beri yandan birtakım karanlık güçlerin oyuncağıdır, itilip kakılmakta, hırpalanmaktadır. Gebe kadının en garip özelliği, vücudu kendini aştığı an kendisini tam bir içkinlik halinde yakalayışıdır: miğde bulantılarıyla baş dönmeleri arasında kendi içine kapanmakta; o güne dek yalnız kendi malı olan vücudu başkası için de varolmakta ve hiç görmediği boyutlara erişmektedir.

Zanaatçının, eylem adamının aşkınlığında bir öznellik yatar: yarının anasındaysa özne-nesne karşıtlığı yokolmuştur; karnını şişiren bu yavruyla o, yaşamın altına alıp boğduğu iki anlamlı bir çift meydana getirmektedir; doğanın tuzağına düşen kadın, şimdi artık bir bitki, bir hayvan, bir sümüksü madde deposu, bir kuluçka makinesi, bir yumurtadır; bencil vücuduyla çocukları ürkütmekte, edilgin bir yaşam aracı haline gelmiş, bilinç ve özgürlükten örülü bir insan olduğu için de gençleri güldürmektedir. Yaşam, genel olarak, varoluşun belli bir biçimidir; gebelik sırasında bir yaratıcı gibi gözükmektedir: ama bu, olumsallık ve yapaylık içersinde gerçekleşen garip bir yaratmadır. Kimi kadınlar için gebelik ve çocuk emzirmek öylesine büyük bir zevktir ki, hiç durmadan bunları yinelemek ister; bebek sütten kesildiği an, kendilerini yaşama zevkinden yoksun bırakılmış hissederler. Bir ana değil de, bir "kuluçka" olan bu kadınlar, doymak bilmez bir susuzlukla, tenleri uğruna özgürlüklerini harcamaya çalışırlar: varoluşları, vücutlarının edilgin verimliliğinde gürültüsüz patırtısız doğrulanmaktadır. Beden katkısız durağanlık olduğu zaman, bilmem kaçıncı derecede de olsa, aşkınlığı canlandıramaz: bu durumda ancak tembellik ve can sıkıntısıdır o; tomurcuklandığı ansa kök, kaynak, çiçek haline gelir, kendi kendini aşar, hem yoğun bir varolma, hem de geleceğe dönük bir devinimdir. Kadının bir zamanlar sütten kesilmeden ötürü duyduğu acı ödünlenmiştir; yeniden yaşamın akışına karışmış, bütünün bir parçası, sonu gelmez kuşaklar zincirinin bir halkası, başka bir ette, o et aracılığıyla yaşayan bir et olup çıkmıştır. Kadının erkekte aradığı ve bulur bulmaz yitirdiği eriyip kaynaşmayı, anne, çocuğunun ağırlığını karnında hissettiği ya da onu süt dolu memelerine bastırdığı an gerçekleştirir. Şimdi artık bir öznenin boyunduruğuna verilmiş bir nesne değildir; kendi özgürlüğünden bunalan bir özne de değildir, yaşam dediğimiz o iki yönlü gerçekliktir. Vücudu en sonunda kendi malı olmuştur; çünkü bedeni yavrusunun, yavrusuysa kendisinindir. Toplum kendisine bu hakkı tanımakta, hattâ analığa kutsal bir anlam vermektedir. Eskiden cinsel bir nesne olan memesini şimdi açıkça ortaya çıkarabilir, çünkü bir yaşam kaynağıdır artık o: öyle ki, kutsal resimler bile Meryem Ana'yı göğsünü dışarı çıkarmış insanlığı bağışlaması için Oğlu İsa'ya yalvarırken göstermektedir. Vücudu ve toplumsal saygın-

lığı içersinde yabancılaşan anne, tatlı bir yanılsamayla kendini olmuş bitmiş bir değer, bir *kendinde* varlık sanmaktadır.

Ama salt bir yanılsamadır bu. Çünkü gerçekte çocuğu kendisi yapmamakta; çocuk onda oluşmaktadır; eti yalnız yeni bir et doğurmaktadır: yeni bir varoluş yaratma olanağından yoksundur, bu varoluş kendi kendini yaratacaktır; kaynağını özgürlükten alan yaratılışlar nesneyi bir değer olarak ortaya koymakta ve ona bir gereklilik kazandırmaktadırlar: çocuksa, anasının kucağındayken doğrulanmamış bir varlıktır, şimdilik yalnızca bedelsiz bir tomurcuk, kaba bir olgudur ve olumsallığı ölümünkine denktir. Ananın *çocuk isterken kendine göre* birtakım nedenleri bulunabilir, ama yarın ortaya çıkacak *şu* apayrı varlığa kendi varoluş nedenlerini aktaramaz; o bu varlığı vücudunun genelliği içersinde oluşturmaktadır, kendi varoluşunun benzersizliği içinde değil. Colette Audry'nin kadın kahramanı da işte bunun farkındadır:

Yaşamıma bir anlam kazandıracağını aklımın köşesinden geçirmemiştim... Varlığı bende tomurcuklanmıştı ve görevim, ne olursa olsun, sonunda ölümüme yol açsa bile, işin akışını da hızlandıramadan, bu süreci tamamlamaktı. Sonradan benden doğmuş bir varlık halinde karşıma dikilmişti; bir bakıma, ömrüm boyunca ortaya koyabileceğim yapıta benziyordu... ama değildi.[7]

Bir varlığa can verme işinin gizi, bir bakıma, her anada yinelenmektedir; doğan her çocuk, insan biçimine giren Tanrı'dır: dünyaya gelmese, kendini bir bilinç ve özgürlük halinde gerçekleştiremezdi; ana kendi varlığını bu gize ödünç vermekte, ama yönünü değiştirememekte; karnında oluşan varlığın yüce doğrusunu kavrayamamaktadır. Ve kadın, çelişik hayal oyunlarıyla işte bu iki anlamlılığı dile getirmektedir: her ana, yavrusunun bir kahraman olacağına inanır; böylece, bir bilinç ve özgürlük yaratmanın sevincini dışa vurmaktadır; bunun yanında, sakat bir varlık, bir canavar doğurmaktan da korkar, çünkü etin o korkunç olumsallığının farkındadır, karnındaki varlık taslağıysa yalnızca ettir. Zaman zaman bu efsanelerden biri baskın çıkar:

---

[7] *On joue perdant*. "L'Enfant."

ama kadın, çoğunlukla, ikisi arasında gider gelir. Ayrıca, başka bir ikircilliğe karşı da duyarlıdır. Sürüp gitmekte olan insan türü içersinde, zaman ve ölüm karşısında yaşamı olumlamaktadır: böylece ölümsüzlüğe adaydır: beri yandan, Hegel'in "Çocuğun doğumu ana-babanın ölümüdür" sözündeki gerçekliği etinde duymaktadır. Yine Hegel, ana-baba için çocuk "varlıklarının dışına düşen, sevgilerinin kendi-için-varlığıdır", dolayısıyla, kendi-için-varlığına ancak "kaynağından ayrılarak kavuşacak, o zaman da kaynak kuruyacaktır" der. Kadın için bu varlığını aşma, aynı zamanda, ölümün başlangıcıdır. Kadın, doğuracağı anı hayal ettiği zaman duyduğu korkuyla dile getirir bu doğruyu: kendi canını yitirmekten korkmaktadır.

Gebeliğin taşıdığı anlam iki yanlı olduğundan, kadının gebelik karşısında iki yönlü bir tutum takınması çok doğaldır: ayrıca bu tutum da karnındaki yavrunun evrimine göre değişmektedir. İlkin şunu belirtelim ki, gebeliğin başlangıcında çocuğun varlığı hissedilmemektedir; varlığı imgeseldir; anne birkaç ay sonra doğacak bu minik bireyi düşleyip ona bir beşik, öteberi hazırlayabilir; şimdilik yalnızca kendi varlığında ortaya çıkan birtakım karışık görüngüleri yakalamaktadır somut olarak. Kimi Yaşam ve Doğurganlık papazları, kadının, cinsel birleşme sırasında duyduğu zevkin niteliğinden, erkeğin kendisini gebe bırakıp bırakmadığını anladığını öne sürerler: kaldırıp kubura atılacak efsanelerden biridir bu. Kadın, gebe kalma olayını hiçbir zaman kesinlikle sezemez: birtakım belirsiz ipuçlarından çıkarır onu. Âdetten kesilir, şişmanlar, memeleri ağırlaşıp sızlamaya başlar, başı döner, miğdesi bulanır; kimi zaman düpedüz hastalandığını sanır ve gebe kaldığını hekimden öğrenir. O anda, vücudunun kendini aşan bir yön aldığını bilmektedir; etinden çıktığı halde kendisine yabancı olan bir polip, karnında her geçen gün biraz daha palazlanacaktır; o giz dolu yasaları kendisine zorla uygulatan insan türünün pençesine düşmüştür ve bu yabancılaşma, genel olarak ürkütür onu: korkusu, kusma biçiminde dışa vurur. Kusmaların bir nedeni de, gebelik sırasında miğde salgılarının değişmesidir; ama öbür memelilerde görülmeyen bu tepkinin böylesine önem kazanması, ruhsal dürtülerden ötürüdür; bütün bunlar, gebelik süresince, dişi insanda türle birey arasındaki çatışmanın doruğa çıktığını göstermektedir. Kadın çocuğu bütün benliğiyle arzulasa

bile, bedeni, çocuk yapmak zorunda kalınca başkaldırmaktadır. Stekel, *les Etats nerveux d'angoisse* (Sinirsel Bunalımlar Üstüne) adlı kitabında, gebe kadının kusmasının çocuğun istenmediğini gösterdiğini öne sürmektedir; hele çocuk —genellikle itiraf edilmeyen nedenlerle— arzulanmamışsa, miğde bulantıları ve kusmalar alabildiğine artmaktadır.

H. Deutsch, "Ruhçözümlemesinden öğrendiğimize göre, kusmaların ruhsal açıdan abartılmasına, yediğini çıkarma işi gebeliği ya da karındaki yavruyu reddetmenin belirtisi olduğu zaman rastlıyoruz" der. Ve ekler: "gebelik sırasındaki kusmaların ruhsal içeriğiyle, gebe kaldıklarını sanan genç kızların kusmalarının içeriği aynıdır."[8] Her iki durumda da, çocuklarda rastlanan, ağız yoluyla döllenme konusundaki yanlış fikir depreşmektedir. Özellikle çocuk ruhlu kadınlar için, gebelik, küçüklüklerindeki gibi, bir barsak hastalığıdır. H. Deutsch, içinde embriyon bulunup bulunmadığını görmek üzere, büyük bir titizlikle kusmuklarını inceleyen bir hastadan söz eder; oysa kadın, bu saplantının saçma olduğunu da *bilmektedir*. Oburluk, iştahsızlık, iğrenme yine karındaki yavruyu saklamakla çıkarıp atma arzusu arasındaki çelişmeyi dile getirmektedir. Ben, hem her yediğini çıkaran, hem de müthiş bir peklik çeken bir hanım tanımıştım; bir gün bana, karnındaki yavruyu hem söküp atmak hem de saklamak istediğini söylemişti; bedensel tepkileri arzularına tıpatıp uyuyordu.

Doktor Artus[9], aşağıda özetlediğim örneği verir:

Madam T...'nin gebeliği çok ağır geçmekte, kadıncağız kusmalarının önünü alamamaktadır... Durum öylesine ağırdır ki, gebeliği yarıda kesmeyi bile düşünüyoruz... Genç kadın üzgündür... Kısa bir ruhçözümlemesi durumu açıklıyor: Madam T..., bilinçsiz olarak, bir zamanlar aynı pansiyonda kaldığı, çok sevdiği, ilk gebeliğinde can veren bir dostunun yerine koymaktadır kendini. Bu neden ortaya çıkarılır çıkarılmaz, rahatsızlıklar azalıyor; on beş gün sonra, hasta yine kusmakta, ama bu kendisi için bir tehlike yaratmamaktadır.

---

[8] Üstelik pek az sevdiği karısının ilk gebelik aylarında, tıpkı gebe kadın gibi başı dönen, miğdesi bulanan, kusan bir adamdan söz etmişlerdi bana. Bütün bunlar, histerik bir biçimde zihnindeki çatışmaları dışa vurmaktaydı.

[9] *Le Mariage*.

Peklik, ishal, kusma eğilimleri hep aynı arzu ve bunalım karşımını ortaya vurmaktadır; işin sonu, kimi zaman, çocuk düşürmeye varmaktadır: bütün anlık düşüklerin kökeni ruhsaldır. Kadın onları önemsedikçe, "kendini dinledikçe", bu rahatsızlıklar da artmaktadır. Özellikle, şu ünlü "aşermeler" keyifle sürdürülen çocuksu saplantılardır: o beylik ağız yoluyla gebe kalma inancından ötürü, bu saplantılar hep besin konusundadır; bedensel dengesinin bozulduğunu sezen kadın, ruhsal tedirginliklerde görüldüğü üzere, bu garipliği bir arzuyla dile getirmekte, kimi zaman da bu arzuya tutsak olmaktadır. Bir zamanlar histeri konusunda yapıldığı gibi, aşerme konusunda da uzayıp giden bir "efsaneler dizisi" vardır; kadın dört gözle aşermeyi beklemekte, onları kollamakta, yoksa icat etmektedir. Bana, canı müthiş ıspanak isteyen, koşup çarşıdan alan, getirip tencereye koyduktan sonra, pişmesini beklerken, sabırsızlığından ter ter tepinen bir hanımdan söz etmişlerdi: genç kadın, böylece, yalnızlığın verdiği bunalımı dile getiriyordu; kendinden başka kimseye güvenemeyeceğini bildiğinden, en küçük arzusunu yerine getirmek için sabırsızlanıyordu. Abrantés Düşesi *Anılar*'ında, aşermenin kadına çevre tarafından benimsetilişini eğlenceli bir dille anlatmaktadır. Düşes, gebeliği sırasında gördüğü aşırı ilgiden yakınır.

Bütün bu özenler, uyarmalar ilk gebeliklerin ayrılmaz arkadaşları olan rahatsızlığı, çarpıntıyı, sinir bozukluklarını ve sayısız sancıyı artırıyor. Kendim yaşadım bunu... İşe ilkin, evinde yemek yerken, anam başladı... "Hay Allah! dedi, elindeki çatalı bırakıp üzgün bir suratla bana bakarak, hay Allah! neye aşerdiğini sormayı unuttum.

— Hiçbir şeye aşermiyorum, dedim.

— Hiçbir şeye aşermiyor musun, dedi annem... Hiçbir şey istemiyorsun ha! Yoo, görülmüş şey değil bu! Yanılıyorsun yavrum, yanılıyorsun. Dikkat etmemişsin. Kaynananla konuşurum ben bu sorunu."

Ve öz anamla kaynanam kafa kafaya verdiler, kendisine domuz başlı bir çocuk doğurmamdan korkan Junot her sabah: "Laure, istediğin bir şey var mı?" diye sormaya başladı. Versailles'dan dönen görümcem de koroya katıldı... doyurulmamış arzuların tanınmaz hale

getirdiği kadınlar saymakla tükenmezdi... Sonunda ben de korktum doğrusu... Kafamda, en çok hoşuma giden şeyi aramaya başladım, ama hiçbir şey bulamadım. En sonunda, bir gün, bir ananas pastili emerken, ananasın çok iyi bir şey olması gerektiğini düşündüm... Ananas istediğime *karar verdikten sonra, müthiş bir arzu duydum, hele Corcelet şimdi ananas mevsimi değil deyince, bu arzu dayanılmaz hale geldi. İşte o zaman, hemen hemen kudurma derecesine varan ve doyurulmadığı an ölecekmişsiniz izlenimi veren o korkunç arzuyu tattım.*

(Junot uzun zaman uğraşıp didindikten sonra, Madam Bonaparte'tan bir ananas koparır. Abrantès Düşesi meyveyi sevinçle karşılar, koynuna alıp yatar ve bütün gece okşar, çünkü hekim ancak ertesi sabah yemesini buyurmuştur. Sabah olup da Junot meyveyi önüne getirince):

Tabağı elimin tersiyle ittim: "Neyim var bilmiyorum... ama ananas yemeyeceğim." Junot, o Allahın cezası tabağı habire önüme sürüyordu, bu da, sonunda, gerçekten ananas yiyemeyeceğim inancını uyandırdı bende. Meyveyi kaldırıp götürdükleri gibi, bir saniyede onu gözümden düşürmeye yeten o iğrenç kokusunu yoketmek üzere bütün pencereleri açmak zorunda kaldılar. Ve işin asıl garibi, o günden beri, bir bakıma kendimi zorlayarak ananas yiyebildim ancak.

Gebelik sırasında en çok rahatsız olanlar, üzerine en çok düşülen ya da kendi kendileriyle en çok uğraşanlardır. Gebeliği en kolay atlatanlar, yumurtlama görevleriyle yürekten uğraşan evhanımlarıyla, kendilerini bedensel serüvenlerine kaptırmayan, onları aşacak yiğitliği gösterebilen kadınlardır: Madam de Staël, gebeliği bir konuşma kadar rahat atlatıvermiş.

Gebelik ilerledikçe, anayla karnındaki yavru arasındaki ilinti değişir. Yavru ananın karnına yerleşmiş, iki organizma arasında uyum sağlanmış, ananın dengesini bulmasına izin veren biyolojik alışveriş başlamıştır. Anne artık kendini insan türünün avı gibi hissetmemektedir: insanoğlunun meyvesini karnında taşıyan kendisidir çünkü. Gebeliğin ilk aylarında sıradan bir kadındı, ve bedenindeki gizli çalışma onu tüketmekteydi; zaman geçtikçe açık seçik bir ana haline gelmekte, bütün o rahatsızlıklar analığın ceremesi niteliğine bürünmektedir.

Acısını çektiği sakatlık, gittikçe güçlenen bir avuntu olmaktadır. İşte o zaman, pek çok kadın, harika bir dinginlik bulmaktadır gebeliklerinde: kendilerini doğrulanmış hissetmektedirler; öteden beri vücutlarını gözlemek, yoklamak hoşlarına gitmiştir; ama toplumsal görevlerinden ötürü, onunla şöyle sereserpe ilgilenememişlerdir: şimdiyse haklarıdır bu; kendileri için yaptıkları şeyler, çocuğa da yaramaktadır. Şimdi artık kimse iş güç istememektedir onlardan; dünyanın geri kalan yanıyla ilgilenmek zorunda değildirler; geleceğe ilişkin düşleri şu an'a da anlam kazandırmaktadır; diledikleri gibi yaşayabilirler: tatildedirler nasıl olsa. Varoluşlarının nedeni orda, karınlarındadır, ve onlara tam bir doluluk izlenimi vermektedir. Héléne Deutsch'ün kitabındaki kadınlardan biri: "Yalnız sizin için yanan, sırf sizin keyfinize bağlı, hiç sönmeyen bir soba sanki. Ya da, yaz günleri, hiç durmadan akan, serin bir duş. Ve her an içinizde." der. Bütün arzuları doyurulan kadın, aynı zamanda, çocukluğundan beri kurduğu bir düşü gerçekleştirmekte, kendini "ilginç" hissetmektedir; eş olarak kocasına bağlı bulunuşu kendisine acı veriyordu; şimdi artık cinsel bir araç, bir hizmetçi değildir; insan türünü canlandırmaktadır, bir yaşam ve sonsuzluk vaadidir, çevresi kendisini saymaktadır; gelip geçici hevesleri bile kutsallaşmıştır: yukarıda da söylediğimiz gibi, "aşermesi" de bundandır. Héléne Deutsch, "gebelik, kadının, bir zamanlar saçma gözüken işleri akıl çerçevesine sokmasına izin verir" der. Karnında başka bir varlığın bulunuşuyla doğrulanmakta, ömründe ilk kez kendi kendisi olmanın tadını çıkarmaktadır.

Colette, *l'Etoile Vesper*'de (Çoban Yıldızı'nda), gebeliğinin bu dönemini anlatmaktadır:

Yüklü dişilere özgü cennet mutluluğu, tuzağa düşercesine, hiç acele etmeden her yanımı kaplıyordu. Hiçbir rahatsızlığın, hiçbir mutsuzluğun kurbanı değildim artık. Vücut esenliği mi, kedi mırıl mırıllığı mı demeli, hangi bilimsel ya da günlük terimle adlandırmalı bu bağışıklığı? İnsan türü, duyulan gurur, meyve verirken duymakta olduğum o salak görkem konusundaki izlenimlerimi dile getirememenin yorgunluğu içindeyim... Her akşam, yaşamımın güzel anlarından birine veda ediyordum. Onları arayacağımı da biliyordum. Ama esriklik, mırıl mı-

rıllık, vücut esenliği her şeyi bastırıyor, ve gittikçe artan ağırlığımın, biçimlendirmekte olduğum varlığın ta derinlerden gelen seslenmelerinin verdiği o tatlı hayvansılık ve ağırlık çöküyordu üstüme.

Altıncı, yedinci ay... İlk çilekler, ilk güller. Uzun bir bayramdan başka bir ad verebilir miyim gebeliğime? İnsan doğumun boğucu sıkıntılarını unutabilir, ama eşi benzeri bulunmayan uzun bir bayramı unutamaz: ben de hiçbir anını unutmadım onun. Özellikle, hiç beklenmedik saatlerde uykunun bastırdığını, ve tıpkı çocukluğumdaki gibi, yerde otlar üstünde, sıcacık toprak üstünde uyuma gereksinimini duyduğumu anımsıyorum. Biricik "aşerişim", şaşlık verici arzumdu bu.

Sonuna doğru, çaldığı yumurtayı sürüklemeye çalışan bir fareye dönmüştüm. Kendi bedenimden rahatsız oluyor, zaman zaman, yatmaktan bile yoruluyordum... Ama onca ağırlık, onca yorgunluk altında, şölenim yine de devam ediyordu. Bir sürü ayrıcalık ve özen içersinde, el bebek, gül bebektim...

Colette, dostlarından birinin bu mutlu gebeliğe "erkek gebeliği" adını taktığını söyler. Gerçekten de, Colette onun tarafından emilip yutulmalarına izin vermedikleri için, gebeliğe yiğitçe kafa tutan kadınlardandır. Gebeliği sırasında da yazarlığım sürdürür. "Çocuk, herkesten önce gelmekte olduğunu haber verince, dolma kalemimin kapağını tepesine geçirip kapattım."

Daha başkaları iyice ağırlaşır; yeni kazandıkları önemin tadını çıkarmaya doyamazlar. Azıcık yüreklendirildiler mi, erkek efsanelerini benimser: zihnin açık görüşlülüğüne karşı Yaşam'ın doğurgan gecesini, açık seçik bilince karşı iç dünyanın gizemlerini, erkek özgürlüğüne karşı da olanca yapaylığıyla gözlerinin önünde duran karınlarının ağırlığını çıkarırlar; yarının anası kendini humuslu ve ekili toprak gibi, kaynak ya da kök gibi hisseder; içi geçip uzandığı zaman, uykusu, yeni dünyaların kurulduğu kaosa benzer. Kimisi de, kendilerini unutup vücutlarında büyümekte olan yaşam hazinesini düşünerek coşar. Cécile Sauvage, *l'Ame en Bourgeon* (Tomurcuk Ruh) adlı şiirinde işte bu sevinci dile getirir.

Gümbatımı nasıl ovanınsa sen de öyle benimsin
Yaşamım sıcacık bir yorgandır çevrende
O minicik organların boy atar orda gizlice.

Daha sonra da şöyle der:

Ey incitmeye kıyamayıp pamuklara sardığım
Dalımda uç vermiş ufacık tomurcuk ruh
Yüreğimin hamuruyla yoğuruyorum yüreciğini
Minicik nemli ağzım, tüylü meyvem benim.

Kocasına yazdığı mektupta da şu satırları okuruz:

Garip şey, minicik bir gezegenin oluştuğunu görüyor ve onun kırılgan küresini ben yoğuruyorum sanki. Yaşama hiç böylesine yakın olmamıştım. Bitkilerin ve özsularıyla birlikte toprakananın kızkardeşi olduğumu hiç böylesine derinden duymamıştım. Yere değil de, canlı bir hayvana basıyorum âdeta. Flüt sesleriyle, arı vızıltılarıyla dolu, çiyli günü düşünüyorum, çünkü o karnımda şaha kalkıp tepiniyor. Bu tomurcuk ruhun içime nasıl bir bahar sevinci ve serinliği, nasıl bir tazelik getirdiğini bilsen. Pierrot'nun ruhu hemen oracıkta sanki, ve varlığımın karanlıklarında kendininkilere benzer iki iri sonsuzluk gözü yaratmakta.

Buna karşılık, kendilerini yalnız cinsel nesne diye gören, vücutlarının güzelliğine hayran hoppa kadınlar, gebelik sırasında biçimlerinin bozulduğunu, çirkinleştiğini, arzu uyandırmaz hale geldiğini sanıp üzülürler. Gebelik onlar için bir şölen ya da zenginleşme değil, bir ben azalmasıdır.

Pek çok örnek yanında, Isadora Duncan'ın *My Life* (Yaşamım) adlı kitabında şunları okuruz:

Çocuk artık yavaş yavaş kendini duyuruyordu... O güzelim mermer vücudum gevşiyor, kırılıp dökülüyor, bozuluyordu... Kimi zaman, deniz kıyısında yürürken, kendimi müthiş güçlü ve canlı hissediyor, bu küçük yaratığın benim, yalnız benim olacağını düşünüyordum; kimi

zaman da... tuzağa düşürülmüş zavallı bir hayvan sanıyordum kendimi... Umutla umutsuzluk arasında gidip geliyor, sık sık gençliğimdeki gezintileri, başıboş dolaşmaları, sanat alanındaki keşiflerimi düşünüyordum, şimdi bütün bunlar sisler içinde yitip gitmiş eski bir giriş bölümü olmuş; beni, en sıradan köylü kadının bile gerçekleştirebileceği çocuk denen şu başyapıtı beklemeye götürmüştü... Her türlü korkuyu içimde duymaya başlamıştım. Kendi kendime, iyi ama her kadının çocuğu olur demem hiçbir işe yaramıyordu. Çok doğal bir şeydi bu, ama yine de korkuyordum işte. Peki ama, neden korkuyordum acaba? Hiç kuşkusuz ölümden ya da acı çekmekten değil, bilmediğim bir şeyden korkuyordum. Güzelim vücudum, gözümün önünde, gün günden bozuluyordu. Çeşmeler tanrıçası Nayada'yı imrendirecek tatlı çizgilerim nereye gitmişti? Adım sanım, tutkum n'olmuştu? Çoğu kez, elimde olmadan, sefil ve yenik hissediyordum kendimi. Yaşam denen devle aramızdaki kavga dengi dengine değildi; ama tam o sırada doğacak olan çocuk aklıma geliyor, bütün hüznüm dağılıyordu. Geceleri geçmek bilmeyen o korkunç saatler. Ne de pahalıya öderiz analık övüncünü!...

Gebeliğin sonlarına doğru, anayla çocuk arasında kopma başlar. Kadınlar, çocuğun ilk hareketini, dünyanın kapısına, kendisini dış dünyadan ayıran karna attığı tekmeyi çok değişik biçimlerde karşılarlar. Kimisi, özerk bir varlığı haber veren bu işareti alınca kendinden geçer; kimisi de, büyük bir tiksintiyle kendini yabancı bir varlığın barınağı gibi görür. Ana karnıyla yavru arasındaki birlik yeniden bozulmuştur: döl yatağı aşağı iner, kadın, göğsünde bir ağırlık varmışçasına bunalır, güçlükle soluk alır, çarpıntısı artar. Şimdi artık insanoğlu denen o belirsiz türün değil, doğacak çocuğun tutsağıdır; çocuk o güne dek yalnızca bir imge, bir umuttu; birden, olanca ağırlığıyla var olur. Ve gerçekliği yepyeni sorunlar ortaya çıkarır. Her geçiş dönemi bunalıma yol açar: doğumsa hepsinden daha ürkünç gelir kadına. Doğuracağı gün yaklaştıkça, çocukluğundaki bütün korkular depreşir: bir suçluluk duygusundan ötürü anasının kendisine ilendiği inancındaysa, ya kendisinin ya da çocuğun öleceğini sanır. Tolstoy, *Savaş ve Barış*'ta, Lisa adı altında, çocuk doğurmayı ölüm hükmü sayan, ve doğum sırasında gerçekten de can veren bu çocuk ruhlu kadınlardan birini anlatır.

Doğum, her kadına göre değişen bir nitelik gösterir: anne, hem kendinden bir parça olan bu değerli et hazinesini karnında tutmak, hem de bu sıkıcı varlıktan kurtulmak ister; çocukluğundan beri kurduğu düşü gerçekleştirmeye, yavrusunu kucağına almaya can atmakla birlikte, bunun getireceği yeni sorumluluklardan da korkar: bu arzuların biri baskın çıkacaktır elbet, ama kadın yine kararsızdır. Çoğu kez, bu sıkıntılı sınava istemeye istemeye hazırlanır: çevresi —anası, kocası— ya da kendisi, bu sınavı desteksiz vereceğini gösteren kanıtlar bulur; ama kadın, buna rağmen, çektiği acılardan ötürü dünyaya, yaşama, yakınlarına kızar ve hepsine inat, edilgin bir tutum benimser. Bağımsız kadınlar —aile reisliği yapan kadınlarla erkeksi kadınlar—, doğum öncesi günlerde, hattâ doğum sırasında etkin bir rol oynamak hevesindedirler; çocuksu olanlar, kendilerini ebenin ya da analarının ellerine bırakır, kimisi bağırmamayı bir gurur sorunu yapar; kimisi de öğüt möğüt dinlemez. Sözün kısası, bütün kadınlar, bu bunalım sırasında gerek dünya gerekse analık konusundaki en gizli duygularını açığa vururlar: Stoacı, yazgıcı, başkaldırıcı, buyurgan, hak arayıcı, kayıtsız ya da sinirlidirler... Bu ruhsal durumların (salt bedensel etkenlerle birlikte), doğumun süresi ve güçlüğü ya da kolaylığı üzerinde büyük etkisi vardır. Asıl üstünde durulması gereken şey, kadının —bazı evcil hayvanlar gibi—, doğanın kendisine yüklediği görevi yerine getirebilmek için yardıma gereksinimi olmasıdır: katı töreli köylü kadınlarıyla ele güne gözükmekten utanan kız-anneler çocuklarını tek başlarına doğurmaktadırlar: ama bu tek başınalık çoğu kez ya çocuğun ölümüne ya da ananın onulmaz hastalıklara yakalanmasına yolaçmaktadır. Kadın, kadınlık yazgısını tamamladığı anda da bağımlıdır: bu da gösteriyor ki, insan türünde doğayla yapaylık birbirinden ayrılmamaktadır. Doğal açıdan, dişi bireyin çıkarıyla insan türünün çıkarı arasındaki çatışma öylesine keskindir ki, çoğu kez ananın ya da çocuğun ölümüyle sonuçlanır: eskiden pek sık görülen bu tür kazalar, hekimliğin ve cerrahlığın gelişmesiyle alabildiğine azalmış, hattâ ortadan kaldırılmıştır. Duyumsuz kılma (anesthésie) yöntemlerindeki yenilikler Kutsal Kitab'ın: "Acılar içinde doğuracaksın" sözünü yavaş yavaş çürütmektedir; pek yaygın olarak kullanıldıkları Amerika'dan sonra,

Fransa'ya da geçmiştir bu yöntemler; İngiltere'de, 1949 Martında yayımlanan bir kararname bunu zorunlu kılmıştır.[10]

Duyumsuz kılmanın kadını hangi acılardan kurtardığını kestirmek güçtür. Doğumun kimi zaman yirmi dört saatten fazla sürmesi, kimi zamansa iki üç saatte tamamlanması herhangi bir genellemede bulunmayı engellemektedir. Kimi kadınlar için doğum tam bir çiledir. Örneğin Isadora Duncan: gebeliğini bin bir bunalım içersinde geçirmiştir; ayrıca, birtakım ruhsal direnmeler doğum sancılarını mutlaka artırmıştır; bakın ne yazıyor anılarında:

İspanyol Engizisyon'u konusunda her şey söylenebilir, çocuk doğurmuş bir kadın bunların hepsine inanacaktır. Hattâ bir kıyaslama yapıldığında, Engizisyon çocuk oyuncağı kalır. O gözle görülmez, acımasız cin beni avucuna almış, sivri tırnaklarını çıkarmış, hiç ara vermeden, soluk almadan, acımadan kemiklerimi paralıyor, sinirlerimi koparıyordu. Bu acıların tez unutulduğu söylenir. Bense size şu kadarını söyleyebilirim ki, gözümü yumduğum an kendi çığlıklarımla haykırışlarımı duyuyordum yeniden.

Kimi kadınlar da doğumu oldukça kolay bir sınav sayarlar. Pek azı bundan cinsel bir zevk bile alır.

Cinsel yanım öylesine güçlüdür ki, diye yazar bu kadınlardan biri,[11] *çocuk doğurmak bile benim için sevişmek gibi bir şeydir. Çok gü-*

---

[10] Birtakım kadın düşmanlarının, doğa ve Kutsal Kitap adına, doğum sancılarının yokedilmesine karşı çıktıklarını daha önce belirtmiştim; bu sancılar analık "içgüdüsünün" kaynağıymış. H. Deutsch de bu görüşe yatkındır; kadın, doğumu enine boyuna duymamışsa, sonradan önüne getirilen çocuğu bütünüyle benimseyemez demektedir: ancak, aynı boşluk ve yabancılığa bin bir acıyla doğurmuş kadınlarda da rastlandığını kabul etmektedir; ve kitabı boyunca, analık sevgisinin bir içgüdü değil, bilinçli bir davranış, bir duygu olduğunu savunur; bu sevgi, ille de gebeliğe bağlı değildir, der; ona göre, bir kadın, yetimevinden alınmış, ya da kocasının ilk karısından olmuş bir çocuğu da içtenlikle sevebilmektedir. Bu çelişki, H. Deutsch'ün kadına eziyetdüşkünlüğünü yakıştırmasından ve savunduğu savın kendisini kadınların çektiği acılara yüce bir değer vermeye zorlamasındandır her halde.

[11] Stekel'in kitabında rastladığımız, ve daha önce itiraflarının bir bölümünü özetlediğimiz kadındır bu.

zel bir "Hanımım" vardı. Sırtımı sabunlar, bana iğne yapardı. Bu bile beni heyecandan tir tir titretmeye yeterdi.

Kimisi, doğum sırasında yaratıcı bir güç hissettiğini söyler; böyleleri, gerçekten, üretici bir işi seve seve yapmaktadırlar; büyük çoğunluksa, tam tersine, kendini acı çeken, işkenceye uğrayan, edilgin bir araç gibi hisseder.

Ananın yeni doğan çocukla ilk ilintileri de duruma göre değişir. Kimisi vücutlarındaki boşluktan acı duyar: hazineleri çalınmıştır sanki.

Cécile Sauvage şiirlerinden birinde şöyle der:

İçindekilerin uçup gittiği
Sessiz bir kovanım ben.
Kanımdan yudum yudum içirmiyorum artık
Senin o körpecik bedenine,
Varlığım, kapısına kilit vurulmuş,
İçinden ölü çıkmış bir ev sanki.

Başka bir yerde:

Benim değilsin artık. Başın
Başka gökleri yansıtıyor daha şimdiden.

Daha başka bir yerde de:

Doğdu, yitirdim minicik sevgilimi
Dünyaya geldi, yapayalnız kaldım
Duyuyorum boş kalan kamımın korkusunu...

Ancak, bunun yanında, her genç anada şaşkın bir merak vardır. Kendi içinde oluşan, kendinden çıkmış bir varlığı görmek, tutmak, hissetmek garip bir mucizedir. Yalnız ana, yeryüzüne yeni bir varoluş getiren bu olağanüstü olayda ne kadar payı bulunduğunu bilemez. Kendisi olmasa bu yeni varlık da olmazdı, ama yine de elinden kaçıp gitmektedir. Onu dışarda, kendinden koparılmış görmek yarı şaşkınlık, yarı hüzün verir insana. Çoğu kez, bunlara hayal kırıklığı da ekle-

nir. Kadın, çocuğun, tıpkı eli gibi *kendi* malı olmasını isterdi: oysa çocuğun hissettiği şeyler kendi içindedir, içi gözükmeyen, girilmeyen, ayrı bir varlıktır o; çocuk kendisini tanımadığına göre, kadın da onu pek tanıyamaz; gebeliğini tek başına yaşamıştır: şu minik yabancıyla geçmişleri ortak değildir; kadın onun daha ilk günden kendisine yakın olacağını ummaktaydı: oysa hiç de öyle olmamıştır, yepyeni bir varlıktır yeryüzüne gelen ve kadın onu nasıl bir kayıtsızlıkla karşıladığına bakıp bakıp şaşar. Gebelik kuruntuları sırasında, çocuk bir imgeydi, sonsuzdu, ve ana gelecekteki analığını zihninde yaşamaktaydı; şimdiyse, karşısındaki sınırları belli, minicik bir bireydir, etiyle kemiğiyle oradadır, olumsal, kırılgan, çok şey isteyen bir varlıktır. Doğmuş, gerçek bir varlık oluşunun sevinciyle, ola ola şuncağız oluşunun doğurduğu hayal kırıklığı iç içedir.

Kadınların çoğu, emzirme yoluyla, ayrılığı aşıp çok yakın bir bağla çocuklarına bağlanırlar; emzirmek insanı gebelikten daha çok yorar, ama emziren kadına, gebe kadının tadını çıkardığı "aylaklığı", dinginliği, doluluğu sürdürme olanağını sağlar. Colette Audry, *On Joue perdant* adlı kitabında şöyle anlatır kadın kahramanlarından birini:

Bebek meme emerken başka hiçbir şey yapılamıyor ve bu iş saatlerce sürebiliyordu; kadıncağız, daha sonra olacakları bile düşünmüyordu o sırada. Koca bir arı gibi vızıldayarak memeyi bırakmasını beklemekten başka çare yoktu.

Kimi kadınlar meme veremez ve böylelerinde ilk saatlerin şaşkın kayıtsızlığı, somut bağlar kurulana dek sürer. Nitekim, kızını emziremeyen ve ilk analık duygularını her zamanki içtenliğiyle anlatan Colette'in durumu böyle olmuştur:[12]

Ondan sonra, dışardan gelmediği halde ev halkına katılan yeni kişiyi seyre koyuldum... Bu seyretmede yeterince sevgi var mıydı acaba? Kesin bir şey söyleyemem. Şaşmasına şaşıyordum elbet — hâlâ da sürer bu alışkanlığım. Şaşmamı, birtakım mucizeler toplamı olan

[12] Colette, *L'Etoile Vesper*.

bebek üzerinde kullanıyordum: saydamlıkları pembe karidesin kabarık kabuğuna benzeyen tırnaklarına, yere değmeden yanımıza gelmiş bulunan tabanlarına bakıyordum hayran hayran. Yanacıklara doğru inmiş, yeryüzü görünümleriyle gözün mavimsi düşünü birbirinden ayıran, kuştüyü hafifliğinde kirpikler. Çizgisi yeni belirmiş bir bademi, dudak dudağa yapışmış iki çenetli deniz böceğini andıran minicik cinsel organı. Ama kızıma adadığım bu titiz hayranlığa sevgi adını veremiyor, onu sevgi gibi duyamıyordum... Oturmuş gözlüyordum. Ömrüm boyunca beklediğim şeyleri seyrederken, zevkten bayılan anaların uyanıklığını, yarışma hırsını gösteremiyordum doğrusu. Benim için, karşımdaki hazinenin ikinci ve daha zor kilidini kırma işareti ne zaman verilecekti acaba? Sonunda, birtakım uyarmaların, gelip geçici kıskançlık nöbetlerinin, düzmece ya da gerçek belirtilerin, alçakgönüllü yaratıcısı olduğum bir canı dilediği gibi çekip çevirme yetkisinden doğan gururun, azıcık kalleşçe bir tutumla karşımdakine alçakgönüllülük dersleri vermenin beni yavaş yavaş herkes gibi bir ana yapacağını kabul etmek zorunda kaldım. Ama ancak insanı hayran bırakan minicik dudaklarda anlaşılmaz bir dil çiçeklendiği; bilgi, muziplik, hattâ sevecenlik sıradan bir bebeği bir kız, ve sonra o kızı benim kızım haline getirdiği zaman tasalarım dağıldı.

Pek çok kadın da, yeni sorumluluklarından ürker. Gebelik sırasında, kendilerini bedenlerinin gidişine bırakmaları yetmekteydi; kimse onlardan şu ya da bu girişimi beklemiyordu. Şimdiyse karşılarında yeni bir kişi vardır, ve kendileri üzerinde birtakım haklara sahiptir. Kimi kadınlar hastanede, büyük bir kaygısızlık içinde yüzleri gülerken çocuklarını sevip okşar, ama eve gelir gelmez, onu bir yük saymaya başlarlar. Emzirme de onlara sevinç vermez, tam tersine göğüslerinin bozulmasından korkarlar; meme başları çatladıkça, meme bezleri yandıkça hınç duyarlar; çocuğun ağzı onları yaralamaktadır: Vücutlarındaki bütün gücü, yaşamı ve mutluluğu çekip emdiğini sanırlar. Çocuk onları tam bir köle haline getirmekte, üstelik kendilerinden ayrı yaşamaktadır: zorbanın tekidir yani; ve kadınlar, bedenlerini, özgürlüklerini, tüm benliklerini tehdit eden bu minik yabancıya düşmanca bakarlar.

Ama daha başka bir sürü etken girer işin içine. Kadının anasıyla ilişkisi burda da önemini sürdürür. H. Deutsch, anası kendisini görmeye geldiği zaman sütü kesilen genç bir anneden söz eder; kadın, sağdan soldan yardım istese de, çocuğuna başkası baktı mı kıskanmakta, yavrusuna küsmektedir. Çocuğun babasıyla aralarındaki ilintinin, babanın çocuğa beslediği duygunun da çok önemi vardır. Bir dizi ekonomik, duygusal neden çocuğu ya bir yük, ayakbağı, ya da bir kurtuluş, mücevher, güvenlik haline getirmektedir. Kimi zaman, karşıtlık düpedüz kin biçimine girmekte, bu da tam bir ihmal ya da kötü davranışla dışa vurulmaktadır. Ana, görevlerini bildiğinden, çoğu kez bununla savaşmakta; gizli bir pişmanlık duymakta, düştüğü bunalımlar gebeliğin verdiği korkuları artırmaktadır. Bütün ruh hekimleri, çocuklarına kötülük etme korkusu içinde yaşayan, başlarına her an kötü kazaların gelmesini bekleyen anaların, çocuklarına karşı, içlerine attıkları bir düşmanlık beslediklerini kabul etmektedirler. Şöyle ya da böyle, asıl üstünde durulması gereken ve bunu bütün öbür insanî ilintilerden ayıran şey, ilkin çocuğun hiç işe karışmadığıdır: gülümsemelerinin, ağzının içinde gevelediği lâfların, anasının yüklediği anlamdan başka anlamları yoktur; sevimli, benzersiz ya da can sıkıcı, sersem, çirkin gözükmesi kendisine değil, anasına bağlıdır. Bu yüzden de çocuğun onları kendilerinden kurtaracak bir dürtü, bir arkadaş, bir sıcaklık olmasını bekleyen soğuk, doyumsuz, gönlü kara kadınlar her zaman büyük hayal kırıklığına uğramaktadırlar. Ergenlik, cinsel yaşamın başlaması, evlilik gibi bir "geçiş" olan analık da, dışardan gelecek bir olayın yaşamlarını değiştirip doğrulayacağını uman kimselerde kötü bir hayal kırıklığı yaratır. Sofia Tolstoy'da rastladığımız duygu budur işte. Şöyle der anılarında:

Bu dokuz ay, ömrümün en korkunç aylarıydı. Hele onuncu aydan hiç söz etmemek en iyisi.

Beylik analık sevincini dile getirmeye uğraşması boşunadır: ilk gözümüze çarpan, sorumluluk korkusuyla hüznüdür.

Her şey tamam artık. Doğurdum, acıdan payıma düşeni aldım, ayağa kalktım ve şimdi yavaş yavaş eski düzenime kavuşmakla birlikte, çocuk ve özellikle kocam konusunda sürekli bir korku ve kaygı içindeyim. Benliğimde bir şeyler kırıldı sanki. İçimden bir ses, hiç durmadan acı çekeceğimi söylüyor, sanırım aileme karşı görevlerimi yerine getirememe korkusu bu. Doğallığımı yitirdim, çünkü her dişinin yavrularına duyduğu o bayağı sevgiden, kocamı gereğinden fazla sevmekten korkuyorum. İnsanın kocasını ve çocuklarını sevmesinin bir erdem olduğu söyleniyor. Bu fikir zaman zaman su serpiyor yüreğime... Ne güçlü şu analık duygusu ve nasıl da doğal buluyorum ana olmayı! Liova'nın çocuğu olduğu için seviyorum onu.

Oysa, aslında hiç sevmediği için kocasına öylesine sevgi gösterdiğini biliyoruz; aynı düşmanlık, tiksindiği sevişmelerin ürünü olan çocuğa da yansıyacaktır.

K. Mansfield, kocasını deli gibi seven, ama kendisini okşamasından hiç mi hiç hoşlanmayan genç bir ananın kararsızlığını anlatmıştır. Çocuklarına karşı hem sevgi, hem boşluk duymakta, ve bu boşluğu, büyük bir hırçınlıkla, kayıtsızlık biçiminde dışa vurmaktadır. Linda, bahçede, yeni doğan bebeğinin yanında dinlenirken, kocası Stanley'i düşünmektedir.[13]

Şimdi artık evliydi onunla; hattâ seviyordu. Ama herkesin tanıdığı, ortalıkta dolaşan Stanley'i değil; akşamları dua okumak için diz çöken utangaç, duygulu, çocuksu Stanley'i seviyordu. Yalnız, talihsizliğe bakın ki... Stanley'ini pek az görebiliyordu. Ortalığın aydınlandığı, her şeyin yatıştığı anlar da vardı elbet, ama bunun dışında hep alev almak üzere olan bir evde, batmak üzere olan bir gemide yaşıyordu sanki. Ve asıl tehlike hep Stanley'in başındaydı. Linda, bütün vaktini onu kurtarmaya, yaralarını sarmaya, sinirlerini yatıştırmaya, başından geçenleri dinlemeye harcıyordu. Geri kalan zamanlarsa, çocuk sahibi olma korkusu içinde yaşıyordu... Her kadın çocuk doğurur demek lâf olarak güzeldi elbet. Ama doğru değildi. Örneğin kendisi, bu lâfın yanlışlığı-

[13] *On the Bay* (Koyda).

nı kanıtlayabilirdi. Gebelikleri kolunu kanadım kırmış, cesaretini yoketmiş, iğne ipliğe çevirmişti onu. Ve işin kötüsü, çocuklarını sevmiyordu. Seviyormuş gibi davranmanın yararı yoktu... Hayır, hayır, bu korkunç yolculuklar sırasında buz gibi bir rüzgâr iliğini kemiğini dondurmuştu sanki; çocuklarına verecek sıcaklık kalmamıştı içinde. Şu yeni oğlana gelince, eh, Tanrı'nın izniyle anasının, Béryl'in, ya da kim isterse onundu. Bir iki kez kucağına ya almış, ya almamıştı. Ayaklarının dibinde yatıyor ve kendisinde en küçük bir duygu uyandırmıyordu işte. Bakışlarını ona çevirdi... Gülüşünde öyle garip, öyle beklenmedik bir şey vardı ki, Linda da elinde olmadan gülümsedi. Ama hemen kendini toparladı ve soğuk bir sesle çocuğa: "Hiç sevmem bebekleri, dedi — Bebekleri sevmez misin?" Yavrucak kulaklarına inanamıyordu. "Beni sevmiyorsun demek?" Kollarını alık alık annesine doğru sallıyordu. Linda çimenlere çöktü. "Neden hâlâ sırıtıyorsun?" dedi sert bir sesle. "Aklımdan geçenleri bilsen, böyle sırıtmazdın..." Linda, bu küçük yaratığın kendisine duyduğu güvene şaşıp kalmıştı. Yoo, hayır, içten olmalıydı. Bu değildi duyduğu; çok daha başka bir şeydi, öyle yeni, öyle... Birden gözleri yaşardı; çocuğa doğru usulca mırıldandı: "Merhaba, garip yavrum..."

Bütün bu örnekler de gösteriyor ki, analık "içgüdüsü" diye bir şey yoktur: hiç değilse, bu sözcük insan türüne uygulanamaz. Ananın çocuk karşısındaki tutumu toplum içindeki durumuyla analığı yüklenişine bağlıdır. Yukarda gördüğümüz gibi kadının analığı yüklenişi çok değişik biçimlere girebilir.

Yalnız şurası da bir gerçektir ki, durum ve koşullar aykırı değilse, ana çocukla zenginleşecektir.

Colette Audry, genç bir ana konusunda şunları yazmaktadır:

Kendi varoluşunun gerçekliğinden gelen bir karşılıktı sanki bu... o bu karşılıkla, kendinden başlayarak, bütün nesnelere egemen oluyordu.

Başka bir kahramanına da şunları dedirtir:

Kollarıma ve göğsüme, dünyanın en ağır şeyi gibi, bütün gücümü tüketircesine çöküyordu. Sessizlik ve karanlık içinde toprağa gömüyordu beni. Bir anda dünyanın tüm ağırlığını yıkmıştı omuzlarıma. Ben de zaten bunun için istemiştim onu. Tek başıma pek hafiftim çünkü.

Ana değil de, birer "kuluçka" olan birtakım kadınlar çocuk sütten kesilir kesilmez, hattâ doğar doğmaz onunla ilgilenmez oldukları, yeniden gebe kalmak istedikleri halde, büyük çoğunluk, tam tersine, ancak bedensel olarak ayrıldıkları zaman çocuğa kavuştuklarını hissetmektedir; ondan sonra çocuk kendi benlerinin bir parçası değil, dünyanın bir köşesidir; vücudun karanlıklarında yaşamamaktadır artık, görüp dokunabilirsiniz ona; Cécile Sauvage da, ayrılığın verdiği ilk karamsarlıktan sonra, somut analığın sevincini dile getirir:

Minik âşığım benim
Annenin kocaman yatağındasın işte
Kucaklayıp öpebilirim artık seni,
Tartabilirim o güzel geleceğini;
Günaydın minicik heykelim benim
Çırılçıplak etten, kandan ve sevinçten yoğrulmuş,
İkiz kardeşim, heyecanım...

Kadının, büyük bir mutlulukla, çocuğu erkeklik organının yerine geçirdiği söylenmiştir, hâlâ da söylenmektedir; tepeden tırnağa yanlıştır bu görüş. Gerçekte, yetişkin erkek de cinsel organını harika bir oyuncak saymaktan vazgeçmiştir: cinsel organına, arzuladığı nesneleri kendisine mal ettiği oranda değer verir; kadın da, erkekte, onun kendine mal ettiği şeyleri kıskanır, mal etme aracım değil; çocuk, erkeğin sarılmalarının doyuramadığı o saldırgan cinsel arzuyu gidermektedir: yani o, kendini erkeğe oynaş olarak veren, ama erkekte bir oynaş bulamayan kadının oynaşıdır; bu iki şey birbirinin tıpatıp aynı değildir elbet: her ilişki özgündür; buna rağmen ana çocuğunda —âşığın sevdiği kadında bulduğu— bedensel bütünlüğü bulur, ve bunu bir ekleme değil, bir egemen olma biçiminde yaşar; onda, erkeğin kadında aradığı

şeyi yakalar: yani, kendisine kurban olarak *ikiz kardeşi* sayabileceği doğa ve bilinç karışımı, başka bir varlık. Çocuk, anası için, doğanın tümünü canlandırmaktadır. Colette Audry'nin kahramanı, çocuğunda:

Parmaklarım için yaratılmış olan, bütün o küçük kedilerin, çiçeklerin vaat ettiği şeyi yerine getiren bir ten...

bulduğunu söyler.

Çocuğun etinde, kadının, küçüklüğünde anasının etinde, daha sonra bütün dünyada arayıp sahip olmaya çalıştığı yumuşaklık, ılık esneklik vardır. Hayvandır, bitkidir o, gözlerinde yağmurlar ve ırmaklar, göğün ve denizin mavisi vardır, tırnakları mercan, saçları ipek gibi bir şeydir, canlı bir bebek, kuş, kedi yavrusudur; çiçeğim, incim, civcivim, kuzum benim... ana, çocuğuna seslenirken, hemen hemen âşığın sözcüklerini kullanır, onun gibi mülkiyet sıfatı ağzından düşmez; sahip oluşta aynı yöntemlere başvurur: öpmek, okşamak; çocuğu sıkı sıkı göğsüne bastırır, kollarının, yatağının sıcaklığına alır. Kimi zaman bu ilintiler düpedüz cinsel bir niteliğe bürünür. Stekel'den aldığım ve yukarda sözünü ettiğim itirafta şunları okuruz:

Oğlumu emziriyordum, ama istemeye istemeye, çünkü ikimiz de zayıfladığımız halde, oğlan büyümüyordu bir türlü. Emzirmenin, benim için, cinsel bir yanı vardı ve çocuğuma meme verirken utanıyordum. O minicik, sıcacık vücudu göğsüme bastırdığım zaman tadına doyulmaz bir haz duyuyordum; küçücük elleri oramda buramda dolaşırken tir tir titriyordum... Olanca sevgim içimden kopuyor, oğluma akıyordu... Çocuk genellikle benim yanımdaydı. O sıralar iki yaşındaydı, yattığımı görür görmez yatağa tırmanıp üstüme çıkmaya uğraşırdı. Yumuk elleriyle memelerimi okşar, parmağını daha aşağılara kaydırmak isterdi; öylesine zevklenirdim ki, onu zorlukla kendimden ayırıp oynamaya yollardım. Pek çok kez, pipisiyle oynamamak için kendimi güç tutmuşumdur...

Çocuk büyüdüğü zaman analık yeni bir görünüş kazanır; ilk zamanlar, "sıradan bir bebek"tir, genel çizgiler içinde vardır: yavaş ya-

vaş bireyselleşir. O zaman, aşırı buyurgan ya da şehvet düşkünü kadınlar, çocuktan soğurlar; kimisi de —Colette gibi—, tam tersine çocukla ancak bundan sonra ilgilenir. Çocuk-ana ilintisi gün günden karmaşıklaşır: çocuk bir yandan kadının ikiz kardeşidir ve kadın kimi zaman onda bütünüyle yabancılaşma eğilimi duyar, öte yandan da özerk, yani başkaldıran bir varlıktır; bugün için gerçek ve sıcaktır, gelecekteyse düşsel bir genç, bir yetişkin olacaktır; hem bir zenginlik, bir hazine, hem de bir yük, bir zorbadır. Ananın ondan alacağı zevk, bir eli açıklık zevki olabilir ancak; C. Audry'nin kitabındaki ana gibi, çocuğa hizmet etmekten, varını yoğunu vermekten, onu mutlu kılmaktan hoşlanması gerekir:

Sizin anlayacağınız, çocukluğu romanlardaki gibi mutlu geçiyordu, ama bu çocuklukla gerçek çocukluk arasında gerçek güllerle posta kartlarındaki güller arasındaki kadar büyük bir ayrım vardı. Mutluluğu da, tıpkı kendisini besleyip büyüten sütüm gibi, benden geliyordu.

Seven kadın gibi, ana da kendini gerekli hissettiği oranda sevinir; birtakım isterlere karşılık verdiği oranda doğrulanmaktadır; ancak, analık sevgisinin güçlük ve büyüklüğü, ille de karşılıklı olmayışındandır; kadının karşısında bir erkek, bir kahraman, bir yarı-tanrı değil, çıtkırıldım ve olumsal bir bedene gömülmüş, yeni yeni oluşan bir bilinç vardır; çocuğun elinde hiçbir değer yoktur, dolayısıyla kimseye bir değer kazandıramaz; kadın, onun karşısında yapayalnızdır; verdiklerine karşı hiçbir ödül alamaz, bunları doğrulayacak olan kendi özgürlüğüdür. Bu kendini esirgemezlik erkeklerden aldığı bitmez tükenmez övgüye yüzde yüz lâyıktır elbet; ancak, Analık dini bütün kadınları örnek ana saydığı an kandırmaca başlamış demektir. Çünkü anaya özgü kendini adayış yalansız dolansız yaşanabilir tabii; ama böylesi pek enderdir. Analık, genellikle, garip bir kendine hayranlık, özgecilik, düş, içtenlik, kötüniyet, kendini adayış ve köpeksilik karışımıdır.

Çocuk için en büyük tehlike, eli kolu bağlı teslim edildiği ananın çoğu kez doyumsuz bir insan oluşudur: cinsel açıdan ya soğuk ya da doyurulmamıştır; toplumsal açıdan, kendini erkekten aşağı görmektedir; dünya ve gelecek üzerinde etkili değildir; bütün bu yoksunlukları-

nı çocukta ödünlemeye çalışacaktır; insan kadının şu anki toplumsal yerinin varlığını geliştirmesine ne denli engel olduğunu, benliğinin gizli köşelerinde ne çok arzunun, başkaldırının, hevesin, hak dâvasının yattığını anlayınca, savunmasız çocukların onun eline teslim edilmesi karşısında büyük bir ürküntü duymaktadır. Oyuncak bebeklerini kimi zaman kucağına alıp pışpışladığı, kimi zaman da işkence ettiği günlerdeki gibi, davranışları hep simgeseldir: ama bu simgeler çocuk için acı birer gerçekliktir. Çocuğunu kamçılayan ana, yalnız çocuğunu dövmemekte, hattâ bir bakıma onu dövmemektedir: bir erkeğin, dünyanın, ya da kendi kendisinin öcünü almaktadır; ama dayağı yiyen çocuktur. Mouloudji, *Enrico* adlı kitabında işte bu dayanılmaz yanlışlığı duyurur bize: Enrico anasının böyle çılgınca kendisini dövmediğini anlar; öte yandan, ana da, çılgınlığı geçince, pişmanlıktan ve sevgiden hüngür hüngür ağlar; çocuk, bundan ötürü ona kin bağlamaz, ama yine de tanınmaz haldedir. Aynı şekilde, Violette Leduc'ün *l'Asphyxie* (Soluksuz Kalma) adlı romanındaki ana da, kendisini bırakıp giden âşığının, aşağılayan ve yenik düşen yaşamın öcünü kızından almaktadır. Analığın bu korkunç yanını hepimiz biliriz; ama ikiyüzlü bir utangaçlıkla üvey ana diye bir şey yaratmış, böylece "kötü ana" fikrini zararsız hale getirmişizdir. Ölen "iyi ana"nın çocuğuna işkence eden hep ikinci karıdır. Madam de Ségur'ün çizdiği Madam Fichini tipi, hepimize pek çok ders vermesi gereken bir ananın, Madam de Fleurville'in ta kendisidir. Jules Renard'ın *Poil de carotte*'undan bu yana, anaya yöneltilen suçlamalarla yüklü kitaplar çoğalmıştır: *Enrico*, S de Tervagnes'ın *l'Asphyxie* ve *la Haine maternelle*'i, H. Bazin'in *Vipére au poing*'i bunlar arasındadır. Bu romanlarda çizilen ana tipleri biraz olağandışıysa da, gerçekte, kadınların çoğu, ahlâkın ya da utanmanın etkisiyle, anlık itkilerini içlerine atmaktadırlar; ama içe atılan bu itkiler, hiç beklenmedik anlarda, sille, tokat, öfke, küfür, ceza vb. biçiminde dışa vurmaktadır. Gerçekten eziyetsever anaların yanında, bir sürü de kararsız kadın vardır; böyleleri, başka birine söz geçirmeye bayılmaktadır; minicik yavru tam bir oyuncaktır: oğlansa, büyük bir gönül rahatlığı içinde, erkekliğiyle eğlenirler; kızsa, taş bebek haline getirirler; daha sonra, küçük kölenin kendilerini körü körüne dinlemesini isterler: çalım sata sata, bilgili bir hayvan gibi herkese gösterirler çocu-

ğu; ya da tekelci bir kıskançlıkla, herkesten kaçırırlar. Ayrıca kadın, çoğu kez, çocuğa verdiği emeğin karşılığını almaktan vazgeçmez: onu, ilerde, ödenmez bir gönül borcuyla kendisini örnek ana sayacak ve kendisini yansıtacak biçimde yetiştirir. Cornélie, oğullarını gösterip göğsünü gere gere: "Benim mücevherlerim de bunlar" derken, kendinden sonraki kuşaklara örneğin en kötüsünü vermekteydi; anaların çoğu, günün birinde bu gururlu hareketi yineleme umuduyla yaşamaktadır; ve olumsal, belirsiz varlığı kendilerini doyurmayan, etten kemikten yapılmış o küçük insanı bu uğurda harcamaktan çekinmemektedirler. Kimi zaman kocalarına benzemesini, kimi zaman benzememesini, ya da analarını, babalarını, çok saydıkları bir atalarını canlandırmasını isterler; saygıdeğer birini örnek alırlar: H. Deutsch, toplumcu bir Alman kadınının Lily Braunn'a hayran olduğunu anlatır; ünlü kışkırtıcının üstün yetenekli bir oğlu varmış, oğlan genç yaşta ölmüş; ona özenen bizim toplumcu hanım da kendi oğlunu üstün yetenekli sayıp öyle yetiştirmek istemiş, ama çocuk sonunda serseri olmuş. Çocuğa zarar veren bu yersiz zorbalık, anayı hep hayal kırıklığına götürür. H. Deutsch bu konuda bir örnek daha verir; bu, uzun yıllar yaşamını incelediği bir İtalyan kadınıdır.

Madam Mazetti'nin bir sürü çocuğu vardı, ve hiç durmadan birinden ya da ötekinden yakınırdı; bizden yardım istedi, ama kendini herkesten, özellikle kocasıyla çocuklarından üstün gördüğü için, yardım etmek son derece güçtü: evin dışında dengeli, kibirli bir kadındı: evdeyse, tam tersine, alabildiğine sinirliydi ve sık sık kavga çıkartıyordu. Yoksul ve eğitimsiz bir çevredendi, öteden beri "yükselmek" istemişti; gece okuluna devam ediyordu ve 16 yaşında, cinsel yönden beğendiği, kendisini gebe bırakan bir adamla evlenmeseydi, belki bu tutkularını doyurabilirdi. Evlendikten sonra da, gece okulu falan gibi şeylerle, yaşadığı çevreden sıyrılmaya çalışmıştı; kocası iyi bir işçiydi, ama karısının saldırgan ve kendini beğenmiş tutumu yüzünden, içkiye dadanmıştı; belki de öç almak için o kadar çok gebe bırakmıştı onu. Kocasından ayrıldı, bir süre sonra içinde bulunduğu duruma boyuneğdi ve çocuklarına babaları gibi davranmaya başladı; çocuklar, ilkin gönlünü hoş ettiler onun; iyi çalışıyor, okulda iyi notlar alıyorlardı. Ama en

büyükleri Louise 16 yaşına basınca, anası, kendi başına gelenlerin kızının başına da gelmesinden korktu; öyle sert ve kötü davranmaya koyuldu ki, Louise de, anasından öç almak için, adamın biriyle yattı ve gebe kaldı. Çocuklar, genel olarak, o yüce ahlâk kurallarıyla tepelerine binen analarına karşı babalarını tutmaktaydılar; kadın, her seferinde, bütün umutlarıyla ancak birine bağlanabiliyor; sonra, durup dururken gözde değiştiriyor, bu da çocukları öfkeli ve kıskanç yapıyordu. Kızlar birbiri ardından erkeklerle düşüp kalkmaya, firengiye yakalanmaya, eve babasız çocuklar getirmeye başladılar; oğlanlar hırsız oldu. Ama ana, onları bu yola iten şeyin kendi düşünsel istekleri olduğunu anlamaya yanaşmıyordu.

Daha önce sözünü ettiğim kararsız eziyetseverlikle bu eğitsel inat çoğu kez biraradadır; ana, öfkelenmelerine bahane olarak çocuğu "yetiştirmek" istediğini söyler, ve başarısızlığa uğradıkça düşmanlığı artar.

Bunun kadar sık rastlanan ve çocuğa en az bunun kadar zarar veren bir tutum da, eziyetdüşkünlüğüne varan bir kendini adayıştır; kimi analar, yüreklerindeki boşluğu doldurmak ve kendilerine bile itiraftan kaçındıkları düşmanlığın cezasını çekmek üzere, kendilerini yavrularının kölesi haline getirirler: nedeni belirsiz, öldürücü bir can sıkıntısını sürdürür, çocuğun bir an bile yanlarından uzaklaşmasına dayanamazlar; bütün zevklerden, kendilerine özgü yaşamdan ellerini çekerler, bu da kurban görünüşü almalarını kolaylaştırır; bütün bu özverilerle, çocuğun bağımsızlık arzusunu yadsıma hakkına kavuşmaktadırlar; bu dünyadan elini eteğini çekme, zorbaca sözünü dinletme isteğiyle kolayca bağdaşır, *mater dolorosa* (acılı ana), çektiği acıları bir silâh haline getirip, sonradan gözünü kırpmaksızın kullanmaktadır; her şeye boyuneğmesi, çocuk üzerinde, ömür boyu silinmeyecek bir suçluluk duygusu yaratmaktadır: böylesi, kavgadan gürültüden çok daha zararlıdır. Neye karar vereceğini bilemeyen, şaşkına dönen çocuk, hiçbir savunma yolu da bulamaz: kimi zaman silleler tokatlar, kimi zaman gözyaşları onu suçlu durumuna düşürmektedir. Ananın en büyük özürü, çocuğun kendisine, çocukluğundan beri vaat edilen o mutlu bütünlenmeyi getirmemiş olmasıdır: kurbanı olduğu ve çocuğun farkına

varmadan ortaya çıkardığı kandırmacanın acısını yavrudan almaktadır. Küçükken, oyuncak bebeklerine dilediğini yapıyordu; kızkardeşinin, dostunun bebeğine bakarken hiçbir sorumluluğu yoktu, şimdiyse, toplum, kocası, anası ve kendi kişisel gururu, yaratan kendisiymiş gibi, şu küçük, yabancı yaşamın hesabını ondan sormaktadır: özellikle, koca, tıpkı kötü geçen bir akşam yemeği ya da aykırı bir davranış gibi, çocuğun kusurlarına sinirlenmektedir; erkeğin soyut istekleri, çoğu kez, ana-çocuk ilintisini etkilemektedir: bağımsız bir kadın —yalnızlığı, kayıtsızlığı ya da evdeki yetkesi dolayısıyla—, istese de istemese de, hem kendini hem çocuğu uydurmak zorunda kalacağı buyurgan istekleri tartıp ölçmeye çalışan kadına oranla çok daha dingin olacaktır. Çünkü en büyük güçlük hayvanlarınki gibi giz dolu, doğal güçler gibi düzensiz ve gürültücü, ama yine de insanî bir varlığı önceden çizilmiş sınırlar içine kapatma isteğinden gelmektedir; bir çocuk ne köpek gibi sessizce yetiştirilebilir, ne de büyüklere özgü lâflarla kandırılabilir: çocuk bu ikilikten yararlanır, sözcüklerle bağırıp çağırmalarına, tepinmelerinin hayvansılığıyla, zorlamalara da küstahlıkla karşı çıkar. Sorun bu türlü ele alındığı zaman son derece ilginçtir elbet ve kadın, vakti varsa, eğiticilikten büyük bir zevk alır: bir halk bahçesine yerleştirilen çocuk, karnında yattığı günlerdeki gibi bir avuntudur; genellikle az çok çocuk ruhlu kalmış bulunan ama, geçip gitmiş günlerin sevincini, oyunlarını, sözcüklerini, kaygılarını canlandırarak, çocukla birlikte sersemlik etmeye bayılır. Ama çamaşır yıkadığı, yemek pişirdiği, başka bir çocuğa meme verdiği, alışverişe çıktığı, konuk ağırladığı ve özellikle kocasına baktığı zaman, çocuk, gereksiz, tüketici bir yükten başka bir şey değildir; o zaman, çocuğu "yetiştirme"ye ayıracak vakti yoktur; her şeyden önce, sağa sola zarar vermesini önlemek gerekir; çünkü çocuk hiç durmadan kırar, yırtar, kirletir, hem nesneler, hem de kendi varlığı için sürekli bir tehlikedir; durduğu yerde duramaz, bağırır çağırır, konuşur, gürültü eder: yani kendi bildiği gibi yaşar; ve bu yaşayış, ana-babanınkini bozar. Onların çıkarıyla, çocuğunki birbirine uymaz: ve dram da bundan doğar. Çocuk tarafından ayakları kösteklenen ana baba, onu, hiç durmadan, nedenini yakalayamadığı birtakım özverilere zorlar: kendi rahatları uğruna, ayrıca çocuğun kişisel geleceği uğruna onu harcarlar. Bu durumda çocuğun başkaldırması son de-

rece doğaldır. Anasının yapmaya çalıştığı açıklamaları anlayamaz: anası onun bilincine giremez çünkü, çocuğun düşleri, korkuları, saplantıları, arzuları içine girilmeyen bir dünya yaratmaktadır: ana, dışardan, elyordamıyla, bütün bu soyut yasaları saçma bir şiddet biçiminde duyan varlığı çekip çeviremez. Çocuk büyür, anlaşamayış sürer: çünkü o, anaya yer vermeyen birtakım çıkarlar ve değerler evrenine girmiştir; çoğu kez, bu dünyada anasını küçümser. Hele kendi cinsine özgü ayrıcalıklardan gurur duyan erkek çocuk, ananın verdiği buyruklara güler: ödevlerini yapmasını ister ama ne şu matematik sorununu çözebilir, ne de şu Latince parçayı Fransızcaya çevirebilir; hattâ onu "izleyemez" bile. Ana, kocanın güçlüğünü pek ender olarak yakalayabildiği bu verimsiz görev karşısında zaman zaman oturup ağlar: insanın alışverişte bulunmadığı, kendisi gibi insani bir varlığı yönetmek; kendini ancak size başkaldırarak belirleyen ve olumlayan yabancı bir özgürlüğün işine burnunu sokmak, aklın almayacağı kadar zordur.

Durum, çocuğun erkek ya da kız oluşuna göre değişir; birincisi daha "zor" olmasına rağmen, ana, genel olarak, buna çok daha kolay uyar. Gerek kadının erkeğe verdiği değerlerden, gerekse çocuğun somut üstünlüklerinden ötürü, kadınların çoğu erkek çocuğu yeğler. "Harika şeydir erkek doğurmak" derler; yukarıda, hepsinin birer "kahraman" doğurmayı düşlediğini görmüştük, kahramanlarsa hiç kuşkusuz erkeklerden çıkar. Kadının oğlu insanları yöneten bir şef, bir asker, bir yaratıcı olacaktır; yeryüzüne kendi istencinin damgasını vuracak, anası da onunla birlikte ölümsüzlüğe erecektir; kurmadığı evleri, gidip gezmediği ülkeleri, okumadığı kitapları anasına o verecektir. Kadın, onun aracılığıyla sahip olacaktır dünyaya: tabiî, önce oğluna sahip olabilirse. Tutumundaki çelişki de işte burdan gelmektedir. Freud, ana-oğul ilişkisinin iki yönlülüğe en az yer bırakan ilişki olduğu görüşündedir; oysa kadının analıkta erkek aşkınlığına takındığı tavır, sevgi ya da evliliktekinin aynıdır; eğer sevgisinde ya da evliliğinde erkeklere düşman olmuşsa, çocuk biçimine girmiş erkeği boyunduruğu altına almaktan büyük bir zevk duyacaktır; saldırgan özlemler besleyen erkeklik organıyla hiç çekinmeden alay edecek; kimi zaman da, uslu durmazsa kökünden kesileceğini söyleyerek korkutacaktır çocuğu. Hattâ çok daha alçakgönüllü, çok daha barışçıl bir kadın olsa, ve

onu iyiden iyiye kendine mal edebilmek üzere, geleceğin kahramanı diye selâmlasa bile, yine de oğlunu kendi içkin gerçekliğine indirgemeye çalışır: kocasına çocuk, oğluna da bebek gibi davranır. Ananın oğlunu iğdiş etmek istediğini söylemek ve buna inanmak gereğinden fazla akılsal, gereğinden fazla basit bir kanıdır; ananın düşü çok daha çelişiktir: kadın oğlunun hem sınırsız olmasını, hem de avucunda durmasını, dünyaya diz çöktürürken, kendi önünde diz çökmesini ister. Yumuşak başlı, boğazına düşkün, eliaçık, utangaç olmasını, belli bir yere yerleşmesini salık verir, spordan, arkadaşlıktan alıkoyar , kendine güvenmesini engeller, çünkü yalnız kendisinin *olmasını* arzulamaktadır; ama oğlu, övünebileceği bir serüven adamı, bir şampiyon, üstün yetenekli bir insan olmadığı zaman da hayal kırıklığına uğrar. Montherlant'ın dediği, Mauriac'ın *Génitrix*'te gösterdiği gibi, oğlu üstündeki etkisinin zararlı olduğuna kuşku yoktur. Neyse ki, erkek çocuk bu boyunduruktan çabucak kurtulur: töreler ve toplum bu konuda kendisine yardımcıdır. Beri yandan, ana da buna sessizce boyuneğer; erkeğe kafa tutamayacağını bilmektedir. *Acılı ana* rolünü benimseyerek ya da kendisini yenenlerden birini doğurmuş olmanın övüncüyle avunur.

Küçük bir kızsa tam anlamıyla anasının eline bırakılmıştır; bu da, ananın kız üstünde daha çok hakkı olduğunu sanmasına yol açmaktadır. Ana-kız ilintileri daha bir dramsaldır. Ana, kızını seçkin sınıfın üyesi olarak görüp saymaz: kendi imgesini arar onda. Kendi kendisiyle ilintisinin bütün iki anlamlılığını kızına yansıtır; ve bu başka ben'in başkalığı ortaya çıkınca, ihanete uğramış hisseder kendini. Daha önce sözünü ettiğimiz ana-çocuk çatışması kızla anası arasında son kertesini bulur.

Kimi kadınlar, kızlarında vücut bulduklarını görmeye dayanacak ya da, hiç değilse, onu hayal kırıklığına uğramadan karşılayacak kadar doymuşlardır; çocuklarına kendi elde ettikleri olanakların yanında, elde edemediklerini de vermek isterler: böylece, mutlu bir gençlik yaşatırlar kızlarına. Colette, bu dengeli ve eliaçık analardan birini anlatmıştır bize: Sido, kızını özgürlüğü içinde sevmektedir; yaşama sevincini kendi benliğinde bulduğu için, kızından hiçbir şey istememekte, tam tersine o kızına her şeyi vermektedir. Ananın, içinde kendini bulduğu ve aştığı bu benzerinde yabancılaşması da olasıdır; kendi benin-

den geçer, başlıca kaygısı çocuğunun mutluluğu olur; hattâ, dünyanın geri kalan yanına karşı bencil ve sert davranmaya başlar; karşılaştığı en büyük tehlike, Madam de Grignan karşısındaki Madam de Sévigné gibi, taptığı kişiye zarar vermesidir; o zaman kız, bu zorba kendini adayıştan kurtulmak için, kızgın bir savaşa girişecektir; çoğu kez bunda başarısızlığa uğrar, ve "ana koynunda gereğinden fazla kaldığından", ömrü boyunca, sorumluluklarını yüklenemeyen, çocuksu, utangaç bir insan olarak yaşar. Ama bir kız için en büyük tehlike, analığın eziyetdüşkünlüğüne yakın biçimidir. Kimi kadınlar, kadınlıklarını mutlak bir ilenç gibi görürler: başka bir kurbanda kendilerini bulmak üzere, acı bir zevkle ister ya da karşılarlar kızlarını; aynı zamanda da, onu dünyaya getirdikleri için kendilerini suçlu hissederler; kızları aracılığıyla kendilerine duydukları acıma ile pişmanlıkları, sonu gelmez kaygılar biçiminde dışa vurur; çocuğun ardından ayrılmaz; on beş, yirmi yıl aynı yatakta yatarlar; küçük kız, bu tedirgin tutkunun ateşinde kavrulup hiçleşir.

Kadınların çoğu, kadın olmayı hem ister, hem de bundan nefret eder; kadınlıklarını hep hınçla yaşarlar. Kendi cinslerine duydukları tiksinti, kızlarını erkek gibi yetiştirmelerine yol açabilir: çünkü, pek ender olarak yeterince eliaçıktırlar. Ana, bir kadın doğurmuş olmanın sinirliliği içinde, şu iki anlamlı: "Sen de kadın olacaksın" ilenciyle karşılar onu. Benzeri saydığı kızını yüce bir yaratık haline getirerek kendi aşağılığını ödünlemek ister; bunun yanında, kendi eksikliğinin cezasını ona çektirme eğilimi de duyabilir. Kimi zaman, kızına da kendi yazgısını yaşatmaya çalışır: "Benim için iyi olan, senin için de iyidir; ne yapalım, beni böyle yetiştirdiler, sen de aynı yazgıyı paylaşacaksın" der. Kimi zaman da tam tersine, kendisine benzemesini kesinlikle yasaklar: kendi yaşantısının kızına ders olmasını ister, bu da onun öç alma biçimidir. Hafifmeşrep kadınlar kızlarını manastıra verir, bilgisizler de okuturlar. *l'Asphyxie*'de, kızını tiksindiği bir gençlik yanıltısının ürünü sayan ana, kızgın kızgın bağırmaktadır:

Anlamaya çalış beni. Başına böyle bir şey gelirse, hiç gözükme gözüme. Ben o yaşta hiçbir şey bilmiyordum. Günah! Nedir ki günah dedikleri? Belirsiz bir şey! Bir erkek seslendiği zaman sakın gitme. Yolu-

na devam et. Sakın dönüp bakma. Anlıyor musun? Sakın bakma. Uyarıyorum işte; başına böyle bir şey gelirse, hiç acımaz, batağın içinde bırakırım seni.

Yukarda gördüğümüz gibi, kızını kendi işlediği kusurdan kurtarmaya çalışan Madam Mazetti, eliyle onu ateşe atmıştır. Stekel, bir ananın kızına duyduğu "nefret" konusunda karmaşık bir örnek vermektedir:

Bir zamanlar bir kadın tanımıştım, çok cici ve sevimli bir yaratık olan dördüncü kızını görmeye bile dayanamıyordu... Kocasının bütün kusurlarını kendinde toplamakla suçluyordu kızcağızı... Çocuk, kadının, büyük bir tutkuyla sevdiği başka bir erkekle, bir ozanla ilişki kurduğu dönemde doğmuştu; kadın —Goethe'nin Seçime Bağlı Yakınlıklar'*ındaki gibi*—, *çocuğun sevdiği adama benzeyeceğini ummuştu. Ama doğduğu gün, babasına benzediğini görmüştü. Ayrıca, anne, bu çocukta coşku, yumuşaklık, yürekten bağlılık, nefsine düşkünlük halinde kendi imgesini görüyordu. Oysa, güçlü, sert, verdiği karardan dönmeyen, iffetli ve enerjik bir insan olmak isterdi. Kocasından çok, kızına baktıkça nefret ediyordu kendinden.*

Asıl çatışma, kız büyüdükten sonra başlar; genç kızın, anası karşısında kendi özerkliğini olumlamak istediğini görmüştük: ana içinse, bu, iğrenç bir ihanettir; o, elinden kaçmaya uğraşan bu yeni istenci "bastırmaya" uğraşır hâlâ; benzerinin başka bir *varlık* olmasını kabul edemez. Erkeğin kadınların yanında tattığı kendini mutlak olarak onlardan yüksek hissetme zevkini, kadın ancak çocuklarının, özellikle kızlarının yanında duyar; ayrıcalıklarından, yetkesinden vazgeçmesi gerekince, en önemli şeylerden yoksun kaldığını sezer. Tutkuyla sevse de, düşmanca davransa da, çocuğun bağımsızlığı ananın bütün umutlarını kırar. İki yanlı bir kıskançlık duyar: hem kızını elinden alan dünyayı, hem de bu dünyanın bir parçasını ele geçirmekle kendisini ondan yoksun bırakan kızını kıskanmaktadır. Bu kıskançlık, ilkin, kızla babası arasındaki ilintilere dönüktür; ana, kimi zaman, çocuğu kocasını yuvaya bağlamak için kullanır; başarısızlığa uğrarsa, canı sıkılır elbet:

ancak başarı halinde de çocukluğundaki aşağılık duygusunu ters yönde yeniden yaşar: bir zamanlar anasına yaptığı gibi, bu sefer de kızına sinirlenir; surat asar, kendini yüzüstü bırakılmış, anlaşılmamış hisseder. Kızlarını pek çok seven yabancı bir erkekle evli bir Fransız kadını, bir gün, kızgınlıkla: "Usandım artık bu melezlerle yaşamaktan!" diye bağırmıştı. Anası tarafından en çok itilip kakılan, çoğunlukla babasının gözdesi olan büyük kızdır. Ana en nankör işleri ona verir, yaşının üstünde bir ciddilik bekler ondan: kendisiyle yarışa kalktığına göre, elbette büyük gibi davranacaktır ona: "yaşamın romana benzemediğini, dünyanın toz pembe olmadığını, insanın her içinden geleni yapamadığını, eğlenmek için dünyaya gelmediğini" öğrenecektir. Ana, çoğu kez, sırf "Hanya'yı Konya'yı öğrensin" diye, yerli yersiz tokatlar kızını; birçok şeyle birlikte, hâlâ evin hanımı olduğunu göstermek ister: çünkü en çok canını sıkan şey, 11-12 yaşlarındaki bir kızın karşısına çıkacak hiçbir gerçek üstünlüğünün bulunmamasıdır; kızı, daha şimdiden, birtakım evişlerini becermektedir, "küçük bir kadın"dır; hattâ kendisini birçok yönden yetişkin kadınların üstüne çıkaran bir canlılığa, meraka ve açıkgörüşlülüğe sahiptir. Ana, kendi kadınsal evreninde karşı çıkılmadan egemen olmaktan hoşlanır; yeri doldurulmaz, eşsiz bir varlık olmak ister; körpe yardımcısıysa onu, bir anda, kadınlık görevinin katkısız genelliğine indirgeyiverir. İki gün ayrı kaldıktan sonra, döndüğünde evi karışık buldu mu, kızını fena halde haşlar; aile yaşamının kendisi olmadan da yolunda gittiğini farkettiği an da sinir nöbetleri geçirir. Kızının tıpatıp kendine benzemesini, ikinci örneği olmasını istemez. Ama onun kendini tam anlamıyla başka bir varlık halinde olumlamasına da dayanamaz. Kızının, aile baskısından kurtulmak üzere yardıma çağırdığı, "aklını çelen" arkadaşlarından açıkça nefret eder; onları eleştirir, pek sık görüşmemesini ister, hattâ "kötü etkileri"ni bahane ederek arkadaşlıklarını kesinlikle yasaklar. Kendisinden gelmeyen her etki kötüdür çünkü; kızının sevgiyle yanaştığı kendi yaşındaki kadınlara —öğretmen ya da arkadaş annelerine— özellikle düşmandır: bu türlü sevgiyi saçma ya da zararlı bulur. Kimi zaman, çocuğun neşesi, bilinçsiz davranması, oyun ya da kahkahaları onu çileden çıkarmaya yeter; bu gibi şeyleri oğlunda daha kolay bağışlar; erkek çocuklar kendi cinslerine özgü ayrıca-

lıkları kullanmaktadırlar, çok doğaldır böyle olması, ana kazanamayacağı bir yarıştan çoktan çekilmiştir. Ama neden şu dişi, kendisinden esirgenen ayrıcalıklardan yararlanacakmış? Ciddiliğin kurduğu tuzaklara düştüğünden, kızını evin sıkıcılığından kurtaran bütün iş ve eğlenceleri kıskanır; bu kaçış, uğrunda ömrünü verdiği bütün değerlerin yadsınmasıdır çünkü. Çocuk büyüdükçe, ananın yüreğini kemiren hınç da artar; geçen her yıl, anayı kaçınılmaz sona yaklaştırmakta; o körpe bedense yıldan yıla gelişip serpilmektedir; kızını bekleyen gelecek ondan çalınmaktadır sanki; kimi anaların, kızlarının ilk aybaşı rahatsızlığında sinirlenmesi bundandır: kadın niteliğini kazanmış olmalarına kızarlar. Kısmetine aynı şeyleri sonu gelmemecesine tekrarlamak düşen yaşlı dişinin tersine, yeni dişinin önünde belirlenmemiş birtakım olanaklar vardır: ana işte bu olanakları kıskanır, onlardan nefret eder; bunları kendine mal edemediği için, çoğu kez azaltmaya, yoketmeye uğraşır: kızını evden dışarı çıkarmaz, göz altında tutar, ezer, bile bile zevksiz giydirir, aylak oturmasına izin vermez, kız süslenir, "gezmeye gider"se küplere biner; yaşama duyduğu kızgınlığın hıncını, yepyeni bir geleceğe doğru koşan bu körpe yaşamdan alır; genç kızı küçük düşürür, girişimleriyle alay eder, horlar zavallıyı. Çoğu kez, açık seçik bir savaş vardır aralarında; genellikle genç olan kazanır elbet bu savaşı, çünkü zaman kendisinden yanadır; ama bu yengide buruk bir kusur tadı vardır: anasının davranışı genç kızda hem başkaldırı, hem de pişmanlık yaratır; gözünün önünde bulunması kendisini suçlu kılmaya yeter: bu duygunun tüm geleceğini etkileyebileceğini biliyoruz. Ana, istese de istemese de yenilgiyi kabul eder; genç kız büyüyüp kadın oldu mu, aralarında tedirginlik oranı değişen bir dostluk kurulur. Ama ana ömür boyu hayal kırıklığına uğramış, birtakım şeylerden yoksun bırakılmış olarak kalır; kızsa, çoğu kez, ilençlenmiş hisseder kendini.

Yaşı ilerlemiş bir ananın kocaman çocuklarıyla ilintilerine ilerde değineceğiz: ama şurası açıktır ki, çocuklar, analarının yaşamında en büyük yeri yirmi yaşına kadar tutarlar. Şimdiye dek anlattıklarımızdan, hemen herkesçe kabul edilen iki önyargının yanlışlığı ortaya çıkmakta. Birinci önyargı, analığın bir kadını mutlu kılmaya, bütün arzularını doyurmaya yettiği inancıdır: oysa yoktur böyle bir şey. Anaların çoğu mutsuz, doyumsuz, kezzap gibi insanlardır. Bir düzineden fazla

çocuk doğuran Sofia Tolstoy çok şey anlatan bir örnektir; *Günce*'si boyunca, hiç durmadan, gerek dünyadaki, gerek kendindeki her şeyi boş ve yararsız bulduğunu söyler. Çocuklar ona, eziyetdüşkünlerine özgü bir dinginlik sağlamaktadır. "Çocuklar doğdu doğalı, gençlik duygusunu yitirdim: Mutlu ve dinginim." Gençliğinden, güzelliğinden, kişisel yaşamından vazgeçmek ona azıcık dinginlik getirmiştir; yaşlı ve doğrulanmış hissetmektedir kendini. "Vazgeçemeyecekleri bir varlık olmak büyük bir mutluluk veriyor bana." Çocuklar, kocasının üstünlüğünü reddetmesine izin veren birer silâhtırlar. "Aramızda bir eşitlik yaratabilmek için başvurabildiğim biricik kaynak, biricik silâh, çocuklarım, enerjim, neşem ve sağlığım..." Ama çocuklar, can sıkıntısının kemirdiği bir varlığa anlam kazandırmaya yetmez. 25 Ocak 1905'te coşkun bir anın ardından şöyle der:

Ben de her şeyi istiyorum ve her şeyi yapabilirim.[14] *Ama coşkunluğum geçince, bebeklere bakmanın, yiyip içmenin, uyumanın, kocamla çocuklarımı sevmenin dışında, hiçbir şey istemediğimi, hiçbir şey yapamayacağımı farkediyorum; bu saydıklarımın insanı mutlu kılması gerekir, onlarsa beni hüzne boğmakta, dünkü gibi içimde ağlama arzusu uyandırmakta.*

On bir yıl sonra da şunları yazar:

Kendimi olanca enerjimle ve en iyisini yapmak üzere çocuklarımı yetiştirmeye adadım. Ama hey ulu Tanrım! Nasıl da sabırsız, öfkeli bir insanım, ne de çabuk bağırıyorum!... Çocuklarla aramdaki bu sonsuz kavga nasıl da hüzün verici!

Ananın çocuklarıyla ilintisi, yaşam dediğimiz şeyin bütünü içinde belirlenir; kocasıyla ilişkisine, geçmişine, uğraştığı işlere, kendisine bağlıdır; çocuğu her derde deva bir ilâç saymak hem saçma, hem zararlıdır. H. Deutsch, başından beri sözünü ettiğimiz *Psychology of women* (Kadınların Ruhsal Durumu) adlı kitabında, ruh hekimliği yaşan-

[14] Sözcüklerin altını Sofia Tolstoy'un kendisi çizmiş.

tısı boyunca rastladığı analık görüngülerini inceledikten sonra işte bu sonuca varmaktadır. O, analığı, insanî işlevlerin doruğuna yerleştirmekte; kadının kendi varlığını analık yoluyla bütünlediğine inanmaktadır. Ancak, bunun *özgür bir seçimle* yüklenilmesi, *içtenlikle* istenmesi gerekmektedir; kadının, analığın yükünü kaldıracak ruhsal, tinsel ve özdeksel bir durumda bulunması zorunludur; yoksa çok kötü sonuçlar doğabilir. Hele karasevdalı ya da sinir hastası kadınlara ilâç diye çocuğu salık vermek, düpedüz cinayettir; böyle bir şey, kadının da, çocuğun da yıkımı demektir. Dengeli, sağlıklı, sorumluluklarını bilen bir kadın başarabilir yalnız "iyi bir ana" olmayı.

Evliliğin en büyük talihsizliğinin, bireylerin evlilikte, güçlülükleri için değil, tam tersine zayıflıkları için biraraya gelmeleri, birbirlerinin hoşuna gitmeye uğraşacak yerde habire bir şeyler verilmesini beklemeleri olduğunu söylemiştim. Kendi başımıza yaratamadığımız bir bütünlüğü, bir sıcaklığı, bir değeri çocuk aracılığıyla elde edeceğimizi sanmaksa çok daha düş kırıcı bir aldanmadır; çocuk, ancak tam bir çıkar gözetmeyişle başkasının mutluluğunu isteyebilen, karşısındaki varlık aracılığıyla yine kendine dönmeyip kendini aşabilen kadına sevinç getirebilir. Çocuk insanın kendini adayabileceği değerli bir girişimdir elbet; ama bütün girişimler gibi, tek başına insanı doğrulayamaz; üstelik yalnız kendisi için istenmelidir, yoksa birtakım varsayımsal çıkarlar için değil, Stekel çok haklı olarak şöyle der:

Çocuklar, aşkın yerini tutan birer oyuncak değildirler; gerçekleştirilemeyen bir ereğin yerini de doldurmazlar; yaşamımızın boşluğunu örtecek birer malzeme de değildirler; onlar ağır bir yük, bir sorumluluklardır; özgür sevginin en eliaçık çiçecikleridirler. Ana-babanın ne oyuncağı, ne yaşama gereksinimlerinin giderilmesi, ne de doyurulmamış özenişlerinin yerini tutan şeyler olabilirler. Çocuk demek, mutlu varlıklar yaratma zorunluluğu demektir.

Böyle bir zorunluluğunsa doğal hiçbir yanı yoktur: doğa insana ahlâksal bir seçim yaptırmaz; böyle bir seçimse insanı bağlar. Çocuk doğurmak, bağlanmaktır; ana sonradan buna yan çizdi mi, bir insanî varlığa, bir özgürlüğe karşı suç işlemiş olur; ancak, hiç kimse onu böyle

bir bağlanmaya zorlayamaz. Ana-babayla çocuklar arasındaki ilinti, tıpkı karı koca arasındaki gibi, özgürlük içinde seçilmiş olmalıdır. Çocuğun kadın için ayrıcalıklı bir bütünlenme olduğu da epey su götürür; bir kadına, "çocuksuz" diye hoppa, züppe, sevdalı, sevici ya da ihtiraslı demekten çekinmiyoruz; buna göre, cinsel yaşamı, kişisel erekleri, değerleri çocuğun yerini tutan şeylerdir. Oysa, burda, işin başında bir belirsizlik vardır: bu lâfa karşılık, kadının, sevgisiz, işsiz güçsüz kaldığı, kendi cinsine duyduğu eğilimleri doyuramadığı için çocuk istediği de söylenebilir. Bu uyduruk-doğalcılığm altında toplumsal, yapay bir ahlâk yatmaktadır. Çocuğun kadın için en son erek olduğunu söylemek, reklâmcılara özgü, allı pullu, beylik bir lâftır.

Bu önyargının hemen ardından gelen ikinci önyargı, çocuğun ana kucağında kesin bir mutluluk bulduğudur. Ana sevgisinin doğallıkla ilgisi bulunmadığına göre, "doğaya aykırı düşmüş" ana da yoktur: ama bundan ötürü kötü analar vardır. Ve ruhçözümlemesinin ortaya çıkardığı büyük doğrulardan biri, "sıradan" ana babaların çocuklar için yarattığı tehlikedir. Yetişkin insanların aşağılık duygularının, saplantılarının, sinir hastalıklarının kökeni ailesel geçmişlerindedir; kendi çatışmalarını, kavgalarını, dramlarını çözememiş analar, babalar, çocuklar için yaşam arkadaşlarının en kötüsüdürler. Baba ocağındaki yaşamın derin izlerini taşıdıklarından, çocuklarına kendi aşağılık duyguları ve yoksunluklarıyla yanaşırlar: ve bu yoksunluk zinciri sonu gelmemecesine uzayıp gider. Hele ananın kendine ve başkalarına eziyet etme eğilimi, kız çocukta bir suçluluk duygusu yaratacak, buysa onun, kendi çocuklarına aynı eziyet etme ve ettirme eğilimiyle davranmasına yol açacaktır. Kadınlara yöneltilen küçümseme ile analara gösterilen saygının bağdaştırılması ikiyüzlülüğün ta kendisidir. Kadına kamu-içi etkinlikleri yasakladıktan, erkekler gibi birtakım uğraşlarda ilerlemelerini engelledikten, her alanda yetisiz olduklarını öne sürdükten sonra, insan yetiştirme gibi alabildiğine ince, alabildiğine ciddi bir işi ona bırakmak, cinayete benzer bir çelişkidir. Törelerin, geleneğin hâlâ erkeğe özgü ayrıcalıklar sayılan eğitimden, kültürden, sorumluluktan, etkinlikten yoksun bıraktığı bir sürü kadının kucağına, tıpkı bir zamanlar oğlanlar karşısındaki aşağılıklarını unutsunlar diye ellerine bebek tutuşturur gibi, birer çocuk vermekteyiz; yaşamalarına engel

oluyor; bunun karşılığında, etten kemikten yapılmış bebeklerle oynamalarına izin veriyoruz. Kadının elindeki hakları kötüye kullanma eğilimine kapılmaması için ya gerçekten mutlu, ya da ermiş olması gerekir. Kadınlara ailenin yönetimini vermektense Devlet'in yönetimini vermenin çok daha iyi olacağını söyleyen Montesquieu belki de haklıydı; çünkü fırsat tanındığı an, kadın da erkek kadar akıllı ve etkili olduğunu göstermektedir: o, cinsini, en kolay, soyut düşüncede, ortaklaşa yürütülen eylemde aşmaktadır; bugün için, kadınsal geçmişinden sıyrılması, içinde bulunduğu durumun hiç mi hiç kolaylaştırmadığı duygusal bir dengeye kavuşması çok daha güçtür. Erkek de, işinde, evdekinden çok daha dengeli ve akılcıdır, hesaplarını matematik bir kesinlikle yürütür: "kendini kapıp koyverdiği" kadının yanındaysa mantıksız, yalancı, maymun iştahlı olur; kadın da, çocuğunun yanında "kendini kapıp koyvermektedir". Ve bu gönül rahatlığı da tehlikelidir, çünkü kadın kocasına karşı kendini çocuğun anasına karşı yapamayacağı kadar kolay savunabilir. Çocuk için, anasının yarım değil tam bir kişi olması, bütünlenişini zorbaca kendisinde değil de, işinde, toplulukla ilintisinde araması arzulanan şeydir elbet; bunun yanında, çocuğun ana-baba eline şimdikinden çok çok daha az bırakılması, eğitiminin, eğlencelerinin kendisine kişisel olmayan, temiz bağlarla bağlı büyüklerin denetiminde, başka çocuklar arasında geçmesi de sağlanmalıdır.

Çocuk, mutlu ya da hiç değilse dengeli bir yaşam içersinde bir zenginlik gibi gözükse de, anasının ufkunu belirleyemez. İçkinliğinden kurtarmaz onu; ana çocuğun bedenine bakar, karnını doyurur, yıkar temizler: bütün yapabileceği somut bir durum yaratmaktır, bu durumu aşmaksa yalnız çocuğun özgürlüğünün harcıdır; ama çocuğun geleceğine yatırım yaparsa, zaman ve evren içersinde kendini yine başkasından aldığı vekillik belgesiyle aşıyor, yani başka birine bağlanıyor demektir. Oğlunun yalnız hainliği değil, başarısızlığı da bütün umutlarının kırılmasına yol açacaktır: tıpkı evlilik ya da sevgideki gibi, yaşamını doğrulama işini başka bir varlığa bırakmaktadır, oysa insana yaraşan tutum, bu işi özgürce kendisinin yüklenmesidir. Kadının aşağılığının yaşamı tekrarlamak zorunda kalışından geldiğini biliyoruz; erkekse, varlığın katkısız yapaylığından daha önemli saydığı bir-

takım yaşama nedenleri yaratır kendine; kadını analığa kapatmak, içinde bulunduğu durumu sonu gelmemecesine sürdürmek olur. Kadın bugün, insanlığın giriştiği hiç durmadan kendini aşarak varlığını doğrulama hareketine katılmak istemektedir; başka bir varlığa can vermeye ancak yaşam kendisi için bir anlam taşıdığı zaman razı olabilir; ekonomik, siyasal toplumsal yaşamda rol oynamayı deneyemediği sürece ana olamaz. Hiçbir işe yaramayan et yığınları, köleler, kurbanlar ya da özgür insanlar doğurmak aynı şey değildir. Gereği gibi düzenlenmiş çocuğun yükünün büyük kısmını topluluğun aldığı, ananın topluluktan bakım ve yardım gördüğü bir toplumda kadının çalışmasıyla analık bağdaşmaz olmaktan çıkacaktır. Genel kanının tersine —ister köylü, ister kimyacı, ister yazar olsun— çalışan kadının gebeliği çok daha kolay geçmektedir, çünkü kendi imgesine bakıp büyülenmemektedir; kişisel yaşamı zengin olan kadın çocuğa bir sürü şey verir, karşılığında pek az şey ister, en iyi eğitici, gerçek insanî değerleri uğraşıp didinerek, ter dökerek öğrenen kadınlardan çıkar. Bugün için, kadının kendisini saatlerce yuvanın dışında tutan ve bütün gücünü tüketen uğraşıyla çocuklarının çıkarını bağdaştırmakta güçlük çekişi, her şeyden önce, kadınların çalışmasının hâlâ köleliğe benzemesindendir; ayrıca, çocukların yuva dışında bakımlarını, korunmalarını, eğitilmelerini sağlayacak hiçbir şey yapılmamaktadır. Toplumsal bir eksikliktir bu: ama bu eksikliği, gökte ya da ananın karnında yazılı bir yasanın anayla çocuğu birbirinin malı saydığını söyleyerek doğrulamak da safsatanın ta kendisidir; bu karşılıklı birbirinin oluş, gerçekte çok zararlı ve iki yanlı bir baskıya yol açmaktadır.

Kadının analık yoluyla somut olarak erkeğe eşitlendiğini ileri sürmek düpedüz uyutmacadır. Ruhçözümcüler, çocuğun anaya erkeklik organına denk bir değer kattığını kanıtlamak için epey ter döktüler: böyle bir ek ne denli arzulanırsa arzulansın, buna sahip olmanın bir varlığı doğrulamaya yeteceğini ya da onun en yüce ereği sayılabileceğini söyleyen yoktur. Ananın kutsal haklarından da çok söz edilmiştir, ama kadınlar oy hakkına analıklarından ötürü kavuşmamışlardır; evlenmeden ana olan kıza hâlâ horgörüyle bakılmaktadır; ana, ancak evlilikte, yani kocasının boyunduruğu altında sayılmaktadır. Ailenin ekonomik yönetimi erkekte oldukça, kadın kendileriyle daha çok uğ-

raşmasına rağmen, çocuklar babaya bağlı kalacaklardır. Bu yüzden de, yukarda belirttiğimiz gibi, ananın çocuklarıyla ilintisi, kocasıyla ilintisinin çok sıkı etkisindedir.

Sözün kısası, analık, karı-koca ilintisi ve aile yaşamı bir birlik meydana getirmekte, bu üçünün her anı ötekilere yön vermektedir; kocasına sevgiyle bağlı bulunan kadın, evin yükünü sevinçle taşır; çocuklarıyla mutluysa, kocasına hoşgörüyle bakar. Ama bu uyum kolay kolay sağlanamaz, çünkü kadına verilen görevler birbirleriyle bağdaşmamaktadır. Kadın dergi ve gazeteleri evkadınına bulaşık yıkarken de çekici olmasını, gebeliği sırasında da güzel giyinmesini, hoppalıkla analığı ve tutumluluğu bağdaştırmasını salık vermektedir; ama bu öğütleri eksiksiz uygulamaya kalkan kadın kısa zamanda çılgına dönecek, kaygılar içinde yitip gidecektir; eller bulaşıktan çatladığı, karın burna değdiği zaman çekici kalabilmek son derece güçtür, onun için de, sevdalı kadın, çekiciliğini yokeden, kendisini kocasının okşamalarından yoksun bırakan çocuklarına çoğu kez hınç duyar: yoo, sevgiye değil de, analığa önem veren bir kadınsa, o zaman da çocuklara kendisi kadar sahip çıkan kocasını kıskanır. Öte yandan, daha önce gördüğümüz gibi, evkadınlığı ülküsüyle yaşamın devinimi çelişme halindedir; çocuk, yeni cilâlanmış parkelerin baş düşmanıdır. Ana sevgisi, çoğunlukla, düzgün tutulan bir yuvanın doğurduğu kızıp azarlamalar içinde yokolur gider. Bütün bu çelişkiler içinde çırpınan kadının günlerini habire sinirlenerek, kezzap gibi geçirmesi hiç de şaşılacak bir şey değildir; şu ya da bu hanede zarara uğramakta, gelip geçici kazançları hiçbir güvenilir başarıyla saptanmamaktadır. Kendini hiçbir zaman çalışmasıyla kurtaramamakta; çalışma vaktini almakta, ama varlığını doğrulayamamaktadır: varlığının doğrulanması başkalarına, yabancı özgürlüklere bırakılmıştır. Eve kapatılan kadın kendi varlığının temelini atamaz; kendini benzersizliği içinde olumlama olanağı yoktur: dolayısıyla, benzersizliği de kabul edilmez. Araplar, Hintliler ve köylerde yaşayan insanlar için kadın, yaptığı işe göre değerlendirilen ve yitirildiği zaman hiç üzülünmeden yerine bir başkası konulan bir dişi uşaktır. Çağdaş uygarlıkta kadın, kocasının gözünde, az çok bireyleşmiştir: Nataşa gibi tutkulu ve zorba bir bağlılıkla kendini ailesine adayıp benliğinden geçmese bile o katıksız genelliğe indirgen-

menin acısını çeker. Evin hanımı'dır, eş'tir, ötekilerden ayrılmayan, biricik ana'dır; Nataşa bu hiçleşmeden hoşlanmakta, her türlü çatışmadan, yüz yüze gelmekten kaçınarak, öbür insanlar'ı yadsımaktadır. Çağdaş Batılı kadınsa, tam tersine, *belli* bir evin hanımı, *belli* bir eş, *belli* bir ana, *belli* bir kadın olarak öbür insanların gözüne çarpmak istemektedir. Ve bu gereksinimi toplumsal yaşamında gidermeye çalışacaktır.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

TOPLUM İÇİ YAŞAYIŞ

AİLE, kendi içine kapanmış bir topluluk değildir: ayrılığının ötesinde, öbür toplumsal hücrelerle alışverişte bulunur; ev, yalnızca karı-kocanın içine kapandığı bir "yuva" değildir; aynı zamanda yaşama düzeyini, varlığını, beğenisini dışa vuran bir simgedir; onun için de, başkalarına gösterilmesi gerekir. Yaşamın bu yanınıysa özellikle kadın düzenler. Erkek, üretici ve yurttaş olarak topluluğa, işbölümünün yarattığı organik dayanışmayla bağlıdır; evli çift, geldikleri aile, sınıf, çevre ve ırkın belirlediği, aynı biçimde oluşmuş daha başka gruplara mekanik bir dayanışmayla bağlı toplumsal bir kişidir; ve bu kişiyi olanca katkısızlığıyla temsil etmek kadına düşmektedir: kocanın uğraşsal ilişkileri, çoğu kez, toplumsal değerini yansıtmaz; hiçbir iş yapmayan kadınsa, uğraş diye benzerleriyle ahbaplığı seçebilir; ayrıca, bu "gelip gitmeler"le, kılgısal açıdan kimseye yararı dokunmayan ve tabii ancak toplumsal değerler sıralamasındaki yerlerini yitirmemeye çalışan, yani kendilerini başkalarından üstün sayanlar için önem taşıyan birtakım ilintileri sürdürecek zamanı vardır. Bu aylak kadın, kocasıyla çocuklarının burnunun dibinde oldukları için göremedikleri evini, hattâ yüzünü gözünü başkalarına göstermeye bayılır. Aileler arası görüşmelerdeki "temsil etme" görevi, çoğu kez, kendini göstermekten aldığı zevkle karışır.

Her şeyden önce, kendine karşı kendini temsil etmesi gerekir; evde, işi gücü olmadığından, şöyle üstünkörü giyinir: sokağa çıkmak, konuk ağırlamak içinse, "süslenir". Süslenmenin iki ayrı yönü vardır: bir yandan kadının toplumsal saygınlığını (yaşama düzeyini, varlığını,

çevresini) yansıtmaya yarar, öte yandan da kadının kendine hayranlığının somut simgesidir; hem bir belirti, hem de bir mücevherdir; hiçbir şey *yapmama*'nın acısını çeken kadın, süslenme aracılığıyla *varlığını* dile getirdiğini sanır. Güzel olmaya çalışmak, giyinmek onun için, yuvasına sahip çıkmasına izin veren ev işi gibi, kişiliğini kendine mal etmesine yardım eden şeylerdir; süslendiği zaman ben'ini kendi eliyle seçip yarattığını sanır. Töreler de onu kendi imgesinde yabancılaşmaya itmektedir. Erkek giysileri, tıpkı vücudu gibi, bütün bakışları üstünde toplamayıp aşkınlığını dile getirmek zorundadır;[1] erkek için, ne şıklık, ne güzellik kendini nesne haline getirme ereğini güder; dolayısıyla o, dış görünüşünü —eğer hasta değilse—, varlığının yansısı saymaz. Kadındansa, toplum, tam tersine, bir cinsel nesne olmasını ister. Kölesi olduğu modanın ereği onu özerk bir birey gibi göstermek değil, aşkınlığından koparıp erkeklerin arzulayacağı bir av haline getirmektir: hiç kimse tasarılarına yardım etmez, tam tersine, giriştiği her şey engellenir. Etek, pantolondan daha rahatsızdır, yüksek topuklu ayakkabılar yürümeyi güçleştirir; en şık giysiler ve pabuçlar, şapkalar ve çoraplar, aynı zananda en kullanışsız, en dayanıksız olanlardır; herhangi bir giysi, vücudun biçimini gizlese, bozsa ya da tıpatıp uysa da, sonuç olarak onu gözler önüne serer. Dolayısıyla, kendini seyretmek isteyen küçük kız için süslenme büyülü bir oyundur; daha sonra, çocuklara özgü bağımsızlığı açık renk muslinlerin, boyalı pabuçların getirdiği zorunluluklara başkaldırır; ergenlik çağında, kendini gösterme ya da gizleme arzusu arasında bocalar durur; cinsel nesne olmayı kabullendikten sonraysa, süslenmeye bayılır.

Daha önce de söylediğimiz gibi, kadın süslenme yoluyla hem doğaya benzemekte, hem de ona yapaylık gerekliliğini eklemektedir; gerek erkeğin gözünde, gerekse kendi kendisi için, çiçek ve tomurcuk haline gelir. Permalı saçlarını, kürklerin sıcak yumuşaklığını erkeğe teslim etmezden önce kendine mal eder. Biblolarından, halılarından, yastıklarından, çiçeklerinden çok takıp takıştırdığı tüyler, inciler, taşlı

[1] Bu konuda, kendilerini birer cinsel nesne sayan ibnelerle şık gezmeye bayılan erkekleri ayrık tutmak gerekir. Günümüzde, özellikle Amerikalı Zencilerin parlak ve iyi dikilmiş kumaşlarla "iki dirhem bir çekirdek giyinmeleri" ise, çok karmaşık nedenlere bağlıdır.

iğneler, teniyle bir tuttuğu ipekliler üstünde etkilidir; bunların göz okşayıcı görünüşü, ele hoş gelişi, kısmetine düşen cinsel evrenin kezzaplığını ödünlemektedir: cinsel arzuları ne denli az doyurulursa, giyim kuşama o denli önem verir. Sevici kadınların erkek gibi giyinmesi yalnız erkeğe özenmelerinden ya da topluma kafa tutmalarından değildir: onlar, kadifenin ya da satenin okşayışlarını bir dişinin vücudundaki edilgin niteliklerde bulmaktadırlar.[2] Erkeğin hoyrat kollarına teslim edilen kadın —bundan zevk alıyorsa belli bir ölçüde, hele zevk almıyorsa çok daha büyük bir olasılıkla—, sarılmak için, kendi vücudundan başka av bulamaz: onu çiçek haline getirmek üzere kokular sürünür, boynuna astığı elmaslarınsa teninden ayrımı yoktur; sahip olabilmek için, dünyanın bütün zenginliklerine özdeş kılar kendini. Onlardan yalnız cinsel değil, kimi zaman duygusal, düşünsel hazlar da bekler. Şu mücevher bir anı, öteki bir simgedir. Kimi kadınlar kendilerini çiçek demeti, kuş kafesi haline getirirler; kimisi de müze ya da çivi yazısıdır. Georgette Leblanc, *Anılar*'ında şöyle anlatır gençliğini:

Hep tablo gibi giyinirdim. Van Eyck'in tablolarından çıkmış bir kadın, Rubens'in bir alegoryası ya da Memling'in Meryem Anası gibi dolaşırdım. Bir kış günü, eski bir papaz kaftanından çıkarılmış gümüş şeritlerle belinden bağlanmış, menekşe renkli kadife bir giysiyle Brüksel sokaklarında dolaşışım hâlâ gözümün önündedir. Toplamayı gereksiz bulduğum uzun kuyruğumla kaldırımları süpürüyordum. Sarı kürk berem sarı saçlarımın üstüne oturtulmuştu, ama en garibi, bir zincirle alnımın ortasına sarkıttığım elmastı. Neye yarıyordu bütün bunlar? Hiçbir şeye, ama hoşlanıyordum bundan ve böyle giyindiğim zaman geleneğin dışında yaşadığımı sanıyordum. Ben geçerken gülenlerin sayısı arttıkça, gülünç olma konusundaki buluşlarım da artıyordu. Alay ediyorlar diye kılık değiştirmek çok utanç verici geliyordu bana. İnsanı küçük düşüren bir teslim oluş sayıyordum bunu... Evdeki halimse başka bir âlemdi. Örnek olarak, Gozzoli'nin, Fra Angelico'nun meleklerini, Burne Jones'un, Watts'ın resimlerindeki kadınları

[2]Krafft Ebbing'in kitabında adı geçen Sandor, iyi giyinen kadınlara bayılır, ama kendisi "giyinip kuşanmazmış."

seçiyordum kendime. Hep gök mavisi ya da şafak rengi şeyler giyiyordum; bol etekli giysilerim, kocaman kuyruklar halinde ardımda uzayıp gidiyordu.

Evreni büyülü yollardan kendine mal edişin en güzel örneklerine akıl hastanelerinde rastlanır. Mücevher ve simge düşkünlüğünü dizginleyemeyen kadın kendi öz biçimini unutur, gülünç olmaya başlar. Küçük kızların hepsi, süslenmeyi, kendilerini peri kızı, kraliçe ya da çiçek haline getiren bir kılık değiştirme sayarlar; türlü bezeklerle, kurdelelerle donandıkları zaman güzel olduklarına inanırlar, çünkü bu bezeklere, kurdelelere özdeştirler o sırada; giydiği kumaşın rengine bayılan genç kız, renginin uçukluğunu farketmez bile; bu sınırsız zevksizliğe, kendi kişisel biçimlerinden çok dış dünyayla ilgilenen sanatçı ya da aydın kadınlarda da rastlanır: eski Yunan'dan kalma kumaşlara, eski mücevherlere kendilerini kaptırır, Çin'i ya da Orta Çağ'ı canlandırmanın esrikliğiyle aynaya ya hiç bakmaz ya da kesin bir önyargıyla bakarlar. Kimi zaman, hele yaşlı kadınların garip kılığı karşısında ağzımız açık kalır; taçlar, danteller, cıyak cıyak bağıran renkler, uyumsuz gerdanlıklar kızgın bakışlarımızı çökmüş yüzlerine çeker hep. Erkeklerin hoşuna gitme kaygısından kurtulmuş bu kadınlar için, süslenme, çoğu kez, çocukluktaki gibi bedelsiz bir oyundur. Zarif bir hanım da, giyinip kuşanırken, birtakım cinsel ya da estetik tatlar arayabilir, ama bunları imgesinin uyumuyla bağdaştırması gerekir: giysisinin rengi tenine uyacak, dikimi vücut çizgilerini ortaya çıkaracak, kusurları gizleyecektir; böyle bir kadın, süslendiği zaman, üstündeki bezekleri değil, kendini beğenir, hem de alabildiğine.

Süslenme, daha önce de söylediğimiz gibi, yalnızca bir takıp takıştırma değildir: aynı zamanda kadının toplumsal durumunu belli eder. Görevi cinsel nesne halinde yaşamak olduğundan, ancak fahişeler ortaya vurabilirler dişiliklerini; eskiden saçlarını safran sarısına boyatır, dallı güllü entariler giyerlerdi, bugün de alabildiğine yüksek topuklar, vücudu sımsıkı saran saten giysiler, gözalıcı boyalar, keskin kokular uğraşlarını yansıtmaktadır. "Sokak kadını" gibi giyinen öbür kadınlara kötü gözle bakılır. Onların cinsel nitelikleri toplumsal yaşam içersinde eritilmiştir. Dişilikleri ancak akıllı uslu bir biçimde dışa vurulmalıdır.

Yalnız şunu da belirtmek gerekir ki, hanımefendilik salt edepli giyinmekle olmaz. Erkeğin cinsel arzularını açıktan açığa kamçılayan kadın kötüdür: ama bu arzuyu elinin tersiyle itiyormuş gibi durana da iyi gözle bakılmaz: erkekleşmek istediği kanısına varılır, öyleyse sevicidir; ya da dikkati çekmek istiyordur: o zaman garip kadın damgasını yer; cinsel nesne olmayı reddederek topluma kafa mı tutuyor: öyleyse bozguncudur. Göze batmamak istiyorsa, dişiliğini sürdürmesi gerekir. Kendini gösterme merakıyla edeplilik arasındaki sınırı, töreler çizer; "dürüst kadın" kimi yerde göğsünü, kimi yerde de topuğunu saklamak zorundadır; genç kız, kimi zaman, damat adaylarının ilgisini çekebilmek üzere, dişiliğini ortaya vurma hakkına sahipken, evlenir evlenmez süsü püsü bir yana bırakması gerekir: köy uygarlıklarının çoğunda durum budur; kimi zaman, genç kızların belli belirsiz süslenmeleri, donuk renkli, gösterişsiz entariler giymeleri istenir; evli ablalarınınsa, pahalı kumaşlardan yapılmış, vücudu saran, cıvıl cıvıl giysilere hakları vardır; on altı yaşındaki körpe bir vücutta kara iyice göze batar, çünkü kural, o yaşta karayı yasaklamıştır.[3] İnsan bu yasalara boyunеğmek zorundadır elbet; bununla birlikte, en katı ilkeli çevrelerde bile, kadının dişiliği kalın çizgilerle de olsa belli edilecektir: bir rahibin hanımı da saçlarını kıvırtır, hafifçe boyanır, kıyısından köşesinden modayı izler, vücut güzelliğine önem vererek dişiliğini kabul ettiğini gösterir. Cinselliğin toplumsal yaşama girişinin en belirgin örneği "gece giysisi"dir. Şöleni, yani şatafatı ve hovardalığı dile getirmek üzere, bu giysilerin pahalı ve dayanıksız olmaları gerekir; ne denli rahatsız olurlarsa, o denli iyidir; etekler uzundur, öyle dar ya da geniştirler ki, yürüyemezsiniz; kadın, mücevherler, uçuşan tüller, pullar, çiçekler, tüyler, takma saçlar altında taş bebeğe döner; eti de gözler önündedir; çiçekler nasıl karşılıksız açarsa kadın da öylece omuzlarını, sırtını, göğsünü açar; içkili eğlenceler bir yana, erkek, kadını arzuladığını belli edemez: ancak uzaktan bakar, ya da dansa kaldırıp sarılır; ama böylesine tatlı zenginliklerle dolu bir dünyanın efendisi olduğu için

[3] XIX. yüzyılda geçen kötü bir filmde, Bette Davis, genç kızların, evlenene dek beyaz giymesi gerektiği halde, büyük baloya kırmızı bir giysiyle gelip herkesi şaşırtıyordu. Davranışı, yerleşik düzene başkaldırma biçiminde yorumlanmıştı.

keyiflenebilir. Böylece şölen, erkekler arasında, *potlaç* haline gelir: her erkek, kendi malı olan kadının vücudunu gözler önüne serer. Kadın, gece giysisi içinde, bütün erkeklerin beğenip arzulayacağı, sahibine gurur veren bir dişi olup çıkmaktadır.

Süslenmenin toplumsal imlemi, kadının topluma karşı takındığı tavrı açığa vurmasına izin verir: yerleşik düzene boyuneğiyorsa, kendine, göze batmayan, akıllı uslu bir kişilik seçer; bunun da sayısız ayrıntısı vardır elbet: çıtkırıldım, çocuksu, giz dolu, saf, sert, neşeli, ölçülü, azıcık aşırı ya da silik bir kadın olunabilir. Ya da tam tersine özgünlüğüyle, alışılmışın dışına çıktığını gösterir. Bir sürü romanda, "zincirlerinden kurtulmuş" kadının, giyim kuşam konusundaki gözüpekliğiyle cinsel nesneliğini, yani bağımlılığını göstermesi epey ilginçtir: Örneğin, Edith Wharton'un *This age of innocence* (Şu Çocukluk Çağı) adlı romanında, fırtınalı bir ömür sürmüş, gözüpek genç dulun başlıca niteliği aşırı açık saçıklıktır; bunun yarattığı tepkinin ürpertisi, uyumculuğa duyduğu horgörüyü elle tutulur hale getirmektedir. İşte bu nedenle, bir genç kızın kadın gibi, yaşlı kadının genç kız gibi, yosmanın hanımefendi, hanımefendininse, kapak kızı gibi giyindiğini görürüz. Herkes kendi toplumsal durumuna göre giyinse bile, yine birtakım küçük oyunlar vardır işin içinde. Sanat gibi yapaylık da hayalgücünün ürünüdür. Memelikler, düzgünler, rastıklar birer kılıf olmakla kalmaz, aynı zamanda yüzü ve bedeni başka bir kalıba sokarlar; kişiliği en az bozulmuş kadın bile, "giyinip kuşandığı" zaman kolay kolay yakalanmaz: bir resim, bir heykel, sahnedeki bir oyuncudur artık, asıl kişiliği olan, ama şu anda oynamadığı, orda bulunmayan birini anımsatan bir simgedir. Bir roman kahramanı, bir resim ya da heykel gibi kusursuz, gerekli ve gerçekdışı bir nesneyle karıştırılmaya bayılır; bu nesnede yabancılaşmak, böylece kendini donup kalmış, doğrulanmış bir varlık haline getirmek için çırpınır durur.

Örneğin, Marie Bashkirtseff'i, *Ecrits intimes*'in (Kendimi Anlatan Yazılar'ın) her sayfasında yeni bir kılıkta görürüz. Tek bir giysisini anlatmadan geçmez: her yeni gece giysisiyle yeni bir insan olduğunu sanır ve kendine hayran kalır.

Büyük bir atkı aldım annemden, başımın geçeceği bir oyuk açtım, sonra iki yanından diktim. Yunan giysilerindekilere benzer kıvrımlarla aşağı dökülen bu atkı Doğu ülkelerine, Tevrat'a özgü, garip bir hava veriyor bana.

Laferriére'in dükkânına gidiyorum ve Caroline, üç saat içinde bana, bulutlara bürünmüşüm izlenimi veren bir giysi dikiyor. Kullandığı da, üstüme oturttuğu ve beni ince, uzun zarif bir kız haline getiren İngiliz tülünden başka bir şey değil.

Kıvrımları birbirine uyan, sıcak renkli, yünlü giysimle Lefebvre'in fırçasından çıkmış bir tablo gibiydim; Lefebvre'in hanım hanımcık giydirdiği o fidan boylu, körpe kızlardan biriydim...

Ve bu iş böylece uzayıp gider: "Karalar içinde bir içim suydum... Külrengi giysiler içinde pek sevimliydim... O gün beyazlar giymiştim, ve doğrusu cici mi ciciydim."

Süsüne büyük önem veren Madam de Noailles da, *Mémoires*'ında (Anılar'mda) hüzünle söz eder kötü dikilmiş bir giysinin dramından:

Canlı renkleri, gözüpek çelişmeleri sever, her giysiyi bir görünüm, alınyazısına doğru sallandırılmış bir yem, bir serüven başlangıcı sayardım. Beceriksiz ellerden çıkmış bir giysiyi sırtıma geçirdiğim zaman, yakalayabildiğim bütün kusurların acısı yüreğime çökerdi.

Giyimin kuşamın pek çok kadın için böylesine önem taşıması, aldatıcı olarak onlara hem dünyayı, hem de kendi benlerini vermesindendir. Alman yazarı I. Keun'un *la Jeune Fille en soie artificielle* (Yapay İpekliler Giymiş Kız) adlı romanı, yoksul bir genç kızın, tüylü kumaştan yapılmış, külrenkli mantosuna duyduğu tutkuyu anlatmaktadır; kızcağız, mantonun okşayıcı sıcaklığından, tüylü sevecenliğinden cinsel bir haz duymaktadır; ama sevdiği, aslında, biçim değiştirmiş kendi varlığıdır: bu manto aracılığıyla, kollarına alamadığı dünyasal güzelliğe, bir türlü yaşamadığı parlak alınyazısına kavuşmaktadır.

Derken, askılardan birinde, son derece yumuşak, tatlı, sevecen,

utangaç, külrenkli bir kürk manto gördüm: öylesine sevdim ki, gidip kucaklamak geldi içimden. Tıpkı gökyüzü gibi insanı rahatlatan, tam bir güven duygusu veren, yarı kutsal bir havası vardı. Sahici Sibirya sincabından yapılmıştı. Sessizce sırtımdaki yağmurluğu çıkardım, kürkü giydim. Kürk, ondan hoşlanan tenime elmas kadar yaraşmıştı; bildiğiniz gibi, insan sevdiği şeyi kimseye bırakmaz. İçinde, kenarları işlemeli, ipek bir astar vardı... Manto bana sımsıkı sarılıyor, ve benden çok Hubert'in gönlünü çeliyordu... Öyle zariftim ki onunla. O, duyduğu sevgiyle bana değer katacak, ender bulunan bir erkeğe benziyordu. Manto beni istiyor, ben de onu: böylece birbirimizin oluyoruz.

Kadın bir nesne olduğuna göre, giyim kuşamının ve süslenme biçiminin varlığındaki değerleri değiştirmesine şaşmamak gerekir. İpek çoraplara, eldivenlere, şapkalara onca değer verişi boşuna değildir: toplumsal durumuna yaraşır biçimde giyinmek görevidir. Amerika'da, çalışan kadının kazancının büyük bir bölümü güzellik bakımına ve giysilere gider; Fransa'da bu yük biraz daha hafiftir; ama kadın, yine "kılığına kıyafetine" göre sayılmaktadır; iş aramaya çıktığı zaman, kellifelli gözükmek zorundadır: düzgün bir kılık, iyi bir silâh, bir yafta, bir saydırma aracı, bir iyi durum belgesidir.

Zariflik, köleliğin ta kendisidir; insana kazandırdığı değerler çok pahalıya mal olur; kimi zaman öylesine pahalıya patlar ki, büyük mağazalardaki gözetmenler, arasıra, varlıklı bir hanımı ya da ünlü bir oyuncuyu bile bir şişe koku, bir çift çorap, iç çamaşırı aşırırken yakalarlar. Kadınların çoğu, iyi giyinmek için fuhuş yapar ya da "ufak tefek armağanlar alırlar"; paraya olan gereksinimlerini süslenme ayarlar. Güzel giyinmek, ayrıca, epey zaman ve çaba ister; kimi zaman olumlu sevinçler veren bir iştir bu: çünkü burda da "gizli hazinelerin keşfedilmesi", pazarlık, kurnazlık, birtakım şeyleri birbirine uydurma ve yaratma vardır; becerikli bir kadın bu alanda bir yaratıcı bile olabilir. Mağazalarda kalan malların gösterildiği —özellikle ucuz satışların başladığı— günler, tam bir ana-baba günüdürler. Yeni bir giysi başlı başına bir bayramdır. Yüzün gözün boyanması, saçların yapılması sanat yapıtının ikiz kardeşleridirler. Bugünün kadını, spor, bedeneğitimi, türlü banyolar, masajlar ve özel beslenmelerle vücuduna biçim ver-

mekte eskilerden çok daha talihlidir; vücudunun ağırlığını, biçimini, ten rengini seçen kendisidir; çağdaş güzellik anlayışı kadına yeni nitelikler eklemiştir: kaslarını çalıştırıp geliştirebilir, fazla yağların düşmanıdır; bedeneğitimi yaparken, kendi varlığını olumlar: tombul ya da sıska olma konusunda belli bir özgürlüğe kavuşmuştur; ama bu özgürlük onu kolayca bağımlı kılabilir. Hollywood yıldızı doğayı yenmiş, bu sefer de yapımcının eline düşmüştür.

Kadının elde etme hakkına sahip bulunduğu bu yengiler yanında, kendini beğendirme işi —tıpkı evişi gibi— zamanla boğuşmayı gerektirmektedir; çünkü vücudu da zamanın kemirdiği bir nesnedir. Colette Audry, evkadınının tozla savaşına benzeyen bu kavgayı şöyle anlatır:

Eti, gençlik yıllarının dipdiri eti değildi artık; kollarıyla bacaklarındaki kasların çevresi, yavaş yavaş bir yağ tabakasıyla, hafifçe sarkan bir deriyle kaplanmaya başlamıştı. Telâşlandı, günlük zaman çizelgesini yeniden düzenledi: güne yarım saatlik bedeneğitimiyle başlayacak, akşamları da, yatmazdan önce, on beş dakika masaj yapılacaktı. Evhanımları için hazırlanmış sağlık kitaplarına, moda dergilerine bakmaya, belinin ölçüsünü izlemeye başladı. Meyve suları hazırladı kendine, zaman zaman müshiller içti, bulaşığı eldivenle yıkar oldu. sonunda, iki kaygısı birleşti: vücudunu öylesine gençleştirecek, evini öyle düzgün tutacaktı ki, günün birinde, dinginliğe, bir ölü noktaya ulaşacaktı... dünya, yaşlanıp tozlanmaktan kurtulup olduğu yerde donup kalacaktı... Daha iyi yüzebilmek için, yüzme havuzunda dersler alıyor, güzellik dergileri de, her gün değişen reçetelerle şaşkına çeviriyordu zavallıyı. Ginger Rogers: "Her sabah, yüz kere tararım saçlarımı, bu iş topu topu iki buçuk dakikamı alır, ve saçlarım ipek gibidir" diyordu. Ayak bileklerini inceltmenin yolu; topuklarınıza basmadan, ayak burunları üzerinde, otuz kere inip kalkın: bu iş de çok çok bir dakikanızı alır; koskoca bir günde bir dakika nedir ki? Bir zamanlar da, tırnakar zeytinyağına, eller limon suyuna daldırılır, yanaklara ezilmiş çilek sürülürdü.[4]

[4] *On joue perdant.*

Ama her gün tekrarlandı mı, vücut bakımıyla giysi dolabının düzenlenmesi angarya haline gelir. Bütün canlı oluşumların doğurduğu bozulup çözülme, kimi soğuk ya da doyumsuz kadınları yaşamın kendisinden tiksinmeye götürür: bunlar, vücutlarını ev eşyasını ya da reçel kavanozlarını saklar gibi, bozulmadan saklamak isterler; ve bu olumsuz çaba onları hem kendilerine, hem başkalarına düşman eder: güzel yemekler şişmanlatır, şarap cildi bozar, çok gülmek yüzü kırıştırır, güneş tene zarar verir, fazla uyku hantallaştırır, fazla çalışma yıpratır, sevişmek gözlerin çevresini morartır, fazla öpüşürsen dudakların şişer, fazla okşatırsan göğüslerin sarkar, cinsel aşk vücudu gevşetir, doğumlar hem bedeni, hem yüzü bozar falan filân; bir sürü genç annenin, balo giysilerinin güzelliğine bayılıp kucaklarına koşan yavrularını terslediklerini görmüşsünüzdür: "Sakın dokunma bana, ellerin ıslak, üstümü kirletirsin"; çalımcı kadın, kocasının ya da sevgilisinin kendisine sarılma isteğini de aynı biçimde geri çevirecektir. Ev eşyasının kılıf geçirilerek korunuşu gibi, kendini erkeklerden, dünyadan, zamandan korumak ister. Ama bütün bu sakınmalar, saçların ağarmasına, göz uçlarının kırışmasına engel olamaz. Kadın daha gençliğinde bilir bunlardan kaçınamayacağını. Ayrıca bütün dikkatine rağmen, bir sürü kaza gelir başına: tuvaletine şarap damlar, sigara külü düşer; ve tavuskuşu gibi şişine şişine ortalıkta dolaşan yaratık bir anda silinir gider: asık suratlı evkadını geri gelir; ansızın, süslü giysinin bir çiçek demeti, bir bayram fişeği, bir an yanıp çevreyi aydınlatacak, gelip geçici, karşılıksız bir ışık olmadığı farkedilir: bir varlık, bir sermaye, bir yatırımdır o; bir sürü özveriye mal olmuştur; bozulması, onulmaz bir yıkımdır. Lekelenen, bir yere takılıp yırtılan, kötü dikilen gyisiler, bir vazonun kırılmasından, bir kızartmanın yanmasından çok daha büyük yıkımlardır: çünkü kendini göstermeye bayılan kadın birtakım nesnelerde yabancılaşmakla kalmamış, düpedüz nesne olmak istemiştir, dolayısıyla kendi varlığı tehlikededir. Terzisi ya da modacısıyla ilintileri, sabırsızlıkları, sıkıştırmaları, bu konuda ne denli ciddi olduğunu, kendini ne denli güvensiz hissettiğini göstermektedir. İyi dikilmiş giysi, düşlediği kişiyi yaratacak; modası geçmiş, kötü dikilmiş bir tuvaletse değerini düşürecektir.

Ruhsal durumum, duruşum, yüzümün anlatımı, kısacası her şey sırtımdaki giysiye bağlıydı... der Marie Bashkirtseff, ve devam eder: *İnsan ya çırılçıplak gezmeli, ya da vücut yapısına, beğenisine, kişiliğine uygun giyinmeli. Bu koşullardan biri eksik kaldı mı, beceriksiz, sıradan, aşağılanmış hissederim kendimi. Peki ya ruhsal durumum ve aklım? Onlar da sırtımdaki çulları düşünürler, ondan sonra iyice sersemleşir, bozulur, nereye saklanacağımı şaşırırım.*

Kadınların çoğu, kimse kendilerini farketmeyecek olsa bile, bir toplantıya kılıksız gitmektense, hiç gitmemeyi yeğler.

Kimi kadınlar: "Ben sırf kendi söz zevkim için giyinirim" derse de, kendine hayranlıkta bile, aslında, başkasının bakışına verilen önem gizlidir. Beğenilme meraklısı kadınlar, ancak tımarhanelerde direnirler düşsel kişilerin bakışlarına güvenmeye; yoksa, canlı tanıklar isterler karşılarında. Bakın ne diyor Sofia Tolstoy evliliğinin onuncu yılında:

Hoşa gitmek, güzel olduğumu başkalarından duymak isterdim, Liova'nın bunu görmesini, işitmesini isterdim... Peki, neye yarayacaktı güzel olmam? Sevimli küçük Petya'm, güzelliği sever gibi sever yaşlı ninesini; Liovoçka da belki en çirkin surata bile alışabilirdi... Saçlarımı kıvırmak istiyorum. Gerçi kimse farkına varmayacak, ama yine de hoş olacak. Ne gereği var başkalarının beni görmesinin? Kurdelelere, fiyonklara bayılıyorum, keşke yeni bir deri kemerim olsaydı... ve bu satırları yazarken, kendimi tutamayıp ağlıyorum.

Koca bu tanıklığı pek beceremez. Onun bu konudaki istekleri de iki yanlıdır. Karısı fazla çekiciyse, kıskanır; oysa her koca, az çok, Lidya Kralı Kandol'e benzer; karısının kendisine onur vermesini ister; zarif ve güzel değilse bile, "iyi" olmasını arzular; yoksa, baba Übü'nün sözünü öfkeyle tekrarlayacaktır: "Bugün pek çirkinsiniz, sevgilim! Evde konuk yok diye mi acaba?" Daha önce belirttiğimiz gibi, evlilikte cinsel değerlerle toplumsal değerler pek bağdaştırılamamıştır; bu çatışma, özellikle giyim kuşam konusunda kendini belli eder. Dişiliğini ortaya vuran kadın, kocasının gözünden düşer; yabancı bir

kadında beğeneceği ataklıkları karısında suçlar ve bu ayıplama cinsel arzularını öldürür; karısının edepli giyinmesini onaylar, ama bu sefer de heyecan duymaz; eşini çekici bulmamakta, içten içe yine suçlamaktadır. Dolayısıyla, erkek pek ender olarak salt kendi gözüyle bakar karısına: hep başkalarına göre değerlendirir onu. "Karım için ne diyecekler acaba?" baş kaygısıdır. Hiçbir şeyi önceden göremez, çünkü koca olarak kendi bakış açısını başkasına yakıştırmaktadır. Bir kadın içinse, kocasının kendisinde eleştirdiği şeyleri başka bir kadında beğendiğini görmekten daha tatsız şey olamaz. Ayrıca koca, ayrıntıları yakalayamayacak kadar yakındır karısına; kadın, onun gözünde, değişmeyen bir görünüşe sahiptir; ne yeni gece giysilerini, ne de yeni saç biçimini farkeder. Karısını gerçekten seven kocalar da, ateşli sevgililer de çoğu kez kadının süsüne ilgisizdirler. Onu çıplakken seviyorlarsa, en çok yaraşan süsler ve giysiler bile bu çıplaklığı gizlemekten başka bir işe yaramıyordur; kötü giyinse de, yorgun ve bakımsız olsa da en az göz kamaştırıcı olduğu anki kadar seveceklerdir kadınlarını. Ama sevgileri tükendiyse, en çekici giysiler bile boşunadır. Süslenme, giyimkuşam bir savunma silâhı değil, bir saldırı silâhıdır; bütün hüneri gelip geçici birtakım görüntüler yaratmaktır, yabancı gözler önüne hayalî bir nesne çıkarır: cinsel birleşmelerde, günlük arkadaşlıktaysa ne serap kalır ortada ne bir şey, karı-koca arasındaki duygular, tıpkı bedensel aşk gibi, gerçekliğe dayanmaktadır. Kadın, sevdiği erkek için giyinip kuşanmaz. Dorothy Parker, öykülerinden birinde,[5] büyük bir sabırsızlıkla izinli gelecek kocasını bekleyen kadının ona güzel gözükebilmek için süslenişini anlatmaktadır:

Yeni, siyah bir giysi satınaldı: kocası karayı pek severdi: hiçbir süsü de yoktu, çünkü kocası sadelikten hoşlanırdı; ama öyle pahalıydı ki, fiyatını aklına bile getirmek istemiyordu...

— ... Giysimi sevdin mi?

— Elbette canım! Öteden beri severim bu giysini.

Kadın bir anda donup kaldı.

— İyi ama, yeni giydim bunu, dedi saldırgan bir tavırla, sözcükle-

[5] *The lovely cave* (Sevimli Mağara).

rin üstüne basa basa, bundan önce hiç giymedim. Hattâ, belki ilgilenirsin diye söylüyorum, sırf sen geliyorsun diye aldım onu.

— Ah, sevgilim, kusura bakma, dedi adam. Elbette canım, haklısın, bu ötekine hiç benzemiyor; harika canım, harika; kara giysilere bayılırım zaten.

— Böyle anlarda, başka bir nedenle karalara bürünmeyi isteyesim geliyor, dedi kadın.

Çoğu kez, kadının öbür kadınları kıskandırmak için giyinip kuşandığı söylenir; bu kıskançlık, gerçekten de, çok somut bir başarı belirtisidir; ama biricik amaç o değildir elbet. Kadın, kıskançlık ya da hayranlık dolu bakışlar altında, güzelliğinin, inceliğinin, beğenisinin mutlak bir biçimde olumlanmasını ister: böylece varlığı olumlanacaktır. Giyinip kuşanması kendini göstermek; kendini göstermesiyse, varolabilmek içindir. Böylece, acı bir boyunduruk altına girer; evkadınının kendini eşine ve çocuklarına adaması, değeri bilinmese de, yararlıdır; kendini beğendirmek isteyen kadının çabasıysa, kimsenin gözüne çarpmadığı an, boşa gitmiş demektir. Gönül avcısı kadın, kesin bir değerlendirme bekler; ve bu mutlak yargı özlemi, giriştiği koşuyu tüketici kılar; bir tek kişi kınadığı an, şapkası güzel *değildir* artık; tek bir övgü göklere çıkarır, tek bir yergi yerin dibine batırır onu; ayrıca mutlak, birbiri ardından gelen sayısız görünüşlerde ortaya çıktığından, gönül avcısı kadın hiçbir zaman kesin bir yengiye ulaşamaz; ve işte bunun için son derece alıngandır; işte bu yüzden, herkesin pohpohladığı kimi çok güzel kadınlar, güzel ve ince olmadıklarına, bir türlü rastlayamadıkarı bir ulu yargıcın ulu yargısından yoksun kaldıklarına inanır, gerçekten üzülürler: onlar, gerçekleştirilmesi olanaksız bir kendinde-varlık özlemektedirler. İncelik yasalarını kendisi koyan, başarı ya da başarısızlığına kendisi karar veren, dolayısıyla kimsenin kusur bulamayacağı, burnu havada gönül avcısı pek enderdir; böyleleri, egemenlikleri devam ettiği sürece, kendilerini örnek bir başarı sayabilirler. Ancak işin kötü yanı şu ki, bu başarı hiçbir şeye, hiç kimseye yaramamaktadır.

Süslenme, hemen gezip tozmayı, yemekli toplantıları getirir insanın aklına; zaten başlıca ereği de budur. Kadın, yeni tayyörünü evden

eve dolaştırır, gelip kendisini "evinde" görsünler diye hanım arkadaşlarına toplantılar verir. Koca ancak birtakım törenli "gezmeler"de karısına eşlik eder; bunun dışında kadın, çoğunlukla kocası işteyken yerine getirir "gelip gitme görevleri"ni. Bu toplantılara egemen olan can sıkıntısı binlerce kere anlatılmıştır. Bu can sıkıntısı, "kibarlığın doğurduğu zorunluluklar" yüzünden biraraya gelen kadınların aslında, paylaşacak bir şeylerinin bulunmayışındandır. Bir avukat karısıyla bir doktor karısı arasında hiçbir ortak nokta bulunmadığı gibi, Doktor A. ile doktor B.'nin karıları arasında da yoktur. Genel konulardan söz ederken çocuklarının yaramazlıklarından, aile-içi kavgalardan dem vurmak yakışık almaz. Onun için de havadan sudan, tutulan en son romandan, kocalardan kapılmış birtakım fikirlerden konuşulur. Fransa'da, eski görkemli "kabul günleri" yavaş yavaş tarihe karışmakta; ama "ziyaret" angaryası, türlü biçimlerde, hâlâ devam etmektedir. Amerikan kadınları, toplantılarda, konuşmaktansa briç oynamayı yeğlemekte, ama bu da yalnız briç bilenlerin işine yaramaktadır.

Ancak, kibarlar dünyasındaki yaşam, basit bir nezaket görevinin isteksizce yerine getirilişinden daha çekici biçimler alabilmektedir. Konuk ağırlamak, yalnızca birtakım insanları eve çağırmak değil; aynı zamanda, evi büyülü bir yer haline getirmektir; gösterişli bir toplantı, hem bir şölen, hem de bir potlaçtır. Evin hanımı, bu toplantılarda bütün hazinelerini ortaya döker: gümüş takımları, işli örtüler, billûr kadehler ve bardaklar çıkarılır; ev çiçeklerle süslenir: pek kısa ömürlü, hiçbir işe yaramayan çiçekler, hovardalık ve şatafat demek olan bayramların bedelsizliğini simgeler; vazolara serpiştirilen bu kısa ömürlü nesneler, birer bayram fişeği, tanrılar adına yakılan günlük ve buhurdan, yerlere saçılan şarap, kesilen kurbandırlar. Sofralar türlü yemeklerle donanır. Konukların açlığını ve susuzluğunu giderirken arzularından önce davranmak, birtakım tatlı armağanlar bulmak gerekir; yemek, giz dolu bir tören biçimini alır. Virginia Woolf *Mrs. Dalloway*'den aldığımız şu parçada işte buna değiniyor:

Ve işte o anda, iki yana açılabilen kapılarda, hizmetçiden çok, Mayfair'li hanımların saat birle iki buçuk arasında oynadıkları gizemli oyunun, o büyük kandırmacanın rahibelerine benzeyen, beyaz ön-

lüklü, beyaz şapkalı kızların sessiz ve sevimli gidiş-gelişi başladı. Bir el hareketiyle sokaktaki devinim duruyor, onun yerini bu aldatıcı yanılsama alıyordu: ilkin, hiçbir karşılık beklemeden önünüze getirilen yemekler; ve derken masa, gümüş ve billûr takımlarla, kırmızı meyve çanaklarıyla, ekmek sepetleriyle örtülüyor; kalkan balığının üstünde, koyu krem rengi bir tül var; saplı, uzun tencerelerde ayıklanmış piliç etleri yüzerken, bir köşedeki ateş, kıpkızıl alevlerle, görkemli bir biçimde yanıyor; yine karşılık beklemeksizin sunulan şarapla kahveden sonra, tatlı düşlere dalan, yaşamı son derece ezgili ve gizemli bulan dalgın bakışlar önünde, insana neşe veren görüntüler beliriyor...

Bu yarı dinsel oyunları yöneten evhanımı kendini unutulmaz bir anın yaratıcısı, mutluluğun, neşenin vazgeçilmez öğesi sayacak, bundan gurur duyacaktır. Bütün bu insanları biraraya getiren, bu unutulmaz olayı yaratan Kendisi'dir, karşılıksız bir neşe, bir uyum kaynağıdır o.

Mrs. Dalloway'in duyguları da tıpatıp böyledir.

Ama Peter gelip: Peki, peki, anlaşıldı! Yalnız, ne gereği var o gece toplantılarınızın? dese, (kimseler akıl erdiremese de) vereceği cevap şu olurdu: Tanrılara adanmış, karşılıksız sunular bunlar... Düşünsenize bir, konuklarından biri Güney Kennington'da, öbürü Bayswater'da başka biri de örneğin Mayfair'de oturmaktadır. Ve Mrs. Dalloway, her an onların varlığıyla doludur; kendi kendine: Ah, ne yazık! Ne büyük kayıp burada olmayışları! demektedir. Ayrıca, insan böyle kişileri biraraya getirmek için neler yapmaz ki! der, ve sonra dediğini yapıp onları evine toplar. Bir sunu'dur bu; bir birleştirme, bir yaratma'dır. Peki ama kimin için?

Hiiç! Belki de sırf sunma zevki için sunmaktır bu. Kısacası, onun şimdiki zamanıdır. Bundan başka bir şeyi de yoktur zaten...

Başka biri, herhangi bir insan da orada olup bütün bunları yapabilirdi. Ama hayır, yine de epey hayran kalınacak bir toplantıydı canım, diye düşünüyordu. Öyle olması için elinden geleni yapmıştı.

Bu sunu salt eliaçıklığa dayanıyorsa, şölen gerçekten şölendir.

Ama toplumsal alışkanlık, şöleni bir kurum, sunu'yu bir zorunluluk, gösterişi de âyin haline getirmiştir. "Akşam yemeği"ne çağrılan kadın, o nefis şeyleri miğdeye indirirken, bu çağrıya aynı biçimde karşılık vermesi gerekeceğini düşünmekte: kimi zaman, çok iyi ağırlanmak keyfini bile kaçırmaktadır. Öfkeli bir sesle kocasına: "X'ler bu akşam gözümüzü kamaştırmak istediler" der. Pek çok öykü arasında, şöyle bir olay anlattılar bana: son savaş sırasında, küçük bir Portekiz kentinde, ikindi çayları potlaçların en pahalısı haline gelmiş: evhanımları, her toplantıda, bir öncekinden daha çok ve çeşitli pasta çıkarmak zorundaymışlar; bu iş zamanla öyle ağır bir yük olmuş ki, kadınlar, ortak bir kararla, artık çaylarda hiçbir şey vermemeyi kabul etmişler. Böyle durumlarda şölen şölen olmaktan çıkmakta, eliaçıklığını ve olağandışılığını yitirmektedir; düpedüz bir angaryadır artık; şölenin simgesi olan araç ve gereçler birer kaygı kaynağıdır: billûr kadehlere, masa örtüsüne dikkat etmek, şampanyayı ve çörekleri ölçülü dağıtmak gerekmektedir; bir kahve fincanı kırıldı, koltuklardan birinin ipek örtüsü yandı mı, yıkımdır; ertesi gün her şeyi temizlemek, yerleştirmek, evi düzeltmek gerekecektir: kadın, bu fazladan gelen işten ürker. Evkadınının yazgısını belirleyen o çok yanlı bağlılığı olanca gerçekliğiyle yaşar: puf böreğine, kızartma ete, kasaba, aşçı kadına, o gün tutulan yardımcı kadına bağlıdır; en küçük aksaklıkta kaşlarını çatan kocasına; ev eşyasını, şarapları değerlendiren, gecenin başarılı olup olmadığına karar veren konuklara bağlıdır. Böyle bir sınavaysa, ancak gerçekten eli açık ya da kendinden emin kadınlar dayanabilirler. Pek çoğu, bu konuda, Virginia Woolf'un Mrs. Dalloway'ine benzer: "Bu görkemli utkuları, göz kamaştırıcılıklarını, uyandırdıkları heyecanı sevmesine seviyor, ama boşluklarını, düzmeceliklerini de hissediyordu." Kadın, ancak çok önemsemediği zaman gerçekten tat alabilir böyle gösterişli toplantılardan; yoksa, bir türlü doyurulamayan boş gururunun vereceği acılardan kurtulamaz. Ayrıca, bu "gösterişli toplantılar"da yaşamını dolduracak bir uğraş bulacak talihli kadın da yok gibidir. Kendilerini bütünüyle bu işe verenler, hem kendilerine bir din yaratmakta, hem de bu gösterişli yaşamı daha yüce ereklere doğru aşmaya çalışmaktadırlar: gerçek "salon toplantıları"nın edebi ya da siyasal bir yanı vardır. Kadınlar, böylece erkeklerin üstüne çıkmaya, yaşamda kişisel bir rol

oynamaya uğraşmaktadırlar. Evliliğin dar çemberinden kaçmaktadırlar. Evli kadın, genellikle, hiç de zevkli bir yaşam sürmez, zaman zaman tattığı geçici başarılar, onun için, bir eğlenceden çok bir yorgunluktur. Bu gösterişli yaşam kadının "birşeyleri temsil etmesini", kendini göstermesini ister, ama kendisiyle başkaları arasında gerçek bir alışveriş yaratmaz. Sizin anlayacağınız, yalnızlıktan kurtarmaz onu.

"Üzücüdür elbet", diyor Michelet, "ama bağımlı bir varlık olan kadın ancak bir erkekle birlikte yaşayabilir ve çoğu kez erkekten daha yalnızdır. Erkek her yerde bir çevre bulur, yeni ilintiler kurar. Kadınsa, ailenin dışında hiçtir. Aile de canını çıkarır zavallının, çünkü bütün yük onun omuzlarındadır." Gerçekten de, dört duvar arasına kapatılan, benzerlerinden ayrılan kadın, birtakım ortak ereklere yönelmek demek olan arkadaşlığın tadını bilmez; yaptığı iş zihnini çalıştırmaz, aldığı eğitim dolayısıyla bağımsızlığı ne tatmış, ne de böyle bir alışkanlık edinmiştir, ve günleri yalnızlık içinde akıp gider; Sofia Tolstoy'un başlıca derdinin yalnızlık olduğunu biliyoruz. Evliliği onu baba ocağından da, genç kızlık arkadaşlarından da koparmıştır. Colette, *Mes Apprentissages* (Çıraklık Dönemim) adlı kitabında, taşradan alınıp Paris'e getirilen bir gelinin yabancılaşmasını anlatmıştır: yaşayabilmek için, annesine uzun uzun mektup yazmaktan başka çaresi yoktur; ama bu mektuplar canlı insanın yerini tutamaz elbet; zavallıcık, duyduğu hayal kırıklığını Sido'ya da açıklayamaz. Genellikle, evlenen kızla ailesi arasında gerçek bir yakınlık kalmaz; ne annesi, ne de kızkardeşleri dost olabilirler kendisine. Bugün, yeni evli kadınların çoğu, konut darlığı yüzünden, kendi ailelerinin ya da kocalarının evinde yaşamaktadırlar; ama bu zorlama beraberlik, onlar için, gerçek bir arkadaşlık sağlamaktan uzaktır.

Kadın için, eski ya da yeni hanım arkadaşlarının dostluğu son derece değerlidir; bu dostluklar, erkekler arasındaki ilişkilere hiç benzemez; erkekler, kendilerine özgü fikir ve tasarılarla, birer birey olarak alışverişte bulunurlar; kadınlık yazgısının genelliği içine kapanmış olan kadınlarsa, birbirlerine dolaysız bir suçortaklığıyla bağlıdırlar. Ve birbirlerinden bekledikleri ilk şey, ortak evrenlerinin olumlanması-

dır. Kadınlar kişisel yargılar üstünde tartışmazlar: bitakım gizli sırları ve reçeteleri paylaşırlar; değerleri erkeklerinkinden üstün bir çeşit karşı-evren yaratmak üzere el ele verirler; ancak biraraya gelince bulurlar ellerine ayaklarına vurulan zincirleri sarsacak gücü; köpeksi bir davranışla erkeklerin cinsel iştahlarını ya da beceriksizliklerini alaya alır, birbirlerine ne denli soğuk olduklarını anlatır, böylece erkeğin cinsel üstünlüğünü yadsımaya çalışırlar; ayrıca, yine alaylı bir dille, önce kocalarının, sonra bütün erkeklerin ahlâksal ve akılsal üstünlüğünü yadsırlar. Kişisel yaşantılarını karşılaştırırlar: gebelikler, doğumlar, çocuk hastalıkları, kendi hastalıkları, evişleri insanlık tarihinin başlıca olayları haline gelir. Çalışmaları tekniğe dayanmaz: birbirlerine aktardıkları yemek ya da temizlik reçeteleriyle, evişine, kulaktan kapma geleneklerden kurulu gizli bir bilim niteliği ve saygınlığı kazandırırlar. Arasıra oturup, hep birlikte, tinsel sorunlara değinirler. Kadın gazete ve dergilerinde çıkan "mektuplar", bu fikir alışverişinin en güzel örneğidir; salt erkeklere seslenen bir "gönül postası" ne görülmüştür, ne de görülecektir; erkekler, *kendilerinin* malı olan bir *dünyada* buluşurlar; kadınlarsa, kendilerine kalan alanı ölçmek biçmek, tanımlamak, keşfetmek zorundadırlar; özellikle güzellik öğütleri, yemek tarifleri, örgü örnekleri alıp verir, birbirlerine akıl danışırlar; gevezelik etme, kendini gösterme eğilimlerinde, zaman zaman, gerçek bunalımlar gizlidir. Kadın, erkek yasalarının kendisine uymadığını, dolayısıyla bunları çiğneyeceğinin bilindiğini farketmektedir, çünkü kendisini bu yasaların mahkûm ettiği şeyleri yapmaya, çocuk aldırmaya, yalana dolana, yolsuzluğa iten erkektir; onun için de kadın, bir çeşit "çevre yasası", salt kadınlara özgü bir ahlâk getirmek üzere öbür kadınlardan yardım ister. Kadınların birbirlerinin davranışlarını öyle uzun uzun yorumlayıp eleştirmeleri yalnızca kötü yürekli oluşlarından gelmemektedir: hem birbirlerini yargılayabilmeleri, hem de kendilerine bir yol çizebilmeleri için, ahlâk konusunda erkeklerden daha çok terlemeleri, daha çok şey bulmaları gerekmektedir.

Kadınlararası ilintilere değer kazandıran şey, içlerindeki doğru'dur. Kadın, erkeğin karşısında hep oyun oynamaktadır; temel olmayan varlıkmış gibi görünmeyi kabul ederken yalan söylemekte; erkeğin karşısına mimiklerden, süslü giysilerden, basmakalıp lâflardan kurulu düş-

sel bir kişi çıkarıp onu kandırmakta; bu oyunsa, benliğinde sürekli bir gerilim yaratmaktadır; hemen her kadın, kocasının ya da sevgilisinin yanında: "Asıl ben bu değilim" diye düşünmektedir. Erkek dünyası katıdır, keskin çizgilerle bölünmüştür, orda sesler çın çın ötmekte, ışıklar gözü almaktadır, ilintiler serttir. Kadınların yanındaysa, perdenin gerisine çekilmiştir; savaşı bırakmış, silâhlarını parlatıp bilemektedir; üstünü başını düzeltir, yüzüne yeni bir biçim verir, birtakım hileler bulur: sahneye çıkmazdan önce, perde gerisinde, sabahlıkla, yumuşak terliklerle dolaşır; bu ılık, tatlı, gerilimsiz havayı sever. Colette, hanım arkadaşı Marco'nun yanında geçirdiği anları bakın nasıl anlatıyor:

Kısacık iç dökmeler, mahpus kadınlara özgü eğlenceler, kimi zaman dikimevlerindekine, kimi zaman da hastalık sonralarınınkine benzeyen saatler...[6]

Colette, kendisinden yaşlı bir hanıma akıl hocalığı etmeye bayılmaktadır:

Sıcak öğleden sonraları, Marco, balkonun kalın perdeleri ardında çamaşırları onarırdı. Büyük titizlik gösterdiği halde çok kötü dikerdi, ben de, verdiğim öğütlerden gururlanırdım... "İç çamaşırlarına gökmavisi kuyruklu yıldız işlemek tatsız, tene yakın olduğu için pembe iplik kullanın, çok daha iyi gider." Derken bu öğütler, pudrasından, dudak boyasına, gözkapaklarına çektiği rimellere dek uzardı. "Sahi mi? Sahi mi?" derdi. Gencecik yetkem hiç ödün vermezdi. Tarağı alır, alnına düşen perçemi çekici bir biçimde ayırır, büyük bir ustalıkla gözlerini boyar, elmacık kemiklerinin üstüne, şöyle şakaklara doğru, bir günbatımı kızıllığı kondururdum.

Birkaç sayfa sonra, Marco'yu, gönlünü çelmek istediği genç adam için büyük bir kaygıyla süslenirken buluruz:

... Islanan gözlerini kurulamak isteyince engel oldum.
— Bana bırak sen bu işi.

---

[6] *Le Képi.*

Gözkapaklarını baş parmaklarımla alnına doğru çektim, böylece gözlerinin kenarında beliren iki damla yaş göz çukurunda eriyip gidecek, kirpiklerindeki sürmeyi akıtmayacaktı.

— Tamam! Ama durun bakayım, daha işimiz bitmedi.

Bütün yüzünü elden geçirdim. Dudakları belli belirsiz titriyordu. Yaralarını temizliyormuşum gibi göğüs geçirdi, sabırla kendini bıraktı. Son olarak, sarkan gerdanını pudrayla azıcık pembeleştirdim. İkimiz de tek lâf etmemiştik.

— ... Ne olursa olsun, sakın ağlamayın, dedim. Gözyaşlarına yenilmeyin.

... Elini, alnının açıklığında gezdirdi.

— Cumartesi günü kelepircide gördüğüm o kara giysiyi alsaydım keşke... Şey, ince çorabınız var mı? Bana ödünç verebilir misiniz? Gidip alacak vaktim yok da...

— Elbette, elbette.

— Çok teşekkür ederim. Giysimin karanlık havasını gidermek üzere bir çiçek eklese miydik? Ama hayır, hayır, çiçek miçek takmayalım. Süsen kokusunun modası geçmiş, öyle mi? Ah, ah, size soracak öyle çok şeyim var ki...

Colette, *le Toutounier* (Kuçucu) adlı başka bir kitabında da kadın yaşamının öbür yüzünü anlatmıştır. Mutsuz ya da sevgililerinde aradıkları huzuru bulamayan üç kızkardeş, her akşam, üstünde büyüdükleri kanepede buluşmakta; orada gevşemekte, günlük kaygıları kafalarında evirip çevirmekte, ertesi günkü çatışmalara hazırlanmakta; özenle hazırlanmış dinlenmenin, güzel bir banyonun, tatlı bir uykunun, hıçkıra hıçkıra ağlamanın kaçak zevklerini yaşamakta; hiç konuşmadıkları halde, birbirlerine sıcacık bir yuva yaratmaktadırlar; ve aralarında geçen her şey doğrudur.

Kimi kadınlar, bu sıradan ve sıcak yakınlığa, erkek arkadaşlığının ciddiliğinden daha fazla önem verirler. Kendine hayran kadın, başka kadınlarda, genç kızlığındaki gibi, iki yönden ayrıcalıklı bir varlık bulmaktadır; iyi dikilmiş giysisine, ince bir beğeniyle döşenmiş evine karşısındaki kadının dikkatli gözlerinde hayran olacaktır. Yakın dostu, evlendikten sonra bile, en seçkin tanığıdır: ama böyle bir hanım arka-

daş, arzulanabilecek, arzulanan bir nesne olarak kalmaya devam da edebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, her genç kızda kendi cinsine eğilim vardır: kocanın çoğu kez beceriksizce uyguladığı sevişmeler bu eğilimleri yoketmez; kadının, kendi cinsinden varlıklar yanında tattığı, olağan erkeklerinse hiç bilmedikleri o cinsel dinginliğin kaynağı budur. İki kadın arasındaki cinsel bağlılık coşkun bir duygusallık biçimini alıp yücelebileceği gibi, kararlı ya da kararsız okşamalara da dönüşebilir. Birbirlerine sarılmaları boş zamanı dolduran bir oyun olabileceği gibi —vakit geçirmekten başka kaygıları bulunmayan Harem kadınlarının durumu budur—, büyük bir önem de kazanabilir.

Ancak, dişiler arasındaki ortaklığın gerçek dostluğa dönüşmesi pek enderdir; kadınlar birbirlerine erkeklerden daha yakındırlar, ama bu anlık dayanışma içersinde her biri kendini öteki varlığa doğru aşmamaktadır: hep birlikte yüzlerini, değerlerine teker teker sahip olmak istedikleri erkek dünyasına dönmüşlerdir. İlintileri kendi kişisel benzersizliklerine dayanmamakta, genellik içersinde, o anda yaşanmaktadır: dolayısıyla, işe hemen bir düşmanlık karışmaktadır. Tolstoy'un *Savaş ve Barış*'ındaki Nataşa, memedeki çocuklarının kundak bezlerini gözlerinin önüne serebildiği için sevdiği ailesindeki kadınları bile kıskanmaktaydı: Pierre'in gözünde, her biri kendi yerini alabilecek *kadın* olabilirdi çünkü. Kadınların anlaşması, birbirlerine özdeş olmalarındandır: ama hepsinin birbirini yadsıyışı da bundandır. Bir evhanımı, hizmetçisiyle —eşcinsel olmayan— bir erkeğin uşağı ya da şoförüyle kuramayacağı kadar yakın ilintiler kurar; evin hanımıyla hizmetçisi birbirlerine içlerini döker, kimi zaman suçortaklığı bile ederler; ama aralarında düşmanca bir yarış da vardır; çünkü evin hanımı işleri hizmetçinin sırtına yüklemek, sorumluluk ve saygınlığıysa kendine saklamak ister; yeri doldurulamayacak, vazgeçilemeyecek bir varlık olmak arzusundadır. "Ben evde olmadım mı, her şeyin altı üstüne geliyor" der. Açgözlüce, hizmetçisinin kusurunu bulmaya çalışır; çünkü hizmetçi görevlerini kusursuz yaptı mı, evin hanımı kendini bulunmaz bir varlık gibi hissedemeyecektir. Aynı biçimde, kendinin bir uzantısı olan çocuklarıyla uğraşan dadılara, sütanalarına, eğiticilere, kâhya kadınlara da, işlerine yardıma gelen hısım akrabasıyla kadın arkadaşlarına da sinirlenir; bunun için de, bahane olarak kendi "isten-

ci"ne saygı göstermediklerini, "kendi fikirleri"ne göre davranmadıklarını söyler; aslında ne istenci vardır, ne de kendine özgü fikri; canını sıkan şey, kendi yapacağı işleri başka kadınların da aynı biçimde yapmasıdır. Bu da, bir evin yaşamını zehirleyen karı-koca, hısım akraba kavgalarının başlıca kaynaklarından biridir: evin içindeki her kadın, kendi özel niteliklerini kabul ettirebilmek için başkaca yolu bulunmadığı oranda artan bir saldırganlıkla dediğim dedik olmak istemektedir. Ama kadınlar, birbirlerini özellikle gönül avcılığı ve aşk alanlarında düşman saymaktadırlar; bu doğruya genç kızlarla ilgili bölümde değinmiştim; çoğu kez, bu hastalık ömür boyu sürmektedir. Yukarda da gördüğümüz gibi, zarif kadının, kibarlar dünyasında yaşayan kadının ülküsü, mutlak bir değerlendirilmedir; tepesinde bir utku çelengi bulunmadı mı acı çekmektedir; ermişlere özgü ışık çemberini başka bir kadının başında görmeye dayanamaz; öbür kadınların topladığı oylar kendisinden çalınmaktadır; tek olmayan mutlağa mutlak denebilir mi hiç? Yürekten seven kadın, tek bir kalbe girmiş olmakla yetinir, dostlarının yüzeysel başarılarını kıskanmaz; ama o da sevgide tehlike içinde hissedecektir kendini. En yakın dostu tarafından boynuzlanan kadın teması salt edebiyat yapıtlarına özgü bir örnek değildir; iki kadın arasındaki dostluk arttıkça, yarış da tehlikeli hale gelir. İç dökülen dost, sevdalı kadının gözleriyle görmeye, onun yüreğiyle duymaya, onun etiyle hissetmeye çağrılmaktadır: âşığa doğru çekilmekte, dostunu seven erkeğin büyüsüne kapılmaktadır; dürüstlüğünün kendisini korumaya yeteceğini sanıp duygularının akışına set çekmemekte; bu işte başrolü oynayamadığı için canı sıkılmaktadır: kısa bir süre sonra içinden gelen eğilime uyacak, kendini sunacaktır. Sakınımlı kadınların çoğu, bir erkeği sevdikleri an "yakın dostları"ndan uzaklaşırlar. Bu iki yönlülük, kadınların, birbirlerine besledikleri duygularda huzur bulabilmelerini engeller. Erkeğin gölgesi her an bütün ağırlığıyla üstlerindedir. Kadınlar kendisinden söz etmedikleri zaman bile, Saint-John Perse'in şu dizesini erkeğe rahatça uygulayabiliriz:

Ve adı anılmasa da gücü aramızdadır güneşin.

El ele verip erkekten öç alır, ona tuzaklar kurar, küfürler eder,

ilençler yağdırır: ama yine de yolunu gözlerler. Harem dairesinde çöreklenip kaldıkça, olumsallık, yavanlık ve can sıkıntısı içinde yüzerler; bu belirsiz yaratıklar ana koynundan azıcık sıcaklık almışlardır elbet: ama sonuç olarak birer belirsiz varlıktırlar, o kadar. Kadın, ancak yakında kurtulacağını umduğu zaman katlanır bu duruma. Nitekim, banyonun nemli havasında kendi kendisinden hoşlanması, az sonra büyük bir görkemle gireceği ışıklı salonu hayal etmesindendir. Kadınlar, birbirleri için tutsaklık arkadaşıdırlar, mapusaneye katlanabilmek, ve sonunda kaçabilmek için yardımlaşırlar: ama kurtarıcıları erkek dünyasından gelecektir.

Kadınların çoğu için, erkek dünyası, evlilikten sonra da parlaklığını sürdürür; etkisini yitiren yalnız kocadır; kadın, erkeğin katkısız özünün onda yozlaştığını farkeder: ama erkek yine de evrenin doğrusudur, en üstün yetkedir, harikadır, serüven, efendi, av, zevk ve kurtuluştur; hâlâ aşkınlığı temsil etmektedir, bütün soruların karşılığıdır. Ve eşlerin en dürüstü bile erkek dünyasından vazgeçip olumsal bir varlıkta tatsız bir başbaşalığa yüzde yüz razı olmaz. Çocukluğu kendisinde çok baskın bir klavuz gereksinimi bırakmıştır; koca bu rolü oynayamazsa, başka bir erkeğe yönelir. Kimi zaman baba, erkek kardeş, amca ya da dayı, başka bir akraba ya da yaşlı bir dost eski etkisini sürdürür: kadın bunlardan birine yaslanacaktır. Uğraşları dolayısıyla bu sırdaşlık ve kılavuzluk görevini yüklenmeye aday iki takım erkek vardır: biri dinadamları, öbürü de hekimler. Birincilerin en büyük üstünlüğü, akıl danıştığınız zaman para almamalarıdır; günah çıkardıkları papaz onları rahatça sofu kadınlara özgü gevezeliklere iter; papazlar kendilerini ellerinden geldiğince "kilise biti", "kutsama kabı kurbağası" haline getirirler; ama dişi koyunlara ahlâk yolunu göstermek başlıca görevleridir, kadınlar toplumsal ve siyasal açıdan önem kazandıkça, kilise onları kendi ereklerine araç etmeye çalıştıkça ivedileşen bir görevdir bu. "Bilinç yönetmeni", günahlarını kendisine anlatıp tövbe eden kadına siyasal inançlar aşılamakta, oyunu kime vereceğini göstermektedir; kocaların çoğu, papazın aile yaşamlarına burnunu sokmasından hiç mi hiç hoşlanmamaktadır: yatak odasında nelerin yapılıp nelerin yapılmayacağına karar vermek papaza düşmekte; adam çocukların eğitimiyle ilgilenmekte; kadına kocasıyla ilgili bütün konularda

öğütler vermekte; erkeği hep bir tanrı olarak selâmlamış bulunan kadın da, yeryüzünde Tanrı'yı temsil eden bu erkeğin önünde büyük bir zevkle diz çökmektedir. Hekim bu konuda kendini daha iyi savunabilmektedir, çünkü birtakım törpülenmeler istemekte; ağzında bakla ıslanmayan müşterilerine kapısını kapatmaktadır; ama o da kadınların daha kesin, daha inatçı baskılarıyla karşı karşıyadır: aşk delisi kadınların saldırısına uğrayan erkeklerin dörtte üçü hekimlerdir; bir erkeğin gözü önünde soyunmak, pek çok kadın için, büyük bir kendini gösterme zevkidir.

Birtakım kadınlar tanıyorum ki, biricik zevkleri, hoşlandıkları bir hekimin kendilerini muayene etmesidir, diyor Stekel. *Hele evde kalmış yaşlı kızların çoğu, olur olmaz kanamalar ya da sıradan bir rahatsızlık için doktora koşup kendilerini "büyük bir titizlikle" muayene ettirmektedirler. Kimisi de kanser ya da (yüznumara yoluyla) hastalık kapma korkusu içinde yaşamakta ve gidip hekime gözükmek için bunları bahane etmektedirler.*

Verdiği bir sürü örnek arasında şu ikisi de vardır:

B. V. adındaki 43 yaşında bir kız, her aybaşı, hastalıktan sonra doktora gitmekte, bir aksaklık var deyip kendini inceden inceye muayene ettirmektedir. Her ay doktor değiştirmekte ve bu oyunu sürdürmektedir. Doktor soyunup masaya ya da divana uzanmasını istemekte, kız ilkin çok utangaç olduğunu söyleyip soyunmaya yanaşmamakta, aslâ yapamam böyle bir şey demektedir! Hekim kendisini ya zorlamakta, ya tatlılıkla kandırmakta, kız: "Aman doktor, kızoğlan kızım ben, sakın bir yerime bir şey yapmayın" diyerek soyunmaktadır. Doktor muayeneyi makattan yapacağını söylemekte. Ve daha elini değdirir değdirmez, kız doyuma ulaşmakta; hekimin eli makatta dolaştıkça, orgazm, gittikçe yoğunlaşarak devam etmektedir. Kız hep takma ad kullanmakta ve parayı hemen ödemektedir... Sonradan, bu oyunu günün birinde doktorlardan biri kızlığını bozar umuduyla oynadığını itiraf etmiştir.

Madam L. M. 38 yaşındadır, evlidir, bana, kocasına karşı tam anlamıyla kayıtsız olduğunu söylemektedir. Ruhçözümlemesi için baş-

vurdu. İki buluşmadan sonra, bir sevgilisi olduğunu açıkladı. Ama adam kendisini bir türlü doyuma ulaştıramıyormuş. Ancak bir kadın doktoruna muayene olurken doyuma eriyormuş. (Babası da kadın doktoruydu!) İki üç buluşmamızda, aklı fikri soyunup kendine baktırmaktaydı. Zaman zaman sürekli bir bakım istemiş, ve ömrünün en mutlu dönemleri bunlar olmuştu. Son olarak, hekimlerden biri, döl yatağı sarkmış diyerek uzun uzun masaj yapmış, her seferinde birkaç kez doyuma varmıştı. Kendini doktora gösterme tutkusunu, ömrünün ilk doyumunu bir hekim muayenesine borçlu oluşuna bağlıyordu...

Kadın, vücudunu gösterdiği erkeğin bedensel ya da ruhsal güzelliğine vurulduğunu sanmakta, dolayısıyla, hele hastaysa, papaz ya da hekim tarafından sevildiğine inanmaktadır. Hasta olmasa bile, aralarında ince bir bağ bulunduğu sanısına kapılmakta; büyük bir saygıyla her söyleneni yerine getirmekten hoşlanmakta; kimi zaman da, bu ilişkide, yaşamasını kolaylaştıran bir güvenlik duygusu bulmaktadır.

Ancak, kimi kadınlar varlıklarını ahlâksal bir yetkeye dayamakla yetinemez: romansı coşkunluklar da yaşamak isterler. Kocalarını aldatmak ya da ondan ayrılmak niyetinde değillerse, erkeklerden ürken genç kızın yaptığını yapar, imgesel tutkularla avunurlar. Stekel *la Femme frigide*'de bunun bir sürü örneğini vermektedir:

Evli, son derece dürüst, iyi bir çevrede yaşayan bir hanım sinir bozukluklarından, ruhsal çöküntülerden yakınmaktadır. Bir akşam, Operada, tenora çılgınca vurulduğunu farkeder. Adamı dinlerken heyecandan durduğu yerde duramamaktadır. Tenorun ateşli bir hayranı olup çıkar. Hiçbir gösteriyi kaçırmaz, resmini satın alır, gece gündüz onu düşler, hattâ: "Adsız hayranlarınızdan biri" yazılı bir kart iliştirip bir demet gül bile gönderir. Daha da ileri gidip adama mektup yazmaya karar verir (imza yine "adsız bir hayranınız"dır tabii). Ama bütün bunlar hep uzaktandır. Şarkıcıyla tanışma fırsatı çıkar. Kadın, hemen, bu fırsattan yararlanamayacağını sezer. Adamı yakından tanımak istememektedir. Yanında bulunmasına gereksinimi yoktur.

Bir yandan tenoru tutkuyla sevmek, öte yandansa eşine bağlı kalmak kendisine mutluluk vermektedir.

Hanımın biri, Viyanalı ünlü oyuncu Kainz'e tapıyordu. Evinde, Kainz'in sayısız resmiyle süslü ayrı bir oda vardı. Bir köşede de, bir Kainz kitaplığı. Burda, devşirebildiği her şeyi: kahramanından söz eden kitapları, kitapçıkları, gazeteleri, Kainz'in oynadığı oyunların programlarını, ilk gecelerin çağrılarını, kutlama gösterisi biletlerini bulabilirdiniz. Asıl tapındığıysa, büyük oyuncunun imzalı resmiydi. Taptığı adam ölünce, kadın tam bir yıl yas tuttu ve Kainz'le ilgili konuşmaları dinlemek üzere uzun gezilere çıktı. Kainz hayranlığı ona cinsel aşkı aratmamış, nefsine düşmesini önlemişti.

Rudolph Valentino'nun ölümünün nasıl bir gözyaşı seliyle karşılandığını hepimiz anımsarız. Genç kızlar kadar, evli kadınlar da hayrandırlar sinema yıldızlarına. Kimi zaman, kendi kendilerini doyururken ya da eşleriyle yatarken onların imgeleri gelir gözlerinin önüne; kimi zamansa büyükbaba, erkek kardeş, öğretmen vb. görünüşünde beliren bu hayaletler bir çocukluk anısını uyandırmaya yararlar.

Ancak, kadının çevresinde etten kemikten erkekler de vardır; —pek ender rastlanan eksiksiz, mutlak, tekelci aşk bir yana— kadın cinsel açıdan doyurulsa da, soğuk ya da örselenmiş, cinsel zevkten yoksun bırakılmış olsa da, bu erkeklerin görüşlerine büyük önem verir. Kocasının alışılmış bakışı imgesini canlandırmaya yetmez artık; giz dolu bakışların kendisini bir giz halinde yakalamasını ister; gönlünde yatan sırları dinlemek, sararmış fotoğrafları canlandırmak, yalnız kendisinde bulunan şu gamzeyi, şu göz kırpışı var edebilmek üzere karşısına geçip kendisine bakacak yüce bir bilince gereksinimi vardır; ancak arzulandığı, sevildiği zaman arzulanan, sevilen bir kadın olur. Evliliğine iyi kötü ayak uydurabilse de, öbür erkeklerden boş gururunun doyurulmasını bekler; kendine duyduğu hayranlığa katılmaya çağırır onları; gönülleri çeler, hoşa gider, yasak aşkları düşledikçe, "Ah, ah, isteseydim..." diye düşündükçe ağzı kulaklarına varır; tek birine kökten bağlanmaktansa, bir sürü hayran edinmeyi yeğler; genç kızdan daha ateşli, daha az ürkek olduğundan, erkeklerden değerini ve gücünü olumlamalarını bekler; bir yuvaya demir attığı, bir erkeğin gönlünü

kazandığı için, genç kızdan daha atılgandır, oyununu fazla umut bağlamadan, büyük bir tehlikeye atılmadan oynar.

Kadın, kısa ya da uzun bir bağlılık döneminden sonra, böyle çocuksu oynaşmalarla, gönül çelmelerle yetinmeyebilir. Çoğu kez, hıncından karar verir kocasını aldatmaya. Adler, kadının ihanetinin bir öç alma olduğunu söyler; biraz aşırı bir lâftır bu; ancak şurası da bir gerçektir ki, çoğu kez âşığın çekiciliğinden çok, kocaya kafa tutma arzusuna kapılır: "Başka erkek mi yok yeryüzünde —hoşuna gideceğim başka insanlar da var elbet— kölesi miyim ben onun, kendini çok kurnaz sanıyor, ama görür o gününü." Bu şekilde meydan okunan koca, karısının gözünde yine de ön planda gelebilir; anasına başkaldırmak, anasından babasından yakınmak, onların dediklerini dinlememek, kendini olumlamak için sevgili bulan genç kız gibi, hınçlarıyla bile kocasına bağlı kalan kadın da, âşığında bir sırdaş, kendisine kurban diye bakan bir tanık, kocasına katlanmasına yardım eden bir suçortağı arar; durmadan kocasından söz eder, hamur haline getirip aşağılasın diye sevgilisinin önüne atar onu; âşık bu rolü gereği gibi oynayamazsa, ya kocasına dönmek, ya da başka bir avutucu aramak üzere adamı yüzüstü bırakır. Çoğunlukla, hınç değil, hayal kırıklığı atar bir kadını âşığının kollarına; gençliği boyunca tatlı umutlarla beklediği cinsel hazları, sevinçleri hiçbir zaman tatmamaya razı olamaz. Kadınları cinsel doyumdan yoksun bırakan, duygu özgürlüklerini ve benzersizliklerini yadsıyan evlilik, alaylı, kaçınılmaz bir diyalektikle onları kocalarını aldatmaya itelemektedir.

Çocukluktan başlayarak aşk girişimlerine göre yetiştiririz onları, diyor Montaigne, *çekicilikleri, davranışları, bilgileri, konuşmaları, bütün eğitimleri bu ereğe dönüktür. Dadıları miğdelerini bulandırma pahasına habire aşk perisi yüzünü yakıştırır onlara...*

Daha sonra da şöyle der:

Kadınlar için bunca doğal ve yakıcı olan bir arzuya gem vurmaya çalışmak bir çılgınlıktır.

Engels de şöyle diyor:

Tekeşlilikten ötürü, dünya kuruldu kurulalı, şu iki ilginç toplumsal şey ortaya çıkmaktadır: kadının yavuklusu ve boynuzlanan koca... Kocayı aldatma, tekeşlilikle saray yosmalığının yanıbaşında, şiddetle cezalandırılan, ama bir türlü ortadan kaldırılamayan, yasadışı, kaçınılmaz bir toplumsal kurum olarak yaşamaktadır.

Karı-koca arasındaki sevişmeler, Colette'in *l'Ingénue libertine*'indeki gibi, kadının arzularını kamçılayıp da doyuramamışsa, o da gidip aşk konusundaki eğitimini yabancı yataklarda tamamlamaktadır. Kocası cinselliğini uyandırabilmişse, kadın, ona özel bir bağlılığı da bulunmadığı için, eşinin ortaya çıkardığı zevkleri başka erkeklerle yaşamak isteyecektir.

Ahlâkçılar âşığa verilen önem karşısında öfkelenmişlerdir, ve yukarda, kentsoylu (burjuva) edebiyatın, kocayı eski saygınlığına kavuşturabilmek için harcadığı çabaya değinmiştik; ancak, onu, toplumun —yani öteki erkeklerin— gözünde yarıştığı adamdan daha üstün tutulduğunu söyleyerek savunmak saçmalığın ta kendisidir: burda önemli olan, kadının gözündeki değeridir. Oysa, iki temel nitelik kendisini tiksinç kılmaktadır. Birincisi kadının cinsel öğretmeni olmak gibi nankör bir görevi yüklenmiş bulunmasıdır; el değmemiş bir genç kızın hem saldırıya uğramak, hem de sayılmak istemesi onu kaçınılmaz bir biçimde başarısızlığa mahkûm etmektedir; kadın, bu çelişik isteklerden ötürü, kocasının kollarında ömrünün sonuna dek soğuk kalmakta; âşığının kollarındaysa ne kızlığının bozulmasının verdiği korkuyu, ne de altedilen utancın yarattığı ilk aşağılık duygularını hissetmektedir; şaşkınlıktan eli kolu bağlanmakta: kendisini bekleyen şeyi aşağı yukarı bilmektedir; gerdek gecesinden daha az alıngan olduğu için, düşünsel aşkla bedensel iştahı, duyguyla sarsıntıyı birbirine karıştırmakta: sevgilisi olsun diye bir âşık edinmektedir. Bu açıkgörüşlülükse, seçimindeki özgürlüğü yansıtmaktadır. Çünkü, bu kocanın omuzlarına çöken ikinci temel eksikliktir: o, genellikle seçilmekte, kadına zorla benimsetilmektedir. Kadın kocasını ya çaresizlikten kabul etmekte, ya da ailesince ona verilmektedir; ayrıca, severek evlense bile, imzayı çaktığı an, erkeği kendine efendi yapmaktadır: ilişkileri görev niteliğini kazanmakta ve çoğu kez erkek karısına bir zorba gibi gözükmekte-

dir. Âşığın seçiminde de durum ve koşulların çizdiği sınırlar vardır elbet, ama bu ilinti yine de bir özgürlük boyutuna sahiptir; evlenmek bir zorunluluk, âşık edinmekse lükstür; kadın, bu ilintiyi kendisi istediği için, âşığına seve seve boyuneğmektedir: sevgisine değilse bile arzusuna güvenmektedir; seviştikleri zaman adam yasalara uymak için yanaşmamaktadır kendisine. Ayrıca, çekiciliğini ve etkisini günlük yaşamın sürtüşmeleri içinde eritip tüketmemektedir: uzakta, başka bir varlık olarak kalmaktadır. Bu yüzden de kadın, buluştukları zaman kendi dar kalıbından çıktığını, yepyeni zenginliklere kavuştuğunu sanmakta: başka bir varlık olduğunu hissetmektedir. Kimi kadınlar, ilişkilerinde özellikle bunu: başka bir varlık tarafından kendi varlıklarından koparılmayı, şaşırtılmayı, uğraştırılmayı ararlar. Sevgililerinden ayrılmak onlarda umutsuz bir boşluk yaratır. Janet,[7] bize kadının âşığında ne arayıp ne bulduğunu gösteren bu karasevdaya birçok örnek vermektedir:

Beş yıl edebî çalışmalarına kendisini de katmış olan bir yazardan ayrıldığı için sinir nöbetleri geçiren 39 yaşındaki bir hanım, şunları yazmaktadır Janet'ye: "Öyle zengin bir yaşamı vardı, öyle de zorba bir insandı ki, ondan başka bir şeyle ilgilenemez, başka bir şey düşünemezdim."

31 yaşındaki başka bir kadınsa, taptığı sevgiliden ayrılınca hastalanmıştır. "Onu görebilmek, sesini duyabilmek için, masasının üstündeki mürekkep hokkası olmaya razıyım", der mektubunda. Ve nedenini açıklar: "Onsuz sıkıntıdan patlıyorum, kocam kafamı yeterince çalıştırmıyor, ne kendisi bir şey biliyor, ne bana bir şey öğretiyor, şaşırtmıyor beni... beylik bir sağduyudan başka bir şeyi yok, buysa can sıkıntısından öldürüyor beni". Âşığı içinse şunları yazmaktadır: "Şaşırtıcı bir adamdı, bir gün bile kararsızlık geçirdiğini, heyecanlandığını, kendini kapıp koyverdiğini görmedim, her zaman ölçülü, alaycı, insanı çileden çıkaracak kadar soğuktu. Ama bunun yanında aklımı başımdan alacak kadar atak, serinkanlı, kıvrak zekâlı ve canlıydı..."

[7] *Les Obsessions et la Psychasthénie.*

Kimi kadınlar bu bütünlenmeyle bu sevinçli coşkuyu ancak ilişkilerinin ilk anlarında duymakta, âşık kendilerine zevk veremezse —her iki yan da utanıp sıkıldığı, birbirine uyamadığı için, ilk sevişmede sık sık görülen bir durumdur bu,— ondan tiksinip nefret etmektedirler; ve bu çağdaş "Messalina"lar durmadan yeni denemelere girişir, birbiri ardından âşık değiştirirler. Ama evliliğin başarısızlığa uğramasıyla gözleri açılan kadının, bu sefer kendine uyan erkeği beğenmesi ve aralarında kalıcı bir ilişkinin yaratılması da olasıdır. Kadın, çoğu kez, kocasının tam tersi olduğu için hoşlanacaktır bu yeni erkekten, Adéle'i Victor Hugo'ya çeken şey, hiç kuşkusuz, Sainte-Beuve'le ozan arasındaki aykırılıktı. Stekel de bu konuda şöyle bir örnek veriyor:

Madam P.H. sekiz yıldır bir atletizm kulübü üyesiyle evlidir. Bir kadın hastalıkları kliniğine gidip beliren hafif kanal şişmesinden yakınır, kocasının kendisini rahat bırakmasını istemektedir... çünkü sevişirken acıdan başka bir şey duymamaktadır. Adam kaba ve hoyrattır. Sonunda bir oynaş edinir, kadın buna pek sevinir. Boşanmak ister ve avukatın yazıhanesinde, kocasının tam tersi olan bir yazmanla tanışır. Yazman ince yapılı, ha kırıldım ha kırılacağım gibi duran, zayıf, ama son derece sevimli ve yumuşak bir insandır. Birbirlerine yakınlık duyarlar; adam kendini kadına sevdirmeye çalışır, pek tatlı mektuplar yazar, büyük bir özenle yanaşır. Birtakım ortak erekleri bulunduğunu farkederler... İlk öpüşme kadının duygusuzluğunu yokeder... Erkeğin o görece zayıflığı kadına en yoğun doyumları tattırmaktadır... Kadının boşanmasından sonra evlenip çok mutlu bir ömür sürdüler... Erkek öpücüklerle ve okşamalarla kadını doyuma ulaştırabilmektedir. Üstelik de, o Herkül yapılı ilk kocanın soğuklukla suçladığı kadını!

Ama bütün ilişkiler böyle peri masalı gibi bitmez. Genç kızın kendini babaocağından kurtaracak bir yiğit bekleyişi gibi, kadın da âşığının kendisini evlilik boyunduruğundan kurtarmasını bekleyebilir: sevdiği kadın evlilikten söz açar açmaz tabanları yağlayıp kaçan ateşli âşık teması pek çok sanat yapıtına konu olmuştur; kadın, çoğu kez, sevgilisinin üstü kapalı söz ve davranışlarından incinir ve ilintileri hınçla, düşmanlıkla çığrından çıkar. Bir ilişki duruklaştı mı, sonunda

evlilik gibi bir içli dışlılığa yol açabilir; evliliğin bütün kusurlarını, can sıkıntısı, kıskançlık, sakınım ve kurnazlığı onda da buluruz. Ve kadın, kendini bu tekdüzelikten kurtaracak adamı düşlemeye başlar.

Kocayı aldatma, törelere, durum ve koşullara göre değişik biçimler alabilir. Eşine ihanet, ataerkil aile geleneğinin sürdüğü uygarlığımızda, erkekten çok kadın için ağır bir leke olmaktadır:

Ne de haksızdır günah değerlendirmesi diyor Montaigne. *Bizler kusurları doğaya göre değil de, kendi çıkarımıza göre tanımlayıp ona buna yakıştırıyoruz, dolayısıyla birbirini tutmaz biçimlerde ortaya çıkıyorlar. Kararnamelerimiz, kadınların bu günah tanımına uymalarını daha çetin ve kusurlu kılıyor, onları çok daha kötü yollara itiyor.*

Bu sertliğin temel nedenlerini biliyoruz: kadının başka biriyle yatması, aileye bir yabancının oğlunu sokarak, yasal mirasçıları haklarından yoksun bırakma tehlikesi yaratmaktadır; koca evin efendisi, kadın da onun malıdır. Toplumsal değişmeler, "doğum denetimi" bu dürtülerin gücünü epey azaltmıştır. Ancak, kadını bağımlı tutma isteği, çevresindeki yasakları sürdürmektedir. Kadın, çoğu kez bunları kendine mal etmekte; dini, ahlâkı, "erdemi" herhangi bir karşılıklılığa izin vermediği halde, evlilik çılgınlıklarına göz yummaktadır. Çevre baskısı —özellikle, gerek Eski, gerekse Yeni Dünya'nın "küçük kentleri"nde—, kocadan çok kadının üstündedir: erkek kadına oranla daha çok evin dışındadır, daha çok gezer, yaramazlıklarına kadınınkinden çok göz yumulur; kadın, böyle bir şeye kalkıştığı an, adı lekeleneceği gibi, evliliği de bozulabilir. Kadınların bu sıkı gözetimi boşa çıkarmak üzere giriştikleri kurnazlıklar uzun boylu anlatılmıştır: örneğin ben, eski çağlara özgü kaskatı ilkelerle yaşayan küçük bir Portekiz kasabası biliyorum, burda genç kadınlar ancak kaynana ya da görümce eşliğinde evden çıkabilmektedirler; ama berber, dükkânının üstündeki odaları kiralıyor; ve âşıklar, "saçların sarılması" ile taranması arasındaki kısa süre içinde, alelacele sevişiyorlar. Büyük kentlerde kadının zindancıları daha azdır: ama bir zamanlar uygulanan "beş yedi arası" buluşmalar da yasadışı duyguların mutluluk içinde serpilip gelişmesine izin vermiyordu. Gizli kapaklı, koşuşmacalı olan bu iş insanca, öz-

gür ilişkiler yaratmaz; yanında getirdiği yalanlar, karı-koca ilintilerindeki saygınlığı yokeder.

Bir sürü çevrede, kadınlar bugün belli bir cinsel özgürlüğe kavuşmuştur. Ama evlilikle cinsel doyumu bağdaştırmaları hâlâ güç bir sorundur. Evlilik ille de bedensel aşkı içermediğinden, bu ikisini açıkça birbirinden ayırmak akla uygun olurdu. Erkeğin hem kusursuz bir koca, hem de uçarı bir adam olabileceği kabul edilmektedir: gelip geçici cinsel arzuları, gerçekten de, karısıyla tam bir dostluk içinde yaşamasını engellememektedir; hattâ, bu dostluk, bir kölelik zinciri haline gelmediği oranda katkısız, iki anlamlılıktan uzak olacaktır. Aynı şeyler kadın için de kabul edilebilirdi; o da çoğu kez kocasının yaşamını paylaşmak, çocukları için onunla birlikte bir yuva kurmak ama bu arada başka erkeklerle de sevişmek istemektedir. Başka biriyle yatmayı yozlaştıran şey, sakınımla ikiyüzlülüğü uzlaştırmaya çalışmaktır; özgürlüğe ve içtenliğe dayanan bir anlaşma, evliliğin başlıca kusurlarından birini yokedebilir. Ancak, şurası da bir gerçek ki, oğul Dumas'nın Francillon'una: "Kadın için durum aynı değil" dedirten o çirkin, sinir bozucu formül bugün de belli oranda geçerlidir. Kadının, cinsel etkinliğe erkekten daha az gereksinim duyduğu ileri sürülüyor: öyle olup olmadığı hiç de belli değil; cinsel arzularını içlerine atan kadınlar kezzap gibi birer eş, eziyetçi birer ana, akıl hastası birer evkadını, kısacası mutsuz ve tehlikeli yaratıklar oluyorlar; cinsel arzusu erkeğinkilere oranla daha ender olsa bile, bu, onları doyurmasının gereksizliğini savunmaya yetemez. Ayrım, geleneğin ve şu anki toplumun erkekle kadının cinsel durumlarını tanımlayışındaki ayrılıktan gelmektedir. Sevişmek, kadın için hâlâ kocasına karşı yükümlü bulunduğu, dolayısıyla erkeğin efendi durumunda gözükmesine izin veren bir *görev* sayılmaktadır; daha önce de belirttiğimiz gibi, erkek kendinden aşağı bir kadına *sahip olabilmekte*, ama kadın kendini dengi olmayan bir erkeğe *verdi* mi gözden düşmektedir; he deyişinde bir teslim oluş, bir düşüş gizlidir. Bir kadın, çoğu kez, kocasının başka kadınlarla yatmasını hoş karşılamaktadır:[8] hattâ bundan gurur bile duyar; Adéle Hu-

[8] Bütün bunları evlilik için söylüyorum. Birbirine âşık kadınla erkeğin durumunun bambaşka olduğunu göreceğiz.

go, kocasının sönmek bilmeyen ateşini başka yataklara taşımasına hiç kızmamış gibidir; kimisi, Madam Pompadour gibi, kendi elleriyle erkeklerine sevgili bulur getirir. Kadınsa, sevişme sırasında nesne, av haline gelmektedir; koca, karısının yabancı bir gücün etkisinde kaldığını, kendi malı olmaktan çıktığını, çalınıp götürüldüğünü sanmaktadır. Ve kadın, gerçekten de yatakta, çoğu kez erkeğin egemenliği altına girmek istemekte, girdiğini hissetmekte, dolayısıyla girmektedir; ayrıca, kendisine sahip olan erkeği beğenme, ona öykünme eğiliminde olduğundan, yattığı adam onun için Erkeği temsil eder. Koca, pek haksız olmayan bir tutumla, tanıdığı bir ağızdan kendine yabancı bir düşünce çıkınca sinirlenmektedir: sahip olunan, saldırıya uğrayan biraz da kendisidir sanki. Madam de Charriére'in —iki erkeksi kadın arasında kadın rolü oynayan— Benjamin Constant'ı bırakışı, hiç hoşlanmadığı Madam de Staël'in etkisinde kaldığını sezişindendi. Kadın kendini "yattığı" erkeğin kölesi ve yansısı haline getirdikçe, ihanetinin kendisini kocasından karşılıklı ihanetlerden çok daha fazla kopardığını kabul etmek zorundadır.

Kendi bütünlüğünü koruyabilse bile, kocasının, âşığın bilincinde saygınlığını yitirmesinden korkabilir. Hattâ bir kadın, bir adamla —bir kanepe üstünde, alelacele, tek bir kez— yatsa bile yasalara uygun yaşayan kadından daha üstün duruma geçtiği hayaline kapılabilir; hele oynaşına sahip olduğunu sanan erkek, kocaya yaman bir kazık attığına inanır. Bu yüzden, Bataille'ın *la Tendresse* (Sevecenlik), Kessel'in *Belle de Jour* (Gündüz Yosması) adlı kitaplarındaki kadınlar kendilerine aşağı katlardan âşık seçmeye dikkat ederler: onların yanında cinsel heyecanlar yaşamak, ama saydıkları kocalarından üstün duruma geçirmemek istemektedirler. Malraux *İnsanlığın Durumu*'nda, karşılıklı özgürlüğe dayanan bir anlaşmayla bağlı bir çift gösterir bize: ama May gelip de parti arkadaşlarından biriyle yattığını söylediği zaman, Kyo, o adamın karısına "sahip olduğunu" sandığını düşünerek acı çeker; kendisi hiç kimseye *sahip olunamayacağını* bildiği için, eşinin bağımsızlığına saygı göstermeyi seçmiştir; ama başka bir adamın kafasını kurcalayan tatlı düşünceler, May aracılığıyla Kyo'yu yaralamakta, küçük düşürmektedir. Toplum, özgür kadınla halifmeşrep kadını birbirine karıştırmaktadır; âşık bile, yararlandığı özgürlüğü se-

ve seve kabul edememekte; oynaşının kendisine teslim olduğunu, çekiciliğine kapıldığını, kendisinin de onu büyülediğini, fethettiğini sanmak daha bir hoşuna gitmektedir. Gururlu bir kadın, karşısındaki erkeğin boş kendini beğenmişliğinden bir pay çıkarabilir; ama saygıyla baktığı kocasının böyle bir boş gururun saldırısına uğramasına dayanamaz. Bir kadın için, bu eşitlik evrensel olarak tanınıp somut olarak gerçekleşmedikçe, erkek gibi davranmak son derece güçtür.

Sözün kısası, eşini aldatma, dostluk ya da kibarlar dünyasında gezip dolaşmak, evliliğin yalnızca eğlenceleridir; birtakım zorunluluklara katlanmaya yardımcı olsalar da, onları ortadan kaldıramazlar. Bütün bunlar, kadının yazgısına sahip çıkmasına izin vermeyen, aldatıcı kaçışlardır.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

FAHİŞELER VE SARAY YOSMALARI

DAHA önce de söylediğimiz gibi, fahişelik evliliğin ayrılmaz yoldaşıdır. "Yosmalık, insanlığı, ailenin üstüne vuran koyu bir gölge halinde, uygarlık içinde bile izlemektedir" diyor Morgan. Erkek, sakınımlı davranıp karısına dürüstlüğü salık vermekte, ama sonra koyduğu düzenden ilkin kendisi hoşlanmamaktadır.

Pers Kralları, diyor onların bilgeliğini onaylayan Montaigne, *şölenlere hanımlarını çağırırlarmış; ama içtikleri şarap başlarına vurup da şehvetleri ayaklandı mı, o sınırsız iştahlarına ortak olmasınlar diye onları hemen kendi odalarına yollar, bu kadar saymak zorunda bulunmadıkları kadınları getirirlermiş.*

Kilise Babaları da, sarayların sağlığa yararlı kalabilmesi için lâğım çukurlarına gereksinim vardır, derlermiş. Mandeville de, epey gürültü koparan bir yapıtında: "Kadınların bir bölüğünü kurtarmak ve çok daha iğrenç bir kötülüğü önlemek üzere, öbür bölüğü gözden çıkarmak gerektiğine kuşku yok" demektedir. Amerikan kölecilerinin başlıca kanıtlarından biri şuydu: insanı köleleştiren işlerden kurtulan Güneyli Beyazlar, böylece alabildiğine demokratik, alabildiğine ince ilişkiler kurabileceklerdi; "yitik kızlar" da, "dürüst kadın"a saygıların en çelebicesiyle yanaşabilmemizi sağlamaktadır. Fahişe, okka altına gidendir; erkek bütün namussuzluğunu ona akıttıktan sonra varlığını yadsımaktadır. Yasalarla polis denetimine verilse de, gizli çalışsa da, tam bir parya gibi davranılmaktadır fahişeye.

Ekonomik açıdan, durumu evli kadınınkine benzer. Marro, *La Puberté* (Erginlik Çağı) adlı yapıtında: "Kendilerini fuhuş yoluyla satan kadınlarla evlilik yoluyla satanlar arasındaki biricik ayırım, satış için verilen parayla satınalınmanın süresindedir" der. Her ikisi için de cinsel edim bir hizmettir; evli kadın bir tek erkeğe ömürlük bağlıdır; fahişeninse, parça başına ücret ödeyen bir sürü müşterisi vardır. Birinci, bir erkek tarafından ötekilerden korunur, ikinciyse her birinin tekelci zorbalığına karşı hepsinin koruyucu kanatları altındadır. Her ikisinin de vücutlarını vererek sağladıkları kâr başka adaylarla yarışa bağlıdır; koca, başka bir kadın alabileceğini bilmektedir: "eşlik görevleri"nin yerine getirilmesi, hiçbir çekiciliği bulunmayan bir sözleşmeye uymaktır, o kadar. Fahişelikte, erkeğin arzusu, benzersiz değil de cinse özgü olduğundan herhangi bir kadında doyurulabilmektedir. Eşler ya da yosmalar bir erkeği ancak öbür kadınlardan ayrı bir biçimde etkiledikleri zaman diledikleri gibi kullanabilmektedirler. Aralarındaki en büyük ayrım, nikâhlı karının bu niteliğiyle ezilirken, insan olarak sayılmasıdır; bu saygı, baskıyı yavaş yavaş azaltmaktadır. Fahişeninse birey olarak hiçbir hakkı yoktur, kadın köleliğinin bütün biçimlerini onda özetlemiştir.

Hangi dürtülerin kadını fahişeliğe ittiğini sormak düpedüz salaklıktır; bugün artık fahişelerle suçluları aynı kaba koyan ve bu iki takımı da yozlaşmış insanlar sayan Lombroso'ya inanılmıyor; sayılamaların gösterdiği gibi, fahişelerin zekâ düzeyi genel olarak epey düşük, hattâ kimisi düpedüz geri zekâlıdır: zihinsel yetenekleri ağırlaşmış kadınlar kendilerinden akılyürütme beklemeyen uğraşlar seçmektedirler elbet; ama fahişelerin çoğu orta zekâlı, kimisi de enikonu zekidir. Atadan kalma bir karayazgı, bedensel bir kusur değildir omuzlarına çöken. Aslında, yoksulluğun ve işsizliğin kol gezdiği bir dünyada bir takım işler bulunur bulunmaz, o işleri tutanlar da olacaktır; polislik ve fahişelik durdukça, polis de fahişe de var olacaktır. Üstelik, bu uğraşlar, birçoklarından daha kârlıdır. Erkek isteğinin yarattığı sunmayı görmezlikten gelmek ikiyüzlülüğün ta kendisidir; dünyanın her yerinde geçerli, en basit ekonomik süreçtir bu. Parent-Duchâtelet, daha 1857'de: "Fahişeliğin başlıca nedeni, düşük ücretlerin kaçınılmaz sonucu olan işsizlik ve yoksulluktur" diyordu yaptığı soruşturmada. Aklı

başında ahlâkçılar, karşılarındakiyle dalga geçerek, gözüyaşlı fahişe öykülerinin alık okuyucuları kandırmak üzere yazılmış romanlara özgü olduğunu söylerler. Gerçekten de, fahişe çoğu kez yaşamını başka bir yoldan da kazanabilir pekâlâ: ama seçtiği yolu kötülerin kötüsü saymayışı, kanında günahın yattığını göstermez; tam tersine, pek çok kadının önüne bu uğraşı az yıldırıcı işlerden biri diye çakaran toplumu mahkûm eder. Herkes: iyi ama neden bu işi seçti? diye soruyor. Oysa: neden seçmesin? diye sormak gerekirdi. "Sokak kızları"ndan çoğunun hizmetçilikten geldiği saptanmıştır; Parent-Duchâtelet'nin soruşturması bunun bütün danyada, Lily Braun Almanya'da, Ryckére de Belçika'da böyle olduğunu göstermişlerdir. Fahişelerin aşağı yukarı % 50'si ilkin hizmetçilik yapmıştır. "Hizmetçi odaları'na bir göz atmak bu olguyu açıklamaya yeter. Sömürülen, köleleştirilen, insandan çok nesne gibi davranılan, her işte kullanılan hizmetçinin gelecekten en küçük bir umudu yoktur; kimi zaman evin efendisinin gönlünü de hoş etmek zorundadır: hizmetçiliğin köleliğinden, kapı arkası sıkıştırmalardan, daha iyi olacağını sandığı daha kötü olamayacak başka bir köleliğe kayıverir. Ayrıca, hizmetçi kadınların çoğu kimsiz kimsesizdir; Parisli fahişelerin % 80'inin taşradan ya da köyden geldiği tahmin edilmektedir. Ailenin yakınlığı, adını lekeleme korkusu, kadının böyle aşağılanan bir işe atılmasını önleyebilirdi; koca bir kentte yitip gittiği, toplumun dışına itildiği zaman, o soyut "ahlâk" fikri engel olmaktan çıkmaktadır. Kentsoylu sınıf cinsel edimi —hele kız oğlan kız olmayı— ne denli korkunç tabularla donatırsa donatsın, köylü ve işçi çevrelerinin çoğunda bunlara kimsecikler aldırmamaktadır. Yapılan bir sürü soruşturma şu noktada birleşmektedir; pek çok genç kız kendini ilk önüne gelene vermekte, ondan sonrakilere vermekte de bir sakınca görmemektedir. Doktor Bizard, yüz fahişe üstünde yürüttüğü soruşturma sonunda şu olguları saptamıştır: birinin kızlığı 11 yaşında bozulmuş, ikisinin 12 yaşında, ikisinin 13, altısının 14, yedisinin 15, yirmi birinin 16, on dokuzunun 17, on yedisinin 18, altısının da 19 yaşında; geri kalanlarsa 21 yaşından sonra. Demek ki, % 5'i daha ergenlik çağına gelmeden kızlığını yitirmiştir. Bunların yarısından çoğu sevdikleri erkeğe teslim olmuş; ötekilerse ne yaptıklarının farkına varmamışlardır. İlk sevgili genellikle gençtir. Çoğu kez bir daire, çocukluk ya da

işlik arkadaşıdır; bunların ardından askerler, ustalar, uşaklar, öğrenciler gelir; Doktor Bizard'ın listesinde, ayrıca, iki avukat, bir mimar, bir hekim, bir de eczacı vardır. Efsane uyarınca bu işi beceren pek ender olarak patronun kendisidir: çoğunlukla ya oğlu, ya yeğeni, ya da dostlarından biri bozar kızı. Commenge, incelemesinde, 12-17 yaşlarında kırk beş kızın ilk kez hiç tanımadıkları adamlarla yattıklarını ve bu erkekleri bir daha görmediklerini belirtmektedir; kızlar bu işe hiç zevk duymadan, tam bir kayıtsızlıkla razı olmuşlar. Doktor Bizard'ın verdiği örnekler arasında özellikle şunlar çok ilginçtir:

18 yaşında manastırdan dönen Matmazel G. de Bordeaux, hiçbir kötülük düşünmeden, sırf merakından, kocaman bir Çingene arabasına biner ve hiç tanımadığı bir adam kızlığını bozar.

13 yaşında bir kız, ne yaptığını bilmeden, sokakta rastladığı, bir daha da göremeyeceği bir adama teslim olur.

M., bize, 17 yaşında, tanımadığı bir delikanlının kızlığını bozduğunu, kendisinin de bilgisizliğinden sesini çıkarmadığını anlatmıştır.

R., 17,5 yaşında, daha önce hiç görmediği, hastalanan kızkardeşine doktor çağırmaya gittiği zaman rastladığı bir delikanlı tarafından kandırılmıştır; erkek, tez dönebilsin diye kızı arabasına almış, ama muradına erdikten sonra yolun ortalık yerinde bırakıvermiştir.

B., 15,5 yaşında, kendi deyimiyle "ne yaptığını düşünmeden", bir daha yüzünü bile görmediği bir erkek tarafından bozulmuş; dokuz ay sonra, nurtopu gibi bir oğlan doğurmuştur.

S.'yi 14 yaşında, gel sana kızkardeşimi tanıştırayım diyen bir delikanlı bozmuştur. Delikanlının kızkardeşi falan yokmuş, ama firengiliymiş ve hastalığı kıza da bulaştırmış.

R.'nin kızlığı, 18 yaşında, birlikte savaş alanını dolaşmaya çıktıkları evli yeğeni tarafından, eski bir siperde bozulmuştur; adam kızcağızı gebe bırakmış, dolayısıyla evden uzaklaşmaya zorlamıştır.

C., 17 yaşında bir yaz akşamı deniz kıyısında, yeni tanıştığı bir oğlanla, hem de dereden tepeden konuşan analarının yüz metre ilerisinde yatıvermiştir. Sonuç: belsoğukluğu.

L.'nin kızlığı, 13 yaşında radyo dinlediği sırada, amcası tarafından bozulmuştur; erken yatmayı seven yengesiyse bitişik odada uyumaktadır.

Kendilerini erkeğe karşı koymadan teslim eden bu genç kızların da, kızlıklarının bozulmasından örselendiklerine kuşku yoktur; bu hayvanca yaşantının gelecekleri üzerindeki etkisini bilmek iyi olurdu; ama "sokak kızları"na ruhçözümlemesi uygulanamamaktadır, çünkü kendilerini anlatmayı başaramamakta, birtakım basmakalıp lâfların ardına gizlenmektedirler. Kimisindeki önüne gelen ilk erkekle yatma rahatlığı, daha önce sözünü ettiğimiz fuhuş korkusuyla açıklanabilmektedir: pek çok genç kız, ailelerine duydukları hınç, yeni yeni uyanan kadınlıklarının verdiği tiksinti, ya da büyük insan gibi davranma hevesiyle fahişelere özenmektedir; aşırı derecede boyanmakta, oğlanlarla gezip tozmakta, gönül avcısı, kışkırtıcı yosmalar gibi davranmaktadırlar; daha dünkü çocuk oldukları, cinsellikleri belirmediği, soğukluklarını aşamadıkları halde, rahatça ateşle oynayabileceklerini sanmakta; günün birinde, erkeğin biri onların bu oyununu ciddiye almakta ve bizim minik dişiler düş'ten edime geçivermektedirler.

14 yaşındaki bir fahişe:[1] "Bir kapı bir kez açıldı mı, kapalı tutmak son derece güçtür" demiş. Ancak, genç kız, kızlığı bozulur bozulmaz kaldırıma düşmek istemez. Kimi zaman ilk sevgilisine bağlı kalır ve onunla yaşamaya devam eder; "dürüst" bir iş tutar; sevgilisi kendisini bırakınca, başka bir avutucu bulur, tek bir erkeğin malı olmadığına göre, kendini rahatça hepsine verebileceğine inanır; kimi zaman —ilk ya da ikinci— âşık önerir kıza bu yoldan para kazanmayı. Anaları babaları tarafından fuhşa itilen genç kız sayısı da kabarıktır: kimi ailelerde —örneğin ünlü Amerikan ailesi Juke'larda— bütün kadınlar o yolun yolcusudur. Başıboş genç kızlar arasında, yakınlarınca yüzüstü bırakılan, önce dilenip sonra sokağa düşen de çoktur. Parent-Duchâtelet, 1857'de, 5000 fahişeden 1441'inin yoksulluk nedeniyle ilk önlerine gelenle yattığını ve sonra yüzüstü bırakıldığım, 1255'inin aileleri tarafından parasız pulsuz terkedildiğini saptamıştır. Çağdaş so-

[1] Marro, *La Puberté*.

ruşturmalar da hemen hemen aynı sonuçları vermektedir. Çoğu kez, başka bir iş yapamayacak kadar zayıflattığı ya da işinden ettiği için hastalıktır kadını fuhşa iten; hastalık iki ucu zarzor bir araya getirilen bütçeyi alüst etmekte, kadını hemen yeni birtakım gelir kaynakları bulmaya zorlamaktadır. Yeni doğan çocuk da öyle. Saint-Lazare'lı kadınların yarısından çoğunun en az bir çocuğu vardır; büyük bir bölüğününse üç ya da altı; Doktor Bizard, bunlardan birinin tam on dört çocuk doğurduğunu, kendisini tanıdığı zaman sekizinin yaşamakta olduğunu söylemiştir. Yavrularını yüzüstü bırakan hemen yok gibidir, diyor Doktor Bizard, hattâ, tam tersine, kız-ana çocuğuna bakmak için fahişe olmaktadır. Verdiği örnekler arasından şunu seçtik:

Taşrada, daha ailesinin yanında yaşarken, 19 yaşında, 60 yaşındaki patronu tarafından kızlığı bozulan X, gebe kaldığı için evden ayrılmış, nurtopu gibi bir kız doğurmuştur. Doğumundan sonra Paris'e gelmiş, bir ailenin yanına sütanne olarak girmiş, fahişeliğe ancak 29'unda başlamıştır. Demek ki tam 33 yıldır vücudunu satmaktadır. Gücü ve cesareti tükendiğinden, Saint-Lazare Düşkünler Yurdu'na alınmasını istemiştir.

Savaşlar sırasında ve bunları izleyen yıllarda fahişeliğin arttığını hepimiz biliyoruz.

Bir zamanlar *Temps Modernes* dergisinde yayımlanmış olan *Vie d'une prostituée*'nin (Bir Fahişenin Yaşamı'nın) yazarı[2] bu işe girişini şöyle anlatmaktadır.

16 yaşında, benden on üç yaş büyük bir erkekle evlendim. Evden kurtulmak için yaptım bu işi. Kocam çocuk doğurtmaktan başka bir şey düşünmüyordu. "Böylece, uslu oturur, evden çıkmazsın", diyordu. Boyanmamı istemiyor, beni sinemaya bile götürmüyordu. Bir de kaynana vardı başımda, her gün bizim eve geliyor, ve hep sersem oğlunu haklı görüyordu. İlk çocuğum oğlandı, Jacques; on dört ay sonra ikin-

[2] Bu yazıyı, gizli olarak Marie-Thérèse takma adıyla yayımlatmıştır; ben de kendisini bu adla anacağım.

ciyi doğurdum: Pierre... Can sıkıntısından, hastabakıcılık derslerini izlemeye başladım, çok da hoşuma gidiyordu... Paris'in dış mahallelerindeki bir hastanenin kadınlar koğuşunda çalışmaya başladım. Çocuk yaştaki bir hastabakıcı hiç bilmediğim şeyler öğretti bana. İnsanın kocasıyla yatması angaryaydı. Kimseye gönül vermeden altı ay da erkekler koğuşunda çalıştım. Ama günün birinde, dağdan gelme bir yarmayı andıran, sevimli bir oğlan odama girdi... Yaşamımı değiştirebileceğimi, kendisiyle Paris'e gidip çalışmadan oturabileceğimi anlattı bana... Bir ay, tam anlamıyla mutlu yaşadım... Günün birinde, giyimi kuşamı yerinde, zarif bir hanımla geldi, beni göstererek: "Bu kart iyi direniyor işte", dedi. Başlangıçta ona uymadım. Hattâ, kaldırıma düşmek istemediğimi göstermek üzere, mahalledeki sağlık evlerinden birinde iş buldum, ama uzun süre direnemezdim. Her Allahın günü: "Sevmiyorsun beni. Sevsen, benim için çalışırdın" diyordu. Habire ağlıyordum. Sağlıkevinde suratım hep asıktı. Sonunda berbere gitmeye razı oldum. Ve başladım kaldırımlarda volta vurmaya! Julot, kendimi savunup savunamadığımı görmek, avlanacak keklikler yaklaşırken uyarmak üzere hemen arkamdan geliyordu...

Bu öykü, kimi yanlarıyla bir koruyucu tarafından kaldırıma düşürülen genç kızların beylik öyküsüne tıpatıp uymaktadır. Zaman zaman bu rol kocaya düşer. Kimi zaman da bir kadına. L. Faivre, 1931'de, 510 genç fahişe üstünde bir soruşturma yapmıştır;[3] 284'ünün tek başına yaşadığını, 132'sinin bir erkekle, 94'ünün de aykırı cinsel ilişkiler kurdukları bir hanım arkadaşlarıyla oturduklarını görmüştür. Kitabında, kadınların kendi ellerinden çıkmış mektuplardan örnekler vardır:

Suzanne, 17 yaşında. Fahişeliğe fahişelerle başladım. Beni uzun süre yanında tutan biri vardı, çok kıskançtı, o yüzden X sokağını bıraktım...

Andrée, 15,5 yaşında. Anamı babamı bırakıp ayrıldım bir gazino-

[3] *Les Jeunes Prostituées vagabondes en prison* (Hapse Düşmüş Yersiz Yurtsuz Genç Fahişeler).

da rastladığım bir kadın arkadaşla oturmak için, bir de baktım ki beni erkek gibi sevmek istiyor, dört ay kaldım onun yanında sonra...

Jeanne, 14 yaşında. Zavallı babacığımın adı X'ti, savaştan ötürü 1922'de hastanede öldü. O sıra ben diploma almak için okula gidiyordum, diplomamı aldıktan sonra dikiş öğrenmek zorunda kaldım... az para kazanınca, üvey babamla kavga başladı... Madam B.'nin X sokağındaki evine yerleşmek zorunda kaldım... On gündür 25 yaşlarındaki kızıyla yalnızdım; ona karşı büyük bir değişiklik hissettim. Günün birinde delikanlı gibi, beni delice sevdiğini söyledi. Ne diyeceğimi şaşırdım, sonradan evden atılmamak için kabul ettim; o zaman birtakım şeyleri anladım işte... Çalıştım, sonra işsiz kaldım. Bulonya Ormanı'na gidip kadınlarla düşüp kalktım. Çok eliaçık bir hanımla tanıştım, sonra...

Kadın, genellikle, fuhuşu gelirini artıracak geçici bir iş olarak düşünür. Ancak sonradan nasıl kıskıvrak bağlandığını hepimiz biliriz. "Beyaz kadın ticareti" denen şey uyarınca zorla, düzmece vaatlerle kandırılarak bu işe sokulan azsa da, çoğunlukla istemeye istemeye çalışırlar. İşe başlaması için gerekli sermayeyi bir belâlı ya da kadın pezevenk vermekte, böylece onun üstünde birtakım hakları olmakta, kazancının en büyük parçasına el koymakta ve kız istese de bunların boyunduruğundan kurtulamamaktadır. "Marie-Thérèse", kurtulana dek, yıllarca ter dökmüştür.

Sonunda, Julot'nun paradan başka bir şeyimle ilgilenmediğini farkettim ve ondan uzaklaşırsam, birkaç kuruş biriktirebileceğimi düşündüm... Çalıştığım evde, önceleri çok utangaçtım, müşteriye yaklaşıp "hadi, çıkıyor musun yukarı?" diyemiyordum. Julot'nun arkadaşlarından birinin karısı beni yakından izliyor, kaç posta yaptığımı sayıyordu... Derken Julot, paramı her akşam masaya yatırmamı yazdı bana, "böylece paranı çalınmaktan korursun..." Kendime yeni bir entari almaya kalkınca, zindancı karı Julot'nun bana para verilmesini yasakladığını söyledi... en kısa zamanda bu zindandan kaçmaya karar verdim. Patron evden uzaklaşmak istediğimi anlayınca tamponu koyma-

dı,[4] *tutuklanıp hastaneye yatırıldım... Yol parasını çıkarabilmek için zindana dönmek zorunda kaldım... ama yalnız dört hafta kaldım genelevde. Bir zamanlar yaptığım gibi bir süre Barbes'de çalıştım, ama Julot'ya öylesine kızıyordum ki, artık Paris'te kalamazdım: Allahın günü kavga ediyorduk, dövüyordu beni, hattâ bir seferinde tutup pencereden attı... Bu işlerle uğraşan bir adamla anlaşıp taşrada iş buldum. Ama adamın Julot'yu tanıdığını öğrenince, kararlaştırdığımız buluşmaya gitmedim. Herifin kızlarından ikisi beni Belhomme sokağında görüp bir temiz patakladılar... Ertesi günü bavulumu toplayıp tek başıma T. adasına yolladım... Üç hafta sonra bu zindandan da illallah demiştim, doktora bizi görmeye geldiğinde beni hasta göstermesi için mektup yazdım... Julot'yla Magenta caddesinde karşılaştım, üstüme yürüyüp dövdü beni... Magenta caddesindeki dayaktan sonra yüzüm gözüm şişmişti. Julot'dan çektiğim nah burama gelmişti. Adamın biriyle anlaşıp Almanya'ya geçtim...*

Edebiyat, "Julot" tipini halka maletmiştir. Julot, sokak kızının koruyucusudur. Süslü giysiler alabilmesi için önceden para verir, gerek öbür kadınlara, gerek polise —kimi zaman kendisi de polistir—, gerek müşterilere karşı korur onu. Müşteriler para vermeden keyfetmeye bayılırlar çünkü; hattâ, içlerinde yatan eziyet etme arzularını genelev kadınlarında doyurmak için fırsat kollayanlar da vardır. Madrid'de, birkaç yıl önce allı pullu faşist gençlik, soğuk kış gecelerinde fahişeleri nehre atarak eğlenmekteydi; Fransa'da da, kimi taşkın öğrenciler genelev kadınlarını alıp kentin dışına götürmekte, gece yarısı, çırılçıplak bırakıp dönmektedirler; hakettiği parayı alabilmek, kötü davranışlardan korunabilmek üzere bir erkeğe gereksinimi vardır fahişenin. Bu erkek ayrıca kendisine ruhsal yönden de destek olmaktadır; kimi kadınlar: "İnsan yalnızken çalışmak istemiyor, kendini kapıp koyveriyor" derler. Genelev kadını çoğu kez gerçekten sever koruyucusunu; bu işe girişi ya da onu doğrulayışı ona duyduğu sevgidendir; yaşadığı

[4] "Doktorun ziyaretinden önce, spermaları öldürmek için kadınlara bir tampon konuyor, böylece hekim, ancak genelev patronunun istemediği kadının hasta olduğunu görebiliyordu."

çevrede erkek kadına alabildiğine üstündür: bu açıklık din-sevgiyi körüklemekte, kimi fahişelerin o tutkulu özverisini açıklamaktadır. Erkeklerinin kabalığını erkeklik belirtisi saymakta, adam kendilerine sert davrandıkça kuzulaşmaktadırlar. Onun yanında hem kıskançlığı, acıyı, hem de aşkın sevincini tatmaktadırlar.

Bununla birlikte, kimi zaman ona karşı yalnızca düşmanlık ve hınç duyarlar: Marie-Thérèse örneğinde gördüğümüz gibi, korktukları adam kendilerini kıskıvrak bağladığı için boyunduruğu altında dururlar. O zaman, genellikle, müşteriler arasından seçtikleri bir "sevgili"yle avunurlar.

Bütün kadınlar gibi, benim de Julot'dan başka bir sevgilim vardı, der Marie-Thérèse. *Benimki çok tatlı bir denizciydi. Son derece iyi seviştiği halde, onunla oturamıyordum, ama büyük bir dostluk gösteriyorduk birbirimize. Kimi zaman benimle yukarı sevişmek için değil, sırf konuşmak için çıkıyor, ordan ayrılmam gerektiğini, yerimin burası olmadığını söylüyordu.*

Kendilerini kadınlarla da avuturlar. Fahişelerin büyük bir bölüğü kendi cinsiyle düşüp kalkar. Yukarda, bu işe atılışlarının kökeninde de böyle kindi cinsinden biriyle yaşanmış bir gönül serüveni bulunduğunu ve pek çoğunun bu arkadaşlığı sürdürdüğünü görmüştük. Anna Rueling'e göre, Almanya'daki fahişelerin aşağı yukarı % 20'si kendi cinsine dönüktür. Faivre, incelemesinde, hapisteki fahişelerin birbirlerine son derece ateşli, açık saçık mektuplar yazdıklarını, ve bunları "Ömür Boyu Ayrılmayacak Eşin" diye imzaladıklarını söyler. Bunlar, yürekleri "alev alev yanan" öğrenci kızların birbirlerine yazdıkları mektupların eşidirler; ancak bu sonuncular daha utangaç, daha kapalıdır; birincilerse, hem lâfta, hem eylemde, işi sonuna dek götürürler. Cinsel hazlara bir kadın eliyle alıştırılan Marie-Thérèse'in yaşamında, küçümsenen müşteri ile zorba koruyucu karşısında "kadın arkadaş"ın nasıl ayrıcalıklı bir yer tuttuğu açıkça görülmektedir:

Julot yeni bir kız, giyecek pabucu bile bulunmayan zavallı bir hizmetçi getirdi. Tepeden tırnağa donattık, sonra benim yanıma geldi ça-

lışmaya. Tatlı bir kızdı, ayrıca kadınlardan da hoşlandığı için çok iyi geçiniyorduk. Hastabakıcı kızla öğrendiğim şeylerin hepsini hatırlatıyordu bana. Genellikle habire gülüp eğleniyor, çalışmaktansa sinemaya gidiyorduk. Aramıza katıldığına seviniyordum.

Görüldüğü gibi kız arkadaş burda, kadın dünyasına hapsedilen dürüst kadın için sevgilinin oynadığı rolü oynamaktadır: zevk arkadaşı odur, ilintiler ancak onunla özgür ve karşılıksızdır, dolayısıyla kişi yalnız bunları ister; erkeklerden bıkan ve tiksinen, bir değişiklik arayan fahişe, sinirlerini dinlendirmeyi ve zevki çoğunlukla başka bir kadının kollarında arayacaktır. Daha önce sözünü ettiğim kadınlararası suçortaklığı burda her yerdekinden daha güçlüdür. İnsanlığın yarısıyla ilintileri ticarî olduğu, toplumun bütünü kendilerini parya saydığı için, fahişeler birbirlerine sımsıkı bağlıdırlar; zaman zaman çekişir, birbirlerini kıskanır, atışır, hattâ dövüşürler; ama insanî saygınlıklarına kavuştukları bir "karşıevren" kurabilmek üzere birbirlerine alabildiğine gereksinimleri vardır; kadın arkadaş hem bir sırdaş, hem de ayrıcalıklı bir tanıktır; erkeği tavlamaya yarayan, kadınların kıskanç ya da hayran bakışları içinse başlı başına birer erek olan yeni giysiyi, saçı başı değerlendiren odur.

Fahişenin müşterileriyle ilintilerine gelince, bu konuda görüşler birbirini tutmamakta, durumlarsa birbirine hiç uymamaktadır. Genelev kadınının dudaklarını yalnız sevdiği adama sakladığı, bunu özgür sevginin anlatımı saydığı ve sevgilisiyle yatışım para için yatışlarıyla karıştırmadığı bilmem kaç kez yazılıp söylenmiştir. Bu alanda erkeklerin tanıklığı epey su götürür, çünkü kendini beğenmişlikleri onları zevklenme oyunu oynamaya götürebilmektedir. Çoğu kez tüketici bir bedensel yorgunluğu da yanında getiren "kendini satma" ile, üstünkörü yatma, "yatma" ya da tanıdık bir müşteriyle sürekli ilişkiler kurma arasında durum ve koşullar yönünden büyük ayrılıklar bulunduğunu belirtmek gerekir. Marie-Thérèse işini genellikle tam bir kayıtsızlık içinde görmekte, ama kimi gecelerden hazla söz etmektedir; gerek onun, gerek arkadaşlarının birtakım "sevgili müşteri"leri olmuştur; bir genelev kadını hoşlandığı adamdan para almayabileceği gibi sıkıntıdaysa kendisine yardım etmek de isteyebilir. Şöyle ya da böyle, kadın

bu işi "kılını kıpırdatmadan" görmektedir. Kimileri müşterilerine küçümseme karışımı bir kayıtsızlıkla bakmaktadır. Marie-Thérèse: "Ah, ah, ne hıyardır şu erkekler! Kadınlar diledikleri gibi çekip çevirirler onları!" der yazısında. Büyük çoğunluğu erkeğe tiksinti dolu bir hınçla yanaşır; özellikle kötü huylarından miğdeleri bulanmaktadır. Kimisi karısına ya da oynaşına açamadığı kötü huylarını doyurmak için geneleve geldiği, kimisi de oraya gelince tozuttuğundan, bir sürü erkek genelev kadınından "garip şeyler" istemektedir. Marie-Thérèse özellikle Fransız erkeklerinin doymak bilmez bir hayalgücüne sahip oluşundan yakınır. Doktor Bizard'ın baktığı hasta kadınlar "erkeklerin hemen hepsinin kötü huyları bulunduğunu" söylemişlerdir. Dostlarımdan biri, Beaujon hastanesindeki genç, akıllı bir fahişeyle uzun uzun konuşmuştu; kızcağız bu işe hizmetçilikten gelmişti ve o sırada taptığı bir belâlıyla yaşıyordu. "Benimkinin dışında *bütün* erkeklerin garip huyları vardır, demiş. Ben de onu bu yüzden seviyorum zaten. En küçük bir garipliğini görsem bırakırım. Müşteri ilk seferinde pek bir şeye cesaret edemez, adam gibi davranır; ama ikinci sefer, başlar garip şeyler istemeye... Kocanızın böyle huyları olmadığını mı söylüyorsunuz: görürsünüz. Hapsinin vardır." Genç fahişe, bu kötü huylardan ötürü bütün erkeklerden nefret ediyordu. Bir başka hanım arkadaşım, 1943'de, bir fahişeyle dost olmuştu. Bu kadın, erkeklerin % 90'ının garip huyları bulunduğunu, % 50'sininse kişiliğini açığa vurmaktan çekinen eşcinseller olduklarını söylermiş. Özellikle hayalgüçleri aşırı çalışanlardan ürkermiş. Bir Alman subayı, kendisi kuş gibi kanat çırparken, kucağına bir demet çiçek alıp çırılçıplak odanın içinde dolaşmasını istermiş; ve kadıncağız, bütün çelebiliğine ve eliaçıklığına rağmen, adamı gördü mü kaçarmış. Basit çiftleşmeden daha çok para getirdiği ve çoğunlukla kadına daha az çaba harcattığı halde, Marie-Thérèse böyle "gariplik"lerden ölesiye tiksinirmiş. Söz konusu ettiğimiz bu genelev kadınlarının üçü de özellikle zeki ve duyarlı insanlardı. Tuttukları işin kalıplaşmış yanı kendilerini koruyamadığı, karşılarındaki erkek genel bir müşteri olmaktan çıkıp bireyselleştiği anda yabancı bir bilincin, maymun iştahlı bir özgürlüğün kurbanı haline geleceklerini seziyorlardı besbelli: ondan sonra yaptıkları iş basit bir alışveriş olmaktan çıkacaktı. Bununla birlikte, daha iyi para getirdiği için, kimi

fahişeler "garip oyunlar" konusunda uzmanlaşır. Genelev kadınlarının erkeğe düşmanlıklarında sınıf hıncının payı büyüktür. Hélène Deutsch, kitabında, genellikle son derece yumuşak başlı, çocuksu, cici bir sarışın olan, ancak kimi erkekler karşısında öfkeden çılgına dönen Anna'nın öyküsünü uzun uzun anlatır. Anna bir işçi ailesinin kızıdır; babası ayyaş, anası hastalıklıdır; bu mutsuz yuvadan öylesine tiksinmiştir ki; çalıştığı sürece bir sürü erkek kendisine evlenme önerisinde bulunduğu halde hiçbirini kabul etmemiştir. İlkin mahallesindeki oğlanlar baştan çıkarmış kızı; uğraşını seviyormuş; ama vereme yakalanıp da hastaneye yatırılınca, korkunç bir kin duymaya başlamış doktorlara; "saygıdeğer" erkeklerden tiksiniyor; doktorunun kibarlığına, kendisine özenle yanaşmasına dayanamıyormuş. "Bu adamların da yüzlerindeki dostluk, saygınlık, kendine güven maskesini attıklarını, dağdan gelme herifler gibi davrandıklarını bilmez miyiz biz?" dermiş. Üstelik, bunun dışında, akılsal yönden tam bir denge içindeymiş. Yalancıktan sütanneye verilmiş bir çocuğunun olduğunu söylemenin dışında yalan nedir bilmezmiş. Veremden ölmüş. 15 yaşından beri önüne gelen oğlanla yatan Julia da, yalnız yoksul ve zayıf erkeklerden hoşlanırmış; onlara karşı tatlı ve kibar bir kızmış; geri kalanlarıysa "en kötü şeylere lâyık ayılar" diye nitelermiş. (Doyurulmamış analık arzusunun yarattığı çok belirgin bir aşağılık duygusu varmış: ana, çocuk ya da ses yönünden bunlara benzer sözcükleri duydu mu, sinir nöbetleri geçirirmiş.)

Fahişelerin çoğu, ahlâksal yönden içinde bulundukları duruma uymuştur; bununla, atadan ya da genlerden gelen bir bozuklukla ahlâksız olduklarını söylemek istemiyoruz elbet; ancak pek haklı olarak, onlardan belli bir hizmet bekleyen bir toplumun parçası saymaktadırlar kendilerini. Dosyalarını tutan polis memurunun ahlâksal söylevlerinin boş lâftan öteye geçmediğini bilir, müşterilerinin genelev dışında ağızlarından düşürmedikleri yüce duygulara aldırmazlar. Marie-Thérèse, Berlin'de evinde kaldığı fırıncı kadına şöyle der:

Herkesi severim ben. Yeter ki para gelsin, Madam... Herhangi bir erkekle kara kaşı, kara gözü için, yani boşuboşuna yatmak yoktur benim defterimde, çünkü para alsanız da, almasanız da, sonradan aman

canım, fahişe işte! der, ama para alırsanız siz kârlı çıkarsınız; çünkü para istediniz mi, hemencecik: "Aaa, bu işte çalıştığını bilmiyordum" ya da "Erkeğin var mı?" der. İşte böyle. Benim için para almakla almamak birdir. "Yaa, öyle mi! diye karşılık veriyor fırıncı kadın. Haklısınız." Elbette haklıyım, diyorum kendisine, siz bir çift pabuç fişi alabilmek için yarım saat kuyrukta beklersiniz. Bense, bu yarım saat içinde bir posta yaparım. Sonunda pabuçlar ayağımdadır; paraya gelince, işimi iyi becerdim mi, üstüne para da alırım. Görüyorsunuz ya, ben haklıyım.

Fahişelerin yaşamını güçleştiren şey ruhsal ve ahlâksal durumları değildir. Asıl korkuncu, maddesel durumlarıdır. Belâlıları, mamaları tarafından sömürülen bu zavallıcıkların hiçbir güvenlikleri yoktur ve dörtte üçü tam anlamıyla meteliksizdir. Binlercesine bakmış olan Doktor Bizard, beş yıllık çalışmanın sonunda % 75'i firengilidir, der; hele Hanya'yı Konya'yı bilmeyen küçük kızlar kolayca hastalığa yakalanmaktadırlar; % 25'i, belsoğukluğunun yarattığı bozukluklar yüzünden ameliyat edilir. Yirmi fahişeden biri vereme yakalanmakta, % 60'ı içkiye ya da uyuşturucu maddelere dadanmakta, % 40'ı 40'ına varmadan ölmektedir. Ayrıca, bütün önlemlere karşın, zaman zaman gebe kalmakta ve bu çocukları çok kötü koşullarda aldırtmaktadırlar. Sokak yosmalığı çok zor bir iştir, cinsel ve ekonomik açıdan ezilen, polisin eline teslim edilen, küçük düşürücü bir hekim denetimine, müşterilerin keyfine bırakılan, mikroplarla, hastalıklarla ve yoksullukla koyun koyuna yaşayan genelev kadını sözün en gerçek anlamıyla nesne durumuna indirgenmiştir[5]

Sokak yosmalığıyla saray yosmalığı arasında pek çok basamak vardır. Başlıca ayrım, birincinin bu işi en genel çizgiler içinde yapmasına, öbür kadınlarla yarışın kendisini zarzor geçindirmesine karşılık, ikincinin benzersizliğini herkese kabul ettirmeye çalışmasındadır: bunu başardığı an, epey yükseklere çıkabilir. Güzellik, sevimlilik ya da cinsel çekicilik burda da gerekli, ama yeterli değildir: yosmalığa öze-

[5] Bugünkü durum olumsuz, ikiyüzlü önlemlerle düzeltilemez elbet. Fahişeliğin ortadan kaldırılabilmesi için iki şey gereklidir: Önce bütün kadınlara dürüst bir iş bulunmalı, töreler sevişme özgürlüğünü kısıtlamamalı. Fahişelik, kendisini doğuran gereksinimler yokedildiği zaman ortadan kalkar.

nen bir kadının kamuoyunun *gözüne* çarpması gerekmektedir. Değer, çoğu kez, bir erkeğin kendisini arzulamasıyla ortaya çıkacak: ama ancak bu erkek değerini bütün dünyaya duyurduğu zaman "tanınacaktır." Geçen yüzyılda, bir "saray yosması"nın koruyucusu üzerindeki etkisini gösteren ve onu yarı soylu kılan şeyler için tutulan konak, araba ve uşaklarla taktığı incilerdi; erkekler kendisi için paralandığı sürece değeri vardı. Toplumsal ve ekonomik değişmeler bu tür yosmaları ortadan kaldırdı. Şimdi artık bir ünü doğrulayacak "yarı soylular dünyası" yok. Dolayısıyla, ihtiraslı bir kadın üne başka yoldan erişmeye çalışacaktır. Saray yosmasının son örneği film yıldızıdır. Hollywood'un büyük önem verdiği kocasının ya da ciddi bir erkek dostunun yanında, tam bir Phryné, İmperia ya da Casque d'Or gibidir. Erkeklerin düşlerini süsleyen Kadın'ı canlandırmakta, onlar da buna karşılık kendisine para ve ün sağlamaktadırlar.

Güzellikle şehvet hiç çaktırmadan birbirine karıştırıldığı için, fahişeliğin bitip sanatın başladığı yer belirsizdir; gerçekte, arzu uyandıran şey Güzellik değildir; ancak Platon'un sevgi kuramı şehvet düşkünlüğüne ikiyüzlü doğrulamalar önermektedir. Memesini gösteren Phryné,[6] bilginler kurulunun önüne, seyretsinler diye, katkısız bir fikir getirmektedir. Çıplak bir vücudun seyredilmesi sanat haline gelmekte; Amerikan "halk güldürüleri" yse soyunmayı dramlaştırmaktadır. "Sanat değeri taşıyan resimler" adı altında açık saçık fotoğraflar biriktiren aksakallı beyler "çıplak insan iffetlidir" demektedirler. Genelevde "seçim" anı tam bir gösteridir; seçim zorlaştıkça, müşterinin önüne "canlı tablolar", "sanatsal duruşlar" çıkarılır. Benzersiz bir değer kazanmak isteyen fahişe etini göstermekle yetinmez; özel yeteneklerini de kanıtlamaya girişir. Eski Yunan'daki "Flütçü kızlar" erkekleri hem ezgileriyle, hem danslarıyla büyülüyorlardı. Göbek atan Uled-Nail'ler, Barrio-Chino'da şarkı söyleyip oynayan İspanyol kızları kendilerini meraklısına ince bir biçimde sunmaktan başka bir iş yapmamaktadırlar. Nana, "koruyucu" bulabilmek için çıkmaktadır sahneye. Kimi müzikli gazinolar, eski müzikli kahveler gibi, düpedüz genelevdirler. Kadının soyunup döküdüğü bütün uğraşlar bu erekle kullanılabilirler.

[6] Venüs heykellerine modellik etmiş olan ünlü bir Yunan yosması; M.Ö. IV. yüzyılda yaşamıştır.

Cinsel yaşamlarının uğraşlarını çiğnemesine izin vermeyen yosmalar, takside çalışan fahişeler, soyunan oyuncu kızlar, dans öğretmenleri, kapak kızları, mankenler, şarkıcılar, tiyatro oyuncuları vardır elbet; tuttukları işin teknik, yaratıcı yanı ağır bastıkça, kendi başına bir erek olma olasılığı da artar; ancak, çoğu kez, halk önünde "gösteri yapan" bir kadın, çekiciliklerinden daha dolaysız bir kazanç sağlama eğilimi duyar. Saray yosmasıysa, tam tersine, kimliğini gizleyecek bir uğraş arar. Colette'in Lea'sı gibi kendisine: "Sevgili Sanatçımız" diyen erkek dostuna: "Sanatçı mı? Şu benim âşıklarım da sır saklamasını bilmiyor canım!" diye karşılık verecek kadar içten olanı pek enderdir. Saray yosmasına mal olarak değer kazandıran şeyin ünü olduğunu yukarda söylemiştik: önce sahnede ya da perdede bir "ad" yapılmakta, sonra bu ticarî bir yatırım olarak kullanılmaktadır.

Kül kedisi her zaman Sevimli Prens'i düşlemez: erkeğin, kocası ya da sevgilisi olduğu zaman zorba haline gelmesinden korkar; sinema, kapılarında gelene geçene gülümseyen kendi imgesini düşlemeyi yeğler. Ama çoğu kez ereğine ancak erkeklerin "yardımıyla" varacaktır; —ister koca, ister sevgili, ister hayran olsunlar— onu servetlerine ya da ünlerine ortak ederek utkusunu doğrulayanlar da yine erkeklerdir. "Sinema yıldızı"nı saray yosmasına benzeten de işte bu bireylerin, halkın *hoşuna gitme* gerekliliğidir. Onlar da toplumda aynı rolü oynamaktadırlar: saray yosması adını, yalnız vücutlarını değil, bütün kişiliklerini işletecek bir sermaye gibi kullananlara vereceğim. Bunların tutumları, herhangi bir yapıtta hem kendilerini, hem ellerindeki veriyi aşan, başkalarının özgürlüğüne çağrıda bulunan ve bu özgürlüğe yeni ufuklar açan yaratıcınınkinden alabildiğine ayrıdır; saray yosması dünyayı örten tülü kaldıramaz, insani aşkınlığa yeni bir yol açmaz:[7] tam tersine, bu aşkınlığı kendi çıkarına kullanmak ister; hayranlarının önüne çıkmakla, kadını erkeğe bağlayan o edilgin dişiliği yadsımaz: bu dişiliğe büyülü bir güç kazandırır, böylece erkekleri varlığının tuzağına düşürüp bu yolla beslenir; yani erkekleri de alır, kendisiyle birlikte içkinliğin karanlık sularına gömer.

Ayrıca sanatçı olup başkalarının hoşuna gitmeye çalışırken bir şeyler bulup yaratabilir de. O zaman ya bu iki görevi birleştirir, ya da yosmalığı bırakıp oyunculuğu, şarkıcılığı, sanatçılığı seçer; bunlardan ilerde söz edeceğiz.

Kadın bu yolla belli bir bağımsızlığa kavuşabilir. Kendini bir sürü erkeğe verdiğinden kesin olarak hiçbirinin malı değildir; topladığı para, yeni bir ürün çıkarır gibi "ortaya çıkardığı" ad ona ekonomik özerklik sağlar. Eski Yunan'daki en özgür kadınlar ne evhanımları, ne de genelev kadınlarıydı: saray yosmalarıydı. Yeniden Doğuş çağının yosmaları, Japon geyşaları çağdaşlarına oranla alabildiğine özgürdürler. Fransa'da, erkek bağımsızlığına sahip kadına örnek diye olsa olsa Ninon de Lenclos'yu[8] gösterebiliriz belki. Garip bir çelişkiyle, dişiliklerini son sınırına dek kullanan bu kadınlar erkeğinkine denk bir durum yaratabilmektedirler; kendilerini erkeklerin önüne bir nesne gibi çıkaran cinsellik aracılığıyla öznelliklerine kavuşmaktadırlar. Yaşamlarını erkek gibi kazanmaları bir yana, ayrıca özellikle erkekler arasında yaşamaktadırlar; gerek törelerin, gerek hanım hanımcık konuşmanın baskısından kurtuldukları için —Ninon de Lenclos gibi— erişilmez bir zihinsel özgürlüğe kavuşurlar. En seçkinlerinin çevresinde, "dürüst kadınlar"ı kıskandıran sanatçı ve yazarlar vardır. Erkek efsanelerinin en çekici simgesi saray yosmasıdır: başka bir kadının sahip olamayacağı nitelikleri kendinde toplayan, etten kemikten ve bilinçten oluşmuş bir put, bir esin perisidir; ressamlar ve heykelciler onu örnek almak isteyecek; ozanların düşlerini besleyecektir; aydın erkek, kadın "sezgisi"nin el değmemiş hazinelerini onda keşfedecektir; daha az ikiyüzlülük gösterdiğinden, evhanımına oranla çok daha kolay akıllı olabilir. Üstün yetenekli olanlar bu basit akıl hocalığıyla yetinemezler; başkasının verdiği değeri özerk bir biçimde ortaya koyma gereksinimi duyar; edilgin niteliklerini etkinlik haline getirmek isterler. Birer özne halinde suyun yüzüne çıkar, şiir, düzyazı yazar, resim yapar, kalıcı yapıtlar bestelerler. İtalyan yosmaları içinde İmperia işte bu yoldan üne ermiştir. Bir saray yosması, erkeği araç diye kullanıp erkek işlerine de burnunu sokabilir: "büyük gözdeler", güçlü âşıkları aracılığıyla dünyanın yönetimine katılmaktadırlar.[9]

---

[8] 1620-1705 yılları arasında yaşamış, aklı ve güzelliğiyle ün yapmış Parisli bir kadın; çağının en ünlü kişileri evine gelir gidermiş.

[9] Kimi kadınların evliliği kişisel erekleri için araç diye kullanışı gibi, kimisi de sevgililerini birtakım siyasal, ekonomik ereklere varmak için kullanmaktadır. Birinciler evhanımlığını, bunlar da yosmalığı aşmaktadır.

Özgürlükleri özellikle cinsel yaşam alanında kendini gösterir. Kadın, kazandığı para ya da erkeğe yüklediği hizmetler aracılığıyla kadınsal aşağılık duygusunu ödünleyebilir; paranın arıtıcı bir yanı vardır; kadınla erkek arasındaki kavgayı ortadan kaldırır. Herhangi bir uğraşı olmayan kadınların sevgililerinden habire çek ya da armağan istemesi salt açgözlülüklerinden değildir: masrafları erkeğe ödettirmek —ve ilerde göreceğimiz gibi, bunun karşılığında da birtakım şeyler ödemek—, onu araç durumuna getirmektir. Kadın böylece kendini araç durumuna düşmekten kurtarmaktadır; erkek belki de ona "sahip olduğunu" sanmaktadır, ama bu cinsel sahip oluş yanıltıcıdır; çok daha somut bir alan olan ekonomik alanda kadındır erkeğe *sahip olan.* Böylece gururu doyurulur. Ondan sonra kendini rahatça sevgilisinin kollarına bırakabilir; çünkü artık yabancı bir istence boyuneğmektedir; "zevk"e zorlanmamakta, tam tersine onu fazladan bir kazanç saymaktadır; ücreti ödendiğine göre, karşısındakinin "malı" olmayacaktır.

Buna karşılık, hemen herkes yosmayı soğuk kadın olarak tanır. Karnını ve gönlünü yönetmesi yararınadır: aşırı duygulu ya da şehvet-düşkünü oldu mu, erkeğin boyunduruğu altına girer, o da kendisini sömürür, tekeline alır ya da acı çektirir. Yatmak zorunda kaldığı erkeklerin çoğu —hele uğraşının ilk dönemlerinde— küçük düşürücüdür; erkek saldırganlığına soğuklukla başkaldırır. Gerek evhanımları, gerek saray yosmaları "danışıklı dönüşüklü" sevişmelerine izin veren birtakım "kurnazlıkları" birbirlerine aktarırlar. Erkek karşısında duydukları bu tiksinti, bu küçümseme de gösteriyor ki, sömüren-sömürülen oyunundan kazançlı çıktıklarından pek emin değildirler. Nitekim, çoğu kez, kısmetlerine yine bağımlılık düşer.

Hiçbir erkek kesin olarak efendileri değildir. Ama ertelemesiz bir gereksinimleri vardır erkeğe. Erkek kendisini arzulamadığı an, yosmanın can damarı kesilmiş demektir; işe yeni başlayanlar, bütün geleceklerinin erkeklere bağlı bulunduğunu bilirler; erkek desteğinden yoksun kalan film yıldızı ününün yavaş yavaş söndüğünü görür: Orson Welles'in yüzüstü bıraktığı Rita Hayworth acılı bir öksüz gibi bütün Avrupa'yı dolaşmıştır Ali Han'ı bulana dek. En güzelleri bile geleceklerinden emin değildirler, silâhları büyülü, büyüyse maymun iştahlıdır; "dürüst" bir kadın eşine ne denli bağlıysa, yosma da —ister kocası, is-

ter sevgilisi olsun— koruyucusuna o denli bağlıdır. Yatak hizmeti dışında, varlığına, konuşmasına, dostlarına ve hepsinden önemlisi kendini beğenmişliğine katlanması gerekir. Çalıştırdığı kadına yüksek topuklu iskarpinler, saten etekler alan genelev belâlısı karşılığını alacağı bir yatırım yapmaktadır; hanım arkadaşına inciler, kürkler armağan eden sanayici ya da film yapımcısıysa onun aracılığıyla servetini, gücünü olumlamaktadır: kadın ister bir para kazanma, ister harcama aracı olsun, her iki durumda da köledir. Yağdırılan armağanlar kölelik zincirine eklenen halkalardır. Ayrıca, giydiği süslü püslü giysiler, taktığı mücevherler gerçekten kendisinin midir? Bir zamanlar Sacha Guitry'nin de büyük bir incelikle yaptığı gibi, erkek arasıra, arkadaşlıkları biter bitmez verdiklerini geri istemektedir. Kadın, beğenilerinden vazgeçmeden erkeği "elinde tutabilmek" için, karı-koca yaşamını lekeleyen yalanlara dolanlara, ikiyüzlülüğe başvuracaktır; kölelik oyunu oynasa bile, aslında bu oyunun kendisi köleliktir. Güzel ve ünlüyken, o günkü efendisi hoşuna gitmediği an bir yenisini seçebilir. Ama güzellik bir kaygı, kırılgan bir hazinedir; saray yosması, zamanın hiç acımadan aşındırdığı vücuduna sıkı sıkıya bağlıdır: yaşlanmama kavgası onda en acıklı görünüşünü alır. Gerçekten büyüleyiciyse, yüzü ve vücudu güzelliğini yitirdikten sonra da ayakta kalabilir. Ancak, en değerli malı olan bu ünü ayakta tutma kaygısı onu zorbalıkların en ağırının, kamuoyunun kölesi yapar. Hollywood yıldızlarının köleliğini hepimiz biliriz. Vücutları kendilerinin değildir, saçlarının rengini, ağırlıklarını, vücut ölçülerini, tiplerini film yapımcısı seçer; yanağın gelişini değiştirmek üzere dişleri bile sökülür. Perhiz, beden eğitimi, denemeler, süslenme günlük angaryalarıdır. "Personal appearance" (kişisel görünüm) hanesinde kiminle dolaşacağı, aşna fişne edeceği yazılıdır; özel yaşam, kamu önünde yaşayışın küçük bir parçasından başka bir şey değildir. Fransa'da yazılı bir yönetmelik yoktur; ama sakınımlı ve becerikli bir kadın "reklâmın" kendisinden ne beklediğini bilir. Bu türlü isteklere uymayan yıldız, hızla ya da ağır ağır, ama mutlaka düşecektir. Yalnız bedenini veren genelev kadını belki de hoşa gitmeyi uğraş edinmiş kadından daha az köledir. "Üne eren", belli bir uğraşı tam anlamıyla öğrenen, yeteneği herkesçe tanınan bir kadın —tiyatro ya da sinema oyuncusu, şarkıcı, dans yıldızı— saray yosma-

lığından kurtulur; tam anlamıyla bağımsız olabilir; ama çoğunluğu ömrünü bin bir tehlike içersinde geçirir; halkı ve erkekleri her gün yeniden büyülemeleri gerekir.

Başkası tarafından bakılıp desteklenen kadın genellikle bu bağımlılığı kendine mal eder; etkisi altında bulunduğu kamuoyunun değerlerini benimser; "kibarlar dünyası" na bayılır, onların törelerine uyar; kentsoylu değer ölçülerine göre değerlendirilmek ister. Zengin kentsoylu sınıfın asalağı olduğundan, onun fikirlerini savunur; "akıllı uslu düşünür"; eskiden kızlarını manastıra verir, yaşlandıktan sonra kendisi de pazar âyinine gider, tantanalı bir törenle tövbe ederdi. Tutuculardan yanadır. Şu dünyada edinebildiği yerle öylesine övünür ki, değişmesini istemez. Üne erebilmek için harcadığı çaba onu insanî kardeşlik ve dayanışmaya hazırlamaz; başarılarını bir sürü kölece gönül hoşluğuyla ödediğinden evrensel özgürlüğü içtenlikle arzulayamaz. Zola da Nana'nın işte bu yönüne parmak basmıştır:

Nana'nın kitaplar ve oyunlar konusunda çok kesin yargıları vardı: tatlı, soylu, düş kurmasına izin verecek, ruhunu yüceltecek yapıtlar istiyordu... Cumhuriyetçilere müthiş kızdı. Yıkanmak nedir bilmeyen bu pis herifler de ne istiyordu? İnsanlar mutlu değil miydi, İmparator halkı için her şeyi yapmamış mıydı yani? Halk dediğin de neydi ki? Pislik! Avucunun içi gibi bilirdi bu halkı, gelin de anlatsındı size: Yok azizim, yok, herkesin yıkımı olacaktı şu cumhuriyet dedikleri şey. Ah, ah! Allah İmparator'a uzun ömür versindi.

Savaşlar sırasında, hiç kimse saray yosmaları kadar saldırgan yurtseverlik göstermez; duygularının yüceliğiyle Düşes kertesine çıkacaklarını sanırlar. Beylik fikirler, basmakalıp lâflar, önyargılar, alışılmış coşkular doldurur konuşmalarını ve yüreklerinin en gizli köşesinde bile içtenlikten eser yoktur. Dil, yalan dolan arasında yiter gider. Saray yosmasının yaşamı baştan aşağı gösteridir; sözlerinin, kaş göz hareketlerinin ereği düşüncelerini dile getirmek değil, belli bir etki yaratmaktır. Koruyucusuna sevda oyunu oynar: ve bu oyun, kimi zaman kendisini de kapsar. Kamuoyu karşısında dürüstlük ve etkililik oyunu oynar: sonunda canlı bir erdem örneği, kutsal bir put olduğuna inanır.

İnatçı bir kötüniyet hem iç dünyasını yönetir, hem de danışıklı dönüşüklü yalanlarına doğrunun doğallığını kazandırır. Yaşamında zaman zaman anlık hareketler vardır: aşkı hepten bilmez değildir; "hoşlandığı erkekler", "kaçıkça hevesleri" olur; hattâ kimi zaman "düpedüz kendini kaptırır". Ama geçici heveslerine, duyguya, zevke gereğinden çok yer ayıran, kısa zamanda, "yerinden olacaktır". Genellikle, gönül serüvenlerinde kocasını aldatan kadın gibi sakınımlı davranır; yapımcıdan, halktan gizlenir; dolayısıyla, "yürekten sevdiği erkekler"e kendinden pek bir şey veremez; onlar da bir eğlence, bir soluk almadırlar, o kadar. Ayrıca, gerçek bir sevgide benliğini unutamayacak kadar çok uğraşır kişisel başarısıyla. Öteki kadınlara gelince, saray yosması onları çoğu kez cinsel bir sevgiyle sever; kendisini boyundurukları altına alan erkeklere düşman olduğundan, bir hanım arkadaşının kollarında hem şehvetli bir dinlenmenin tadını çıkaracak, hem de öç alacaktır: Nana'nın sevgili Satin'iyle ilişkileri böyledir. Özgürlüğünü olumlu bir biçimde kullanmak üzere yeryüzünde etkin bir rol oynamak istediği için, başka varlıklara sahip olmaktan hoşlanır: bunlar ya "yardım bile ederek" eğleneceği genç delikanlılar, ya da yanlarında erkek niteliğine bürüneceği ve seve seve besleyeceği genç kadınlardır. Kendi cinsine dönük olsa da olmasa da, kadınların tümüyle ilişkileri dediğim gibi karmaşık olacaktır: ezilen her kadının özlediği o "karşı-evren"i yaratabilmek üzere, birer yargıç ve tanık, sırdaş ve suçortağı olarak gereksinimi vardır onlara. Ama kadınlar arası yarış burda doruğuna çıkmaktadır. Genel anlamıyla dişiliğini pazara çıkaran genelev kadınının birtakım yarış arkadaşları vardır; ama iş hepsine yetiyorsa, zaman zaman çekişseler bile, birbirlerine destek olurlar. "Başkalarından ayrılmaya" çalışan saray yosmasıysa, daha işin başından, kendisi gibi ayrıcalıklı bir yer arayan kadına düşmandır. Şu dillere destan "kadın kavgaları" işte o zaman gerçek haline gelir.

Saray yosmasının en büyük talihsizliği, bağımsızlığının aslında bin bir bağımlılığın arka yüzü oluşundan başka, özgürlüğünün olumsuzluğundadır. Rachel gibi bir tiyatro, İsadora Duncan gibi bir bale oyuncusu, erkeklerden yardım görse bile, kendisini bekleyen ve doğrulayan bir iş yapmakta; istedikleri, sevdikleri bir işte somut bir özgürlüğe varmaktadırlar. Ama sanatla uğraşan kadınların çoğu için

yaptıkları iş yalnızca bir araçtır; bu alanda sahici tasarıları yoktur. Hele film yıldızını sahneye koyucunun istencine taslim eden sinema sanatı yeni buluşlara, yaratıcı bir etkinliğin getireceği ilerlemelere izin vermez. Film yıldızı *olduğu gibi kullanılır;* yeni bir nesne yaratmaz. Ayrıca yıldız olabilmek de son derece güçtür. Asıl "yosmalık"ta insanı aşkınlığa götürecek tek yol yoktur. Burda da can sıkıntısıyla içkinlik koyun koyunadır. Zola, Nana'nın bu yanına da değinmiştir:

Ama Nana, onca şatafat, onca hayran arasında ölesiye sıkılıyordu. Gecenin her saatinde yanında yöresinde bir sürü erkek vardı ve giysi çekmeceleri bile para doluydu, ama artık bunlarla da avunamıyor, bir yerlerde bir boşluk, gittikçe büyüyen bir delik bulunduğunu seziyordu. Yaşamı, birbirine tıpatıp benzeyen saatler halinde, tam bir aylaklık içinde geçiyordu... Nasıl olsa besleneceğini bilmenin verdiği güvenlik onu yosmalık uğraşına hapsediyor, yakasını bırakmayan o korkuyla manastır uysallığı içinde, kolunu kıpırdatmadan, bütün gün yatıyordu. Yalnızca erkek bekliyor, vaktini sersemce eğlencelerle öldürüyordu.

Amerikan edebiyatı, Hollywood'un tepesine çöken ve orayı gezmeye gelen yolcunun daha ilk anda gırtlağına sarılan o yoğun cansıkıntısını yüzlerce kez anlatmıştır: erkek oyuncularla yardımcıları da, aynı koşullar içinde yaşadıkları kadınlar kadar sıkılmaktadırlar. Fransa'da bile, yıldızların resmi gezmeleri tam anlamıyla birer angaryadır. Yıldız adayını koruyan yapımcı yaşlı bir adamdır, dostları da kendi yaşındadır: uğraştıkları konular genç kadına yabancıdır, konuşmaları onu can sıkıntısından öldürür, gece gündüz birarada yaşayan 20 yaşındaki yıldızcıkla 45'indeki bankacı arasındaki uçurum, kentsoylu çiftlerinkinden daha derindir.

Saray yosmasının uğrunda zevkini, aşkını ve özgürlüğünü harcadığı tanrı, uğraşıdır. Evhanımının ülküsü, kocası ve çocuklarıyla ilişkilerini kapsayan duruk bir mutluluktur. "Sanat yaşamı" zaman içersinde uzayıp giden bir şeydir, ama yine de ünlü bir adın özetlediği içkin bir nesne olmaktan kurtulamaz. Toplumsal merdivendeki basamaklar çı-

kıldıkça, bu ad duvar ilânlarıyla ağızları doldurur. Kadın, mizacına göre, bu işi sakınım ya da gözüpeklikle yürütür. Kimisi uğraşından, dolabına güzel çamaşırlar yerleştiren evkadınının aldığı zevki alır, kimisi de serüvenin başdöndürücü esrikliğini yaşar. Kimisi sürekli tehlike içinde bulunan ve zaman zaman göçüp giden bir durumu dengede tutmaya adar kendini; kimisi de, hiçbir erek gütmeden, göğün boşluğuna uzanan Babil kulesi gibi ününü uzattıkça uzatır. Kimileri yosmalığı başka etkinliklerle karıştırıp gerçek serüvencilere benzeyebilmektedir: ya Mata Hari gibi casus, ya da gizli ajan olurlar; ama genellikle tasarılarının ipleri kendi ellerinde değildir, erkeklerin oyuncağıdırlar. Ancak, yosmanın tutumu, genel çizgileriyle, serüvencininkine benzer; serüven adamı gibi, o da asıl *serüven*'le *ciddi iş* arasında gider gelir; para, ün gibi yerleşik değerlerdedir gözü; ama onları elde etmeye, sahip oluş kadar önem verir; ve değerlerin en yücesi, onun için, kendi öznel başarısıdır. O da bireyciliği az çok belli bir dizgeye oturtulan, ama erkeklere düşman olduğu, kadınları da kendine düşman saydığı için inanılarak yaşanan bir hiçlikçilikle (nihilism'le) doğrular. Ahlâksal bir doğrulama arayacak kadar zekiyse, iyi kötü özümlediği Nietzsche'ciliğe başvuracak; seçkin yaratığın sıradan varlıktan üstün olduğunu söyleyecektir. Kendini bir hazine sayar, varolması bile sunu'dur, armağandır: dolayısıyla, varlığını kendine adamakla topluluğa hizmet ettiğini ileri sürecektir. Kendini erkeğe adayan kadının yazgısına aşk egemendir: erkeği kendi çıkarına kullanan kadınsa, kendine duyduğu hayranlık içersinde çöreklenir kalır. Ününe bunca değer verişi salt para kaygısından değildir: böylece kendine hayranlığını tanrısallaştırmak istemektedir.

BEŞİNCİ BÖLÜM

OLGUNLUKTAN YAŞLILIĞA

KADININ öyküsü —hâlâ dişilik görevleri içine hapsedilmiş olduğundan— fiziksel yaşam eğrisine erkeğinkinden çok daha fazla bağlıdır; ve bu eğri erkeğinkinden çok daha sarsıntılı ve kopukludur. Kadın yaşamının bütün dönemleri durgun ve tekdüzedir; ama bir dönemden öbürüne geçişler tehlikeli bir hoyratlıktadır; erkeğinkilerden daha etkili bunalımlara yol açarlar: ergenlik, cinsel yaşamın başlaması, yaşdönümü başlı başlarına birer bunalımdırlar. Erkek aralıksız yaşlandığı halde, kadın, ansızın dişiliğinden yoksun kalır; genç sayılacak yaşta, kendisini topluma ve kendisine karşı doğrulayan, mutlu kılmaya yarayan cinsel çekiciliğiyle doğurganlığını yitirir: gelecekten yoksundur, yetişkin bir insanın yaşamının aşağı yukarı yarısını yaşamak durumundadır artık.

"Tehlikeli yaş" birtakım bedensel rahatsızlıklarla kendini belli eder, ama asıl önemli olan, taşıdıkları simgesel değerdir. Varını yoğunu dişiliği üstüne yatırmamış kadınlar bu yaşın getireceği bunalımı çok daha az duyacaktır; evde ya da dışarda ağır işler yapanlar, aylık kölelikten kurtulduklarına sevineceklerdir; yani gebeliklerin tehdit ettiği köylü ya da işçi karısı bu tehlikeden kurtulunca bayram eder. Dolayısıyla, daha bir sürüsünde olduğu gibi, kadının bunalımı bedenin kendisinden çok, geçirdiği evrimin bilincinde yarattığı sıkıntıdan gelmektedir. Ruhsal dram, çoğu kez, bedensel görüngüler ortaya çıkmadan başlamakta ve onlar bittikten nice sonra kapanmaktadır.

Kadın, âdetten kesilmezden çok önce, yaşlanma korkusu içinde yaşamaktadır. Olgun erkek, sevgiden daha önemli işlere girişmiş durumdadır; cinsel arzuları gençliğindeki kadar ateşli değildir; ve kendisinden bir nesnenin edilgin niteliklerini taşıması beklenmediği için, yüzünün ya da bedeninin çökmesi çekiciliğini yoketmemektedir. Kadınsa tam tersine, bütün bilinçaltı yasakları aşabildiği için, genel olarak 35'inde tamamlamaktadır cinsel evrimini; cinsel arzuları bu yaşta alabildiğine şiddetlidir ve müthiş bir açgözlülükle onları doyurmak ister; elindeki cinsel değerlere erkekten çok daha fazla şey yatırmıştır; kocasını elinde tutabilmesi, kendine birtakım koruyucular bulabilmesi için, çalıştığı işlerin çoğunda hoşa gitmesi gerekir; dünya üzerinde ancak erkek aracılığıyla etkili olabilir; peki, erkeği etkileyemediği zaman hali nice olacaktır? Varlığının tümü saydığı şu etten kemikten yapılmış nesnenin çöküşünü eli kolu bağlı seyrederken kendi kendine, büyük bir sıkıntıyla, işte bu soruyu sormaktadır; amansız bir savaşa girmekte; ama boyalar, tüyleri aldırmalar, güzellik ameliyatları can vermekte olan gençliğini diriltmemektedir. Olsa olsa aynalara oyun oynamaktadır. Ama erginlik döneminde kurulmuş görkemli yapıyı yerle bir edecek, kaçınılmaz, durdurulmaz süreç başladı mı, ölüm tırpanının boğazına dayandığını hissetmektedir.

Bu dönemde en korkunç sarsıntıyı güzellik ve gençliğiyle en çok esrikleşenin geçireceği sanılabilir; ama öyle olmaz; kendine hayran kadın dış kalıbıyla pek çok ilgilendiğinden bu kaçınılmaz ödeme gününün ergeç geleceğini bilir ve sıkışınca gerilemek üzere önceden önlem alır; âdetten kesilince o da acı çeker elbet: ama gafil avlanmaz ve bu yeni duruma tez elden uyar. Kendini unutmuş, varlığını başkalarına adamış, özünden geçmiş kadınsa bu apansız olay karşısında neye uğradığını şaşıracak: "Topu topu bir ömrüm vardı; kısmetime düşene, şu halime bak hele!" diyecektir. Ve çevresinin şaşkın bakışları altında, köklü bir değişime uğrar: çünkü geri çekilme olanağından yoksun kalmış, tasarılarından koparılmış, ansızın, kimsiz kimsesiz, kendi başına kalakalmıştır. Hiç ummadığı anda gelip tosladığı bu sınır taşını geçtikten sonra, canlı cenaze gibi yaşamaktan başka bir şey yapamayacağını sanır; vücudu artık hiçbir şey vaat etmez; gerçekleştiremediği düşler,

doyuramadığı arzular sonsuza dek öyle kalacaktır; onun için, işte bu yeni bakış açısıyla geçmişe döner; defterin altına bir çizgi çekmenin, geçmişin dökümünü yapmanın zamanı gelmiştir; o da kendi hesabını döker. Ve yaşamın kendisine çizdiği sınırların darlığı karşısında beyni tavana vurur. Kendi yaşam öyküsü olan bu kısacık, umut kırıcı geçmiş önünde, daha yaşamaya başlamadığı gelecek önünde genç kızın takındığı tavrı takınır: bitimli, ölümlü olduğunu kabul etmek istemez; varoluşunun yoksulluğuna kişiliğinin karanlık, belirsiz zenginliğiyle karşı çıkar. Kadın olarak yazgısını az çok edilginlikle kabul ettiğinden, bütün olanaklarının çalındığını, aldatıldığını, genç kızlıktan olgunluğa farkına varmadan kaydığını sanır. Kocasının, çevresinin, uğraştığı işlerin kendisine lâyık olmadığını farkeder; anlaşılmamış hisseder kendini. Değersiz gördüğü çevresinden kopar; yüreğinde sakladığı, talihsiz yazgısının gizemli anahtarıyla birlikte içine kapanır; tüketemediği olanakları kullanabilmek için fırsat kollamaya başlar. Anılarını yazmaya koyulur; anlayışlı sırdaşlar bulursa, ne olduğu belirsiz, ardı arkası gelmeyen gevezeliklere girişir; gece gündüz hep pişmanlıklarını, yakınmalarını geveler durur. Genç kızın geleceğinin ne *olacağını* düşleyişi gibi, o da isteseydi geçmişinin ne *olabileceğini* anlatır; kaçırdığı fırsatları gözünün önüne getirir ve başrolünü oynadığı güzel romanlar düzer. H. Deutsch, genç yaşta mutsuz bir evliliği bozan ve sonra ikinci kocasıyla uzun yıllar dinginlik içinde yaşayan bir kadından söz eder: kadın, 45 yaşında, büyük bir acıyla ilk kocasını aramaya, kara kara düşünmeye başlamış. Çocukluk ve genç kızlıkta ilgilendiği konular yeniden alevlenir, kadın, gençliğinde yaşadığı olayları, anasına babasına, kız ya da erkek kardeşlerine, çocukluk arkadaşlarına beslediği eski duyguları döndürüp döndürüp anlatır, yeniden yaşar. Kimi zaman düşçü ve edilgin bir asık suratlılığa kaptırır kendini. Ama genellikle, son bir atılımla, boşa giden ömrünü kurtarmaya çalışır. Yeni keşfettiği yazgısının bayağılığıyla çelişen kişiliğini gözler önüne serer, herkese gösterir, değerli niteliklerini över, buyurgan bir tavırla hakkının verilmesini ister. Yaşantının kazandırdığı olgunlukla, artık kendini değerlendirebileceğini sanır; öcünü almak niyetindedir Ve ilkin, insanı duygulandıran bir çabayla, zamanı durdurmaya kalkar. Analık yanı güçlüyse, yeniden çocuk doğurabileceğini söyler:

büyük bir tutkuyla yeni bir can yaratmaya çalışır. Şehvetliyse yeni bir âşığın gönlünü çelmeye uğraşır. Hele gönül avcısı kadın her zamankinden daha büyük bir susuzlukla hoşa gitmek ister. Hep bir ağızdan, kendilerini hiç bu kadar genç hissetmediklerini söylerler. Karşılarındaki insanı geçen zamanın kendilerine ilişmediğine inandırmak arzusundadırlar; "genç kız gibi giyinmeye" başlar, çocuk gibi kaşlarını gözlerini oynatırlar. Yaşlanan kadın, cinsel nesne olmaktan çıkışının yalnızca etinin erkeğe eski hazineleri vermeyişinden gelmediğini bilir: geçmişi, yaşantısı, istese de istemese de onu bir kişi yapmıştır; kendi hesabına uğraşıp didinmiş, sevmiş, arzulamış ve acı çekmiştir: bu özerklik karşısındakini ürkütür; kadın da onu yadsımaya çalışır; dişiliğini abartır, süslenir, boyanır, bayıltıcı kokular sürer, kendini salt çekicilik, sevimlilik, içkinlik haline getirir; karşısındaki erkeğe çocuksu bir gözle bakar, her söylediğine çocuksu çığlıklarla hayranlık gösterisinde bulunur, habire genç kızlık anılarına değinir; adam gibi konuşacak yerde, cıvıl cıvıl cıvıldar, ellerini çırpar. Kahkahalarla güler. Bu güldürüyü bir bakıma içtenlikle oynamaktadır. Çünkü kendine duyduğu yepyeni ilgi, eski alışkanlıklardan kurtulup her şeye yeniden başlama arzusu onda sahici bir başlangıç izlenimi uyandırmaktadır.

Gerçekte, hiç de sahici bir başlangıç değildir bu; olgun kadın, yeryüzünde, özgür ve etkili bir hareketle yönelebileceği birtakım erekler bulamamaktadır. Sağa sola koşuşması, geçmiş yanılgı ve başarısızlıkları ödünleme amacını güttüğünden garip, tutarsız ve boştur. Kadın, her şeyden önce, çocukluk ve genç kızlık arzularını gerçekleştirebilmek için vaktin geçmemesine çalışacaktır: kimi piyanoya, kimisi heykele, kimi yazarlığa, kimisi gezginciliğe başlar, kayak ya da yabancı dil dersleri alırlar. O güne dek ellerinin tersiyle ittikleri şeyleri —yine geç kalmama kaygısıyla— kabul etmek için can atarlar. Olgun kadın, eskiden hoşgördüğü kocasından tiksindiğini açıklar ve kollarında taş kesilir; ya da tam tersine, o güne dek dizginlediği ateşli duygularını kapıp koyverir; aşırı istekleriyle kocasını canından bezdirir; çocukluğundan beri yapmadığı bir işe, kendi kendini doyurmaya yeniden başlar. Küçük bir kurt halinde bütün kadınların içinde yatan kendi cinsine yanaşma eğilimi belirginleşir. Yaşdönümündeki kadın bu eğilimlerini çoğu kez kızına yöneltir; ama bu garip duygular kadın arkadaşlarından

biri için de uyanabilir. Rom Landau, *Sex, life and faith* (Cinsellik, Yaşam ve İnanç) adlı yapıtında, olayı yaşamış bulunan kadının ağzından dinlediği şöyle bir öykü anlatır:

Madam X ellisine merdiven dayamıştır; yirmi beş yıllık evlidir; yetişkin üç çocuğu vardır, yaşadığı kentin yardım ya da benzeri derneklerinde önemli bir rol oynamaktadır, Londra'da kendisi gibi hayır işlerinde çalışan, on yaş daha küçük bir hanımla tanışır. Dost olurlar, ve Matmazel Y bir dahaki gelişinde kendi evinde kalmasını önerir. Madam X kabul eder ve ikinci sefer geldiğinde, ikinci gece büyük bir tutkuyla evsahibi hanıma sarılıp öpmeye koyulduğunu görür: bizimle görüşürken, birkaç kez, bu işin nasıl olduğunu farkedemediğine yemin etmiştir; geceyi dostunun evinde geçirmiş, sonra, korkudan ne edeceğini şaşırmış bir halde evine dönmüştür. O güne dek kendi cinsinden biriyle düşüp kalkmanın ne demek olduğunu bilmediği gibi, böyle bir şeyin varlığından haberi bile yokmuş. Matmazel Y'yi büyük bir tutkuyla düşünmeye ve kocasının sevip okşamalarından ilk kez pek hoşlanmamaya başlamış. "Sorunu aydınlatmak" için dostunu bir kez daha görmeye karar vermiş ve tutkusu iyiden iyiye alevlenmiş; ilintileri, kendisine, o güne dek tatmadığı hazlar veriyormuş. Ama günah işlediğini sandığı için müthiş tedirginmiş, durumunun "bilimsel bir açıklaması" bulunup bulunmadığını, herhangi bir ahlâksal kanıtla doğrulanıp doğrulanamayacağını öğrenmek üzere hekime başvurmuş.

Söz konusu durumda özne anlık bir atılıma kapılmış ve sonunda allak bullak olmuştur. Ama kadın, çoğu kez, o güne dek yaşamadığı, bundan sonraysa hiç yaşayamayacağı birtakım romansları yaşamaya bilerek karar verir. Hem kendine yakıştıramadığı ve yalnız kalmak istediği, hem de serüven aradığı için yuvasından uzaklaşır. Aradığı serüveni bulduğu an büyük bir susuzlukla üstüne atlar. Stekel'in anlattığı öykü bunun iyi bir örneğidir.

Madam B.Z. 40 yaşında, yirmi yıllık evlilikten ve üç çocuk sahibi olduktan sonra, anlaşılmadığını, yaşamının boşa gittiğini düşünmeye

başlar; bir sürü yeni etkinliğe girişir, bu arada dağa kayak kaymaya gider; orda 30 yaşında bir adamla tanışır, oynaşı olur; adam kısa bir süre sonra Madam B.Z.'nin kızına vurulur, kadın, sevgilisi yanından ayrılmasın diye evlenmelerine razı olur; kızla anası arasında, itiraf edilmeyen, ama köklü bir cinsel sevginin bulunması bu kararı kolaylaştırmıştır. Buna rağmen, âşık zaman zaman gece yarısı ananın koynundan çıkıp kızınkine girdiği için, kısa bir süre sonra durum dayanılmazlaşır. Madam B.Z. canına kıymaya kalkar. İşte tam bu sırada —46 yaşındadır— Doktor Stekel'e gelir. Âşığıyla ilgisini kesmeye karar verir, kızı da evlenmekten vazgeçmiştir. Madam B.Z. bundan sonra örnek bir eş olur, kendini bütünüyle dine adar.

Bir dürüstlük ve iffet geleneğinin baskısı altında yaşayan kadın her zaman edime geçmez. Ama gerek düşleri, gerek uyanıkken kurduğu hayaller cinsel hayaletlerle doludur; çocuklarına aşırı, sehvetli bir sevgi gösterir; oğluna garip arzularla bakar; gizliden gizliye ve birbiri ardından bir sürü delikanlıya âşık olur; genç kız, saldırıya uğrama fikrini zihninden söküp atamaz; öte yandan, fuhuş eğilimi de başını döndürür; genç kızdaki gibi, arzularıyla korkuları arasındaki çelişme onda da zaman zaman sinir bozukluklarına yol açar: o vakit, aslında düşsel yaşamının dışa vurmasından başka bir şey olmayan garip davranışlarla yakınlarını şaşırtır.

Düşsel evrenle gerçek evren arasındaki sınır bu dönemde genç kızlıktakinden daha belirsizdir. Yaşlanan kadının en çok suçlanan yanı, bütün somut tutamak noktalarını elinden alan kişiliğini yitirme duygusudur. Ölümle burun buruna gelen sapasağlam insanlar bile, garip bir olguyla kişiliklerinin ikileştiği duygusuna kapıldıklarını söylerler; insan kendini bir bilinç, etkinlik, özgürlük gibi hissettiği zaman, yazgısıyla oynayan edilgin nesne ister istemez başka bir varlık biçiminde gözükür: bir otomobilin çarpıp devirdiği *ben* değilimdir; aynaya yansıyan, onun da bana yansıttığı şu yaşlı kadın da *ben* değilim. "Kendini şimdiye dek hiç bu kadar genç hissetmemiş" ve hiç bu kadar yaşlı görmemiş kadın varlığının bu iki görünüşünü bağdaştıramaz; zamanın akıp gidişi, sürenin onu kemirip aşındırışı hep düştedir. Böylece gerçeklik, bireyden alabildiğine uzaklaşıp küçülür: dolayısıyla, yanılsa-

madan ayrılmaz olur. Kadın, zamanın geri geri gittiği, ikiz kardeşinin artık kendisine benzemediği, olayların kendisine ihanet ettiği şu garip dünyadaki gerçeklere değil de kendi içindeki açık gerçeklere güvenir. Onun için de bütün coşkulara, tanrı esinlerine, sayıklamalara açıktır. Ve bu dönemdeki baş kaygısı aşk olduğundan, sevildiğini sanması son derece olağandır. Şehvet düşkünlerinin onda dokuzu kadın; bunların da hemen hepsi 40-50 yaşındadır.

Ancak, gerçeklik duvarını böylesine yiğitçe aşmak herkesin harcı değildir. Düşlerinde bile insanî sevgiden yoksun kalan kadınların çoğu Tanrı'dan medet umar; gönül avcısı, sevdalı, haylaz kadınlar yaşdönümünde adarlar kendilerini Tanrı'ya; kadının sonbaharına girerken zihninde dolaştırdığı o bulanık alınyazısı, giz, kişilik gibi fikirler dinde akılsal bir birliğe kavuşurlar. Sofu kadın, boşa giden yaşamını Yüce Tanrı'nın hazırladığı bir sınav sanır; ruhu, bütün o mutsuzlukları yaşarken olağanüstü değerler kazanmış, Tanrı'nın lütfuna lâyık olmuştur; Tanrı'dan kendisine birtakım esinler geldiğine —ya da Madam Krüdener gibi— özel bir görev aldığına seve seve inanacaktır. Bu bunalım sırasında gerçeklik duyusunu az çok yitiren kadın bütün etkilere açıktır: herhangi bir yönetmen onu dilediği gibi çekip çevirebilir. En aykırı yetkelere seve seve kucak açar; türlü tarikatlar, ruh çağırıcılar, peygamberler, üfürükçüler ve benzeri şarlatanlar için bulunmaz bir avdır. Çünkü, somut dünyayla bağlarını kopardığı an eleştiri yetisini yitirmekle kalmamış kesin bir doğru arar olmuştur: bir anda hem evreni, hem kendisini kurtaracak ilâç, formül, anahtar gereklidir ona. Kendi özel durumuna uygulanamayacak mantığı eskisinden çok daha fazla küçümser; yalnız kendisini kapsayan kanıtları inandırıcı bulur: Tanrı'dan ya da başka bir yerden gelen esinler, bildiriler, işaretler, hattâ mucizeler boygösterir çevresinde. Buluşları kimi zaman onu eyleme götürür: herhangi bir akıl hocasının ya da içinden gelen sesin etkisiyle birtakım işlere, serüvenlere girişir. Kimi zamansa, kendini mutlak bilgeliğin ve doğrunun tek sahibi saymakla yetinir. İster eylemci, ister seyirci olsun, ateşli coşkunluklar içindedir. Yaşdönümü bunalımı kadınsal yaşamı küt diye ikiye ayırmaktadır; kadında "yeni bir yaşam"ın başladığı sanısını uyandıran da işte bu kopukluktur; *başka* bir zaman açılmaktadır önünde: o da bu yeni zamana bir dine yeni

katılmış insanların aşk ve şevkiyle yanaşmaktadır; aşka, yaşama, Tanrı'ya, sanata, insanlığa inanmaya başlamıştır: bu bulanık varlıklarda kendini hem yitirir, hem yüceltir. Ölmüş, sonra yeniden dirilmiştir, yeryüzüne öbür dünyanın gizlerini hayal meyâl görmüş bir gözle bakar, kimsenin ulaşamadığı tepelere doğru kanat açtığını sanır.

Oysa yeryüzü yine eski yeryüzüdür; dorukları yine insanın ulaşamayacağı kadar uludur; gelen bildiriler —göz kamaştırıcı bir açıklıkta olsalar bile— bir türlü çözülmez; içteki ışıklar söner; aynanın önünde, bir gün öncesine oranla yaşlanmış bir kadın kalmıştır. Böyle coşkun anların ardından kapkara çöküntü saatları gelir. Hormon üretimi tiroit bezinin aşırı çalışmasıyla ödünlendiğinden, bunun açıklaması bedenin kendisindedir elbet; ama bu değişikliği doğuran ve yöneten başlıca etken zihinseldir. Çünkü bütün o kıpır kıpırlık, yanılsamalar ve heyecan, meydana gelen olayın kaçınılmazlığı karşısında bireyin kendini savunmasından başka bir şey değildir. Ömrü geçip gittiği halde ölümün alıp götüremediği kadının gırtlağına yeniden sarılmıştır can sıkıntısı. Ve kadın, çoğu kez, umutsuzlukla savaşacak yerde, kendini onunla zehirlemeyi seçer. Döner dolaşır eski sızlanmalara, pişmanlıklara, acı acı söylenmelere kaptırır kendini; komşularının, yakınlarının kendisine korkunç tuzaklar kurduklarını sanır; yaşamını paylaşan bir kız kardeşi ya da hanım arkadaşı varsa, el ele verip can yakıcılık sayıklamalarına dalabilirler. Ama kadın, bu dönemde, özellikle kocasını hastalık derecesinde kıskanır: adamın arkadaşları, kızkardeşleri, uğraşı girer bu kıskançlığın içine; haklı ya da haksız, bütün dertlerini yarıştığı birine yükler. Kıskançlık hele 50-55 yaşlarında tam bir hastalık haline gelebilir.

Yaşdönümü güçlükleri yaşlanmaya razı olamayan kadında —kimi zaman ölene dek— sürüp gidecektir; çekiciliğinden başka dayanağı yoksa, bunu yitirmemek için inatla direnecek; cinsel arzuları yatışmamışsa daha da saldırgan olacaktır. Ve böylesi sanıldığından çoktur. Prenses Metternich'e bir kadının hangi yaşta etiyle uğraşmaktan vazgeçtiğini sormuşlar: "Bilmem, demiş, daha 65'imdeyim." Montaigne'in deyişiyle kadının "yüreğine pek az su serpen" evlilik, yaş ilerledikçe derdi gidermeye yetmeyen bir ilâç haline gelmektedir; kadın, olgunluk çağında, genç kızlığındaki direnmelerin, soğukluğun bedeli-

ni öder; arzusunun ateşinde yanmaya karar verdiğinde kocası çoktan onun kayıtsızlığına alışmış: başının çaresine bakmıştır. Alışkanlık ve zamanın etkisiyle çekiciliğini yitiren kadın, bundan sonra kocasının yüreğini tutuşturamayacaktır. Herkese küskün, "kendi bildiği gibi yaşamaya" kararlı olduğundan, âşık edinmekte eskisinden daha rahat davranacaktır —eskiden böyle bir şeye girişmişse tabii— ancak, bir de erkeklerin bu işe yanaşıp yanaşmaması sorunu vardır; ve bir erkek avıdır başlar. Kadın bunun için bin bir kurnazlığa başvurur: kendini sunuyormuş gibi yapıp, erkeği baskı altında alır; inceliği, dostluğu, iyilikbilmeyi birer tuzak haline getirir. Özellikle gençlere saldırması yalnız körpe ete düşkünlüğünden değildir: delikanlının zaman zaman anası yaşındaki oynaşına göstereceği karşılıksız sevgiyi ancak onlarda bulabilir; zaten tümden saldırgan, buyurgan bir insan olmuştur: Colette'in Léa'sı, Chéri'nin güzelliği kadar uysallığını sevmektedir; Madam de Staël, kırkını geçtikten sonra, yavuklu diye güzelliğiyle büyüleyip ezdiği saray delikanlılarını seçer. Güzellik ve dolap yetmezse, inatçı kadının elinde tek bir olanak kalır: para vermek. Orta Çağ'da geçen ünlü "kanaviçe" masalı, bu doymak bilmez dişi devlerin yazgısını çok güzel anlatmaktadır: genç bir kadın, her aşk gecesinin sonunda, verdiklerine karşılık, her âşığından bir "kanaviçe" ister, bunları bir dolaba koyarmış; gün gelmiş, dolap tıkabasa kanaviçe dolmuş: ama işte o günden sonra âşıkları, her sabah bir kanaviçe istemeye başlamışlar; dolap kısa sürede boşalmış; aldığı bütün kanaviçeler geri gitmiş: kadının yenilerini satınalması gerekmiş. Kimi kadınlar bu durumu tam bir köpeksilikle kabullenirler: eh, onlar zamanlarını doldurmuş, şimdi artık "kanaviçeleri geri verme" saatı gelip çatmıştır. Para onlar için saray yosması için oynadığı rolün tam tersini oynayıp, yine de kurtarıcı olabilir: erkeği bir araç haline getirir, kadının bir zamanlar sırf gururundan elinin tersiye ittiği cinsel özgürlüğe kavuşmasını sağlayabilir. Ama açıkgörüşlü değil de romansı bir insan olan iyilik perisi-oynaş, çoğu kez, parayla bir sevgi, hayranlık, saygı serabı satınalmaya kalkar; hattâ, kimse bir şey istemediği halde sırf verme zevki için verdiğine inandırır kendini: bu durumda da delikanlı aranıp da bulunmayan âşıktır, çünkü insan ona karşı anaca bir eliaçıklık gösterebilir; ayrıca onda, bir erkeğin "yardım ettiği" kadında aradığı "giz" de vardır azı-

cık, böylece alışveriş çiğliğini yitirmekte, çözülmesi zor bir bilmece haline gelmektedir. Ancak, kötüniyetin uzun süre bağışlatıcı olduğu görülmemiştir, iki cins arasındaki çatışma, hayal kırıklığına uğrayan, alaya alınan kadının acı yenilgilere uğrayacağı bir sömüren-sümürülen kavgasına dönüşür. Sakınımlı davranan kadın, arzuları sönmemiş olsa bile, vakit geçirmeden "silâhlarını bırakır".

Yaşlanmaya razı olduğu an, kadının durumu değişir. Kadın o güne dek gençtir, akıl sır ermez bir biçimde kendisini çirkinleştiren, çökerten bir kötülükle savaşmaya kararlıdır; o günden sonra değişik, cinselliğini yitirmiş, ama evrimini tamamlamış bir varlık: olgun bir kadın olur. Yaşdönümü bunalımının sona erdiği kabul edilebilir. Bununla birlikte yine de yaşaması pek kolay olmayacaktır. Zamanın karşı konmaz gücüyle savaşmaktan vazgeçse bile, yeni bir savaş başlar: yeryüzünde bir yer tutması gerekmektedir.

Kadın, elini kolunu bağlayan zincirlerden ömrünün sonbaharında, kışında kurtulur; yaşını ileri sürerek omuzlarına çöken yükleri kaldırır atar; kocasını ondan çekinmeyecek kadar çok tanımakta, sarılıp yatmaları defterden silmekte, kendisine onun yanıbaşında —dostluğun, kayıtsızlığın ya da düşmanlığın ağır bastığı— ayrı bir yaşam kurmaktadır; erkek kendisinden önce çökerse, evin yönetimini ele alır. Dünyaya, kamuoyuna kafa tutmaya da kalkabilir; gelip gitme zorunluluklarına, perhizlere, güzellik bakımına yan çizer: Chéri bir de bakar ki, Léa bütün o terzileri, korsecileri, berberleri silkip atmış, kendinden geçercesine oburluğa başlamış. Çocuklarına gelince, kendisi olmadan da yaşayacak kadar büyümüşlerdir, evlenip giderler. Bütün bu ödevlerin yükünden kurtulan kadın, en sonunda özgürlüğe kavuşur. Ne yazık ki, kadının genel tarihçesinde rastladığımız olgu her kadının öyküsünde yinelenmektedir: kadın bu özgürlüğü, yapacak iş kalmadığı zaman bulur. Uzayıp giden bu yineleme bir rastlantı değildir: ataerkil aile kadının bütün görevlerini yüküm, kölelik haline getirmiştir; kadın bu kölelikten ancak etkili olmaktan çıktığı zaman kurtulmaktadır. Elli yaşına doğru kendini alabildiğine güçlü, yaşantı yönünden son derece zengin hissetmektedir; erkek en yüksek yerlere, en önemli görevlere bu yaşlarda ulaşmakta: kadınsa emekliye ayrılmaktadır. Ona yalnızca kendini adamayı öğretmişler, şimdiyse kimse bunu istememektedir. Hiçbir

işe yaramayan, doğrulanmayan bir varlık halinde, önündeki uzun yılları düşünmekte: "Kimsenin bana gereksinimi yok!" diye mırıldanmaktadır.

Hemencecik boyuneğmez yazgısına. Kimi zaman, büyük bir sıkıntıyla kocasının boynuna asılır, her zamankinden ayrı bir titizlikle üstüne düşer; ama karı-kocalık çoktan bir görenek haline gelmiştir; ya kadın nicedir kocasına gerekli olmadığını bilmekte, ya da erkek onu artık doğrulayacak kadar değerli saymamaktadır. Ortak yaşamlarını düzene koymak, kendi başının çaresine bakmaya çalışmak kadar boş, olumsal bir iştir. Kadın, umutla çocuklarına yanaşır: onlar için oyun kapanmamıştır; dünya, gelecek önlerindedir; kadın da onların ardına takılıp bu dünyaya, bu geleceğe açılmak ister. İleri yaşlarda çocuk sahibi olmuş kadın bu konuda talihlidir. Başkaları büyükanneyken o daha anadır. Ama kadın, genellikle 40-50 yaşında çocuklarının büyüyüp adam olduklarını görür. Ve tam kendisini bırakıp gittikleri anda onlarda yaşamaya devam etmek ister.

Kurtuluşu kızından ya da oğlundan bekleyişine göre tutumu değişir; genellikle, bütün umudunu oğluna bağlar. Bir zamanlar merakla yolunu gözlediği o harika adam, geçmişin derinliklerinden çıkıp kendisine doğru yürümektedir işte; kadın, oğlunun ilk viyaklamalarından bu yana, büyüyüp kendisine kocasının vermediği şeyleri getireceği günü beklemiştir. Bu arada ona bir sürü kötek atmış, yığınla müshil içirmiş, ama bunları tüm unutmuştur; karnında taşıdığı yavru, daha o zamandan, hem dünyaya, hem kadınların yazgısına egemen olan yarı-tanrılardan biriydi: şimdi bu yarı-tanrı, analığın şan ve şerefi içersinde kendisine sahip çıkacaktır. Kendisini kocasının üstünlüğüne karşı koruyacak, edindiği ve edinemediği âşıklardan öcünü alacak, özgürlüğe kavuşturacak, kurtaracaktır onu. Kadın, oğlunun karşısında Sevimli Prens'i bekleyen genç kız gibi cilve ve gösteri yapmaya başlar; onun yanında yürürken, hâlâ zarif ve sevimli olduğunu, "ablası gibi durduğunu" düşünür; Amerikan filmlerindeki erkekler gibi, kıkırdayarak, ama saygıyla kendisini tartaklarsa ağzı kulaklarına varır: gururlu bir alçakgönüllülükle kabul eder karnında taşıdığı varlığın erkekçe üstünlüğünü. Bu duygular ne oranda sapıktır? Şurası açıktır ki, kendini tam bir gönül hoşluğuyla oğlunun kolunda gezerken düşlediği zaman, "ab-

la" sözcüğü alttan alta iki anlamlı hayalleri dile getirmektedir; uyuduğu, kendini denetleyemediği zamanlarsa, kurduğu hayaller daha ileri gidebilir; ama düşlerle hayallerin gerçek bir edimin gizli arzusunu açığa vurmaktan uzak olduklarını daha önce de belirtmiştim: çoğu kez bu düşlerle hayaller kendi kendilerine yetmekte, ancak düşsel alanda doyurulmayı bekleyen bir arzusunun en yetkin biçimi olarak kalmaktadırlar. Ana, oğlunu gizlice ya da açıkça sevgili diye görürken, yalnızca oyun oynamaktadır. Bu çiftte, sözün gerçek anlamıyla cinsel aşkın yeri pek azdır. Ama yine de bir çifttirler işte; ana, dişiliğinin ta derinliklerinden gelen bir saygıyla oğlunu erkeklerin en yücesi diye selâmlar; sevdalı kadının yavuklusuna yanaşırken gösterdiği aşk ve ve şevkle kendini ona teslim eder, ve karşılığında, Tanrı'nın sağ kolu olmak ister. Seven kadın, bu yeri alabilmek için, sevgilisinin özgürlüğüne çağrıda bulunur: büyük bir eliaçıklıkla kendini tehlikeye atar; beklediği kurtulmalık (fidye) ise, bitmez tükenmez isteklerinin karşılanmasıdır. Anaysa, sırf çocuk doğurmakla birtakım kutsal haklar elde ettiği kanısındadır; oğlunun kendini onda tanımasını bekler, böylece onun yarattığı varlık, onun malı olacaktır, kötüniyeti seven kadınınkinden daha büyük olduğu için çok daha az şey ister; karnında büyüttüğü etle bir varlığı kendine mal etmiştir: bütün edimlerine, yapıtlarına, değerlerine sahip çıkar. Meyvesini överken, aslında kendini göklere çıkarmaktadır.

Başkasının sırtından geçinmek, ancak gelip geçici bir çaredir. İşler umulduğu gibi gitmeyebilir. Çoğu kez oğul hiçbir işe yaramayan bir insan, harcanmış bir adam, bir serseri, kurumuş kalmış, verimsiz bir meyve olur çıkar. Canlandırması gereken kahraman konusunda ananın kendine göre fikirleri vardır. Oğlunu gerçek bir insanî varlık sayan, başarısızlıklarına varana dek tüm özgürlüğünü kabul eden, onunla birlikte her bağlanmanın getireceği tehlikeleri göğüslemeye hazır ana çok çok enderdir. Genellikle karşımıza çıkan oğlunu seve seve şan ve şerefe ya da ölüme mahkûm eden ve bu yüzden övüle övüle göklere çıkarılan Ispartalı ana örneğidir; oğulun yeryüzündeki görevi, ortak çıkarları uğruna, saydığı birtakım değerleri elde ederek anasının varlığını doğrulamaktır. Ana, oğul tanrının kurduğu tasarıların kendininkilere uygun olmasını ve ille de başarıya ulaşmasını bekler. Her kadın bir

kahraman, üstün yetenekli bir insan doğurmak ister; ama bütün kahraman ve üstün yetenekli insan anaları işin başında oğullarının kalplerini kırdıklarını haykırmışlardır. Erkek, anasının takıp takıştırmak için can attığı, ama getirip ayakları dibine bıraktığı zaman farkına bile varmadığı ganimetleri çoğu kez ona karşı çıkarak kazanır. İlke olarak oğlunun girişimlerini onaylasa bile sevdalı kadınınkilere benzer çelişmeler arasında bocalar durur. Oğulunsa, hem kendi yaşamını, hem anasınınkini doğrulayabilmek üzere, birtakım ereklere doğru onu aşması gerekmektedir; ve bu ereklere varabilmek için, sağlığını da, canını da tehlikeye atmak zorundadır: bu erekleri salt yaşamının üstünde tuttuğu zamansa, kendisine can vermiş olan anasının bu armağanının değerini yadsımaktadır. Ana buna dayanamaz; her şeye egemen olan erkeğe, ancak, doğurduğu şu varlık en değerli malı olduğu zaman söz geçirebilir: bu yüzden, oğulun, bin bir acı çekerek yarattığı yapıtı yıkmaya hakkı yoktur. Kulağının dibinde, habire "Böyle yaparsan kendini yoracaksın, hasta olacaksın, başına bir iş gelecek" der. Oysa kuzu kuzu yaşamanın yetmediğini, yoksa kimsenin kimseyi döllemeyeceğini kendisi de çok iyi bilir; yavrusu tembelin, korkağın biri olduğu zaman ilkin kendisi sinirlenir. Hiçbir zaman rahat değildir. Oğlu savaşa giderse, sağ, ama madalyalı dönmesini ister. Uğraşında ilerlemesini, "önemli yerlere gelmesini" bekler, ama zihinsel yorgunluğa düşmesinden de ölesiye korkar. Oğlunun her yaptığını, aslında kendinin olan, ama şöyle ya da böyle olmasına karışamadığı öyküyü, eli kolu bağlı, kaygılı bir insan halinde köşeden izleyecektir: yolunu şaşırmasından, başarıya ulaşamamasından, ulaşırken hastalanmasından korkar. Çocuğuna güvense bile, yaş ve ve cins ayrımı, oğluyla arasında gerçek bir ortaklığın kurulmasını önler; çalışmalarından haberi yoktur, kimse kendisinden bir yardım beklememektedir.

Bu yüzden de, oğluna en sınırsız gururla hayranlık duyan ana bile doyumsuz kalır. Yalnız etten kemikten yapılmış bir insan değil, aynı zamanda ille de gerekli bir varlık doğurduğuna inandığı için, kendi varlığının da doğrulandığını sanır; oysa haklar insanı oyalamaz: günlerini doldurabilmek için, yararlı eylemini sürdürmesi gerekir; Tanrısı için vazgeçilmez bir insan olduğunu hissetmek ister; o karşılıksız kendini adama kandırmacası işte o zaman en kaba biçimde yalanlanır: oğ-

lunun eşi, kendisine düşen bütün görevleri yüklenivererecektir. Kadının, çocuğunu "elinden alan" bu yabancıya duyduğu düşmanlık uzun uzun anlatılmıştır. Ana, doğum gibi kolay bir işi kutsal bir giz katına çıkarmıştır: insanî bir kararın buna oranla ağır basmasına katlanamaz. Onun gözünde değerler olmuş bitmiştir, doğadan, geçmişten gelmektedir: özgür bir bağlanmanın değerini bilmez. Oğlu canını kendisine borçludur; peki, ya şu düne kadar tanımadığı kadına ne borçludur acaba? Bu kadın, o güne dek *varolmayan* bir bağa büyüyle inandırmıştır oğlunu; dolapçı, çıkarcı, tehlikeli bir insandır. Ana, büyük bir sabırsızlıkla oynanan oyunun ortaya çıkmasını bekler; atadan kalma, kötü kadının açtığı yaraları avutucu elleriyle saran iyi yürekli ana efsanesinden aldığı destekle, oğlunun yüzünde mutsuzluk belirtileri yakalamaya çalışır: oğlu yok böyle bir şey dese de, o bulur çıkarır; oğlan hiçbir şeyden yakınmazken, anası ona acır; gelinini kollar, eleştirir, bütün yeniliklerine geçmişle, aileye karışan bu insanın varlığını bile yadsıyan alışkanlıkla karşı çıkar. Ana, sevgili oğlunun mutluluğunu kendine göre tasarlar; gelinse başka türlü; eş, kocasını, aracılığıyla dünyaya egemen olacağı erkek diye görmek ister; anaysa, yeniden çocukluğuna döndürmek üzere, yanında bulundurmak; kocasının zengin ya da önemli bir kişi *olmasını* isteyen eşe karşılık, ana kendi değişmeyen özünün yasalarını savunur: oğlu *kırılgan*'dır, çok çalışıp zihnini yormaması gerekir. Hele yeni gelen kadın gebe kalınca, geçmişle gelecek arasındaki çatışma doruğa çıkar. "Çocukların doğumu, ana babaların ölümüdür"; bu doğru, işte o zaman olanca acılığıyla kendini hissettirir: oğlunda yaşamaya devam edeceğini uman ana, onun kendisini ölüme mahkûm ettiğini anlar. Kendisi birine can vermiştir: yaşamsa onsuz devam edecektir; Ana değildir artık: uzayıp giden zincirin bir halkasıdır; zamandışı putların yerleştirdiği gökyüzünden pat diye yeryüzüne düşer; vadesi dolmuş, işi bitmiş bir bireyden başka bir şey değildir şimdi. Ve hastalıklı durumlarda, kini işte bu anda alabildiğine azar, onu sinir bozukluklarına ya da cinayete götürür; Madam Lefevbre, uzun süre nefret ettiği gelinini, kızcağız gebe kalınca öldürmüştür.[1]

[1] 1925 Ağustosunda, Kuzey Fransalı, 60 yaşındaki bir kentsoylu kadın, Madam Lefevbre, kocası ve çocuklarıyla yaşarken, oğlunun kullandığı bir arabayla geziye çıktıkla-

Olağan hallerde, büyükanne bu düşmanlığı kolayca aşar; kimi zaman, yeni doğan yavruda biricik oğlunu görmekte direnir ve zorbaca sever; ancak, genellikle, genç olan, yani çocuğun asıl anası yavruya sahip çıkar; işte o zaman, kendini kıskançlığa kaptıran büyükanne yavruya karşı, kaygı görünüşü altında gizlenen düşmanlıkla birlikte garip bir sevgi besler.

Ananın büyük kızına karşı tutumu da iki yönlüdür: oğlunda bir tanrı; kızındaysa kendi benzerini bulur. "Benzer"se iki yönlü bir kişidir; Edgar Allen Poe'nun masallarında, *Dorian Gray'in Portresi*'nde ya da Marcel Schwob'un öyküsünde görüldüğü üzere, kendisini yaratan kişiyi öldürür. Büyük kız da, kadın olduğu an anasını ölüme mahkûm eder; ama kendisinde yaşamasına izin verir. Ananın davranışı, kızının serpilip gelişmesinde kendisi için bir yıkım ya da yeniden dirilme vaadi görüşüne göre değişir. Anaların çoğu kaskatı bir düşmanlık içine çöreklenip kalmaktadır; bunlar, canını kendilerine borçlu iyilikbilmez kızları tarafından ekilmeyi bir türlü kabul edemezler; kendi yapay güzelliğini yaya bırakan körpecik genç kıza karşı gönül avcısı kadının duyduğu kıskançlık uzun boylu anlatılmıştır: bütün kadınlardan kendisiyle yarışan insanlar diye nefret etmiş olan insan, kızının çocuğuyla yarışmaya da katlanamaz; kızını ya kendinden uzaklaştırır, ya dört duvar arasına kapar, ya da bütün damat adaylarını atlatmaya bakar. Kimselere benzemeyen, örnek bir Eş, bir Ana olmakla övünen kadın, tahtından kuzu kuzu inmek istemez elbet; kızının daha dünkü çocuk olduğunu söylemeye devam eder, bütün girişimlerine çocuksu işler gözüyle bakar; evlenemeyecek kadar küçük, doğuramayacak kadar kırılgandır; bir koca, bir yuva ve çocuk istemekte dirense bile, bunlar sahici değil, düzmece şeyler olacaktır; ana, bıkıp usanma-

---

rında, altı aylık gelinini öldürmüştür. Ölüm cezasına çarptırılmış, sonra bu ceza hapse çevrilmiş ve kadın, ömrünün geri kalan bölümünü, en küçük bir pişmanlık göstermeden, ıslahevinde tamamlamıştır; gelinini "kötü bir bitkiyi, kötü bir tohumu söküp atar, zararlı bir hayvanı öldürür gibi" öldürdüğü için Tanrı'nın kendisinden yana olduğuna inanırmış. Gelininin vahşiliğine, zararlılığına kanıt diye de, kızın bir gün: "Şimdi artık ben de aileden biriyim, beni de hesaba katmak zorundasınız" deyişini gösterirmiş. Gelininin gebe kaldığını öğrendiği gün, hırsızlardan korunmak için diyerek bir tabanca satınalmış. Yaşdönümünden sonra, umutsuz bir hırsla analığına sarılmış: tam on iki yıl, imgesel bir gebeliğin belirtisi olan sancılar çekmiş.

dan eleştirecek, alaya alacak, ya da peygamber gibi kendisini bekleyen yıkımları haber verecektir. İzin verilirse, kızını sonsuz bir çocukluğa mahûm eder; verilmezse, kızının sürmeye özendiği yaşamı altüst etmeye çalışır. Bilindiği gibi, çoğu kez bunda başarıya ulaşır: genç kadınların çoğu, bu kötü etki yüzünden kısırlaşmakta, çocuklarını düşürmekte, emzirmemekte, adam gibi yetiştirememekte, evlerini yönetememektedirler. Bu durumda karı-kocalık bir türlü yürümemektedir. Tek başlarına kalan zavallıcıklar, yine analarının yüce kollarına koşmaktadırlar. Karşı dururlarsa, sürekli olarak çatışacaklardır; haklarından yoksun bırakılan ana, kızına bu saldırgan bağımsızlığı aşılayan damadına yöneltir öfkesinin bir kısmını.

Büyük bir tutkuyla kendini kızına benzeten ana da ötekiler kadar zorbadır; onun dileği, o olgun yaşantısından da yararlanarak, gençliğini yeni baştan yaşamaktır: böylece geçmişinden sıyrılacak, geçmişini de, kendisini de kurtaracaktır; damadını, evlenemediği ama hayalinde yaşattığı örneğe göre kendisi seçecek; gönül avcısı, sevecen bir kadın gibi, seve seve, adamın aslında bir bakıma kendisiyle evlendiğini düşleyecek; kızı aracılığıyla, bütün o eski zenginlik, ün ve başarı arzularını doyuracaktır; büyük bir hırsla çocuklarını yosmalığa, sinemaya, tiyatroya "iten" analar sanat yapıtlarına sık sık konu olmuştur; göz kulak olma bahanesiyle, kızlarının yaşamını kendilerine mal ederler: kızlarıyla yatmaya can atan erkekleri koyunlarına alan analarının bile bulunduğunu söylediler bana. Ama genç kızın bu koruyucu melekliğe uzun süre dayandığı pek görülmemiştir; bir koca ya da ciddî bir koruyucu bulduğu gün, başkaldırır. Damadını sevip şımartarak yola çıkan kaynana, sonunda ona düşman kesilir; insanların hainliğinden dem vurup sızlanır, kendini harcanmış sayar; böylece, o da düşman analar arasına katılır. Kadınların çoğu, bu hayal kırıklıklarını önceden sezdikleri için, çocukları büyümeye başlar başlamaz kayıtsızlığa sığınırlar: ama o zaman da analığın tadını çıkaramazlar. Başlarına zorba kesilmeden, onları birer cellât haline getirmeden, çocuklarının yaşamıyla zenginleşebilmesi için, ananın, pek ender görülen bir işi başarması, eliaçıklıkla uzak durabilmeyi bağdaştırması gerekir.

Büyükannenin torunlarına duyacağı şeyler, kızına duyduklarının uzantısı olacaktır: çoğunlukla, kızına duyduğu düşmanlığı onlara yan-

sıtır. Kadınların çoğunun aldatılan kızlarını çocuk aldırmaya, doğduktan sonra da yüzüstü bırakmaya ya da ortadan kaldırmaya zorlamaları yalnız konu komşu korkusundan değildir: ana olmasını önlemeye bayılırlar; bu ayrıcalığın kendilerine kalmasını isterler inatla. Nikâhlı anaya bile çocuğunu aldırmasını, emzirmemesini, kendinden uzaklaştırmasını salık verirler. Kendileri de, kayıtsızlıklarıyla, bu küçük ve saygısız varlığı yadsıyacak; ya da, çocuğu hiç durmadan azarlayacak, cezalandıracak, hattâ hırpalayacaklardır. Buna karşılık, kızının kalıbına giren ana, doğan çocukları genellikle anaları kadar heyecanla karşılar: genç ana, yeni doğan minik yabancı karşısında ne edeceğini şaşırır; büyükanneyse onu hemen tanır: yirmi yıl geriye gider, doğum yapmış bir ana olur yine; kendi çocuklarının nicedir tattırmadığı sahip olma, boyunduruğu altına alma zevklerine kavuşmuş, yaşdönümünden sonra terkettiği analık arzuları hem de mucizelere yaraşır bir biçimde doyurulmuştur; asıl ana kendisidir, çocuğun bakımını tam bir yetkeyle üzerine alır, hele çocuk eline bırakılırsa büyük bir tutkuyla kendini ona adar. Ne yazık ki, genç ana haklarından kolay kolay vazgeçmez: büyükanneye, ancak, bir zamanlar kendinden büyük kadınların oynamış bulunduğu yardımcılık görevi düşer; tahtından düşürüldüğünü sanır; ayrıca, işin içinde bir de kıskandığı damat anası vardır. Küskünlük, çoğu kez, ilk başlarda torununa duyduğu sevgiyi yozlaştırır. Büyükannelerde görülen can sıkıntısı, genellikle, duygularının iki yanlılığını dile getirmektedir: bebeği, sahip olabildikleri oranda sever, kendilerine de yabancı olduğu için düşman kesilir ve bu düşmanlıktan utanırlar. Ama büyükanne, onlara bütünüyle sahip olmaktan vazgeçebilirse, torunlarına sıcak bir sevgiyle yanaşıp yaşamlarında koruyucu meleklere özgü ayrıcalıklı bir rol oynayabilir: kendine ne birtakım haklar verdiği, ne de sorumluluklar yüklediği için, onları tam bir eli açıklıkla sever; onlar aracılığıyla kendine hayran olmaya kalkmaz, onlardan hiçbir şey beklemediği gibi, kendisinin varolmayacağı bir geleceği onlara kurban da etmez: bütün olumsallıkları ve bedelsizlikleriyle o gün elinin altında bulunan etten kemikten yapılmış küçük varlıkları sever; bir eğitici değildir; soyut adaleti, yasayı canlandırmaz. Büyükanneyle ana-babayı karşı karşıya getiren çatışmalar kimi zaman işte bundan doğar.

Kimi zaman kadının hısım akrabası yoktur ve soyunun devamıyla ilgilenmez; çocuklarıyla ya da torunlarıyla doğal olarak kuramadığı bağların yerine, başkalarıyla yapay bağlar kurmaya çalışır. Gençlere anaca bir yakınlık gösterir; sevgisi düşünsel alanda kalsa da kalmasa da, kanatları altına aldığı genç delikanlıyı "oğlu gibi" sevdiğini söylerken ille de ikiyüzlülük etmemektedir: ananın sevgisinde de aşksal yanlar vardır çünkü. Madam da Warens'i örnek alan olgun kadınların bir delikanlıyı ihsanlara boğmaktan, ona yardım etmekten, yetiştirmekten zevk aldıkları doğrudur: onlar, kendilerini aşan bir varlığın kaynağı, vazgeçilmez koşulu, temeli olmak arzusundadırlar; analığı benimsemekte, âşıklarında kendilerini bir oynaş gibi değil de, bir ana gibi görmek istemektedirler. Analık yanı ağır basan kadınlar çoğu kez genç kızları evlât edinirler: bu durumda da ilintileri az çok cinseldir; ama bu yaklaşma ister düşünsel, ister bedensel olsun, korudukları genç kızlarda aradıkları şey, beklenmedik bir mucizeyle gençleşmiş kendi imgeleridir. Tiyatro ya da sinema oyuncusu, dansçı, şarkıcı kadınlar sonradan birer eğitici olurlar: yeni sanatçılar yetiştirirler; aydın kadın —Colombier'nin yalnızlığına gömülen Madam de Charriére gibi— kuramını çömezlerine aktarır; sofu kadın çevresine ruhsal olaylara düşkün genç kızlar toplar; yosma, çöpçatanlığa başlar. Dinlerini böylesine aşkla, şevkle yaymaları salt çıkar kaygısından değildir: büyük bir tutkuyla başka varlıklarda canlanmak isterler. O zorbaca eliaçıklıkları, doğal bağlarla bağlı anayla kız arasındakilere benzer çatışmalara yol açar. Torunu yaşındaki çocukları evlât edinmek de eldedir: büyük teyzeler, vaftiz anaları falan da büyükanneninkine benzer roller oynayabilirler. Ancak, şöyle ya da böyle, bir kadının —doğal ya da yapay— evlâtlarında sona ermek üzere olan yaşamını doğrulayacak bir etken bulabilmesi pek güçtür: bu genç varlıkların giriştikleri işlerin birini bile kendine mal edemez çünkü. Ya inatla mal etmeye çalışır, kolunu kanadını ve hayallerini kıran kavgalar gürültüler içinde tükenip gider; ya da çok küçük oranda katılmaya razı olur. En sık görülen de budur. Yaşlanan anayla büyükanne sözünü dinletme arzularını içlerine atar, hınçlarını gizlerler; çocuklarının verdikleriyle yetinirler. O zaman da çocuklardan pek büyük bir yardım gelmez. Geleceğin ıssız çö-

lü önünde, yalnızlığın, pişmanlığın, can sıkıntısının yutmaya hazırlandığı bir av halinde, elleri kolları bağlı beklerler.

Burda, yaşlanan kadının acıklı dramıyla karşılaşmaktayız: işe yaramaz bir insan olduğunu hissetmektedir; kentsoylu kadın, yaşamı boyunca, şu aldatıcı sorunu çözmeye çalışmıştır: vaktimi nasıl öldüreceğim? Oysa, çocuklar büyüdükten, koca önemli bir yere geldikten, ya da hiç değilse yerleştikten sonra, günler geçmek bilmez. Bu korkunç aylaklığı gizlemek üzere "kadın işi" denen birtakım şeyler icat edilmiştir; eller hiç durmadan kazaklar, hırkalar örer, bir şeyler yapar; ama bu gerçek anlamında çalışma değildir, çünkü üretilen nesne başlı başına bir erek değildir; hiç önemi yoktur ve çoğu kez kullanılacağı yeri kestirmek büyük bir sorun olur: bir dosta, bir yardım derneğine vererek, ocakların ya da tek ayaklı yuvarlak masaların üstüne yayarak kurtulunur ondan; örgü, bedelsizliğiyle insana varolma zevkini tattıran bir oyun da değildir; zihin aylak kaldığı için, bir kandırmaca bile sayılamaz: Pascal'ın tanımladığı anlamda, saçma bir eğlencedir; kadın, iğne ya da şişle, hüzünlü bir biçimde kendi günlerinin hiçliğini örmektedir. Suluboya resim yapmak, müzikle uğraşmak, okumak da tıpatıp örgüye benzer, aylak kadın bunları yaparken, kendini bu işlere vererek dünya üstündeki etkisini genişletmeye değil, yalnızca can sıkıntısından kurtulmaya çalışmaktadır; geleceğe dönük olmayan her etkinlik içkinliğin boşluğuna düşer; aylak kadın kitabın birini açar, yarıyolda kaldırır atar, piyanonun başına geçer, onu da yarıda bırakır, örgüsüne döner, esner sonunda telefona sarılır. Gerçekten de, çoğunlukla yardımı eşten dosttan bekler; gezmeye çıkar, ahbaplarını görmeye gider, —Mrs. Daloway gibi— törenli yemeklere büyük önem verir: bütün evlenme ya da gömme törenlerinde hazır bulunur; kendine özgü bir varoluşu bulunmadığından, başkalarının varlığıyla beslenir; gönül avcısıyken, dedikoducu olur çıkar, sağı solu gözler, durmadan yorumlar yapar, eylemsizliğini, sağa sola akıllar vererek, herkesi eleştirerek ödünlemeye çalışır. Kendisinden en küçük bir yardım beklemeyenlerin emrine verir yaşantısını. Gücü yeterse, sanat olaylarına sahne olacak bir salon açar: böylece, yabancı girişim ve başarıları kendine mal etmek umudundadır; Madam de Deffand'ın ya da Madam Verdurin'in uyruklarına nasıl astığı astık, kestiği kestik davrandıklarını herkes bi-

lir. Bir çekim merkezi, bir kavşak, bir esin perisi olmak, bir "sanat ortamı" yaratmak da eyleme benzer bir şeydir elbet. Ama dünyanın gidişine karışmanın daha dolaysız yolları da vardır; Fransa'da birtakım "işler" ve birkaç "dernek" göze çarpar, ama, özellikle Amerika'da kadınlar kulüplerde biraraya gelmekte, briç oynamakta, edebiyat ödülleri dağıtmakta, toplumsal dertlerin çareleri üzerinde düşünmektedirler. Ancak, gerek Eski, gerek Yeni Dünya'daki bu tür derneklerin ortak özelliği, varoluş nedenlerini kendilerinde taşıyışlarıdır: izlediklerini öne sürdükleri erekler, birer bahaneden başka bir şey değildir. Her şey, Kafka'nın öğütlü öyküsündeki[2] gibidir: Babil Kulesi'nin yapımıyla kimse ilgilenmemekte; belirsiz bir kule yapma ülküsünün çevresinde birtakım insanlar toplanmakta, bütün güçlerini kendilerini yönetmeye, büyüyüp genişlemeye, iç uyuşmazlıkları gidermeye harcayıp tüketmektedirler. Nitekim, yardımsever hanımlar vakitlerinin çoğunu örgütlerini kurmak için harcamakta; bir yönetim kurulu seçmekte, tüzükler üzerinde tartışmakta, kendi aralarında çekişmekte, benzeri derneklerle yarışmaktadırlar: *onların* yoksulluklarının, *onların* hastalıklarının, *onların* yaralılarının, *onların* yetimlerinin çalınmaması gerekir; bunları komşularına kaptırmaktansa ölmeye razıdırlar. Ve bütün haksızlıkları ve sömürüyü ortadan kaldırarak kendi özverilerini gereksiz kılacak yeni bir yönetim biçimini istemekten uzak mı uzaktırlar; kendilerini iyilik meleği haline getiren savaşları, açlıkları candan yürekten kutsarlar. Onlar için, yün başlıklar, giysiler askerlere, yoksullara, açlara yarasın diye yapılmamakta, tam tersine, askerlerle açlar bu başlıklarla giysileri almak üzere yaratılmaktadır.

Bu kadın derneklerinden kimisi, her şeye rağmen, birtakım olumlu sonuçlar elde etmektedir. A.B.D.'de, toplumca sayılan "Moms"ın (Anaların) etkisi büyüktür; bu da, asalak yaşayışlarının kendilerine bıraktığı bol vakitten gelmektedir: işsiz güçsüz durmaksa yasaktır. Philipp Wyllie, *Génération de vipéres* (Engerek Soyu) adlı yapıtında Amerikan Anası için: "Hekimlikten, sanattan, bilimden, dinden, haktan hukuktan, sağlıktan, sağlık bilgisinden haberi olmadığı için, bu derneklerden birinde çalışırken pek ender olarak yaptığı işle ilgilenir:

[2] *Les Armes de la Ville* (Kentin Silâhları).

herhangi bir şey yapmakla yetinir" der. Bu kadınların çabaları tutarlı ve yapıcı bir tasarı içinde değildir, nesnel erekleri yoktur: onca çabanın amacı, buyurgan bir tavırla, beğenilerini, önyargılarını ortaya vurmak ya da kişisel çıkarlarına hizmet etmektir. Örneğin, kültür alanında önemli rolleri vardır: en büyük kitap alıcısı onlardır; ama bu kitapları fal açar gibi okurlar; edebiyat, ancak birtakım tasarılara bağlanmış insanlara seslendiği, onların daha geniş ufuklara doğru kendilerini aşmalarına yardım ettiği zaman anlam ve saygınlık kazanır; başka deyişle edebiyatın insanî aşkınlığa katılması gerekir; kadınsa, sanat yapıtlarını kendi içkinliğine gömerek değerden düşürmektedir; onun elinde bir resim, biblo, müzik ağızdan düşmeyen bir sakız, bir romansa askıdaki çocuk başlığı kadar boş bir düş haline gelmektedir. En çok satan kitapların kepazeliğinden Amerikan kadınları sorumludur: çünkü bu kitapların başlıca ereği yalnızca hoşa gitmek değil, ayrıca aylaklıktan patlayan kadınların hoşuna gitmektir. Başlıca etkinliklerine gelince, Philipp Wyllie bunları da şöyle anlatıyor:

Amerikan kadınları siyaset adamlarını çaresizlikten zırıl zırıl ağlatacak kadar korkutmakta, papazları da alabildiğine ürkütmektedirler; banka yöneticilerini canlarından bezdirmekte, okul yöneticilerini darmaduman etmektedirler. Amerikan anası durmadan dernek kurar, bunların gerçek ereği, öbür kadınları da aşağılık bir gönül hoşluğuna, bencil arzulara indirgemek, tutsak etmektir... elinden gelirse sokak kadınlarını yaşadığı kentten, hattâ Eyalet'ten kovdurur... otobüslerin, emekçilerin değil, kendisinin işine gelen yerlerden geçmesini sağlar... son derece görkemli yardım toplama şölen ve bayramları düzenler, elde ettiği parayı, ertesi sabah dernek üyelerinin ağızlarını ıslatmak üzere bira alsın diye kapıcıya verir... Bu kulüpler, Amerikan kadınına, başkasının işine burnunu sokabilmesi için sayısız fırsat hazırlar.

Bu saldırgan ve alaycı satırlarda doğru payı büyüktür. Ne siyasette, ne ekonomide, ne de başka bir teknik alanda uzman olduklarından, yaşlı hanımların toplumda en küçük bir somut etkileri yoktur; eylemin getirdiği sorunları bilmezler; bir tek yapıcı tasarı kuramazlar. Ahlâkla-

rı, Kant'ın buyrukları gibi soyut ve biçimseldir; gelişmenin yollarını arayacak yerde habire yasak koyarlar; olumlu yoldan yeni durumlar yaratmaya çalışmazlar: içindeki kötülüğü yoketmek üzere, varolana saldırırlar; her zaman bir şeye karşı birleşmeleri de bu yüzdendir: içkiye, fahişeliğe, açık saçıklığa savaş açarlar; Amerika'daki içki yasağının, Fransa'da Martha Richard'ın önayak olmasıyla çıkarılan yasanın da kanıtladığı gibi, bu türlü olumsuz çabaların daha başından başarısızlığa uğradığını anlayamazlar. Kadın bir asalak olarak kaldıkça, yeni bir dünyanın kurulmasına etkili bir biçimde katılamaz.

Bununla birlikte, kendilerini bütünüyle herhangi bir işe veren kimi kadınlar gerçekten etkin olabilmektedirler; ama o zaman yalnız kendilerini oyalamak değil, birtakım ereklere varmak istemekte; özerk üreticiler haline gelip söz konusu ettiğimiz asalaklıktan kurtulmaktadırlar: ama böylesi çok enderdir. Kadınların çoğu, kişisel ya da toplumsal etkinliklerinde herhangi bir sonuca varmayı değil, kendilerini oyalamayı amaçlamaktadır: oysa, vakit geçirmek için yapılan her iş boştur. Pek çoğu bunun acısını çekmektedir. Koskoca bir ömrü arkalarında bıraktıklarından, henüz yaşama atılmamış gençlerin düştükleri kararsızlığı tıpatıp yaşamaktadırlar; hiçbir şey kendilerini çağırmamaktadır, yanları yöreleri çöl gibi ıssızdır; her eylem karşısında: İyi ama, ne yararı var bunun? derler. Delikanlıysa, istese de istemese de, kendisine birtakım sorumluluklar, erekler, değerler getiren bir erkek yaşamına atılır; ok gibi fırlatılmıştır dünyaya, bir yanı tutar, bağlanır. Yaşlı kadınsa, hadi gel her şeye yeniden başla dediniz mi: Yok azizim, çok geç artık! diye karşılık verir. Bu, geri kalan zamanının sınırlı oluşundan değildir: gerçi kadınlar vaktinden önce emekliye ayrılmaktadır; ama asıl önemlisi, çevresinde yeni erekler bulabilmesine izin verecek atılım, güven, umut ve öfkeden yoksundur. Öteden beri kısmetine düşen görenekle yetinir, ona sığınır; yinelemeyi bir dizge haline getirir, evişlerine hastalık kertesine varan bir tutkuyla sarılır; gittikçe sofulaşır; Madam de Charriére gibi, çilecilik oyunu oynamaya başlar.

Yaşlı kadın, genellikle, yaşamının sonlarına doğru, kavgadan vazgeçtiği, yaklaşan ölüm kendisini gelecek kaygısından kurtardığı zaman dinginliğe kavuşmaktadır. Kocası çoğunlukla kendisinden yaşlıdır, sessiz bir gönül rahatlığıyla onun çöküşünü izler: böylece öcünü

almaktadır; erkek kendisinden önce ölürse, seve seve yasını tutar; erkeklerin ilerki yaşlarda dul kalmaya daha zor dayandıkları herkesçe bilinen bir gerçektir: evlilikten, hele ömürlerinin son günlerinde kadından daha çok yararlanırlar çünkü; evren, yuvanın dar sınırları içine kapanmıştır artık; yaşanan günler geleceğe dönük değildir: bu günlerin akışını düzenleyen ve eşi yöneten kadındır şimdi; adam kendisine yalnızca yük olduğu halde, o kocasına gereklidir. Kadınlar, kocalarının bu bağımlılığından gurur duyarlar; dünyaya ancak o zaman kendi gözleriyle bakmaya başlar; yaşamları boyunca kandırılıp uyutulduklarını anlar; açıkgörüşlü, kimseye güvenmeyen insanlar halinde, tatlı bir köpeksiliğe varırlar. Hele "görmüş geçirmiş" kadının, erkekler konusunda, hiçbir erkekte bulunmayan bir bilgisi vardır: çünkü o, erkeğin yalnız herkese gösterdiği yüzünü değil, öbür erkeklerden uzakta ortaya çıkan olumsal bireyi de görmüştür; bundan başka, anlık davranışlarını ancak öteki kadınlara gösteren kadınları da tanımakta: yani işin içyüzünü bilmektedi. Ama yaşantısı bütün o kandırmaca ve yalanları ortaya çıkarmaya yetse de, doğruyu bulmasına yetmez. Yaşlı kadının bilgeliği, ister neşeli, ister acılı olsun, yine de olumsuzdur: çünkü yadsımaya, suçlamaya, reddetmeye dayanır; kısırdır. Asalak-kadının, gerek düşüncelerinde, gerek edimlerinde tadabileceği biricik özgürlük ya çileci kafa tutma, ya da kuşkucu alaydır. Yaşamının hiçbir döneminde hem etkili, hem bağımsız olamaz..

İKİNCİ CİLDİN SONU

Beauvoir

Simone de Beauvoir'ın "Kadın" (Le Deuxième Sexe — İkinci Cins) adlı bu dev eseri Fransa'da ilk yayımlandığı zaman öylesine büyük bir ilgi gördü ki, iki yıl içinde 97 kez basılarak bir rekor kırdı. Kitap büyük yankılar yaptı. Bugüne kadar sürüp gelen "kadın anlayışı" bu eserle birlikte birden altüst oldu. Yazarlar, aydınlar, okurlar birbirlerine girdiler. Tartışmalar uzayıp gitti. Böylece yazarın ve kitabın ünü de dünyanın her tarafına yayıldı. Amerika'da aynı yıl içinde dört baskı birden yaparken, hızla çevrildiği dünyanın belli başlı bütün dillerinde de tekrar tekrar basılıyordu. Türkçede de yayımladığımız ciltlerin kısa sürede tükenip yeni baskılar yapması kitaba gösterilen bu ilginin dünya çapında olduğunu belirtmeye yeter. Bütün yazarların "her kadın ve erkeğin muhakkak okuması gereken kitap" dediği bu büyük eseri tam metin halinde üç cilt olarak yayımlıyoruz: 1. Genç Kızlık Çağı, 2. Evlilik Çağı, 3. Bağımsızlığa Doğru adını alan bu kitaplar, hem bir bütün olarak, hem de her biri belli bir konuya ayrıldığı için, ayrı ayrı okunabilir.

ISBN 978-975-388-039-8

